

KODANIKU KÄSIRAAMAT

Tallinn 2005

Raamatu väljaandmist toetab
Ameerika Ühendriikide Suursaatkond Eestis

Koostajad ja autorid: Helen Allik, Inna Dolgovskaja, Sten Hansson,
Sirje Jüriso, Rait Kaarma, Urve Miidla,
Kaie Piiskop, Mare Räis, Rein Taagepera,
Erko Vanatalu, Liina Võsu

Projektijuht: Kaie Saar

Kaane kujundus ja
illustratsioonid: Erki Evestus

Autoriõigus käsiraamatule ja illustratsioonidele kuulub
Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutusele

Väljaandja: Mitte-eestaste Integratsiooni Sihtasutus

Teine, parandatud trükk.
Muudatused seisuga märts 2005.

ISBN 9949-10-803-9

Tasuta jagatav tiraaž

Vanasti räägiti riigialamaist. Tänapäeval räägime kodanikest. Kodanik ei ole alam, kodanik on peremees.

Alamate all mõistetakse neid, kes peavad ülemate armust tehtud reeglite järgi elama ja suu pidama. Kodanikud aga teevad oma esindajate kaudu ise selle riigi seadusi, mille kodanikud nad on. Demokraatlik õigusriik – see on kodanike riik. Niisugusel riigil ei ole muud ega rohkemat õigust oma kodanike üle kui see, mida kodanikud ise talle on andnud.

Et elukorraldus oleks õiglane, et kodanike huvid oleks tasakaalus ja kaitstud, läheb vaja seadusi. Ükski kodanik ei tea kõiki seadusi peast ega jõua ka alati vajaduse korral seda kõige õigemal pügalal kiiresti üles otsida. Sellest ka vajadus niisuguse raamatu järele, mida praegu käes hoiate. Kodaniku käsiraamat annab hõlpsasti jälgitava ülevaate kõigest põhilisest, mida Eestis elades vaja teada oma õiguste ja kohustuste kohta.

See raamat pole mõeldud ainult Eesti kodakondsseile, s.o. mitte ainult neile, kellel on sünnijärgne või seaduse järgi omandatud Eesti Vabariigi kodakondsus. Seaduslikud õigused ja kohustused, mida siin tutvustatakse, kehtivad Eesti kõigi legaalsete alaliste elanike kohta. Selle erandiga, et seadusi teha – s.t. valida seadusandlikku kogu (Riigikogu) või olla ise valitud selle liikmeks – saavad ainult kodakondsed. Neile, kes seda sooviksid, aga pole veel kodakondsust omandanud, õpetab see raamat kõige muu hulgas ka seda, kuidas kodakondsuse taotlemine ja saamine käib.

Hoidke see raamat endal käeulatuses, temast on palju abi. Igaüks meist on tema ise, kuid koos me oleme rahvas ja riik. Riik – see oled ka Sina.

Lugupidamisega

Paul-Eerik Rummo
rahvastikuminister

Hea eestimaalane!

„Kodaniku käsiraamat“ on kokku pandud eesmärgiga tuua Internetis leiduv informatsioon nendeni, kes seda ise igapäevaselt ei kasuta. Käsitletud teemad on koostajate valik neist võimalikest, millega igaüks meist kõige sagedamini kokku puutub. Siin pole tähtsaid ega vähemtähtsaid peatükke, seepärast on teemad reastatud tähestiku järjekorras.

Elu ühiskonnas korraldavad seadused. Seadused võivad muuta, samamoodi ka riigilõivud, hüvitiste või pensionite arvutamise aluseks olevad määrad ning toetuste suurused. Seepärast peab meeles pidama, et kõik kirjapandu kehtib/kehtis 2004. aastal. Mõne aasta pärast mingi toimingute tegemise jaoks antud käsiraamatut kasutades peab kõigepealt selgitama, kas asjade korraldus on vahepeal muutunud või ei.

Siiski usume, et „Kodaniku käsiraamat“ toob kas kuulnud, kuid vahepeal meelest läinud, või koguni päris uut informatsiooni selle kohta, milline asutus millega tegeleb, kelle poole mingis küsimuses pöörduda, millised on meie õigused ja kohustused.

Käsiraamat on mõeldud kõigile Eestis elavatele inimestele, seega Sulle.

Koostajad

Riiklikud sümbolid

Eesti riigilipp

Eesti riigilipp on ühtlasi rahvuslipp. Ta on ristkülik, mis koosneb kolmest võrdse laiusega horisontaalsest värvilaiust: ülemine laid on **sinine**, keskmine **must** ja alumine **valge**. Lipu laiuse ja pikkuse suhe on 7:11,

lipu normaalsuurus on 105 korda 165 sentimeetrit.

Esimene sinimustvalge lipp pühitseti ja õnnistati Eesti Üliõpilaste Seltsi lipuna Otepääl 4. juunil 1884. aastal. Järgnevate aastakümnete jooksul sai sinimustvalgest lipust Eesti rahvuslipp.

Esimese määruse Eesti riigilipu kohta võttis vastu Eesti Vabariigi ajutine valitsus 21. novembril 1918. aastal. 1922. aasta juunis kinnitas Riigikogu sinimustvalge lipu ametlikult riigilipuks. Pärast Eesti Vabariigi vägivaldset liitmist NSV Liidu koosseisu 1940. aastal keelati senise lipu kasutamine.

Uuesti ilmusid Eesti rahvusvärvid avalikkuse ette 1987.-1988. aastal, kui sai alguse Eesti vabanemine ja taasiseseisvumine. Pika Hermanni torni heisati sinimustvalge lipp taas 24. veebruaril 1989. a 1990. aasta augustis antud seadusega otsustati sinimustvalge lipp uuesti riigilipuna kasutusele võtta, riigilipu seadus kuulutati välja 6. aprillil 1993. aastal.

Riigilipu heiskamise päevad (lipupäevad) on:

- 1) 1. jaanuar – uusaasta
- 2) 2. veebruar – Tartu rahulepingu aastapäev
- 3) 16. veebruar – Leedu iseseisvuspäev
- 4) 24. veebruar – iseseisvuspäev, Eesti Vabariigi aastapäev
- 5) 14. märts – emakeelepäev
- 6) 1. mai – kevadpüha
- 7) maikuu teine pühapäev – emadepäev
- 8) 9. mai – Euroopa päev
- 9) 4. juuni – Eesti lipu päev
- 10) 14. juuni – leinapäev (lipud heisatakse leinalipuna)
- 11) 23. juuni – võidupüha
- 12) 24. juuni – jaanipäev

Riigilipp

Lipupäevad

Leinalipp	<p>13) 20. august – taasiseseisvumispäev 14) novembrikuu teine pühapäev – isadepäev 15) 16. november – taassünnipäev 16) 18. november – Läti Vabariigi väljakuulutamise päev 17) Riigikogu või kohaliku omavalitsuse volikogu valimise päev, rahvahääletuse toimumise päev ja Euroopa Parlamendi valimise päev.</p> <p>Vabariigi Valitsuse korraldusel võidakse välja kuulutada ka teisi lipupäevi ning heisata riigilipud maavanema korraldusel vastavas maakonnas mõne sündmuse puhul.</p> <p>Riigilippu võib heisata avalikel üritustel. Igaühel on õigus riigilippu heisata perekondlike sündmuste ja tähtpäevade puhul.</p> <p>Leina tähistamiseks heisatakse riigilipp leinalipuna. Neil juhtudel kinnitatakse lipuvarde ülemisse otsa 50 kuni 100 millimeetri laiune must lint, mille mõlemad otsad ulatuvad lipu laiust pidi kuni lipukanga alumise servani, või heisatakse lipp poolde lipumasti nii, et lipu alumine äär on masti keskel.</p> <p>Riigilipp heisatakse üldjuhul 1. maist kuni 30. septembrini kell 8:00 ja 1. oktoobrist kuni 30. aprillini kell 9:00 ning langetatakse päikeseloojangul, kuid mitte hiljem kui kell 22:00, kui Vabariigi Valitsus või maavanem ei ole andnud erikorraldust riigilipu heiskamise ja langetamise muu kellaaja kohta.</p>
Jaaniööllippu ei langetata	<p>Riigilippu jaaniööll ei langetata.</p> <p>Laevadel riigilipu heiskamine, kandmine, langetamine ja lipuga tervitamine toimub vastavuses meretavadega.</p>
Riigivapp	<p style="text-align: center;">Eesti riigivapp</p> <p>Eesti riigivapil on kaks kuju: suur riigivapp (pildil) ja väike riigivapp.</p> <p>Suurel riigivapil on kuldsel kilbil kolm sinist sammuvat ja otsa vaatavat (<i>passant gardant</i>) lõvi. Vapi kilpi ümbritseb külgedelt ja alt kaks kilbi alaosas ristuvat kuldses tammeoksa. Väikese vapi kilp ja vapikujund on samad mis suurel riigivapil, kuid ilma tammeoksteta.</p> <p>Eesti riigivapi motiiv pärineb XIII sajandist, kui Taani kuningas Valdemar II annetas</p>

Tallinna linnale Taani riigivapi sarnase kolme lõviga vapi. Sama motiiv kandus hiljem üle Eestimaa kubermangu vapile, mille kinnitas keisrinna Katariina II 4. oktoobril 1788.

Riigikogu kinnitas Eesti riigivapi 19. juunil 1925. Eesti vägivaldsel liitmisel NSV Liiduga 1940. aastal keelati senise vapi kasutamine. Uuesti võeti ajalooline Eesti riigivapp kasutusele 1990. aasta 7. augustil. Riigivapi seadus kuulutati välja 6. aprillil 1993.

Eesti riigihümn

Mu isamaa, mu õnn ja rõõm

muusika Fredrik Pacius

sõnad Johann Voldemar Jannsen

1. Mu isamaa, mu õnn ja rõõm,
kui kaunis oled sa!
Ei leia mina iial teal
see suure, laia ilma peal,
mis mul nii armas oleks ka,
kui sa, mu isamaa!
2. Sa oled mind ju sünnitand
ja üles kasvatand;
sind tänan mina alati
ja jään sull' truuiks surmani,
mul kõige armsam oled sa,
mu kallis isamaa!
3. Su üle Jumal valvaku,
mu armas isamaa!
Ta olgu sinu kaitseja
ja võtku rohkest õnnista,
mis iial ette võtad sa,
mu kallis isamaa!

Eesti Vabariigi riigihümn on koorilaul "Mu isamaa, mu õnn ja rõõm", mille viisi lõi 1848. aastal saksa päritolu Soome helilooja Fredrik Pacius. Eestikeelsed sõnad kirjutas laulule Johann Voldemar Jannsen. Eestis lauldi seda esimest korda Eesti esimesel laulupeol 1869. aastal. Koos rahvusliku liikumise ja rahvusteadvuse kasvuga Eestis 19. sajandi lõpul sai "Mu isamaa, mu õnn ja rõõm" Eestis väga populaarseks. Niisama tuntud ja armastatud oli algul üliõpilastele kirjutatud laul ka Soomes. Kui Eesti ja Soome end pärast Esimest maailmasõda iseseisvateks riikideks kuulutasid, sai Paciuse meloodia, mida Eestis ja Soomes lauldi erinevate sõnadega ja ka erinevas tempos, mõlema maa riigihümniks. Ametlikult kinnitas Eesti Vabariik Fredric Paciuse "Mu isamaa, mu õnn ja rõõm" Eesti riigihümniks pärast Vabadussõja lõppemist 1920.

Riigihümn

Viisi autor
Fredrik Pacius

Sõnade autor
Johann
Voldemar
Jannsen

	<p>Vene okupatsiooni ajal oli “Mu isamaa, mu õnn ja rõõm” rangelt keelatud. Hümni laulmine tõi kaasa karmid repressioonid, kuid laul ei ununenud. Ühes Eesti iseseisvuse taastamisega 1991. aastal võeti uuesti kasutusele ka Eesti riigihümn.</p>
Tartu rahu 1920	<h3 data-bbox="660 544 1062 591">Eesti maismaapiir</h3> <p data-bbox="437 618 1270 719">Eesti maismaapiir fikseeriti 1920. aasta Tartu rahulepingus Venemaaga ning 1923. aasta piirilepingus Lätiga. Praeguseks on Eesti-Läti piir senisel kujul taastatud ja märgistatud.</p> <p data-bbox="437 730 1283 1005">Lugedes Eestit samanimelise liiduvabariigi (Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik) järglaseks, ei tunnista aga Venemaa enam Tartu rahulepinguga kokkulepitud piiri. Venemaa on seega võtnud endale suurema osa kunagisest Petserimaast (Setumaast) ja Narva-taguse (ehk Eesti Ingerimaa). Rahvusvahelise õiguse vastaselt on Venemaa ühepoolset märgistanud seniste liiduvabariikide vahelise halduspiiri riigipiirina. Eesti pool peab seda kuni uue piirilepingu sõlmimiseni vaid ajutiseks kontrolljooneks.</p> <p data-bbox="437 1016 975 1050">Eesti territoriaalmeri ulatub 12 meremiilini.</p>
Maapäev	<h3 data-bbox="667 1099 1056 1146">Suveräänne võim</h3> <p data-bbox="437 1173 1283 1543">Eesti suveräänse riigivõimu loomine algas 1917. aasta novembris. Kuna Venemaal oli seaduslik riigivõim kukutatud, kuulutas Eestimaa kubermangu Ajutine Maanõukogu ehk Maapäev ennast kõrgeima (suveräänse) võimu kandjaks Eestis. Enne laialiajamist võimuhaaranud kommunistide poolt jõudis Maapäev volitada oma juhtorganeid enda nimel edasi tegutsema. Maapäeva juhatus ja vanematekogu moodustasid pöranda all Päästekomitee. Rahvas- te enesemääramise põhimõttele tuginedes kuulutas Päästekomitee 1918. aasta 24. veebruaril punavägede põgenemisest tingitud võimuvaakumit kasutades ametlikult välja iseseisva Eesti Vabariigi.</p>
Päästekomitee 24. veebruar 1918. a	<p data-bbox="437 1554 1262 1655">Tegeliku Eesti riigivõimu ja riigiorganisatsiooni kujunemine algas 1918. aasta novembrist, mil Saksa väed Eestist taandusid ning Maapäev ja Ajutine Valitsus taas kokku tulid.</p> <p data-bbox="437 1666 1262 1800">Vabadussõja ajal valiti 1919. aastal Eesti rahva esindusorganina Asutav Kogu, mis võttis vastu esimese Eesti põhiseaduse. Seda põhiseadust muudeti oluliselt 1933 ning asendati uuega 1938. aastal.</p> <p data-bbox="437 1812 1283 1912">1940. aastal katkenud Eesti iseseisvust prooviti ebaõnnestunult taastada 1944. aasta septembris. 1980. lõpul algas Eesti taasiseisvumise protsess. Nii Ülemnõukogu kui ka Eesti kodanikkonna</p>

esindus Eesti Kodanike Komiteed (Eesti Kongress) otsustasid Eesti Vabariigi taastada. Kuulutati välja üleminekuperiood põhiseadusliku riigivõimu taastamiseks. Taasiseseisvumine kiideti heaks ka 1991. aasta märtsis toimunud rahvahääletusel. 20. augustil 1991, kasutades Nõukogude Liidus toimunud riigipöördekatset, kuulutati Eesti Vabariik taastatuks. Lühikese ajaga teatasid paljud riigid, et nad tunnustavad Eesti suveräänsust. Üleminekuperiood lõppes praeguse põhiseaduse vastuvõtmise ja põhiseaduslike riigiorganite loomisega 1992. aastal.

Kodanikud ja välismaalased

Eesti kodakondsus tugineb kahele printsiibile:

- a) maailmas üldlevinud printsiibile *jus sanguinis* (ladina keeles "vereõigus"), mille kohaselt laps pärib oma vanemate kodakondsuse sõltumata sellest, mis riigis ta sündis,
- b) Eesti riikluse järjepidevuse printsiibile.

Tänane Eesti on 1918. a. rajatud vabariigi õigusjärglane. Sama põhimõtte kehtib kodakondsuse suhtes. 1992. aastal taasjõustati okupatsioonieelne 1938. aasta kodakondsusseadus. Seega on automaatselt Eesti kodanikud need isikud, kes olid seda kuni Eesti vägivaldse liitmiseni NSV Liidu koosseisu, samuti nende järglased.

Lisaks sünnipärastele kodanikele on Eesti kodakondsus laienenud ka naturalisatsiooni (*naturalisatsioon* – teise maa kodakondsusse astumine) teel. Naturaliseerumine eeldab isiku soovi kodakondsust vahetada ning teatud tingimuste täitmist, mida kodakondsust andev riik nõuab. Pärast Eesti riikluse taastamist on siin elavatele välismaalastele antud õigus naturalisatsiooni korras Eesti kodakondsust taotleda. Eestis võivad nad viibida ka välismaalase-na alalise või tähtajalise elamisloa alusel.

Eesti kodanike ja välismaalaste põhiseaduslikud kohustused, õigused ja vabadused

Põhiseaduslikud kohustused:

Kodaniku kohus on olla ustav põhiseaduslikule korrale ning kaitsta Eesti iseseisvust, osaledes seaduse alusel riigikaitses. Kaitseväeteenistusest keelduv meeskodanik on kohustatud läbi tegema asendusteenistuse.

Välismaalane on Eestis viibides kohustatud järgima Eesti põhiseaduslikku korda. Riigikaitsekohustust neil ei ole.

Vanematel on õigus ja kohustus oma lapsi kasvatada ja nende eest hoolitseda. **Perekond** on kohustatud oma abivajavate liikmete eest hoolitsema.

Jus sanguinis

Järjepidevus

Naturalisatsioon

Ustavus põhiseaduslikule korrale

Õppimine on kohustuslik

Kooliealistel lastel on õppimine seaduses määratud ulatuses kohustuslik.

Igaüks on kohustatud:

- säästma loodust ja keskkonda ning hüvitama sellele tekitatud kahju (vt. Igaüheõigus, lk 49);
- tasuma seadusega sätestatud riiklike ja omavalitsuste poolt kehtestatud makse, lõive, trahve ja sundkindlustusmakseid ning täitma seadusega sätestatud koormisi.

Poliitilised õigused

Kodanikuõigused on eeskätt poliitilised õigused:

- Ainult kodanikel on õigus kuuluda erakondadesse;
- Kodanikul on hääleõigus riigikogu valimistel ja rahvahääletusel, kui ta on saanud 18 aastat vanaks ega ole tunnistanud kohtu poolt teovõimetuks;
- Vähemalt 21-aastane hääleõiguslik kodanik võib kandideerida riigikokku;
- Vähemalt 40-aastane sünnipärane kodanik võib kandideerida presidendiks;
- Kodaniku tahte vastaselt ei tohi ametiasutused ja ametisikud koguda andmeid tema veendumuste kohta;
- Kodanikul on välismaal viibides õigus Eesti riigi kaitsele;
- Ühtki Eesti kodanikku ei tohi Eestist välja saata ega takistada Eestisse asumast. Välisriigile võib kodanikku välja anda kurjategijate vastastikuse väljaandmise vms lepingu täitmiseks vastava seaduse alusel. Igal üksikjuhul teeb otsuse vabariigi valitsus, kusjuures see otsus on vaidlustatav kohtus.
- Riigi- ja omavalitsuse ametikohad täidetakse seadusega sätestatud korras kodanikega. Seadus võib siin teha kitsendusi ka kodanikele, nt. nõuda ametikohale vastavat eriharidust. Teatud ametikohtadele ei tohi võtta välisriikide julgeoleku- ja luureteenistuses olnud isikuid.

Põhiõigused ja -vabadused**Võrdsus seaduse ees**

Kõigi Eestis elavate inimeste suhtes kehtivad õigused ja vabadused (PS II peatükk):

- võrdsus seaduse ees;
- õigus seaduse ja riigi kaitsele;
- õigus pöörduda kohtusse oma õiguste ja vabaduste rikku-mise korral;
- õigus elule;
- õigus kuuluda töötajate ühingusse (ametiühingutesse) ja tööandjate (ettevõtjate) ühingusse;
- omandipuutumatus;
- kodupuutumatus;
- jne

Lisaks üldistele inimõigustele ning isiku kodakondsusest tulenevatele õigustele sätestab põhiseadus **rahvuskuuluvusest tulenevaid õigusi**:

- Igaühel on õigus säilitada oma rahvuskuuluvus – see tähendab, et inimese rahvuskuuluvust ei saa tema tahte vastaselt muuta.
- Igal eestlasel, sõltumata kodakondsusest, on õigus asuda Eestisse. Seda õigust kasutasid 19. sajandil Abhaasiasse väljarännanud eestlaste järeltulijad, kes Kaukaasias toimunud sõja eest tulid Eestisse.
- Vähemusrahvustel on õigus kultuurautonoomia seaduse alusel luua oma rahvuskultuuri huvides omavalitsusasutusi.
- Igaühel on õigus pöörduda riigiasutuste, omavalitsuste ja nende ametiisikute poole ja saada vastuseid eesti keeles. Riigiasutuste ja omavalitsuste suhtlemis- ja asjaajamiskeel on eesti keel. Paikkondades, kus elanike enamus on vähemusrahvusest, võivad omavalitsused kasutada seadusega määratud ulatuses ja korras oma sisemise asjaajamiskeelena selle vähemusrahvuse keelt.

Põhiseaduslikke õigusi ja vabadusi võidakse piirata põhiseadusest lähtuvalt ning täiendavaid kohustusi kehtestada: tegevteenistuses kaitseväelaste, samuti asendusteenistuses olevate isikute suhtes ja erakorralise seisukorra ning sõjaseisukorra ajal (ohu korral riigi julgeolekule).

Igaühel on õigus pöörduda kohtusse või õiguskantsleri poole, kui tema õigusi on ebaseaduslikult piiratud (vt. Õiguskantsler, lk 232).

Välismaalase õigus töötada

Eestis ajutiselt (tähtajalise elamisloa alusel) viibivad välismaalased peavad, kui nad siin töötada tahavad, taotlema tööloa (alalise elamisloaga välismaalastel pole seda vaja). Riigi- ja omavalitsusteenistusse välismaalasi ei võeta. Seevastu ettevõtluses välismaalaste õigused kodanike omadest ei erine. Äriühingu asutajaks, osanikuks ja aktsionäriks võib olla igaüks. Äriseadustik nõuab küll, et vähemalt pool äriühingu juhatuse liikmeist elaks Eestis, kuid see ei sõltu kodakondsusest.

Õigus valida ja olla valitud

Kohalike omavalitsuste volikogude valimistel on seaduses ettenähtud tingimustel hääleõiguslikud vastava omavalitsuse maa-ala vähemalt 18-aastased püsielanikud. Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse on volikogu valimistel hääleõigus selles vallas või linnas valijate registrisse kantud:

- 1) Eesti kodanikel, kes on vastava valla või linna püsielanikud;

Rahvuskuuluvusest tulenevad õigused

Riigiteenistuses saab töötada ainult kodanik

Hääleõigus 18. eluaastast

<p>Kandideerimisõigus</p>	<p>2) Eestis seaduslikult viibivatel välismaalastel, kes valimiste aasta 1. jaanuariks on elanud omavalitsuse maa-alal vähemalt 5 aastat.</p> <p>Kandideerimisõigus on selles vallas või linnas valijate registrisse kantud kodanikul, kes on seal püsivalt elanud alates valimiste aasta 1. juunist, andnud süümevande ning valdab vajalikul määral eesti keelt.</p> <p style="text-align: center;">Piirangud välismaalastele vara omamisel</p> <p>Seadus võib määrata mõned vara liigid, mida välismaalased ei või omada või mida võivad omada ainult riik ja omavalitsused. Maa-tüki omandamine välismaalase poolt on keelatud saartel (välja arvatud Saare- ja Hiiumaal, Vormsi ning Muhu saarel) ja järgmistes kohalikes omavalitsusüksustes: Harjumaal – Paldiski linnas; Ida-Virumaal – Narva, Narva-Jõesuu ja Sillamäe linnas, Vaivara, Illuka, Alajõe, Iisaku ja Toila vallas; Tartumaal – Piirissaare ja Meeksi vallas; Põlvamaal – Röpina linnas, Röpina, Mikitamäe ja Värskas vallas; Võrumaal – Meremäe, Vastseliina, Misso ja Orava vallas.</p>
<p>Maavanema loal</p>	<p>Mujal Eestis eeldab maaomandi üleminek välismaalasele maavanema luba (luba ei nõuta pärimisel, maa tagastamisel õigusjärgsele omanikule ega üleandmisel abikaasale ja sugulastele). Kui kohalik omavalitsus ja maavanem on loa andmise suhtes eri meelt, otsustab siseminister.</p>
<p>Sünniga omandatud kodakondsus</p>	<p style="text-align: center;">Eesti kodakondsus</p> <p>Eesti kodakondsus on Eesti kodaniku ja Eesti Vabariigi vaheline õiguslik side, mis toob mõlemale poolele kaasa nii õigusi kui kohustusi. Kehtiva kodakondsuse seaduse kohaselt omandatakse Eesti kodakondsus sünniga või saadakse naturalisatsiooni korras. Eesti kodakondsus on isikutel, kes olid Eesti Vabariigi kodanikud kuni 16. juunini 1940 ja nende järeltulijatel.</p> <p>Sünniga omandab Eesti kodakondsuse:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) laps, kelle sündimise ajal vähemalt üks tema vanematest on Eesti kodakondsuses; 2) pärast isa surma sündinud laps, kelle isa oli surma hetkel Eesti kodakondsuses.
<p>Leitud laps</p>	<ol style="list-style-type: none"> 3) Eestis leitud laps, kelle vanemad ei ole teada, tunnistatakse lapse eestkostja või eestkostetasutuse taotlusel kohtu korras Eesti kodakondsuse omandanuks sünniga, kui ei ole tõendatud, et laps on mõne muu riigi kodakondsuses. 4) Eesti kodakondsuses oleva lapsendaja kirjalikul taotlusel loeb Vabariigi Valitsuse poolt volitatud valitsusasutus oma otsu-
<p>Lapsendatud laps</p>	

sega välismaalasest alaealise lapse Eesti kodakondsuse sünniga omandanuks, kui lapsendaja oli lapse sündimise ajal Eesti kodakondsuses ja laps ei ole muu riigi kodakondsuses või on tõendatud, et ta vabastatakse muu riigi kodakondsusest seoses Eesti kodakondsuse omandamisega.

- 5) Eesti kodakondsuses oleva lapsendaja, kes ei olnud lapse sünni ajal Eesti kodanik, kirjalikul taotlusel loetakse välismaalasest alaealisele lapsele Eesti kodakondsus omandatuks lapsendajale Eesti kodakondsuse andmise päevast arvates. Eelduseks on see, et laps ei ole muu riigi kodakondsuses või tõendatakse tema vabastamine muu riigi kodakondsusest seoses Eesti kodakondsuse omandamisega.

Sünniga omandatud kodakondsust ei ole kellelgi õigus ära võtta.

Kellel on õigus taotleda Eesti kodakondsust?

Välismaalane, kes soovib saada Eesti kodakondsust, peab vastama kodakondsuse seaduses sätestatud tingimustele ja täitma seaduses kehtestatud nõuded.

Taotluse Eesti kodakondsuse saamiseks võib esitada iga vähemalt 15-aastane välismaalane, kes:

- 1) on viibinud Eestis alalise elamisloa alusel **vähemalt viis aastat** enne Eesti kodakondsuse saamise sooviavalduse esitamist;
- 2) on asunud Eestisse enne **1990. aasta 1. juulit** ja viibib kodakondsuse saamise sooviavalduse esitamise ajal Eestis elamisloa alusel.

Kui üks nendest tingimustest on täidetud, peab Eesti kodakondsust saada sooviv välismaalane:

- 1) **oskama eesti keelt igapäevaeluks vajalikul tasemel ja tundma Eesti Vabariigi põhiseadust ja kodakondsuse seadust** ning sooritama eesti keele ning Eesti Vabariigi põhiseaduse ja kodakondsuse seaduse tundmise eksami. Eksameid korraldab Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus (edaspidi REKK). Kodakondsuse taotleja ei pea eesti keele eksamit sooritama, kui ta on omandanud eesti keele põhi-, kesk- või kõrghariduse;
- 2) omama legaalselt püsivat sissetulekut, mis tagab tema ja tema ülalpeetavate äraelamise;
- 3) olema lojaalne Eesti riigile;

**Kodakondsust
võib taotleda**

**Eesti keele
oskus**

**Seaduste
tundmine**

Vandetöötus	<p>4) andma vande: "Taotledes Eesti kodakondsust, töotan olla ustav Eesti põhiseaduslikule korrale".</p> <p>Eksamite sooritamisesest on vabastatud</p> <ul style="list-style-type: none">• täisealine piiratud teovõimega isik;• raske või sügava puudega isik, kes oma tervisliku seisundi tõttu pole võimeline eksameid sooritama;• keskmise puudega isik, kes nägemis-, kuulmis- või kõnepuude tõttu pole võimeline eksameid sooritama. <p>Isik, kes on esitanud REKK-ile avalduse, registreeritakse eksami- le soovijate nimekirja. Eksami toimumise aeg ja koht teatatakse isikule kirjalikult 30 päeva jooksul, arvates eksamile soovijate nimekirja kandmisest.</p>
Täiendav info	<p>Täiendav info eksamite korralduse kohta on saadaval REKK-i kodulehel www.ekk.edu.ee.</p> <p>Isik, kes on sündinud enne 1. jaanuari 1930, on keeleeksamil vabastatud kirjutamise oskuse nõudest, kuid ta peab sooritama eksami suulise osa. Praegu kehtiva seaduse kohaselt peab ta tege- ma ka põhiseaduse ja kodakondsuse seaduse tundmise eksami.</p>
Alla 15-aastane laps	<p>Alla 15-aastasele lapsele võivad soovi korral Eesti kodakondsust taotleda tema vanemad, kes:</p> <ol style="list-style-type: none">1) on Eesti kodakondsuses või Eesti kodakondsuses olev va- nem ametlikult kinnitatud allkirjadega kokkuleppel Eesti ko- dakondsuses mitteoleva vanemaga;2) sooviavalduse esitamise hetkeks on elanud Eestis seadus- likult vähemalt viis aastat ja keda ükski riik ei pea kehtivate seaduste alusel oma kodanikuks. Eelduseks on see, et laps on sündinud Eestis pärast 1992. aasta 26. veebruari ning ükski riik ei ole teda kehtivate seaduste alusel pida- nud oma kodanikuks. <p>Vanem, kes ei ole veel Eesti kodanik, võib koos oma sooviavaldu- sega Eesti kodakondsuse saamiseks esitada avalduse ka oma lapsele Eesti kodakondsuse saamiseks.</p> <p>Kui alla 15-aastase lapse vanemad on surnud, tunnistatud tead- mata kadunuks, teovõimetuks või on vanematelt võetud vanema õigused, võib lapsele taotleda Eesti kodakondsust eestkostesu- tus või lapse Eesti kodakondsuses olev eestkostja.</p> <p>Laps, kellele taotletakse Eesti kodakondsust, peab viibima püsi- valt Eestis. Alla 1-aastaselt lapsel ei pea kodakondsuse taotlemi- sel olema elamisluba.</p> <p>Eesti kodakondsuse andmise otsustab Vabariigi Valitsus.</p>

Kodakondsuse taotlemise protsess

Pöörduge teile sobivasse Kodakondsus- ja Migratsiooni ameti (edaspidi KMA) teenindusbüroosse, kus esitage sooviavaldus ja kõik nõutavad dokumendid.

Eesti kodakondsuse taotlemisel tuleb esitada järgmised dokumendid:

- eesti keeles täidetud vormikohane sooviavaldus või vabas vormis kirjutatud avaldus, milles on märgitud taotleja ees- ja perekonnanimi, andmed ees- ja perekonnanime muutmise kohta, sünniaeg ja -koht, emakeel, kodakondsus, elukoht, ustavusvanne ning allkiri;
- isikut ja kodakondsust tõendav dokument;
- elulookirjeldus, milles on märgitud taotleja teenistuskäik, Eestisse elama asumise aeg ja asjaolud, temaga koos saabunud isikud, taotleja perekonnaseis ja selle muudatused Eestis elamise ajal, kõik senised elukohad Eestis, andmed lähedaste sugulaste kohta, samuti seosed välisriikide sõjaväe-, luure- ja julgeolekuorganisatsioonidega;
- haridust ja teenistuskäiku tõendav dokument;
- tõend legaalse püsiva sissetuleku kohta;
- eesti keele oskuse tunnistus või dokument, mis tõendab eestikeelse põhi-, kesk- või kõrghariduse omandamist;
- Eesti Vabariigi põhiseaduse ja kodakondsuse seaduse tundmise tunnistus;
- foto mõõtmetega 40 x 50 mm;
- kviitung riigilõivu tasumise kohta.

Kui Eesti kodakondsust taotleb 15 – 18-aastane isik, tuleb lisaks esitada oma vanema, eestkostja või eestkostetasutuse kirjalik nõusolek.

Sooviavaldus ja elulookirjeldus on võimalik vormistada kohapeal ametniku abiga.

Sooviavaldus registreeritakse ja selle kohta antakse tõend.

Sooviavalduse menetlusse võtmine otsustatakse ühe kuu jooksul taotluse registreerimisest arvates ja tehtud otsuse kohta antakse tõend.

NB! Kuue kuu möödumisel sooviavalduse menetlusse võtmise päevast tuleb ühe kuu jooksul minna uuesti KMA büroosse. Kui ollakse mõne teise riigi kodanik, peab esitama tõendi, et isik on vabastatud või vabastatakse senisest kodakondsusest. KMA büroos kinnitab isik kirjalikult, et soovib jätkuvalt saada Eesti kodakondsust. **Kui nimetatud tõend ja kinnitus jäetakse tähtselt esitamata, siis sooviavalduse menetlemine lõpetatakse ja isikule saadetakse selle kohta kirjalik teade.**

Kodakondsuse taotlemisel tuleb esitada

6 kuu pärast peab kinnitama oma soovi

Tunnistuse alusel saab taotleda dokumenti

Kolme kuu jooksul pärast kinnituse esitamist edastab KMA dokumendid Vabariigi Valitsusele Eesti kodakondsuse andmise otsustamiseks. Tehtud otsusest teavitab KMA isikut kirjalikult sooviavalduuses näidatud aadressil.

Kui Vabariigi Valitsus on langetanud positiivse otsuse, vormistatakse isikule KMA-s kodakondsustunnistus, **mille alusel on õigus taotleda Eesti kodaniku passi ja isikutunnistust.**

Kodakondsus võetakse ära kui ...

Kodakondsusest vabastamine

Kodakondsusest vabastatakse kodanik tema enda taotlusel Vabariigi Valitsuse otsusega. Taotlus võidakse tagasi lükata, kui kodanik on tegevteenistuses, tal on täitmata kohuseid Eesti riigi ees või kui kodakondsusest vabastamisega võib kaasneda kodakondsusetus (st inimesel pole võimalust astuda mõne muu riigi kodakondsusesse).

Kodakondsus võetakse ära, kui kodanik:

- 1) astus Vabariigi Valitsuse loata välisriigi riigi- või sõjaväeteenistusse;
- 2) astus välisriigi luure- või julgeolekuteenistusse või sõjaväestatud ühingu;
- 3) püüdis vägivaldselt Eesti põhiseaduslikku korda muuta;
- 4) omandas Eesti kodakondsuse **valeandmete esitamise** või kodakondsuse saamist välistavate asjaolude varjamise abil;
- 5) on mõne välisriigi kodakondsuses, kuid pole vabastatud Eesti kodakondsusest.

Dokumendi-kohustus 15. eluaastast

Isikut tõendavad dokumendid

Isik on kohustatud Eestis omama isikut tõendavat dokumenti alates 15-eluaastast. Välismaalasel peab olema dokument alates sünni registreerimisest.

„Isikut tõendavate dokumentide seaduse“ § 2 kohaselt on:

(1) Isikut tõendav dokument (edaspidi dokument) **on riigiasutuse poolt väljaantud dokument, kuhu on kantud kasutaja nimi ja sünniaeg või isikukood ning foto ja allkiri**, kui seadus või selle alusel kehtestatud õigusakt ei sätesta teisiti.

(2) Käesoleva seaduse alusel väljaantavad dokumendid on:

- 1) isikutunnistus;
- 2) Eesti kodaniku pass;
- 3) diplomaatiline pass;
- 4) meremeheteenistusraamat;
- 5) välismaalase pass;
- 6) ajutine reisidokument;

- 7) pagulase reisidokument;
- 8) meresõidutunnistus;
- 9) tagasipöördumistunnistus;
- 10) tagasipöördumise luba.

Isikut tõendava dokumendina on kasutatavad ka mõne teise seaduse alusel välja antud dokumendid. Eelduseks on, et esitatav dokument on kehtiv ja sellesse on kantud kasutaja **nimi, foto, allkiri ja sünniaeg või isikukood**. Alla nelja-aastase Eesti kodaniku ja välismaalase dokumenti ei pea olema kantud fotot, alla 15-aastase dokumenti ei pea olema kantud allkirja.

Paljud asutused ja ettevõtted aktsepteerivad isikut tõendava dokumendina ka:

- Eesti Vabariigis välja antud juhiluba, v.a. ajutine juhiluba
- Sünnitunnistust koos seadusejärgse esindaja isikut tõendava dokumendiga alaealise puhul
- Eesti Vabariigi kaitseväeteenistuse tunnistust.

Isikutunnistus ehk ID-kaart on Eesti elaniku kohustuslik riigisise isikut tõendav dokument. Isikutunnistus antakse välja 15-aastasele ja vanemale Eesti kodanikule ning igale Eestis kehtiva elamisloaga elavale välismaalasele sõltumata vanusest. Isikutunnistus kehtib 10 aastat, tähtajalise elamisloa korral elamisloa kehtivusaja lõpuni. Alla 15-aastase lapse isikutunnistus kehtib kuni 5 aastat. Isikutunnistusele kantakse välismaalase elamisloa ja/või tööloa andmed.

Eesti kodaniku pass on reisidokument. Passe ja isikutunnistusi annab välja KMA. Dokumendi taotluse esitamisest väljastamiseni kulub **30 päeva**.

Eestist lahkudes riigipiiri ületaval Eesti kodanikul peab olema reisidokument. Eestisse saabudes riigipiiri ületaval Eesti kodanikul peab olema reisidokument, tagasipöördumistunnistus või muu dokument, mis on välislepinguga ette nähtud välisriigi külastamiseks.

Eesti kodanikul on lubatud riigipiiri, mis on Euroopa Liidu liikmesriikidevaheliseks piiriks, ületada Eesti Vabariigi poolt väljaantud kehtiva isikutunnistusega.

15-aastastele ja vanematele isikutele väljaantava passi kehtivusaeg on kuni 10 aastat, alla 15-aastaste laste passi kehtivusaeg on kuni 5 aastat.

Esmakordselt isikut tõendavat dokumenti taotledes tuleb esitada lisaks tavapärasele taotlusdokumentidele ka Eesti kodakondsusesse kuulumist tõendavad dokumendid. Esmakordsel dokumendi taotlemisel on kindlasti vaja pöörduda **isiklikult** KMA teenindusbüroosse. Dokumenti taotlema hakates tuleb esmajoones taotleda isikutunnistust, millega koos võib vajadusel taotleda ka passi.

Isikutunnistus

Pass

Esmakordselt dokumenti taotledes

<p>Alates 15. eluaastast iseseisvalt</p>	<p>Alates 15-ndast eluaastast võib laps taotleda isikut tõendavat dokumenti iseseisvalt. Vajadusel võib kuni lapse täisealiseks (18 a) saamiseni lapse eest taotluse esitada lapsevanem. Kuigi alla 15-aastaselt lapsel ei ole dokumendikohustust, vajab ta reisi- miseks reisidokumenti – passi.</p> <p>Alla 15-aastase lapse (või piiratud teovõimega isiku) eest esitab isikut tõendava dokumendi taotluse tema seadusjärgne esindaja – lapsevanem või kohtu poolt määratud eestkostja – isiklikult KMA teenindusbüroosse.</p>
<p>Lapse andmeid vanema dokumenti ei kanta</p>	<p>Kui laps reisib koos lapsevanemaga, kelle passi on kantud lapse andmed (alates 7. eluaastast ka pilt), siis lapsele reisidokumenti taotleda ei ole vaja. Lapse andmeid enam vanemate dokumenti ei kanta.</p> <p>Kui teie alla 18-aastaselt lapsel on erandkorras tarvis saada pass kätte kiirkorras, saate selleks taotluse esitada KMA Põhja regionaalosakonnas ja Tallinnas asuvates büroodes, v.a Tallinna Migratsioonibüroos.</p> <p>Isikutunnistust ja Eesti kodaniku passi taotlema minnes võtke kaasa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • isikut tõendav dokument; • 1 värviline originaalfoto; • riigilõivu tasumist tõendav dokument, sobib ka internetipanga maksekorralduse väljatrükk; • Eesti kodakondsusesse kuulumist tõendavad dokumendid (esmakordsel taotlemisel).
<p>Dokument antakse allkirja vastu</p>	<p>Dokument väljastatakse teile allkirja vastu taotlusankeedil märgitud väljastuskohas isikut tõendava dokumendi alusel.</p> <p>Kui isikut tõendavat dokumenti taotletakse mitmendat korda, ei ole tarvis kodakondsust tõendavaid dokumente esitada. Korduvat isikut tõendavat dokumenti taotletakse juhul, kui:</p> <ul style="list-style-type: none"> • isikuandmed on muutunud; • pass või isikutunnistus on muutunud kasutamiskõlbmatuks; • pass või isikutunnistus on kadunud, varastatud või hävinud; • passi või isikutunnistuse kehtivusaeg on lõppenud; • pass on kannetega täitunud. <p>Kui taotlete uut isikut tõendavat dokumenti enne vana dokumendi kehtivusaja lõppu, siis uue dokumendi väljastamisel tunnistatakse vana kehtetuks. Seega ei ole vana passi või isikutunnistust võimalik enam kasutada.</p> <p>NB! Kui esitate KMA-le mõne taotlusdokumendi koopia, peate koopia vastavust originaaldokumendile kinnitama oma allkirjaga koopia igal andmetega leheküljel. Allkirjale lisatakse allkirja andmise kuupäev.</p>

Välismaalase pass on välismaalasele Eesti Vabariigi poolt antav reisidokument. Välismaalase pass antakse välja välismaalasele, kellel on kehtiv Eesti elamisloa ning kui on tõendatud, et välismaalasel puudub välisriigi reisidokument ja tal ei ole võimalik seda saada.

Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) konventsiooni "Meremeeste riiklike isikut tõendavate dokumentide kohta" nõuetele vastavad **meremehe teenistusraamat ja meresõidutunnistus** antakse välja meremeestele.

Riigilõivud – kuhu ja kuidas maksta¹

Toiming	Riigilõiv
Isikutunnistuse ja passi koos taotlemine	250.-
Isikutunnistuse (ID-kaardi) taotlemine	150.-
Passi (reisidokumendi) taotlemine	150.-
Passi taotlemine kiirkorras (2 tööpäeva jooksul)	500.-
Eesti kodakondsuse saamise või taastamise sooviavalduse läbivaatamine	200.-
Eesti kodakondsusest vabastamise sooviavalduse läbivaatamine	200.-
Tähtajalise elamisloa taotlemine	750.-
Elamisloa taotlemine töötamiseks	1500.-
Elamisloa taotlemine ettevõtluseks	2500.-
Tähtajalise elamisloa pikendamine*	750.-
Elamisloa pikendamine töötamiseks*	1500.-
Elamisloa pikendamine ettevõtluseks*	2500.-
Tööloa taotlemine	750.-
Tööloa pikendamine*	750.-
Alalise elamisloa taotlemine*	750.-
Elamisloa andmete välisriigi reisidokumendi kandmine	350.-
Viibimisaja pikendamine*	390.-
Viisakutse kinnitamine*	150.-
EL kodaniku või tema perekonnaliikme elamisloa taotlemine (alates 1.05.04)	150.-

¹ Soodustusi tehakse alla 15-aastasele lapsele või üldtingimustel Eesti vanaduspensionari ikka jõudnud isikule.

* Siseriiklik toiming (taotlused esitatakse KMA-s).

Riigilõivu võib tasuda pangaülekandega ja KMA teenindusbüroos.

Välismaalase pass

Riigilõivud

Riigilõivu tasumine

Tasudes riigilõivu pangaülekandega, tuleb Kodakondsus- ja Migratsiooniametile esitada **riigilõivu tasumist tõendav dokument** (sobib ka Internetipanga väljatrükk) või **kirjalikud andmed riigilõivu tasumise kohta**. KMA teenindusbüroodes on riigilõivu võimalik tasuda **sularahas ja panga deebetkaardiga**. Kuni 100 krooni suuruse riigilõivu on maksja soovil KMA teenindusbüroo kohustatud vastu võtma sularahas (vastavalt Riigilõivuseaduse § 7 lg.2). Pangakaardiga saab tasuda riigilõivu olenemata summast. Kaardimakse on tasuline ja selle eest tasub kaardiomanik vastavalt panga hinnakirjale. Krediitkaardiga riigilõivu tasuda ei saa.

Enammakstud riigilõivu on maksjal õigus tagasi taotleda maksimisest kahe aasta jooksul. Selleks tuleb esitada KMA teenindusbüroosse vormikohane **avaldus**.

Juhul, kui teil ei ole võimalik tasuda riigilõivu, on Kodakondsus- ja Migratsiooniameti peadirektoril ja tema asetäitjal õigus, lähtudes teie majanduslikust olukorrast või riigi- või kohaliku omavalitsuse asutuse põhjendatud taotlusel, vähendada riigilõivu määra või vabastada teid selle tasumisest. Selleks tuleb teil esitada taotlus.

Taotlusele tuleb lisada dokumendid, mis kinnitavad taotluse põhjendatust. See tähendab, et tuleb dokumentidega tõendada sissetulekute suurust (palgatõend, tõend tööturuametist töötuks registreerimise kohta vmt) või nende puudumist ja väljaminekuid (üüriarve, elektriarve jmt).

Isiku poolt tasumisele kuuluvat riigilõivumäära ei või vähendada ega isikut riigilõivust vabastada kui elamisloa andmise või pikendamise tingimuseks on legaalse sissetuleku olemasolu.

Dokumenti kantavad andmed**Dokumenti kantavad andmed**

Üldjuhul võib dokumendi kasutaja kohta kanda dokumenti üksnes järgmisi isikuandmeid:

- 1) nimi;
- 2) sünniaeg ja -koht;
- 3) isikukood;
- 4) foto;
- 5) sugu;
- 6) kodakondsus;
- 7) sõrmejäljed või allkiri;
- 8) silmade ja juuste värv;
- 9) muud isikuandmed, kui see on ette nähtud välislepingu, seaduse või selle alusel antud muu õigustloova aktiga.

Dokumenti võib kanda digitaalset tuvastamist ja allkirjastamist võimaldavat informatsiooni ning teisi digitaalseid andmeid, mille loetelu kehtestab Vabariigi Valitsus määrusega.

Isikunime dokumenti kandmine

Kui isikunimes on võõrtähti, kantakse isikunimi dokumenti Rahvusvahelise Tsiviillennundusorganisatsiooni (ICAO) ümberkirjutusreeglite kohaselt, säilitades võimaluse korral algupärased tähed.

Kui isiku eesnimi ületab 15 tähemärki või perekonnanimi ületab 28 tähemärki, kantakse see dokumenti nii, et nime lõpust jäetakse kirjutamata tähed, mis andmevälja reale ei mahu.

Eelnimetatud juhtudel kantakse isikunimi algupärasel kujul dokumendi (välja arvatud isikutunnistus) märkustelehele ning kanne kinnitatakse pitsatiga.

Menetlus dokumendi väljaandmisel

Dokument väljastatakse dokumendi **kasutajale isiklikult**. Alla 15-aastase ja piiratud teovõimega isiku dokument väljastatakse dokumendi kasutaja seaduslikule esindajale isiklikult isikut tõendava ja esindusõigust tõendava dokumendi alusel. Dokumendi kättesaamise kohta annab dokumendi kasutaja või tema seaduslik esindaja allkirja.

Vähemalt 15-aastane isik võib teha isikut tõendavate dokumentide taotlemiseks ja kättesaamiseks vajalikku seotud toiminguid iseseisvalt.

Dokumendi kasutaja kohustused ja dokumendi tagastamine

Dokumenti kantud andmete muutumisest on dokumendi kasutaja kohustatud teatama KMA-le ühe kuu jooksul andmete muutumisest arvates.

Dokumendi kasutamiskõlbmatuks muutumisest, kaotamisest või hävimisest on dokumendi kasutaja kohustatud teatama dokumendi väljaandnud valitsusasutusele kolme tööpäeva jooksul dokumendi kasutamiskõlbmatuks muutumise, kaotamise või hävimise või sellest teada saamise päevast arvates.

Dokumendi kasutaja surma või surnuks tunnistamise korral tagastatakse dokument KMA-le.

Dokumendi kehtivus

Dokument on kehtiv kui ta vastab järgmistele nõuetele:

- 1) dokument on välja antud ja andmed on dokumenti kantud õiguspäraselt selleks pädeva asutuse poolt;
- 2) dokumendi kehtivusaeg ei ole lõppenud;
- 3) dokument on kasutamiskõlblik ja võimaldab tuvastada sellesse tehtud kandeid ja nende õigsust ning dokumendi kasutaja isikut;
- 4) dokument on terviklik ja ei ole rikutud.

Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus www.ekk.edu.ee,
KMA www.mig.ee, www.kodanik.ee, www.pass.ee.

Isiku nimi

Teatamise ja tagastamise kohustus

Dokument on kehtiv kui ...

Kohalik omavalitsus

15 maakonda

Eesti territoorium jaguneb maakondadeks, valdadeks ja linnadeks. Eestis oli 2004.aastal **15 maakonda** ning **241 kohaliku omavalitsuse üksust**, mis jagunevad omakorda **39 linnaks** ja **202 vallaks**. Kui iga vald moodustab omaette haldusüksuse, siis lisaks 39-le omavalitsusstaatusega linnale on Eestis veel **vallasised linnad**, mis eraldi haldusüksust ei moodusta. Iga omavalitsusüksus kuulub maakonna koosseisu.

Maavanem esindab riigi huve

Maakonna tasandil teostatakse riigi esindaja, maavanema, poolt riiklikku haldamist ning maavanemat teenindavaks asutuseks on maavalitsus. Maavanem esindab riigi huve maakonnas, hoolitseb maakonna arengu eest, koordineerib tööd kohaliku omavalitsuse üksuste ja ministeeriumide kohahalduse üksuste (maksuameti kohalikud asutused, politseiprefektuurid jne) vahel ning teostab järelvalvet kohaliku omavalitsuse üksuste üksikaktide üle.

Vald ja linn on võrdsed

Vallad ja linnad on omavalitsuslikud kogukondlikkuse printsiibil põhinevad haldusüksused, moodustades **avaliku halduse süsteemi esmase tasandi**. Vastavalt Euroopa kohaliku omavalitsuse hartale ja Kohaliku omavalitsuse korralduse seadusele on kohalik omavalitsus kohalike võimuorganite õigus, võime ja kohustus seaduse alusel ja kohalike elanike huvides juhtida nende vastutusalasse kuuluvaid ühiskonnaelu valdkondi. **Vallal ja linnal kui kohalikul omavalitsusüksusel on võrdne õiguslik staatus.** Eesti haldusterritoriaalses korralduses esineb omavalitsusüksusi, mis kannavad alevi nime, kuid staatusest on nad vallad.

Kohaliku omavalitsuse üksused võivad võimu detsentraliseerimiseks oma territooriumil moodustada piiratud omavalitsusliku staatusega osavaldu ja linnaosasisid. Osavaldade ja linnaosade moodustamine on jäetud kohaliku omavalitsuse põhimääruse reguleerida. Linnaosad on moodustatud näiteks Tallinnas ja Kohtla-Järvel ning mõned vallad on moodustanud osavaldasid.

Kohalike omavalitsusüksuste organisatsiooniline ülesehitus

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus sätestab kohaliku omavalitsuse juhtimisstruktuuri aluspõhimõtted ning töökorralduse üldreeglid. Juhtimisstruktuuri kehtestab iga kohaliku omavalitsuse

üksus oma põhimäärusega, kus on detailselt lahti kirjutatud struktuuriüksuste vastutus ja töökorraldus. Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 4 kohaselt on kohaliku omavalitsuse üksusel kaks organit: volikogu ja valitsus.

Vastavalt Euroopa kohaliku omavalitsuse hartale peab igal kohaliku omavalitsuse üksusel olema valitav esinduskogu – volikogu. Täitesaatva organi e. valitsuse olemasolu ei ole kohustuslik. Ees-
tis siiski selline praktika puudub ning kõigil omavalitsusüksustel on nii volikogu kui ka valitsus.

Volikogu

Kohaliku omavalitsuse volikogu on esindusorgan, **mis valitakse üldistel, ühetaolistel, otsestel ja salajastel valimistel neljaks aastaks**. Kohaliku omavalitsuse volikogu valimiste valimisõiguse sätestab kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus ning valimistel on hääletamisõigus Eesti kodanikul ja Euroopa Liidu kodanikul, kes on valimispäevaks saanud 18-aastaseks ja kelle püsiv elukoht, see on elukoht, mille aadressiandmed on kantud Eesti rahvastikuregistrisse, asub vastavas vallas või linnas. Hääletamisõigus on välismaalasel, kes elab Eestis alalise elamisloa alusel ja on valimispäevaks elanud seaduslikult vähemalt viimased viis aastat vastavas vallas või linnas.

Kohaliku omavalitsuse volikogu liikmeks kandideerimisõigus on igal hääleõiguslikul Eesti kodanikul ja Euroopa Liidu kodanikul, kelle püsiv elukoht asub hiljemalt valimisaasta 1. augustil vastavas vallas või linnas. Volikogu liikmeks ei või kandideerida isik, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud kuriteos ja kannab karistust kinnipidamiskohas.

Kohaliku omavalitsuse volikogu suurus sõltub omavalitsusüksuse elanike arvust.

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus sätestab volikogu liikmete arvu järgnevalt:

Volikogus peab olema vähemalt 7 liiget,

- üle 2000 elanikuga omavalitsusüksuse volikogu on vähemalt 13-liikmeline
- üle 5000 elanikuga omavalitsusüksuse volikogu on vähemalt 17-liikmeline
- üle 10 000 elanikuga omavalitsusüksuse volikogu on vähemalt 21- liikmeline
- üle 50 000 elanikuga omavalitsusüksuse volikogu on vähemalt 31-liikmeline.

Volikogu võib moodustada komisjone, mis võivad olla nii alalised kui ka ajutised. Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus sätestab,

Valimine

Kandideerimine

Vähemalt 7 liiget

<p>Esimees</p>	<p>et iga omavalitsusüksuse volikogul peab olema vähemalt 3-liikmeline revisjonikomisjon, mis kontrollib valla- või linnavalitsuse tegevust. Muude komisjonide moodustamise õigus on jäetud kohaliku omavalitsuse põhimääruse reguleerida. Volikogu komisjone võivad juhtida ainult volikogu liikmed ning enamike omavalitsusüksuste põhimäärused näevad ette, et pool komisjonide liikmetest oleksid volikogu liikmed. Erandiks on revisjonikomisjon, kus kõik liikmed peavad olema volikogu liikmed.</p> <p>Volikogu valib enamuse häältega volikogu esimehe, kes korraldab volikogu tööd, juhhib istungeid ja esindab omavalitsusüksust. Volikogu esimehe ning aseesimeeste ametikohad võivad volikogu otsusel olla palgalised ning volikogul on õigus volikogu liikmetele maksta hüvitist põhitöökohal saamata jäänud töötasu ning volikogu ülesannete täitmisel tehtud kulutuste eest.</p>
<p>Volikogu istungid on avalikud</p>	<p>Volikogu istungid on avalikud.</p> <p>Seaduse alusel kuuluvad kohaliku omavalitsuse volikogu ainupädevusse:</p> <ul style="list-style-type: none"> • valla- või linnaeelarve formeerimise, maksude kehtestamise, laenude võtmise, munitsipaalvaraga seotud küsimuste üle otsustamine; • valla või linna põhimääruse ning arengukava vastuvõtmine; • kohaliku omavalitsuse üksuse piiride muutmise ning linnaosa või osavalla moodustamise otsustamine; • valla- või linnavolikogu esimehe, valla- või linnaeapea valimine ning ametist vabastamine; • teenistujate palgaastmete ning palgamäärade kehtestamine; • volikogu komisjonide moodustamine ning likvideerimine.
<p>Valitsuse istungid on tavaliselt kinnised</p>	<p style="text-align: center;">Valitsus</p> <p>Valla- või linnavalitsus on volikogu poolt üheks volikogu perioodiks ametisse nimetatud kollegiaalne organ. Valitsust juhhib vallavanem või linnaeapea ning volikogu nimetab vallavanema või linnaeapea ettepanekul ametisse valitsuse liikmed. Valitsuse koosseisu võivad kuuluda nii poliitikud kui ka ametnikud. Kui volikogu istungid on avalikud, siis valitsuse istungid on tavaliselt kinnised. Valitsuse liikmed ei tohi olla samal ajal volikogu liikmed.</p> <p style="text-align: center;">Administratsioon</p> <p>Eesti kohaliku omavalitsuse juhtimissüsteemis täidab vallavanem või linnaeapea lisaks valitsuse juhi ülesannetele ka administratsiooni juhi kohustusi. Administratsioon jaguneb osakondadeks ning kantseleiks. Suuremates linnades, kus on palju töömahukaid valdkondi, on moodustatud administratsiooni struktuuriüksustena ametid, mis omakorda koosnevad osakondadest. Väiksemates omavalitsusüksustes asendab osakonda üks erialaspetsialist, kes vastu-</p>

tab kogu valdkonna eest. Iga kohaliku omavalitsusüksuse administratsioonis peab olema ette nähtud valla- või linnasekretäri ametikoht. **Valla- või linnasekretäri ülesandeks on ette valmistada valitsuse istungi materjalid ning ta vastutab valitsuse poolt vastuvõetavate õigusaktide õiguspärasuse eest.**

Linnaosad ja osavallad

Kohaliku omavalitsuse osavald/linnaosa on omavalitsusüksuste haldusjaotusel rajanev piiratud omavalitsusliku staatusega üksus. Kohaliku omavalitsuse linnaosa ja osavalla moodustamise üldised alused on määratud kohaliku omavalitsuse korralduse seadusega. Osavalla ja linnaosa staatus sätestatakse kohaliku omavalitsuse volikogu poolt vastu võetud linnaosa/osavalla põhikirjaga, kus sätestatakse osavalla/linnaosa moodustamise kord, territoorium, pädevus, vanema ametisse nimetamise kord jm. Tallinnas on võimu detsentraliseerimiseks moodustatud linnaosad, millel on halduskogu ja linnaosavalitsus. Tallinna linnaosade moodustamise põhimõtted ning halduskogude moodustamise kord on määratud Tallinna põhimääruses.

Kohaliku omavalitsuse ülesanded

Kohaliku omavalitsuse olemuslikuks ülesandeks on kogukonna elu juhtimine. Kaasaegse demokraatliku riigikorralduse nurgakiviks on subsidiaarsusprintsip (*subsidiaarne – abistav, toetav*), mis tähendab, **et funktsioone tuleb täita eelistatumalt elanikule kõige lähemal asuval avaliku halduse tasandil.**

Kohalikule omavalitsusele funktsioonide andmisel tuleb lähtuda põhiseadusest, mis lubab kohalikele omavalitsustele ülesandeid anda ainult seaduse alusel või lepingutega. **Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 6** toob ära kohaliku omavalitsuse vastutusvaldkonnad, milleks on haridus, kultuur ja sport, sotsiaaltoetused, tervishoid, kommunaalmajandus ja infrastruktuuri korrashoid, jäätmemajandus, planeerimistegevus jt.

Haridus

Kohalik omavalitsus vastutab alg-, põhi- ja keskkooli ülalpidamise eest, kattes nende tegevuskulud (hoonete remont, inventari ning õpikute soetamine jm). Alg-, põhi- ja keskkool on kohaliku omavalitsuse poolt hallatavad asutused. Kõrvuti munitsipaal- ja keskkoolidega esineb veel riigi poolt hallatavaid koole (mõned eriala-, huvi- ja keskkoolid), mille tegevuskulud kaetakse üldjuhul Haridusministeeriumi poolt. Munitsipaal- ja keskkoolide pedagoogide palgad makstakse kohaliku omavalitsuse eelarvest, vastavad vahendid

Valla- või linnasekretär

Kogukonna elu juhtimine

Vastutusvaldkonnad

Kooli ülalpidamine

Kultuur ja sport

eraldatakse kohalikele omavalitsusüksustele riigieelarvest. Vastavalt Eesti seadusandlusele peavad kohalikud omavalitsused korraldama õpilastranspordi.

Kultuur ja sport

Kohalik omavalitsus vastutab kohaliku omavalitsuse omanduses olevate raamatukogude, kultuurimajade, muuseumide, spordirajatiste ning muude valdkonna asutuste ülalpidamise eest. Enamus kultuuriasutusi on munitsipaalomandis, kuid esineb ka riiklikult tähtsaid kultuuriasutusi (kesk- ning maakondlikud muuseumid jt), mida hallatakse riigi poolt. Kohalik omavalitsus teostab järelvalvet tema territooriumil asuvate mälestiste üle ning vastutab muinsuskaitse nõuete täitmise eest. Spordi valdkonnas korraldab ja finantseerib kohalik omavalitsus oma territooriumil läbi viidavaid spordiüritusi.

Tervishoid**Esmatasandi tervishoiu teenused**

Üldiselt rahastatakse tervishoidu Riigi Haigekassa süsteemist, millel on oma eelarve. **Kohalik omavalitsus vastutab esmatasandi tervishoiuteenuste osutamise eest** (valla- ja linnaarsti töötasu, velskripunktide ülalpidamise kulud) ning korraldab tema territooriumil asuvate tervishoiuasutuste nagu haiglad ja kliinikud ülalpidamist. Kuna suurte haiglate ülalpidamine käib kohalikele omavalitsustele üle jõu, siis on levinud, et haiglate haldamiseks asutatakse mitme kohaliku omavalitsuse üksuse peale ühine asutus (üldjuhul sihtasutusena). Kohaliku omavalitsuse ülesanne on korraldada ravikindlustusega hõlmamata inimeste ravi ja kompenseerida nende ravikulud.

Sotsiaalhoolekanne**Sotsiaalabi ja -toetused**

Sotsiaalhoolekande valdkonnas on **kohalike omavalitsuste vastutusel sotsiaalabi ja vanurite, puuetega inimeste ning teiste abivajajate hoolekande** (sh avaholduse) **korraldamine** ning vanadekodude, turvakodude ja teiste sotsiaalhoolekande asutuste ülalpidamise korraldamine. Kohaliku omavalitsuse kanda on antud toimetulekutoetuste maksmine valla- või linnaeelarvesse riigieelarvest laekunud vahenditest. Lisaks määrab ja maksab kohalik omavalitsus teisi sotsiaaltoetusi, korraldab vältimatu abi andmist ning sotsiaalteenuseid vastavalt haldusterritooriumi elanikkonna vajadusele. Kohaliku omavalitsuse ülesannete hulka kuulub ka eestkostetasutuse töö korraldamine.

Kommunaalteenused ja infrastruktuuri korrashoid

Kohalik omavalitsus vastutab elamu- ja kommunaalmajanduse korraldamise ning vastavate teenuste (vesi, küte, kanalisatsioon

jt) osutamise eest. Kohaliku omavalitsuse vastutusalasse kuulub ühistranspordi korraldamine ning teede ja tänavate korrashoid. Valdkonnas on levinud teenuste osutamise üleandmine era- ja kolmandale sektorile. Paljud omavalitsusüksused on ise asutanud kommunaalteenuseid osutavaid ettevõtteid. Suurem osa kommunaalteenuste osutamisega seotud kulutustest kaetakse maksete või teenustasude vormis.

Keskkonnakaitse ja jäätmemajandus

Kohalik omavalitsus vastutab looduskasutuse, loodusressursside (maa, mets ja veekogud) kasutamise ja jäätmemajanduse korraldamise eest.

Planeerimis- ja ehitustegevus

Vastavalt planeerimis- ja ehitusseadusele on kohalikel omavalitsustel kohustuslik koostada üld- ning detailplaneering ning anda välja ehituslubasid ja teostada ehitusjärelvalvet. Samuti peavad kohalikud omavalitsused osalema koostöös maakonna planeeringu koostamisel.

Korrakaitse ja päästeteenistus

Antud valdkonnas jagavad riik ja kohalik omavalitsus vastutust, kuigi korrakaitse, päästeteenistus, tuletõrje ja riigikaitse on keskvallitsuse funktsioonid. Mõned omavalitsusüksused on vabatahtlikult võtnud enda kanda vastavate riigiasutuste osalise finantseerimise. Kohalike omavalitsuste vastutada on avaliku korra järelvalve ning kodanikukaitse korraldamine.

Muud riigifunktsioonid

Kohalikud omavalitsused vastutavad omandi- ja maareformi läbi viimise eest. Samuti koguvad kohalikud omavalitsused andmeid riigiregistrite (näit. rahvastikuregister) jaoks.

Kuidas on asjad korraldatud

Järgnevaid küsimusi on esitatud Tallinna Linnavalitsuse teabebüroole. Nii kehtivad vastused eelkõige Tallinna linna asjakorralduse osas. Teistes kohalikes omavalitsustes võib korraldus olla sarnane, kuid võib olla ka erinev. Infot selle kohta saate kohalikust linna- või vallavalitsusest. Toetuste ja tasude suurused on kehtivad 2004. aastal.

Eluasemega seotud küsimused

Kes ja kuidas saab esitada taotluse linnalt eluruumi saamiseks?

Tallinna linnalt saavad korterit taotleda ainult need isikud, kelle

Ühistransport

Avaliku korra järelvalve

Eluase

Ei oma eluruumi

elukoha andmed on või olid viimati kantud rahvastikuregistrisse Tallinna aadressil. Eluruumi üürimist võivad taotleda eluruumi mitteomavad isikud, tagastatud eluruumide üürnikud ja elamistingimuste parandamisel abi vajavad isikud.

Eluruumi mitteomavatena võetakse arvele:

- isikud, kelle õiguslikul alusel kasutatav Tallinna linnas asuv eluruum on vääramatute jõu tagajärjel muutunud kasutuskõlbmatuks. Vääramatuteks jõuks loetakse erakorralisi sündmusi (loodusõnnetus, tulekahju, plahvatus jms), mida ei võidud ette näha ega saadud mõistlike tegevustega vältida ja mille tekkimise eest ei saanud eluruumi omanik või üürnik vastutada;
- isikud, kes on Tallinna linnas asuva eluruumi, mis kuulub lammutamisele seoses maa sundvõõrandamisega või kasutusõiguse lõpetamisega munitsipaalvajadusteks, omanikud või üürnikud;
- isikud, kes on vabanenud kinnipidamiskohast, kui endisesse eluruumi asumine on võimatu;
- orvud ja vanemliku hoolitsuseta isikud, kes pöörduvad tagasi endisesse elukohta lasteasutustest, sugulaste, eestkostjate või hooldajate juurest, samuti pärast õppimist õppeasutuses, kui endisesse eluruumi asumine on võimatu. Orvud ja vanemliku hoolitsuseta isikud, kes võetakse arvele munitsipaal-eluruumi taotlejana, kuid kellele antakse üürile sotsiaaleluruum, jäävad sotsiaaleluruumi üürile saamisel arvele munitsipaal-eluruumi taotlejana esialgse arvelevõtmise kuupäevaga;
- teistel mõjuvatel sotsiaalsetel põhjustel.

Tagastatud eluruumide üürnikud**Tagastatud eluruumide üürnikena võetakse arvele:**

- isikud, kes kasutavad üürilepingu alusel eluruumi, mis on tagastatud Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse kohaselt tingimustel, et eluruumi kasutamist on alustatud enne selle tagastamist ja avaldus eluruumi üürimiseks on esitatud enne 1. märtsi 2003;
- isikud, kes kasutavad õigusvastaselt võõrandatud eluruumi, mille tagastamise menetlus on pooleli, tingimusel, et avaldus eluruumi üürimiseks on esitatud enne 1. märtsi 2003;

Elamistingimused vajavad parandamist**Elamistingimuste parandamisel abivajavatena võetakse arvele:**

- isikud, kes kasutavad üürilepingu alusel Tallinna linna omandis olevat varisemisohtlikku või kasutuskõlbamatut eluruumi;
- üksinda elavad vanurid ja vanuritest paarid, puudega isikud, kellel ei ole seadusjärgseid ülalpidajaid või kes vaja-

- vad kõrvalabi või kelle kasutuses olevas eluruumis ei ole võimalik nende hooldamist korraldada;
- vähekindlustatud lastega pered, kes vajavad sotsiaalteenuseid;
 - teistel mõjuvatel sotsiaalsetel põhjustel.

Munitsipaaleluruumid antakse üürile viieks aastaks. Eestis alalist elamisluba mitteomavate isikutega sõlmitakse eluruumi üürileping mitte kauemaks kui elamisloa kehtivuse tähtajaks. Sotsiaal-eluruumid antakse üürile üheks kuni viieks aastaks, täpne tähtaeg määratakse kindlaks linnavalitsuse korralduses.

Taotleja peab esitama isiklikult, seadusliku esindaja kaudu või posti teel kirjaliku avalduse eluruumi üürimiseks linnaosa valitsusele, kelle territooriumil on või olid tema viimase elukoha andmed kantud rahvastikuregistrisse.

Tagastatud eluruumi üürniku õigused

Lepingujärgseid kohustusi nõuetekohaselt täitnud tagastatud eluruumi üürnikul on lepingu tähtaja möödumisel eesõigus uue üürilepingu sõlmimiseks. Sundüürnikul on eluruumi üürilepingu viieaastase tähtaja möödumisel õigus selle üürilepingu ühekordseks pikendamiseks või uue üürilepingu sõlmimiseks (Elamuseaduse § 32 lõige 1 ja lõige 4).

Kuidas taotleda kolimistoetust?

Ühekordset kolimistoetust eraldatakse Tallinna Elamumajandusameti poolt 10000 krooni tagastatud eluruumi üürnikule või tema ga koos elavale täisealisele perekonnaliikmele seoses tagastatud eluruumist ümberasumisega pärast 1. jaanuari 2001 ja tagastatud eluruumi või mõttelise osa elamust, milles see eluruum asub, omandamisega pärast 1. jaanuari 2001. Kolimistoetust ei maksta, kui tagastatud eluruumist asutakse ümber Tallinna linna omandis olevasse eluruumi.

Taotleja esitab Tallinna Elamumajandusametile, Vabaduse väljak 10, IV korrus, tuba 3, telefon 640 4509, kolimistoetuse taotluse ja nõutavad lisad:

- a) kolimistoetuse taotleja seadusliku esindaja puhul notariaalne volikiri ja esindaja passi koopia;
- b) tagastatud eluruumi või mõttelise osa eluruumist omandamisel notariaalselt kinnitatud ärakiri lepingust, millega eluruum või mõtteline osa elamust omandati;
- c) mittetöötava taotleja puhul koopia dokumendist, mis tõendab, et ta on riikliku pensioni saaja; õpib õppeasutuses päevases või statsionaarses õppevormis; teenib kaitseväes või asendusteenistuses; on töötuna arvele võetud elukohajärgses tööhõiveametis või lisab muu vastavasisulise dokumendi.

Avaldus

Üürniku
õigused

Kolimistoetus

Omaniku õigused

Kolimistoetuse taotluse blankett: http://www.tallinn.ee/est/ametid/elamumajandusamet/toetused/kolimistoetuse_taotlus.pdf

Üürilepingutega seotud seadusandlus

Üürilepingutega seonduv on sätestatud Võlaõigusseaduses (RKs 05.06.2002 jõust.01.07.2002 – RT I 2002, 53, 336) ning Eesti Vabariigi elamuseaduses (RKs 10.06.98 jõust.16.07.98 – RT I 1998, 60, 953).

Kas üksikemal on õigus munitsipaalpinnale?

Üksikvanema staatus ei anna õigust taotleda munitsipaal- või sotsiaaleluruumi, v.a juhul, kui taotleja vastab Tallinna Linnavolikogu 17. oktoobri 2002 määrusega nr 56 kinnitatud "Tallinna linna omandis olevate eluruumidega seotud õigusaktide kinnitamine" (muudetud Tvk 17.06.2004 määrusega nr 25 kehtestatud nõuetele). <http://tallinn.andmevara.ee/oa/page.Tavakasutaja?c=1.1.1.1&id=90140>

Kas omanikul on õigus mitte sõlmida sundüürnikuga uut üürilepingut?

Üürniku eesõigust uue lepingu sõlmimisele (Elamuseaduse § 32 1. lõige) võib üürileandja lepingu tähtaja möödumisel kohtus vaidlustada, kui:

- 1) üürnik korduvalt jättis täitmata oma lepingujärgsed kohustused või rikkus lepingu tingimusi;
- 2) üüritud eluruum on elamiseks vajalik üürileandjale endale või tema perekonnaliikmetele;
- 3) üürilepingu ese on välja arvatud eluruumide hulgast seoses ümberehitamisega mitteiluruumiks või füüsilise kulumise tõttu või kui see remondi käigus ei jäänud alles, oluliselt vähenes või suurenes;
- 4) üürileping oli sõlmitud tähtajaga mitte üle ühe aasta koos kohustusega vabastada eluruum pärast selle tähtaja möödumist;
- 5) üürnikul puudub kehtiv elamisluba.

KÜ juhtkonna ja korteriomanike vaheline probleem – elamu hooldus-, haldus- ja remondikulud?

Probleemid korteriühistutes

Korteriühistu liikmete korteriomandite hooldus- ja halduskulude arvete aluseks on vastavalt mõõdikute näitudele tarbitud teenuste tasud (vesi- ja kanalisatsioon, vee soojendamise). Tasu prügiveo, maamaksu, üldelektri ja keskkütte eest jagatakse üldjuhul 1 m² vastavalt korteriomandi suurusele. Ülejäänud maksete hinnad (hooldustasu, haldustasu, avarii- ja remonditasud jm) otsustatakse kas korteriühistu liikmete üldkoosoleku või juhatuse otsuse alusel sõltuvalt ühistu põhikirjas sätestatule.

Korteriühistu juhatuse ja korteriühistu liikmete vahelisi probleeme aitab lahendada Eesti Korteriühistuste Liidus tegutsev konsultant <http://www.ekyl.ee>.

Sotsiaalküsimused

Sotsiaaltoetused puuetega inimestele, kus vormistatakse?

Sotsiaaltoetuste kaudu hüvitab riik puuetega inimestele kõrvalabi vajadusest tingitud lisakulud. Kõrvalabi vajadus määratakse puude raskusastme põhjal.

Puue võib olla sügav, raske või keskmine. Puude aste sõltub sellest, kas inimene vajab kõrvalabi 24 või 12 tundi ööpäevas või vähemalt korra nädalas. Puude raskusaste võib rehabiliteerimise, abivahendite kasutamise, elukeskkonna kohandamise või muude asjaolude mõjul muutuda.

Sotsiaaltoetusi määratakse ja makstakse Eesti alalisele elanikule või tähtajalise elamisloa alusel Eestis elavale isikule lisakulutusi põhjustava keskmise, raske või sügava puude korral.

Riigi poolt makstavad sotsiaaltoetused puudega inimesele on:

- puudega lapse toetus;
- puudega täiskasvanu toetus;
- puudega vanema toetus;
- õppetoeetus;
- rehabilitatsioonitoetus;
- täienduskoolitustoetus.

Puudega inimese hooldajale makstakse hooldajatoetust (Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=186330>).

Sotsiaaltoetusi saab taotleda elukohajärgsesse pensioniametist.

Tallinn maksab puudega inimesele, kelle elukoha andmed on rahvastikuregistris registreeritud Tallinna aadressil, 2004.a linna eelarvest järgmisi ühekordseid toetusi (ühekordse toetuse maksimumaalne piirmäär ühele isikule)

- 1) toimetuleku tagamiseks 800 krooni;
- 2) rehabilitatsioonituusiku osaliseks hüvitamiseks 1500 krooni;
- 3) abivahendite soetamise osaliseks hüvitamiseks 2000 krooni;
- 4) ravimite maksumuse osaliseks hüvitamiseks 1000 krooni.

Ühekordse toetuse taotlemiseks peab pöörduma elukohajärgsesse linnaosa valitsuse sotsiaalhoolekande osakonda.

Puuetega inimeste sõidusoodustused

Ühistranspordiseaduse kohaselt on riigisisel liinil (kaasa arvatud kommertsliin) raudtee-, maantee- ja veeliikluse vedaja kohustatud tasuta vedama puuetega lapsi, sügava puudega 16-aastaseid ja vanemaid isikuid ning nägemispuudega isikut saatvat juhtkoera (<http://lex.andmevara.ee/estlex/kehtivad/AktList.jsp>).

Sotsiaaltoetuste vormistamine

Ühekordne toetus puudega inimesele

<p>Ühekordne toetus</p> <ul style="list-style-type: none"> • eakatele • lastele • muud 	<p>Tallinna linna eelarvest makstavad toetused</p> <p>Tallinna linna 2004.aasta eelarvest makstakse järgmisi ühekordseid toetusi arvestades perekonna sissetulekuid (maksimaalsed piirmäärad ühele isikule):</p> <ul style="list-style-type: none"> • teistele abivajajatele makstavad toetused: <ol style="list-style-type: none"> 1) kodututele ja teistele abivajavatele isikutele 800 krooni; 2) resotsialiseerimistoetus kinnipidamiskohast vabanenud isikutele 800krooni; 3) töötutele 1000 krooni. • eakatele makstavad toetused: <ol style="list-style-type: none"> 1) toimetuleku tagamiseks 800 krooni; 2) taastus-pika ja hooldusravi osaliseks hüvitamiseks 4000 krooni; 3) abivahendite soetamise osaliseks hüvitamiseks 2000 krooni; 4) ravimite maksumuse osaliseks hüvitamiseks 1000 krooni. <p>Lastele makstavad toetused (makstakse vanemale, eestkostjale või hooldamisele võtjale):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) toimetuleku tagamiseks 1200 krooni 2) pere rehabilitatsioonituusiku osaliseks hüvitamiseks puudega lapsele 2000 krooni; 3) abivahendite soetamise osaliseks hüvitamiseks 2000 krooni; 4) ravimite maksumuse osaliseks hüvitamiseks 1000 krooni; 5) suvelaagri tuusiku osaliseks hüvitamiseks 1500 krooni; 6) lapse I klassi minekuks ning põhikooli ja gümnaasiumi lõpetamiseks 1000 krooni; 7) eeskosteperedele, hooldusperedele ja toimetulekuraskustes perede laste huviala- ja sporditegevuse korraldamiseks ning erakorralisteks väljaminekuteks 1500 krooni; 8) elluastumistoetus eestkostelastele 6000 krooni; 9) paljulapseliste (3 ja enam last) perede toetus (lähtuda punktidest 1-8); 10) paljulapseliste (3 ja enam last) perede toetus Eesti Vabariigi aastapäevaks 600 krooni. <p>Muud makstavad toetused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) erakorraliste eluasemekulude osaliseks hüvitamiseks 2000 krooni; 2) õnnetusjuhtumite korral (päästeteenistuse või politsei tõendi alusel) 5000 krooni; 3) lähedase inimese matuse korraldamiseks 1500 krooni; 4) toitlustamise osaliseks hüvitamiseks 17 krooni päevas; 5) üritustel osalemiseks 200 krooni. <p>Perekonna sissetulekut mittearvestavad toetused on:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ühekordne lapse sünnitoetus üliõpilasest emale 5000 krooni;
--	--

- 2) ühekordne toetus kolmanda ja enama lapse sündimisel 5000 krooni;
- 3) ühekordne lapse sünnitoetus 5000 krooni;
- 4) teise ja järgnevate laste toetus kooliminekul 5000 krooni;
- 5) muud toetused.

Toetuse taotlemiseks peab pöörduma elukohajärgse linnaosavalitsuse sotsiaalhoolekande osakonda.

Riiklikud peretoetused

Riiklike peretoetusi makstakse Eesti alalisele elanikule ja välismaalasele, kellel on tähtajaline elamisluba. Riiklike peretoetuste hulka kuuluvad:

- sünnitoetus;
- lapsendamistoetus;
- lapsetoetus;
- lapsehooldustasu;
- üksikvanema lapse toetus;
- ajateenija lapse toetus;
- lapse koolitoetus;
- eestkostel või perekonnas hooldamisel oleva lapse toetus;
- elluastumistoetus;
- kolme- ja enamalapselise pere ning kolmikuid kasvatava pere toetus.

Riik maksab peretoetusi kõigile lastele kuni nende 16-aastaseks saamiseni. Kui laps õpib põhikoolis, gümnaasiumis või põhikooli baasil kutseõppeasutuses, siis on tal õigus saada peretoetusi kuni 19. eluaastani.

Lisaks maksab Eesti Haigekassa sünnitushüvitist naisele, kellel on rasedus- ja sünnituspuhkusele minemisel tööleping, töövõtlapung või kes on FIE.

Riiklike peretoetuste hulka kuuluvad ka vanemahüvitis ja tulumaksuvabastused.

Toetuse taotlemiseks peab pöörduma elukohajärgsesse pensioniametisse.

Toetused ja soodustused represseeritud isikutele

Sotsiaalkindlustusameti piirkondlike pensioniametite kaudu saavad represseeritud isikud järgmisi toetusi:

- Eriarstile makstud visiiditasu, retseptiravimite ja hambaraviteenuste hüvitist makstakse ühes kalendriaastas kokku kuni 450 krooni.
Kui represseeritu on kalendriaasta jooksul teinud nimetatud kulutusi väiksemas summas kui 450 krooni, siis hüvitatakse tegelikult tasutud summa.
- Meditsiiniliste abivahendite ostmise hüvitist makstakse ühes kalendriaastas kuni 200 krooni.

**Taotlus
linnaosa-
valitsusse**

**Riiklike
toetuste
vormistamine**

**Taotlus
pensioniametisse**

<p>Represseeritutele</p>	<p>Kui represseeritu on kalendriaasta jooksul ostnud meditsiinilisi abivahendeid väiksemas summas kui 200 krooni, siis hüvitatakse tegelikult tasutud summa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Taastusravi tuusiku hüvitist makstakse ühes kalendriaastas kuni 500 krooni. <p>Kui taastusravi tuusiku kulutused on kalendriaastas väiksemad kui 500 krooni, siis hüvitatakse tegelike kulutuste summa. Taastusravi hüvitisele on õigus üle 63-aastastel represseeritutel või noorematel represseeritutel, kellele makstakse vanaduspensioni riikliku pensionikindlustuse seaduse alusel.</p>
<p>Taastusravi hüvitamine</p>	<p>Taastusraviarvet represseeritule rahas ei hüvitata. Seda tehakse järgmisel viisil:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) pensioniamet väljastab represseeritule tema taotluse ja arsti saatekirja alusel garantiikirja. Sellega kinnitab pensioniamet taastusraviarve eest tasumise kohustuse ülevõtmist kuni 500 krooni ulatuses. (Kui arve on väiksem kui 500 krooni, võetakse kohustus üle taastusravi tegeliku maksumuse ulatuses); 2) garantiikirja esitab represseeritu taastusraviasutusele ning tasub teenuse eest osas, mis ületab garantiis märgitud summa. <p>Juhul kui taastusraviteenus eest tasumise kohustuse on üle võtnud haigekassa, kuid isik peab taastusraviasutuses oldud ravipäevade eest ise tasuma (nn omaosalus), makstakse represseeritule taastusravi omaosaluse hüvitist. Seda hüvitist makstakse esitatud kuludokumentide alusel rahas vastavalt isiku tehtud kulutustele, kuid mitte üle 500 krooni kalendriaastas.</p>
<p>Avaldus pensioniametisse</p>	<p>Kõiki eespoolnimetatud toetusi taotletakse pensioniameti kaudu.</p> <p>Avaldus ja sellele lisatud dokumendid tervisehäirete raviks ja leevendamiseks tehtud kulutuste kohta tuleb esitada pensioniametile hiljemalt kulutuste tegemisele järgneva kalendriaasta 15. jaanuaril.</p> <p>Kui avaldus ja nõuetekohased dokumendid kalendriaasta kulude kohta on esitatud enne sama aasta 15. juunit, makstakse hüvitist 1. augustiks.</p> <p>Kui avaldus ja dokumendid on esitatud enne järgmise aasta 15. jaanuari, makstakse hüvitist 1. märtsiks.</p>
<p>Soodustused</p>	<p>Hüvitist makstakse pangakontole või posti teel.</p> <p>Lisaks toetustele on represseeritutel õigus järgmistele soodustustele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • õigus külastada tasuta riigimuuseume, üldlaulu- ja -tantsupidu ning koolinoorte laulu- ja tantsupidu; • õigus tegeleda tasuta harrastuskalapüügiga; • isiku omandis oleva kinnisasja kohta väljavõtete tegemine maakatastrist on vabastatud riigilõivust;

- kohalik omavalitsus võib maamaksust vabastada elamu-
maa, kui repressseeritud isik ei saa sellelt rendi- või üüri-
tulu;
- alates 01.01.2005. a on õigus kuni 50%-lisele soodustu-
sele ühistranspordi riigisisestel liinidel.

“Murtud rukkilille” märgi omanikud saavad sõita Tallinna ühistranspordis tasuta.

Repressseeritud isikute pensioniõigused

Õigus soodustingimustel vanaduspensionile on vähemalt 15-aas-
tase Eestis omandatud pensionistaažiga isikutel, kes:

- 1) on viibinud kinnipidamiskohas või asumisel;
- 2) sündisid asumisel või kinnipidamiskohas, kus nende va-
nem oli õigusvastase repressiooni ohvrina;
Õigus vanaduspensionile tekib nii mitu aastat enne üldi-
sesse vanaduspensioniiikka jõudmist kui mitu täisaastat
isik kinnipidamiskohas või asumisel viibis, ent mitte varem
kui 5 aastat enne vanaduspensioniiikka jõudmist;
- 3) võtsid osa Tšernobõli aatomielektrijaama avarii tagajärge-
de likvideerimisest. Neile määratakse soodustingimustel
vanaduspension 5 aastat enne üldisesse vanaduspensio-
niikka jõudmist.

Rahvastikuregistriga seotud küsimused

Kuidas registreerida elanikuks elukohta?

Elukoha andmete registreerimiseks rahvastikuregistris peab isik
pöörduma kohaliku valla- või linnavalitsuse rahvastikuregistri toi-
minguid teostavasse asutusse ning esitama kirjalikult elukohateate
(blankett aadressil <http://w3.andmevara.ee/andmek/el1.pdf>).
Perekonnaliikmed võivad esitada ühise elukohateate. Kui eluko-
hateate esitaja ei ole eluruumi omanik, peab ta lisama ruumi ka-
sutamise õigust tõendava dokumendi või ruumi omaniku loa elu-
kohateates nimetatud elukoha andmete kandmiseks rahvastiku-
registrisse.

Kui elukohateade saadetakse posti teel, peab lisama ka koopia
isikut tõendava dokumendi isikuandmetega leheküljest.

Tallinnas saab elukoha andmeid registreerida kõigis linnaosade
valitsuste rahvastikuregistri osakondades, Perekonnaseisuametis
ja Linnavalitsuse teenindusbüroos. Lisa info kodulehel: [http://
www.tallinn.ee/est/ametid/perekonnaseisuamet/
elukoha_registreerimine](http://www.tallinn.ee/est/ametid/perekonnaseisuamet/elukoha_registreerimine).

Mis teha kui puudub ruumi omaniku nõusolek?

Kui eluruumi kasutamiseks on üürnikul eluruumi omanikuga sõlmi-
tud kirjalik üürileping, siis registreeritakse tema elukoha andmed elu-

**Elukohta
registreerimine**

Välja
registreerida
pole vaja

Rahvastiku-
registri
töend

kohateate ja sellele lisatud üürilepingu alusel, st, et elukohateate blanketil ei pea olema ruumi omaniku nõusolekut (allkirja).

Miks lapsi vanaema juurde ei registreerita?

Vastavalt Rahvastikuregistri seadusele kantakse alaealise lapse elukoha aadressiandmetena rahvastikuregistrisse tema vanemate elu- või asukoha aadressiandmed. Seaduse § 42 lõige 3 kohaselt võib lapse vanem või eestkostja taotleda lapse aadressiandmete kandmist ka enda elukohaks mitteolevasse ruumi (näiteks vana-vanemate juurde), kuid sel juhul peab see olema lapse huvides ning vajalik on lastekaitsetöötaja nõusolek.

Millistel tingimustel saab tallinlaseks registreerida?

Tallinlaseks ehk Tallinna elanikuks saab end registreerida samadel Rahvastikuregistri seaduses toodud tingimustel, st peab esitama vormikohase elukohateate koos nõutud lisadokumentidega.

Kas peab eelmisest elukohast välja registreerima?

Eelmisest elukohast ei pea end välja registreerima, kuna uue elukoha registreerimisel annuleerub rahvastikuregistri andmebaasis eelmine elukoht.

Kust saab rahvastikuregistri tõendit?

Rahvastikuregistri tõendeid (elukohateade, arhiiviteade) saab valla- või linnavalitsuse rahvastikuregistritoiminguid teostavalt asutuselt.

Tallinna linnas väljastavad elukohateateid jm teateid kõikide linnaosade valitsuste rahvastikuregistri osakonnad ja Perekonnaseisusamet. Linnavalitsuse teenindusbüroo rahvastikuregistri teateid ei väljasta.

Kas laste huvialaringide toetus on seotud rahvastikuregistriga?

Tallinna linna eelarvest antakse toetust sporditegevuseks, mis toimub **üldreeglina Tallinna haldusterritooriumil ning on suuna-**

tud lastele ja noortele vanuses 7-19 aastat ning kelle elukohaks rahvastikuregistris on registreeritud Tallinn. Aastatel 2003-2005 toetatakse 31 erinevat spordiala.

Mittetulunduslikele noorteühingutele, mille liikmetest vähemalt kaks kolmandikku on noored vanuses 7-26 aastat, eraldatakse kuni 50000 krooni aastaks majandamiskulude katteks. Samuti toetatakse linna eelarvest noortelaagreid, mis tegutsevad väljaspool Tallinna linna haldus-territooriumi ning mille kestus on vähemalt 6 ööpäeva ja on suunatud lastele ja noortele vanuses 7 – 19 aastat, kelle elukohaks rahvastikuregistris on registreeritud Tallinna linn. Spordi- ja Noorsooameti eelarvest toetatakse erinevaid noorsooprojekte- ja programme. Projektitoetuse prioriteetid on noorte vaba aja sisustamine ja mitteformaalne õpe:

- vähemate võimalustega noortele mõeldud tegevused;
- vähem hõivatud noortele suunatud tegevused ja nende kaasatus.

Info Linnavalitsuse kodulehel http://www.tallinn.ee/ametid/spordi_ja_noorsooamet.

Avalikud üritused ja koosolekud

Avalik koosolek on avalikus kohas vabas õhus korraldatav miiting, pikett, koosolek, demonstratsioon, religioosne üritus, rongkäik vm meeleavaldus. Selle

korraldamine Eesti Vabariigis on reguleeritud Avaliku koosoleku seadusega <http://estlex.ee/estlex/kehtivad/AktList.jsp>.

Avalike ürituste korraldamise nõuded kehtestavad kohalikud omavalitsused oma haldusterritooriumitel ise. Tallinnas peab avaliku ürituse korraldaja juhinduma avaliku ürituse korraldamise nõuetest, mis on kehtestatud Linnavolikogu poolt 06.03.2003 määrusega nr 18.

Mida peab tegema avaliku ürituse korraldaja, et vormistada luba. Millest alustada asjaajamist?

Avaliku ürituse korraldaja peab esitama linnavalitsuse teenindus-

Huvialaringide toetamine

Avalik üritus

Millest alustada?

<p>Kauplemis- luba</p>	<p>büroosse, Vabaduse väljak 7, avaliku ürituse loa taotluse koos lisadega vähemalt 14 päeva enne avaliku ürituse läbiviimise päeva. Vabaduse väljakul korraldatava ürituse puhul peab materjalid esitama juba 30 päeva varem. Kui üritusega kaasneb turvarisk, siis peab korraldaja koostöös turvaettevõttega vormistama ka turvaplaani ning vajadusel lisama parkimis- ja liikluskeemi.</p> <p>Loa taotluse vorm avaliku ürituse korraldamiseks on kättesaadav Tallinna veebileheküljel www.tallinn.ee, linnakantseleis ja linnaosade valitsustes.</p> <p><i>Kas korraldatav ettevõtmine on ikka avalik üritus (kas üldse on luba vaja)?</i></p> <p>Kui tegemist on omanäolise ettevõtmisega, mille määratlemine avaliku üritusena tekitab korraldajas kahtlusi, võib ta helistada linnakantselei infospetsialistile, tel 640 4299.</p> <p><i>Kas kauplemislubasid (registreeringuid) peab eraldi vormistama?</i></p> <p>Kui avalikul üritusel soovitakse tegeleda ka kauplemisega ja/või toitlustamisega peab ürituse toimumise asukohajärgsele linnaosavalitsusele esitama taotluse vastava tegevuse registreerimiseks majandustegevuse registris.</p> <p>http://www.tallinn.ee/est/linna_juhtimine/linnakantselei/struktuur/avalike_suhete_teenistus/struktuur/teabeosakond/infolehed/ettevotluse_registreering</p> <p><i>Kas koosolekutest võib lihtsalt e-maili teel ka teavitada? Miks peaks ise kohale ilmuma?</i></p> <p>Avaliku koosoleku teade tuleb korraldajal esitada isiklikult koos isikut ja Eesti kodakondsust tõendava dokumendiga linnakantselei teenindusbüroosse (Vabaduse väljak 7, Tallinn).</p>
<p>Koos- kõlastused</p>	<p><i>Kas kooskõlastusi peab korraldaja ise hankima?</i></p> <p>Avaliku ürituse korraldaja ei pea ise hankima vajalikke kooskõlastusi, seda teeb linnakantselei töötaja. Juhul, kui ürituse korraldaja esitatud liiklus- ja parkimiskorralduse skeemid vajavad täpsustamist, võtavad skeemide kooskõlastajad temaga ise ühendust.</p> <p><i>Kui palju maksab avaliku ürituse luba?</i></p> <p>Avaliku ürituse loa vormistamine on tasuta.</p> <p><i>Kui kiiresti luba vormistatakse?</i></p> <p>Linnakantselei annab ürituse läbiviimiseks loa kümne tööpäeva jooksul loa esitamise päevast arvates. Vabaduse väljakul korraldatava ürituse luba antakse kahekümne päeva jooksul.</p> <p><i>Kas netist leiab informatsiooni avalike ürituste kohta ning taotluste vorme?</i></p>

Loa taotluse vorm avaliku ürituse korraldamiseks on kättesaadav Tallinna veebileheküljel www.tallinn.ee, linnakantseleis ja linnaosade valitsustes. Registreeritud üritusi ja koosolekuid saab samuti vaadata aadressilt http://www.tallinn.ee/avalikud_yritused või <http://kuhuminna.tallinn.ee/>.

Kus ja millal midagi linnas üldse toimub? Kultuurikalendri päringud.

Tallinnas toimuva kohta leiab üldist informatsiooni aadressilt <http://kuhuminna.tallinn.ee/>

Kuidas saada linnalt toetusi ürituste korraldamiseks?

Tallinna linna eelarvest on võimalik taotleda mittetulundustegevuseks eraldatud toetusi läbi Tallinna Kultuuriväärtuste Ameti ja spordiüritusteks Spordi- ja Noorsooametilt http://tallinn.ee/ametid/kultuurivaartuste_amet/mittetulundustegevuse_toetus http://tallinn.ee/ametid/spordi_ja_noorsooamet/mittetulundustegevus

Kas linnavalitsuses on ruume, mida saaks huviringid ja laulukoorid kasutada?

Selliseid ruume Linnavalitsuse hoones ei ole, aga nimetatud küsimuses võib pöörduda linnaosade valitsuste poole, kes tegelevad mitteiluruumide üürileandmisega

Kellele teha taotlusi, et saada linnalt vajalikku tehnikat laenata ja el.voolu võtta (nt ruuporite, helitehnika jm laenutus)?

Elektrisüsteemide kasutamisega seotud küsimustega tuleks siiski pöörduda vastava linnaosa valitsuse poole, kellel on kõige täpsem informatsioon antud territooriumiga seoses.

Kuidas leida asendiplaane, kaarte?

Asendiplaane on võimalik korraldajal endal visandada, kuid saab kasutada ka olemasolevaid (linna)kaarte ning Tallinna veebilehel leiduvaid võimalusi <http://www.ekk.ee/tallinn/>.

Kes teeb üritusele liikluskorralduse?

Kõige paremini oskab antud küsimuse puhul nõu anda siiski Tallinna Kommunaalameti liiklusteenistus, Harju tn 13, tel 640 4616. Samuti koostavad liikluskorralduse turvaettevõtted (AS Signaal jt., kellel vastav litsents olemas)

Kus võiks oma üritusi korraldada?

Tihti juhtub, et ürituseks planeeritud ala on juba mõne teise ürituse korraldamise tõttu hõivatud ning siis tuleb leida uus ürituse läbiviimise koht. Samuti ei ole iga paik sobilik kõigi ürituste läbiviimiseks (nt Raekoja platsil tuleb arvestada ka Tallinna Raekoja siseüritustega jne).

Kus mis toimub

Ruumid

Liikluse korraldamine

<p>Korraldada võib igaüks</p>	<p><i>Kes tohib korraldada pikette jt koosolekuid (arvatakse, et eraisik ei tohi)?</i></p> <p>Avalikku koosolekut võib korraldada füüsiline isik, juriidiline isik või juriidiliseks isikuks mitteolev ühendus (seltsing).</p>
<p>Maamaksu soodustused</p>	<p>Maaküsimused</p> <p><i>Mille jaoks on maa maksustamishinna akt?</i></p> <p>Maksustamishinna akt on aluseks maamaksule. Maksustamishinnast võetakse teatud maksumäär(%), mis on vahemikus 0,2 kuni 2,5-ni (% suuruse määrab Tallinna volikogu aasta lõpul määrusega).</p> <p><i>Millised on maamaksu soodustused represseeritutele ja millised pensionäridele?</i></p> <p>Represseeritutele ei ole Tallinna piires maamaksu soodustuse osas otsust vastu võetud. Juhul, kui represseeritu on pensionär, saab tema maamaksu soodustust võrdsetel alustel teiste pensionäridega. Pensionäridel on 500kr maamaksu soodustust ja hüvitist. Maamaksu hüvitist makstakse vastavalt Tallinna Linnavolikogu määrusele 04. märts 2004 nr.5 (Seletan määruse lahti ja vajadusel annan määrust kodanikele lugeda).</p>
<p>Kinnistu</p>	<p><i>Kuidas saab teada, kas on minu krundi osas on juba kinnistusse kanne tehtud?</i></p> <p>Kinnistusse kannet kontrollib kohaliku omavalitsuse ametnik kinnistusraamatust (elektrooniline).</p> <p><i>Milline on maamaksu vahe kinnistul võrreldes mitte-kinnistatud kruntidega?</i></p> <p>Praeguse seisuga ei ole maamaksul erinevust kinnistute ja mitte-kinnistatud kruntide vahel.</p> <p><i>Kas Tallinnas elavad pensionärid, kes omavad väljaspool Tallinna krunte, saavad ka maamaksu soodustust Tallinna linnalt?</i></p> <p>Tallinnas on ette nähtud maamaksu soodustus ainult Tallinna linna piirides ja rahvastakuregistri andmetel Tallinnas elavatele pensionäridele.</p> <p>Maa erastamine ja tagastamine</p> <p>Maareform on maakondades ja ka Tallinnas sisuliselt lõppenud.</p> <p><i>Kui kaugel on maa erastamine?</i></p> <p>Tallinna linnas asuva maa ostueesõigusega erastamise toimingute kohta saab teavet Linnavalitsuse teenindusbüroost tel 640 413 või kodulehelt http://www.tallinnlv.ee/mr/OT.asp.</p> <p><i>Kas maa erastamise hind tõuseb?</i></p> <p>Maa ostueesõigusega erastamise hind praegu teada olevalt ei tõuse.</p>

Millal lõpeb maa erastamine?

Maa ostueesõigusega erastamise lõpptähtaega kehtivas seadusandluses määratud ei ole.

Kui kaua kehtivad kollased kaardid?

Erastamise väärtpaberid ehk EVP-d kehtivad kuni 01. aprill 2006.

Kas meie krunt on juba kinnistu?

Justiitsministeeriumi Registrikeskus osutab Kinnistusraamatu andmebaasi infoteenust. Registrikeskuse infoteenindus on avatud E–N 9.00–16.30, R 9.00–16.00, kinnistusraamatu tasuline info-telefon 0900 1212 (12 kr/min) <http://www.eer.ee/>.

Loodus ja keskkond**Missuguseid puid tohib raiuda?**

Raiuda tohib alla 8cm diameetriga (möödetuna 1,3 meetri kõrguselt juurekaelast) jalalseisvaid puid oma krundilt. Enamlevinud viljapuid võib likvideerida omanik omal äranägemisel.

Palju maksab raieluba?

Raieluba on Tallinnas tasuta. Raieloa taotlus: http://veeb.tallinn.ee/keskkond/haljastus_raieloa_avalduis.php.

Kas Tallinna Linnavalitsus organiseerib/teostab puude maharaiumist/saagimist?

Tallinna Linnavalitsus ei organiseeri/teosta puude maharaiumist/saagimist.

Kas Tallinna Linnavalitsusel on oma firmad, kes võtavad puid maha?

Tallinna Linnavalitsuse struktuuris ei ole linnaasutusi, kes teostaks puude raiumist või saagimist.

Kas Tallinna Linnavalitsusel on infot, kes tegeleb puude mahavõtmisega?

Linnavalitsusel vastav info puudub, kuid seda on võimalik leida telefonikataloogidest või tasulistelt infotelefonidelt firmade tegevusvaldkondade otsingu järgi.

Kaua kehtib raieluba?

Raieluba kehtib maksimaalselt kuni 2 aastat.

Kas võib ka peale saagimist koheselt puuksad ära põletada?

Puuokste põletamine tuleb kooskõlastada Tallinna Transpordi- ja Keskkonnaameti keskkonnateenistusega Harju tn.13, tel 640 4270.

Kas maharaiumist tullakse ka kohapeale kontrollima?

Raielubade kehtivust ja omamist on õigus kontrollida munitsipaalpolitseil.

Kollased
kaardid

Raieluba

Okste
põletamine

Sildade ja viaduktide kandevõime ja kõrgus

Milline on tähtaeg puude eelneval ülevaatamisel?

Tähtaeg on 1 – 1,5 kuud

Kelle nõusolekut on vaja korteriühistul puude mahavõtmiseks?

Korteriühistu puhul on vaja poolte (50%) korteriomanike nõusolekut, mis on fikseeritud üldkoosoleku protokollis. Ärakiri protokollist tuleb esitada koos taotlusega.

Lisainfo Transpordi- ja Keskkonnaameti kodulehel

<http://www.tallinn.ee/keskkond/>.

Suuremõõtmelised veosed

Milline on sildade ja viaduktide kandevõime Tallinnas?

Tallinna linnas on sildade ja viaduktide kandevõime on kuni 30 tonni

Kas taotleja tohib ja millistel tingimustel konkreetsest sillast või viaduktist raske veosega üle sõita?

Veoloa taotleja tohib ka raskema veosega sõita üle silla või viadukti tingimusel, et ülesõidu ajaks peatatakse liiklus teistele liiklejatele.

Millised on Tallinnas viaduktide alused kõrgusgabariidid?

Viaduktialused kõrgusgabariidid Tallinna linnas on 3,8 – 5,2 meetrit, kõige madalam on Rohu tn. viadukt.

Millisel ajal tohib konkreetse suurveosega sõita?

Suurveose sõitmise aeg sõltub veose mõõtmetest ja marsruudist, väga laiade veoste puhul toimub see öösel.

Milline veotee konkreetset juhul valida?

Veotee tuleb valida võimalikult lühem, kuid samas selline, et takistatakse vähem teisi liiklusvahendeid.

Kas ja kui palju saateautosid ja reguleerijaid on konkreetset veol vaja kasutada?

Veose saateautosid ja reguleerijaid määratakse konkreetse veose puhul vastavalt suuremõõtmelise ja/või raskekaalulise autoveo eeskirja tabelitele.

Tasu

Milline on konkreetset juhul tasu loa, mõõtmete ületamise ja kaalu ületamise eest?

Tasu oleneb iga konkreetse veo puhul taotlemise kuupäevast ja veose mõõtmetest.

Kuidas taotleja saaks oma veod kõige ökonoomsemalt korraldada?

Kõige ökonoomsemalt saab veoseid korraldada, taotledes luba vähemalt kaks tööpäeva enne veo toimumist. Tasu veose eest arvestatakse viimasest kooskõlastuse saabumisest.

Kuidas toimub arvlemine, kui vedaja loobub planeeritud sõidust?

Kui vedaja loobub planeeritud sõidust, tuleb tal ikkagi tasuda vormistatud ja ära saadetud (faksitud) arve eest. Sama veose uuel kuupäeval toimudes, arvestatakse arvest maha pool veose mõõtmete ületamise tasust.

Alus: Teede- ja Sideministri 21. mai 2001 määrus nr 51 "Suuremõõtmelise ja/või raskekaalulise autoveose eeskiri".

Teede- ja Sideministri 1. septembri 1999 määrus nr 50 "Tee omanikule erakorralise veo või sõiduga tekitatud kulutuste hüvitamise ja eritasu määrad ning erilubade väljaandmise kord".

Ehitus***Ehitusprojektid******Kuidas taotleda ehitusluba?***

Ehitusloa taotleja esitab taotluse koos kõikide asjaomaste isikute poolt kooskõlastatud projektdokumentatsiooniga (ehitusprojekt) Tallinna Säästva Arengu ja Planeerimise Ameti ehituslubade osakonnale.

Taotleja esitab:

- 1) Ehitusloa taotluse (blanketil);
- 2) Ehitise või rajatise osa tehnilised andmed (blanketil);

Blankette saab Tallinna kodulehekülje aadressilt http://www.tallinn.ee/ametid/saastva_arengu_ja_planeerimise_amet/avaldused_ja_blanketid, link ehitisregistri koduleht

- 3) Ehitusprojekti kahes eksemplaris.
Nõuded ehitusloa taotlemisel esitatavale ehitusprojektile (Majandus- ja Kommunikatsiooniministri 27.12.2002. a. määrus nr 70).
- 4) Tasutud riigilõivu maksekorralduse koopia,
- 5) Ehitusprojekt, välja arvatud väikeehitise ehitusprojekt, mille järgi ehitatakse, peab olema:
 - 1) koostatud või kontrollitud ehitusseaduse §-s 47 nimetatud projekteerimises pädeva vastutava spetsialisti poolt või
 - 2) kontrollitud ehitusseaduse §-s 47 nimetatud ehitusprojektide ekspertiiside tegemises pädeva vastutava spetsialisti poolt (Ehitusseaduse § 18 lg 4).

Kuhu tasuda riigilõiv ehitusloa eest ja kui palju?

Riigilõiv tasutakse:

Ühispank Kood 401, a/a 10002028017005

Saaja: Tallinna Säästva Arengu ja Planeerimise Amet

Selgitus: riigilõiv ehitusloa eest, objekti aadress ja nimetus

Alus: Riigilõivuseadus, § 1979.

Arveldamine**Ehitusluba****Riigilõiv
ehitusloa
eest**

Kasutusluba	<p>(1) Ehitise püstitamiseks, rekonstrueerimiseks ja laiendamiseks väljastatava ehitusloa eest tasutakse riigilõivu 2000 krooni, millele lisandub 5 krooni iga ehitatava ruutmeetri eest ehitusprojekti fikseeritud ehitise suletud netopinnast arvestatuna.</p> <p>(2) Ehitusloa väljastamise eest tasutakse riigilõivu 1000 krooni, kui väljastatakse ehitusluba üksikelamu, suvila, aiamaja või taluhoone püstitamiseks.</p> <p>(3) Ehitusloa väljastamise eest tasutakse riigilõivu 500 krooni, kui väljastatakse: ehitusluba üksikelamu, korteri, suvila, aiamaja või taluhoone rekonstrueerimiseks; ehitusluba ehitise lammutamiseks.</p>
• üldkord	<p>Kuidas taotleda kasutusluba?</p> <p>Üldkord:</p> <p>Ehitusloa alusel valminud ehitise puhul võtab ehitise omanik ühendust ehitustööd registreerinud ehitusjärelvalve spetsialistiga (nime saab ka ehituslehel). Spetsialist määrab ka ehitise ülevaatuskomisjoni koosseisu.</p> <p>Taotleja esitab vajalikud täidetud dokumendid:</p> <ol style="list-style-type: none">1) Kasutusloa taotlus (blanketil). NB! Blankette saab Tallinna kodulehekülje aadressilt http://www.tallinn.ee/ametid/saastva_arengu_ja_planeerimise_amet/avaldused_ja_blanketid;2) Kooskõlastustega ehitise ülevaatusakt;3) Ehitise ja ehitustööde tehniline dokumentatsioon;4) Tasutud riigilõivu maksekorralduse koopia.
• erikord	<p>Erikord:</p> <p>Kui kasutusluba taotletakse ehitusseaduse § 72 alusel, esitatakse lisaks eeltoodule ehitise mõõdistusprojekt (ehitustööde tehnilist dokumentatsiooni ei esitata).</p> <p>Selleks, et otsustada kas ehitis on püstitatud seaduslikel alustel, tuleks pöörduda ehitusjärelvalve spetsialisti poole Harju tn 13, 4. korrus.</p> <p>Kus kinnitatakse inventariseerimisprojektid?</p> <p>Inventariseerimisplaanid kinnitab Tallinna Säästva Arengu ja Planeerimise Ameti registri osakond (Estonia pst 5A, 3. korrus). Inventariseerimisplaanide vormistamiseks on vajalik:</p> <ol style="list-style-type: none">1) Lihtkirjalik avaldus;2) Kaks eksemplari inventariseerimisplaan. <p>Kus saab tutvuda varem kinnitatud ehitusprojektidega?</p> <p>Varem kinnitatud ehitusprojektid asuvad Tallinna Säästva Arengu ja Planeerimise Ameti arhiivis (Vabaduse väljak 7, tuba 123).</p>

Info:

www.her.ee (Ehitisregistri koduleht- ehitusjärelvalvega seotud blanketid).

www.mkm.ee (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi koduleht – ehitusseadus ja selle alusel kehtestatud õigusaktid).

Projekteerimistingimused, planeeringute avalikustamine***Mida peab tegema katusekorterite väljaehitamiseks?***

Katusekorterite väljaehitamiseks on oluline märkida, kas katuse kõrgus ja/või kalle muutub või mitte. Kui väljutakse hoone olemasolevast mahust esitada projekteerimistingimustega eskiis.

Kes kooskõlastab katuse ümberehitamise (lamekatusest viilkatus)?

Katuse ümberehitamise kooskõlastab SAPA arhitekt. Tegemist on arhitektuurse väljanägemise muutmisega.

Mida peab tegema, kui on soov pööning või kelder ehitada eluruumiks?

Pööningu ja keldri väljaehitamiseks eluruumiks tuleb esitada ümberehituse projekt, mis eelnevalt kooskõlastatud linnaosa valitsusega, Tallinna Tuletõrje- ja Päästemeetiga, Tervisekaitseametiga. Projekt kahes eksemplaris tuleb esitada SAPA ehituslubade osakonda.

Mis peab tegema vintskatuse ehitamiseks?

Vintskatuse ehitamiseks tuleb SAPA arhitektile esitada eelnevalt eskiis, et otsustada kas see on arhitektuurselt vastuvõetav või ei.

Kuidas toimub krundi jagamine?

Kui tühja kinnistut soovitakse jagada, siis ainult saab seda teha ainult detailplaneeringu kaudu. Kui on tegemist krundiga (mitte kinnistuga) ja hooned jäävad kruntidele, siis peavad krundi omanikud leidma maamõõdufirma ning asuma oma maad jagama ja vormistama juriidiliselt maakasutust (kinnistut moodustama).

Soovin teha ühepereelamust kahepereelamu, kuidas pean käituma?

Kui ehitatakse krundile teine ühepereelamu juurde, siis tehakse projekt, mis on kooskõlastatud naaberkinnistu omanikega ja LOV-ga. Kui on sisemised ümberehitused, siis tehakse lihtsalt muudatusprojekt.

Millega alustada uue maja ehitamiseks?

Kui soovitakse üksikelamut tühjale krundile, siis on vaja eskiisile naaberkruntide omanike nõusolek. Korterelamu püstitamiseks tavaliselt nõutav detailplaneering.

Projekteerimine**Krundi jagamine****Uue maja ehituse alustamine**

	<p><i>Kuidas toimub juurdeehituste (kõrgemaks, laiemaks, garaažid) tegemine?</i></p> <p>Juurde- või ümberehituste jaoks tellitakse projekteerimistingimused.</p> <p><i>Kuidas toimub seadustamata ehituse seadustamine?</i></p> <p>SAPA arhitekt teeb otsuse pärast koha peal olukorraga tutvumist. On ka võimalik, et otsuse teeb vastav komisjon – juba valminud ehitus kas lammutada või seadustada.</p> <p><i>Kelle kooskõlastusel toimub avauste tegemine kandvatesse ja mittekandvatesse seintesse?</i></p> <p>Kõigepealt tuleb teha ekspertiis ja tehnilised uuringud selle kohta, kas kandvatesse seintesse võib avasid teha. Vajadusel tellib ekspertiisi avade tegemist sooviv isik.</p> <p><i>Kuidas toimub fassaadide soojustamine?</i></p> <p>Fassaadi soojustamiseks tuleb tellijal esitada eelnevalt linnaosavalitsusega kooskõlastatud projekt kahes eksemplaris Säästva Arengu ja Planeerimise ameti ehituslubade osakonda.</p>
<p>Ettevõtluskonsultatsioon</p>	<p>Ettevõtluskonsultatsioon, stardiabi</p> <p><i>Kuidas alustada ettevõtlusega?</i></p> <p>Äriidee peab igal potentsiaalsel ettevõtjal endal olemas olema. Olemasoleva idee põhjal on igal ettevõtjal võimalik kasutada kuni 5 tundi tasuta ettevõtlusalast konsultatsiooni Tallinna ettevõtja infopunktis: ettevõtlusega alustamise ajakava, rahastamisvõimalused, ülevaadet erinevatest ettevõtlusvormidest ja ettevõtjaks registreerimise käik aadressidel: http://ettevotja.tallinn.ee/, www.aktiva.ee, www.eas.ee</p>
<p>FIE</p>	<p><i>Kuidas FIE-ks registreerida ja kus?</i></p> <p>Isik, kes soovib alustada füüsilisest isikust ettevõtjana, peab ennast enne tegevuse alustamist registreerima kas elu- või tegevuskohajärgses Maksu- ja Tolliameti piirkondlikus maksukeskuses või äriregistris. Selleks tuleb täita vastava avalduse vorm, kuhu märgitakse:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ettevõtja ees- ja perekonnanimi; 2) isikukood (selle puudumisel sünnikuupäev, - kuu ja -aasta); 3) elukoha aadress; 4) tegevusala(d); 5) tegevuskoht või tegevuskohad (püsiva ja kestva majandus- või kutsetegevuse koht või kohad). <p>Hooajalise või ajutiselt ettevõtlusega tegelemise korral on FIE-l õigus märkida avalduses ettevõtlusega tegelemise algus- ja lõppkuupäev. Sellisel juhul loetakse isik maksustamise seisukohast FIE-ks üksnes avalduses märgitud ajavahemikus.</p>

Ettevõtja kantakse Maksu- ja Tolliameti maksukohustuslaste registrisse avalduse esitamise või avalduses märgitud veel saabumata kuupäeva seisuga ligikaudu kahe tööpäeva jooksul arvates avalduse esitamise päevast.

Registreerimise kohta väljastab Maksu- ja Tolliameti piirkondlik maksukeskus ettevõtjale vastava tõendi, mille saab kätte allkirja vastu. Tõendile on märgitud järgmised andmed:

- 1) ettevõtja ees- ja perekonnanimi;
- 2) isikukood (selle puudumisel sünnikuupäev, -kuu ja -aasta);
- 3) elukoht;
- 4) ettevõtlusega alustamise ja tegutsemise aeg;
- 5) ettevõtluse tegevusala(d);
- 6) tegevuskoht või -kohad;
- 7) tõendi väljaandmise kuupäev.

Üksikasjalik informatsioon Maksu- ja Tolliameti koduleheküljel <http://www.emta.ee/>

Milliseid toetusi on ettevõtjal võimalik saada?

Ettevõtjatel on võimalik on taotleda Tallinna linna ettevõtlustoetusi ning Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) toetusi. Üldjuhul on investeringutoetuse taotlemise õigus alustavatel ettevõtjatel. Teised ettevõtjad saavad sõltuvalt tegevusalast, vanusest ja ettevõtte suurusest taotleda mitmesuguseid koolitus-, nõustamis- jmt toetusi. www.ettevotja.tallinn.ee, <http://www.eas.ee>

Kust saab infot Euroliidu toetuste kohta?

Euroliidu toetused koos Eesti riigipoolse finantseeringuga liiguvad läbi vastavate ministriumide ja nende rakendusüksuste kaudu ettevõtjateni. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning Rahandusministeeriumi kaudu liiguvad läbi EAS ettevõtjateni ettevõtlustoetused, Põllumajandusministeeriumi ja PRIA kaudu põllumajandus-toetused. www.struktuurifondid.ee

Milliseid toetusi saavad MTÜ-d?

Vastavalt väljatöötatud korrale on MTÜ-l võimalik taotleda toetust Tallinna linnalt, lisaks on üle eestilised ja rahvusvahelised võimalused. www.tallinn.ee, www.fkt.ee, www.ngo.ee, www.struktuurifondid.ee

Kui ei ole Tallinna ettevõtja või Tallinna elanik, siis millised toetused ja kust saab infot?

Nõustab asukohajärgne maakondlik arenduskeskus www.eas.ee. Samuti on olemas erinevad infobaasid rahastamisvõimalustest www.fkt.ee, www.ngo.ee

Kus saab majandustegevuse registreeringut teostada ja mis selleks tuleb teha?

Majandustegevuse registreeringut teostab asukohajärgne kohalik

Toetused
ettevõtjale

Info

Majandus-
tegevuse
registreering

**Võla
puudumise
tõendamine**

omavalitsus ja Tallinnas asukohajärgne linnaosavalitsus. Majandustegevuse register on asutatud majandustegevuse registri seaduse alusel erinõuetega tegevusaladel tegutsevate ettevõtjate üle avalikkusele kättesaadval viisil arvestuse pidamise ja järelevalve teostamise eesmärgil.

Registreering majandustegevuse registrisse tehakse kaupleja või kaubanduse korraldaja poolt esitatud taotluse alusel. Taotlusesse on tuleb märkida ka kaubad, mille müügiks on ettevõtjal vaja omada vastavat märget registreeringus, näiteks nagu alkohoolsed joojad ja tubakatooted. Nii ettevõtja kui tarbija saab igal ajal kontrollida registris olevaid andmeid.

Info Majandusministeeriumi kodulehel www.mkm.ee ja registri leheküljel <http://mtr.mkm.ee/>

Millised dokumendid esitada erinevate taotluste juurde?

Erinevate taotluste juurde kuuluvad mitmed lisadokumendid, mis on sätestatud vastavates kordades ja eeskirjades.

Maksuvõlgnevuste tõendit ei ole vaja ettevõtjal võtta Maksuametist. Võlgade puudumist on võimalik nii ettevõtjal kui taotluse menetlejal kontrollida e-maksuametist interneti-panga kaudu.

www.sisemin.gov.ee

www.tallinn.ee

Tallinna Linnavalitsuse teabebüroo

Inimene looduses

Eesti loodus on meie kõigi, kogu rahva ühisvara, millest on õigus osa saada igaühel. See asetab igaühele, kes loodusega kokku puutub, nii matkajale, puhkajale kui maaomanikule ja maavaldajale kohustuse hoida loodust inimväärse, puhta ja kaunina. Põhjamaiselt hapra looduse koormustaluvus pole suur, seepärast tuleb kaitsta tema häirimatust ja elustikku. Nii säilib ta ka meie järglastele.

Kõiki õigusi ja kohustusi, mis seovad inimest loodusega, nimetatakse kokkuvõtvalt igaüheõiguseks. Tegu on eetiliste tõekspidamistega, mida on austanud juba meie esiisad ja mis tuginevad nii tavadele kui seadustele.

Looduses liikumine

Eestis on kõikjal, loodus- ja kultuurmaastikul, sõltumata maa omandivormist, **lubatud liikuda jalgsi, jalgrattal, suuskadel, paadiga või ratsa.**

Eramaal võib liikuda päikesetõusust kuni loojanguni, kui sellega ei tekitata kahju maaomanikule või muule maavaldajale. Kui eramaa on tarastatud või liikumist keelava tähistusega, siis on selle läbimiseks vajalik omaniku luba. Piirdeks ei loeta ainult karjamaa tarastamiseks ehitatud lihtsat karjaaeda ja varisenud aeda.

Maaomanikud või muud maavaldajad **ei või keelata kaaskodanike liikumist avalikel ja avalikuks kasutamiseks määratud maadel, teedel ja veekogudel, samuti jääl ning kallasrajal.** Talvel võib jääl liikumist keelata või reguleerida Päästeamet.

Igaühe **liikumine ei ole** siiski **lubatud** külvil, orasel, viljas, istandikus ja mesilas, samuti kohas, kus sellega võidakse tekitada kahju omanikule, kuigi alal puudub piire või keelav tähis. Suvel tuleb põldude vahel liikuda piki põllupeenart või mööda kuivenduskraavi kallast.

Kõikidel avalikel või avalikuks kasutamiseks määratud veekogudel on **igaühele** kasutamiseks avatud kuni **4 m laiused kallasrajad**. Kallasrada võib ulatuda laevatitava veekogu ääres kuni 20 m kaugusele, teistel veekogudel 10 m kaugusele veepiirist, soisel alal aga inimese läbimist võimaldava maa piirile. Omanik ei tohi seda sulgeda isegi siis, kui eramaa on tarastatud või liikumiskeeluga tähistatud. Kallasradadel paiknevatel karja- ja muudel aedadel peavad olema väravad.

Igaüheõigus

Liikumine eramaal

Liikumine veekogu ääres

<p>Liikumine õue-aiamaal</p>	<p>Avalikus kasutuses ei ole ühe maaomaniku maal tervikuna paiknev umbjärv või mitme maaomaniku maadel paiknevad viiest hektarist väiksemad järved, samuti ojad ja magistraalkraavid, mille vesikonna suurus on alla 25 m². Sellistel veekogudel ei ole igapähele avatud kallasrada ja ka veekogul liikumiseks on vaja maaomaniku või muu maavaldaja luba.</p> <p>Kallasrada ei ole ka joogiveeallikana kaitstaval veekogul, kalakasvatusel või teisel erikasutuses oleval veekogul.</p> <p>Avalikus kasutuses olevate veekogude nimistu kinnitas Vabariigi Valitsus 1996. aastal.</p>
<p>Liikumine metsas</p>	<p>Liikumine kohalike elanike õue-aiamaal ei ole kodurahu tagamise nimel lubatud isegi siis, kui see on tähistamata. Kohalikuks elanikuks loetakse ka suvekodu elanik. Kui hajakülas paiknev maa-kodu on avalikust teest kaugemal kui 200 m, tuleb sellest möödu-da võimaluse korral vähemalt 150 m kauguselt.</p>
<p>Liikumine paadiga</p>	<p>Metsad võib kohalik omavalitsus põua ajal liikumiseks ajutiselt sulgeda, sellest teatatakse massiteabevahendite kaudu.</p> <p>Tuleohutuse tagamiseks võib niisuguse kitsenduse seada ka met-saomanik, selgitades sulgemise keeldu vastavatel tähistel.</p>
<p>Liikumine looduses</p>	<p>Mootorpaadiga võib sõita avalikul või avalikuks kasutuseks mää-ratud veekogul, kuid alla 100 ha suurusel järvel loetakse seda ko-hatuks. Tava ei puuduta valve- ja päästeteenistuse mootorpaate.</p> <p>Paadisõitjad peavad vältima sissesõitu kalakoelmusse kudemis-või veelindude hulgalise pesitsemise paikadesse pesitsusperioo-dil. Sellised kohad tuleb looduses tähistada ja neist tuleb teada anda infoallikates. Paadiga ei tohi ületada vette asetatud ja tähis-tatud kalapüüniseid, sellega kahjustatakse omandit.</p>
	<p>Loodusmaastikel liikudes tuleb vältida loomade ning lindude, eriti kaitsealuste liikide häirimist nende pesitsusperioodil, elu- ja sigimisperioodil ning rännuteedel.</p> <p>Kultuurmaastikel liikudes tuleb enda järel sulgeda karjavärvad, seda ka talvel.</p> <p>Looduskaitsealadel ja kaitsejõudude maadel võib kehtida liikumise erikord. Liikumine võib olla suletud kaitsejõudude polügoonidel õppuste ajal, millest kaaskodanikke teavitatakse tähistega looduses.</p> <p>Igapäheõigus ei puuduta spordi- ja muude massiürituste korraldamist maastikul. Nende organiseerimiseks tuleb taotleda maa-omanike või muude maavaldajate, vajadusel ka kohaliku omava-litsuse nõusolekut.</p> <p style="text-align: center;">Looduses viibimine</p> <p>Lühiajaline maastikel viibimine puhkamiseks, päevitamiseks,</p>

suplemiseks, loodusandide korjamiseks, kalastamiseks, paadi ankurdamiseks või randumiseks on lubatud samades kohtades ning samadel tingimustel kui maastikel liikuminegi. Pikemaks ajaks peatumiseks, **telkimiseks ja tuletegemiseks** on vaja maaomaniku või muu maavaldaja luba. Riigimets on avatud kõigile. Igaüheõigus lubab ööbida riigimetsas ja süüdata lõket tähistatud ja ettevalmistatud telkimis- ja lõkkekohtades.

Lõket ei tohi teha turbapinnasele, kus see võib tekitada põlengu, ega ka rannaliivale, kui randa kasutatakse supelrannana. Tuld ei tohiks teha maakividele, sest need võivad hakata hiljem lagunema. Loata võib tuld teha matkapliidil, kus tuli asub maast kõrgemal.

Lõkkematerjaliks võib korjata metsa alt risu. Kuivanud puud võib lange-tada ainult maaomaniku loal. Lõke peab olema ohutu ning lahkumisel tuleb veenduda, et tuli on summutatud ja söed lõplikult kustunud.

Koht nii lühiajaliseks peatumiseks kui **telkimiseks** tuleb valida selline, et oleks tagatud kohalike elanike rahu. Tuleb arvestada sedagi, et häiritud õuekoerad võivad üles äratada kogu küla. Sobimatu on telkida niitmata heinamaal, sest heina tallamine tekitab omanikule kahju.

Teed ja jalgrajad

Avalikku teed, sealhulgas riigimetsa rajatud sihti võib kasutada igaüks. Jälgida tuleb liiklusmärke ja täita liikluseeskirju. Talvel on kõigil lubatud kasutada tavakohaseid taliteid ja jalgteid ning ületada põlde. Seejuures ei tohi häirida kohalikke elanikke müraga. Igaüheõigus ei anna luba liikuda väljaspool avalikke teid mootor-sõidukitega, välja arvatud talvel lumesaaniga. Kauaaegsete tava-de kohaselt kujunenud **jalgrajad** on vabaks kasutamiseks kõigile jalgsi, jalgrattal, suuskadel või ratsa. Selliseid teeradu ei tohi maaomanik või maavaldaja sulgeda.

Maaomanik võib märgi ja tähisega keelata sõitmist **erateel**, mis ei ole avalikus kasutuses. Maaomaniku kodu läheduses parkimiseks tuleb ka tähistatud keelu puudumisel küsida temalt luba.

Avaliku või avalikuks kasutamiseks määratud veekogu **veeteed** on liikluseks avatud kõigile. Igaüheõigus ei anna luba sildumiseks ja paadi sidumiseks eraomaniku paadisillale. Randumine kaldal ja pääs kallasrajale on lubatud kõigile.

Tõkestamiskeeld kehtib ka veeteedel. Kui avalikule või avalikuks kasutamiseks määratud veekogule siiski ehitatakse pais, siis peab selle omanik kindlustama võimaluse selle ületamiseks sobivas kohas. Sillad ja purded väikejõgedel peavad võimaldama normaalse veeseisu ajal nende alt paadiga läbipääsu. Avaliku või avalikuks kasutamiseks määratud veekogu omanikul või muul valdajal lasub

**Riigimets
on avatud
kõigile**

**Sõitmist
erateel võib
keelata**

**Veeteed
on avatud
kõigile**

Jalgsi juurdepääs peab olema tagatud

kohustus hooldada veekogu, koristada vette langenud puud, tagamaks jõe kallaste kindluse ja jõe kasutamise veeteena.

Suusaradadel liikujad peavad arvestama, et karjamaa- ja muud tarastust ei tohi kahjustada.

Maaomanikud või muud maavaldajad peavad võimaldama kõigile jalgsi juurdepääsu nende maal asuvatele **muinsuskaitse- ja loodusobjektidele**, samuti **supluskohtadele**, purretele tavakohastel jalgradadel, jalgsi läbitavatele koolmetele ning joogikõlbliku veega looduslikele **joogiveeallikatele**. Omaniku õueaiamaal paikneva objekti külastamiseke on siiski loa küsimine vajalik.

Õppe-, orienteerumis- ja muude **püsiradade rajamiseks** ja tähistamiseks tuleb alati saavutada kokkulepe maaomaniku või muu maavaldajaga. Sellistel tähistatud radadel on kõigil õigus liikuda.

Külastusmaks

Looduses viibimine ja liikumine on kõigile tasuta, kuid **külastusmaksu** võidakse siiski kehtestada kohtades, kus on tehtud **kultuuri loodusandide saagikuse tõstmiseks, muinsus- või looduskaitseobjekti säilitamiseks**, sellele paremaks juurdepääsuks või **ümbruse esteetilise väärtuse tõstmiseks**. Tasuline võib olla ka kinnise supelranna kasutamine, kuid seal peab kallasrada olema määratud laiuses avatud kõigile.

Loodusandide korjamine

Marjad, seened

Metsamarju, seeni, lilli, ravimtaimi, sarapuupähkleid ja muid loodusande, mis ei ole looduskaitse all, **on lubatud korjata kõigil**, kõikjal ja alati eeldusel, et korjamiskohas on viibimine lubatud. Eramaal ja -metsas, kui need on piiratud ja tähistatud, on loodusandide korjamiseks vajalik maaomaniku või muu maavaldaja luba. Eramaa omanikul või muul maavaldajal on õigus keelata oma maal loodusandide korjamist siis, kui sellega tekitatakse talle ülemäärast kahju või rikutakse vägivaldselt tema kodurahu.

Pajukoor

Tehnilise toorme, nagu pajukoore, korvivitsade, männikasvude, vaigu jms kogumine igaüheõiguse alla ei kuulu. Murda elusaid puid ja põõsaid, koorida tüvesid ja langetada kuivanud puid võib ainult omaniku loal.

Vesi

Igaüks võib võtta looduslikest veeallikatest vett nii joogiks, pesemiseks kui olmevajadusteks, samuti varuda kõikjalt jääd. Talukae- vust vee võtmiseks on vajalik omaniku luba.

Kalastamine ja jaht

Igaühel on õigus avalikul või avalikuks kasutamiseks määratud veekogul, sh mitme maaomaniku või muu maavaldaja vooluveekogul

kalastada ühe lihtkäsiõnnega kellelegi tasu maksmata. Muul era-veekogul võib kalastada ainult veekogu omaniku loal. Teiste kalapüügi vahenditega on kalastamine lubatud vaid kalastajakaardiga ning seadusega sätestatud korras.

Jahipidamine on Eestis korraldatud seadusega, see ei kuulu igaüheõiguse alla.

Koeraga võib looduses liikuda vaid teda lõas pidades, välja arvatud jahi ajal.

Maastikul liikuja peab vältima metsloomade ja lindude häirimist, seda eriti nende sigimis- ja pesitsuspaikades. Ka veekogudel ei ole lubatud sõita kalade kudemis- ja lindude hulgalise pesitsemise paikadesse.

Looduse risustamine

Looduses viibides ja seal liikudes ei tohi loodust risustada. Tuleb meeles pidada, et tänapäeval rohkesti kasutatavad plastpakendid ei lagune ja lubamatu on neid endast loodusesse maha jätta. Bensiin ja õlid kuuluvad ohtlike jäätmete hulka ning need tuleb alati loodusest lahkudes kaasa võtta.

Igaühe vastutus

Kui inimene tekitab oma tegevusega tahtmatult või tahtlikult kahju loodusele, looduskaitseobjektidele või kaitstavatele liikidele, kivististele ja mineraalidele, samuti maaomanikele või muudele maavaldajatele või rikub nende seaduslikke õigusi, tuleb tal kahju (põlengud, vilja ja heina tallamise, reostamise jms) hüvitada. Hea on, kui hüvitatakse vabatahtlikult ja südametunnistuse järgi. Vastasel juhul on kahjukannatajal õigus hüvitus süüdlaselt sisse nõuda seaduses kehtestatud korras.

Looduse, samuti maaomaniku või muu maavaldaja kodurahu ning omandi rikkumine võib tuua kaasa haldus- ja kriminaalvastutuse.

Nn igaühe õiguste rikkumisel maaomaniku poolt võidakse rikkuda avalik-õiguslikku normi. Sellisel juhul on rikkuja suhtes võimalik alustada väärteomenetlust.

Kui isikule tekib seetõttu kahju, et maaomanik ei võimalda tal seaduses sätestatud igaüheõigust teostada, on võimalik kohtus nõuda ka tekitatud kahju hüvitamist.

Igaühe õiguste hulka loetakse aga ka selliseid õiguseid, mida kodanik ei saa endale nõuda. Tegemist on lihtsalt hea tavaga, mille täitmine näitab ühiskonna kultuuritaset.

Kust saab infot?

Esmasteks teabeallikateks on loa andjad, s.o maaomanikud ja muud maavaldajad.

**Plastipakend
ei lagune**

**Kahju
hüvitamine**

**Avalik-õiguslik
norm**

Vallavalitsuses on vallavanema ja vallasekretäri kõrval kõige teadjamaks omavalitsusametnikuks valla maakorraldaja. Maakonna tasandil saab igaüheõiguse kohta asjakohast informatsiooni maakonna keskkonnateenistusest ja keskkonnainspeksiooni piirkonna kontorist, kes teavitavad üldsust kõigile kättesaadavate infokanalite kaudu ka kõikidest seadusjärgsetest ajutistest või alalistest igaüheõigust ahistavatest kitsendustest.

Teavet saab ka iga maakonna turismiinfokeskusest.

Lühikokkuvõte

Looduses võib:

- liikuda jalgsi, jalgrattaga, suuskade, paadiga ja ratsa kõikjal, kus see ei ole seadusega või seaduse alusel keelatud;
- viibida kõikjal, kus on lubatud liikuminegi;
- korjata metsamarju, seeni, lilli, ravimtaimi, sarapuupähkleid ja muid loodusande, mis ei ole looduskaitse all;
- kalastada ühe lihtkäsiõngega avalikel või avalikuks kasutamiseks määratud veekogudel.

Ei või:

- liikuda kohalike elanike koduõuel, istandikes, mesilates, külvidel, viljas ja mujal põllumajandusmaal, kus omanikule tekitatakse sellega kahju;
- süüdata lõket ja telkida maaomaniku või maavaldaja loata;
- pidada jahti ja kalastada ilma vastava loata, välja arvatud lihtkäsiõngega;
- vigastada puid ja põõsaid;
- häirida kohalike elanike kodurahu;
- kahjustada metsloomade ja lindude elupaiku ja pesi, korjata nende mune, tuua neid kaasa koju ning tekitada neile kahju muul viisil;
- kahjustada looduskaitseobjekte ja kaitstavaid liike;
- kasutada mootorsõidukeid seal, kus see on keelatud;
- saastada loodust.

Igaüheõigus kehtib ka kõigi Eestis seaduslikul alusel viibivate välismaalaste ja muude isikute kohta.

- **Asjaõigusseadus**, RT I 1999, 44, 509;
- **Haldusõigusrikkumiste seadustik**, RT I 2001, 74, 453;
- **Jahikorralduse seadus**, RT I 1994, 30, 465; 1991, 2, 24;
- **Jahiseadus**
- **Jäätmeseadus**, RT I 1998, 57, 861;
- **Kaitstavate loodusobjektide seadus**, RT I 1998, 36/37, 555;
- **Keskkonnajärelevalve seadus**, RT I 1997, 86, 1460;
- **Kalapüügiseadus**, RT I 1995, 80, 1384; 1996, 27, 567;

- 1998, 108/109, 1784; 2000, 13, 92; 2000, 81,.514; 2001, 18, 88;
- **Kriminaalkodeks**, RT I 2001, 73, 452;
 - **Metsaseadus**, RT I 1998, 113/114, 1872; 1999, 82, 750; 2000, 102, 670; 2001, 50, 282;
 - **Päästeameti põhimäärus**, RTL 2001, 43, 599;
 - **Veeseadus**, RT I 1994, 40, 655; 1996, 13, 241; 1998, 2, 47; 1999, 10, 155; 54, 583; 95, 843; 2001, 7, 19.

Keskkonnaministeerium www.envir.ee

Maksud¹

Sissejuhatus

Riiklikud maksud

Eesti maksusüsteem koosneb riiklikest ja kohalikest maksudest. **Riiklikud maksud** (tulumaks, sotsiaalmaks, käibemaks, aktsiisid, maamaks, raskeveokimaks, hasartmängumaks ja tollimaks) laekuvad riigieelarvesse. Osa füüsilise isiku tulumaksust ning maa- maks tervikuna laekub kohaliku omavalitsusüksuse eelarvesse. Kohalikud maksud (nt reklaamimaks, teede- ja tänavate sulgemise maks, müügitaks ja loomapidamismaks) laekuvad kohalike omavalitsuste eelarvesse. **Kohalikud maksud** kehtestab iga kohalik omavalitsusüksus oma äranägemise järgi kohalike maksude seaduses sisalduva valiku põhjal. Riiklike **maksude haldajaks** on **Maksu- ja Tolliamet** (maksuhaldur) ja selle piirkondlikud maksukeskused. Kohalike maksude haldajaks on **valla- või linnavalitsus** või muu valla või linna ametiasutus. Seadused võimaldavad hetkel Eestis kehtestada 8 riiklikku maksu ning 8 kohalikku maksu.

Kohalikud maksud

Maksu- kohuslased

Makse peavad tasuma nii juriidilised kui füüsilised isikud. Juriidiliseks isikuks loetakse seaduse alusel loodud õigussubjekti (nt äriühingud, mittetulundusühingud, sihtasutused, kuid ka riiki ja kohaliku omavalitsuse üksust). Füüsilise isiku all peetakse silmas inimest. Maksude arvestamise ja tasumisega seotud isikud on hõlmatud üldnimetusega – maksukohustuslane.

Maksustamine on reguleeritud maksuseadustega: raamseadusena kohaldatakse maksukorralduse seadust (*edaspidi MKS*), kus on sätestatud maksumenetluse põhimõtted ning näiteks maksunõuete aegumine. MKS ei sätesta ühtegi maksu. Iga konkreetne riiklik maks sätestatakse selle kohta käiva eraldi seadusega (nt tulumaksuseadus). Kohalikud maksud (kehtivad üksnes vastava valla või linna haldusterritooriumil) kehtestatakse kohaliku omavalitsusüksuse volikogu määrusega.

¹ Käesolev ülevaade maksudest on koostatud ettevõtlusega mittetegevale residentist füüsilisele isikule. Käsitlemist ei leia ettevõtjatega seonduvad küsimused ja mitteresidentide maksustamisega seotud probleemid. Käesolevate nõuannete kasutamine toimub kasutaja enda vastutusel. Autor ei pretendeeri toodud seisukohtade täielikkusele, vaid on välja toonud enda arvates olulisema, mis puudutab residentist füüsilise isiku maksustamist.

Füüsilist isikut puudutavad riiklikest maksudest eelkõige **tulumaks, sotsiaalmaks ja maamaks**. Lisaks kehtivad sundkindlustusena **töötuskindlustus ja kohustuslik pensionikindlustus**. Nende maksude ja maksete arvestusel (v.a maamaks) kasutatakse tihti mõisteid bruto- ja netopalk. **Brutopalgana** mõistetakse palgasummat, millelt on tööandja poolt tulusaaja eest makstavad maksud veel kinni pidamata (tulumaks, töötuskindlustusmaks osa 1% ja vajadusel kogumispensioni makse 2%) ja millise summalta maksab väljamakse tegija lisaks sotsiaalmaksu 33% ja tööandja töötuskindlustusmaksu osa 0,5%. **Netopalk** on seevastu palgasumma, millest on maksukohustused maha arvestatud, seega saab töötaja kätte netopalka.

Tulumaks

Tulumaksuga maksustamisel liigitatakse füüsilised isikud residentideks ja mitteresidentideks. **Füüsiline isik on resident**, kui tema elukoht on Eestis või kui ta viibib Eestis 12 järjestikuse kalendrikuu jooksul vähemalt 183 päeval. Residentid on piiramatult maksukohustusega isikud, st **tulumaksuga maksustatakse nende poolt** maksustamisperioodil nii Eestis kui ka väljaspool Eestit **kõikidest tuluallikest saadud tulu**. Residenti puhul maksustatakse tulu, millest on tehtud seadusega lubatud mahaarvamised. **Mitteresident** on Eestis **piiratud maksukohustusega isik** – st maksab tulumaksu üksnes nendelt tuludelt, mis tulumaksuseaduses maksustatavatena on sätestatud.

Tulumaksuga maksustamisel liigitab kehtiv tulumaksuseadus (*edaspidi TuMS*) tulud aktiivseks ja passiivseks tuluks. **Aktiivse tulu liigid** on nt palgatulu (§ 13) ja ettevõtlustulu (§ 14). Passiivse tulu liigiks on nt kasu vara võõrandamisest (§ 15), renditulu ja litsentsitasud (§ 16), intressitulu (§ 17) ja dividenditulu (§ 18). Aktiivne tulu maksustatakse lisaks tulumaksule ka sotsiaalmaksuga.

Kehtiva tulumaksuseaduse kohaselt on **tulumaksumäär** 2004. aastal 26%, 2005. aastal 24%, 2006. aastal 22% ja 2007. aastal 20%. **Tulumaksuvaba miinimum** on seaduse järgi 2004. aastal 1400, 2005. aastal 1700 ja 2006. aastal 2000 krooni kalendrikuus. Füüsilise isiku **maksustamisperiood** on kalendriaasta (ajavahe- mik, mis algab 1. jaanuaril ja lõpeb sama aasta 31. detsembril).

Tulumaksuga maksustatakse residentist füüsilise isiku kogu tulu. Erinevate tululiikide maksustamise osas on tulumaksuseaduses erisätted:

- 1) palgatulu (§ 13);
- 2) ettevõtlustulu (§ 14);
- 3) kasu vara võõrandamisest (§ 15);

Palk maksude arvutamise alusena

Brutopalk

Netopalk

Kui elad Eestis pidevalt ...

Mida loetakse tuluks?

Tulumaksu- määr

Jälgi erandeid!

- 4) renditulu ja litsentsitasud (§ 16);
- 5) intressid (§ 17);
- 6) dividendid (§ 18);
- 7) elatis, pensionid, stipendiumid, toetused, preemiad, loterii-võidud (§ 19);
- 8) kindlustushüvitised ja väljamaksed pensionifondist (§-d 20, 20¹ ja 21);
- 9) madala maksumääraga territooriumil asuva juriidilise isiku tulu (§ 22).

Ülaltoodud väljamaksete tulumaksuga maksustamisel on tulumaksuseaduses sätestatud rida **erandeid**, mille korral väljamaksetelt tulumaksu maksuma ei pea. Peab arvestama, et juhul, kui tulu ei ole kvalifitseeritav ühegi eelnevalt toodud tululiigi alla, siis toimub selle maksustamine TuMS § 12 lg 1 alusel – nt maksukohustuslastele makstavad maksuintressid.

Füüsilise isiku tulust tehtavad mahaarvamised**Tulumaksu ei maksta, kui ...**

Tulust tehtavad mahaarvamised võib jagada kaheks:

- 1) füüsilise isiku kohustuslikud maksed (kinnipeetud elatis, töötuskindlustuse makse, kohustusliku kogumispensioni makse);
- 2) maksusoodustused, mille mahaarvamise õigus on jäetud füüsilisele isikule (eluasemelaenu intressid, koolituskulud, kingitused, annetused, täiendava kogumispensioni sissemaksed).

Mahaarvamiste õiguse kasutamiseks peab isikul olema vajalikus suuruses tulusid. Mahaarvatavad kulud tuleb mahaarvamiseks tuludeklaratsioonis kajastada ja need **kulud peavad vajadusel olema dokumentaalselt tõendatavad**.

Millistelt väljamaksetelt on kohustatud tasuma (kinni pidama) tulumaksu füüsilise isiku eest väljamakse tegija? Millal peab füüsiline isik tulumaksu ise tasuma?

Maksu kinni-pidamine

Enamik füüsilistele isikutele tehtavatest väljamaksetest maksustatakse tulumaksuga **maksu kinnipidamise teel**. Kinnipidamist ei saa rakendada füüsilise isiku ettevõtlustulu ja vara võõrandamisel saadud kasu korral. Seejuures lubatakse nendest tuludest teha mahaarvamisi (§-d 32 – 35; § 37). Renditasudelt ja litsentsitasudelt peetakse tulumaks kinni, kuid tulu saaja võib neid soovi korral deklareerida ka ettevõtlustuluna (tulu saajal on sellisel juhul võimalus teha mahaarvamisi, kuid samal ajal peab ta arvestama sotsiaalmaksu tasumise kohustuse tekkimisega ja kohustusega registreerida ennast füüsilisest isikust ettevõtjaks).

Kui füüsiline isik saab tulu selliselt isikult, kellel ei ole maksu kinnipidaja kohustusi (nt teine füüsiline isik, kes ei ole ettevõtja) või ei

kuulu tulumaks muul alusel kinnipidamisele, siis peab füüsiline isik tulumaksu ise deklareerima ja tasuma. Tulumaksukohustuse arvutab deklaratsiooni alusel Maksu- ja Tolliamet, kes koostab maksukohustuse kohta ka vastava maksuteate. **Ettevõtlusega mittetegelev füüsiline isik ei pea ise deklareerima ega tasuma** sotsiaalmaksu, töötuskindlustusmakset ega kogumispensioni makset. Vastavad maksukohustused täidab tööandja.

Mis on ettevõtlustulu ja mida ma pean selle saamisel silmas pidama?

Ettevõtlustulu on ettevõtlusest saadud sissetulek. Ettevõtlus on isiku iseseisev majandus- või kutsetegevus, mille eesmärgiks on tulu saamine kauba tootmisest, müümisest või vahendamisest, teenuse osutamisest või muust tegevusest, kaasa arvatud loomingu- või teaduslik tegevus. Enne ettevõtlusega tegelemise algust on füüsilisel isikul kohustus registreerida ennast Äriregistris või Maksu- ja Tolliameti piirkondlikus maksukeskuses füüsilisest isikust ettevõtjana.

Mida peab füüsiline isik maksuvaba tulu arvesse võtmiseks tegema?

Maksuvaba tulu mahaarvamiseks füüsilisele isikule makstud tasult tulumaksu kinnipidaja (nt tööandja) poolt peab isik esitama ühekordse kirjaliku avalduse. Seejuures saab **maksuvaba tulu maha arvata ainult ühe tööandja juures**.

Füüsilise isiku tulumaks vara võõrandamisest saadud kasult

Tulumaksuga maksustatakse kasu võõrandatava ja varaliselt hinnatava eseme või muu varalise õiguse **müügist või vahetamisest**. Seejuures ei maksustata mitte kogu müüdava asja hinda, vaid üksnes selle müügist saadud kasu. **Kasu** on vara müügihinna ja soetamismaksumuse vahe. **Soetamismaksumus** sisaldab kõiki isiku poolt vara omandamiseks ning selle parendamiseks ja täiendamiseks tehtud dokumentaalselt tõendatud kulusid, sealhulgas makstud komisjonitasusid ja lõivusid. Müügi või vahetamisega otseselt seotud kulud arvatakse samuti tulemist maha. Kui vara müügist saadakse kahju, siis maksukohustust ei teki. Kui kahju tekib **väärtpaberite võõrandamisel**, siis saab kahju maha arvata tulevastel perioodidel tekkivast väärtpaberi võõrandamisel saadavast kasust.

Millist kasu ei maksustata tulumaksuga?

Tulumaksuga ei maksusta näiteks füüsilise isiku:

- 1) vastuvõetud pärandvara;

Tulumaksukohustuse üle peab arvet Maksu- ja Tolliamet

FIE peab end registreerima

Maksuvaba tulu

Müües või vahetades maksustatakse kasu

Eeltäidetud deklaratsioon

- 2) omandireformi käigus tagastatud vara;
- 3) tulu omandireformi käigus tagastatud maa võõrandamisest;
- 4) sundvõõranditasa ja hüvitisi sundvõõrandamisel;
- 5) teiselt inimeselt või juuriidiliselt isikult saadud kingitusi ja annetusi;
- 6) kindlustuslepingu alusel saadud kindlustushüvitisi;
- 7) tulu isiklikus tarbimises oleva vallasasja võõrandamisest;
- 8) suvila kui vallasasja müüki, kui see on olnud omanduses üle 2 aasta;
- 9) kasu kinnisasja (nt korteriomandi), ehitise (hoone või rajatise) või korteri kui vallasasja või elamuühistu osamaksu müügist, juhul kui on täidetud üks TuMS §-s 15 lg 5 sätestatud tingimustest (nt kui müüja kasutas eluruumi enne müüki oma alalise või peamise elukohana).

Füüsiline isik saadud kingitustelt tulumaksu tasuma ega kingitusi deklareerima ei pea

Tuludeklaratsioon

Tuludeklaratsioon on maksuhaldurile esitatav dokument, kuhu märgitakse üles kõik eelmise aasta jooksul teenitud tulud ja neilt makstud tulumaks. Maksu- ja Tolliamet täidab tema käsutuses olevate andmete põhjal füüsilise isiku deklaratsiooni ning teeb **eeltäidetud deklaratsiooni** kättesaadavaks. Vastavat deklaratsiooni võib isik õigsuse korral aktsepteerida või vajadusel korrigeerida ja esitada täiendatud deklaratsioon. Vaid palgatulu saavatel isikutel ei ole kohustust tuludeklaratsiooni esitada, kui tulumaks on sellelt kinni peetud. Kui inimene soovib kasutada maksustamisperiodil tehtud kulude maksusoodustust (nt füüsilise isiku tulust tehtavad mahaarvamised), siis tuleb selle soodustuse kasutamiseks tuludeklaratsioon esitada.

Tuludeklaratsiooni ei pea füüsiline isik esitama juhul:

- 1) kui puudus maksustamisperiodil maksustatav tulu;
- 2) kui kogutulu maksustamisperiodil ei ületanud maksuvaba tulu (2004. a 16800 krooni) aastas;
- 3) kui ainsaks maksustatavaks tuluks maksustamisperiodil on palgatulu, riiklik pension ja ajutise tövõimetuse hüvitis, ning nendelt on tulumaks kinni peetud.

Seejuures tuleb silmas pidada, et juhul kui vastavatelt väljamaksetelt ei ole tulumaksu kinni peetud või kinnipeetud tulumaksu summa on väiksem seaduses ettenähtust, on füüsiline isik kohustatud esitama tuludeklaratsiooni.

Tuludeklaratsioon esitatakse Maksu- ja Tolliameti piirkondlikule maksukeskusele hiljemalt maksustamisperiodile järgneva aasta 31. märtsiks. Maksu- ja Tolliameti e-teenuse vahendusel on tuludeklaratsiooni võimalik esitada alates maksustamisperiodile järgneva aasta 15. veebruarist.

Tuludeklaratsiooni alusel väljastab maksuhaldur vajaduse korral füüsilisele isikule maksuteate juurde- või tagasimakse kohta, näidates selles ka **maksuhalduri pangakonto andmed** ja ülekandmisel märkimist vajava viitenumbri. **Juurdemakse** või **maksuhalduri tagasimakse** tuleb reeglina sooritada 1. juuliks. Füüsiline isik, kes deklareeris ettevõtlustulu või kasu vara võõrandamisest on kohustatud tasuma talle saadetud maksuteates näidatud juurdemakse hiljemalt maksustamisperiodile järgneva kalendriaasta 1. oktoobriks.

Tuludeklaratsiooni saavad **seaduslikud abikaasad** esitada ühiselt. **Vabaabielus** elavad isikud ühist tuludeklaratsiooni esitada ei saa, samuti ei saa ühist tuludeklaratsiooni esitada, kui abielu on lahutatud maksustamisperiodil. Ühise deklaratsiooni **esitamine on kasulik** näiteks siis, kui ühel abikaasastest on sissetulek liialt väike kõikide tulumaksuseadusest tulenevate mahaarvamiste tegemiseks. Sellisel juhul saavad abikaasad tulust tehtavaid mahaarvamisi ja oma tulu summeerida, seega efektiivsemalt maksusoodustusi kasutada ja rohkem tulumaksu tagasi taotleda.

Tuludeklaratsiooni saavad seaduslikud abikaasad esitada ühiselt

Välisriigid ja tulumaks

Kui füüsiline isik saab välisriigis töötamise eest töötasu, siis **ei maksustata** seda tulu Eestis **tulumaksuga**, kui on täidetud **korraga** kõik alljärgnevad tingimused:

- 1) isik on viibinud töötamise eesmärgil välisriigis vähemalt 183 päeval 12 järjestikuse kalendrikuu jooksul;
- 2) välisriigis on nimetatud tulu olnud isiku maksustatav tulu

Deklaratsiooni esitamise aeg
15. veebruar – 31. märts

Abikaasade ühisdeklaratsioon

Välisriigist saadud töötasu

Riiklikke
toetusi ei
maksustata

ning see on dokumentaalselt tõendatud ja tõendil on näidatud tulumaksu summa (ka juhul, kui summa on null).

Teistel juhtudel liidetakse kõik välisriikides saadud tulud isiku maksustatavale tulule ning tasumisele kuuluvast tulumaksust arvatakse maha nimetatud tuludelt välismaal tasutud või kinnipeetud tulumaks. Kui välisriigis saadud tulult arvatud Eesti tulumaks on suurem välisriigis tasutud tulumaksust, siis on isik kohustatud Eestis tulumaksuna tasuma välisriigi tulumaksu ja Eesti tulumaksu vahe.

Küsimused füüsilise isiku tulumaksu kohta

Kas ajateenija toetus on ka tulumaksustatav tulu?

Tulumaksuga **ei maksustata** seaduse alusel makstavat ajateenija toetust, kaasa arvatud ajateenistusest vabastamisel makstavat ühekordset toetust.

Kas töötü abiraha maksustatakse ka tulumaksuga?

Töötü riiklikku abiraha tulumaksuga **ei maksustata**.

Kas riigi poolt makstavat rahalist toetust peab arvestama kui maksustatavat tulu ja selle pealt tulumaksu maksuma?

Toetusi, mida saadakse seaduse alusel, tulumaksuga **ei maksustata**.

Kas kuriteoohvrile makstavatelt hüvitistelt tuleb tulumaksu maksta?

Kuriteoohvritele seaduse alusel makstavaid hüvitisi tulumaksuga **ei maksustata**.

Kas ülikoolis makstavalt stipendiumilt tuleb tulumaksu maksta?

Eesti seaduse alusel või riigieelarvest makstavaid stipendiume tulumaksuga **ei maksustata**.

Pensionär

Kas pensionär peab ka tuludeklaratsiooni esitama?

Eesti riigi poolt seaduse alusel makstavat pensioni või kogumispensionide seaduses sätestatud kohustuslikku kogumispensioniga saava füüsilise isiku tulust arvatakse täiendavalt maha maksuvaba tulu nimetatud pensionide summa ulatuses, kuid mitte rohkem kui 36000 krooni maksustamisperioodil. Kui saadud pension jääb alla selle (st 36000 pluss 2004. a maksuvaba tulu 16800 krooni), siis **deklaratsiooni esitama ei pea**. Pensioni täiendava maksuvaba tulu arvessevõtmiseks maksumaksja kirjalikku avaldust esitama ei pea. Tuludeklaratsiooni ei esitata ka juhul, kui vastavat liiki tulu on eelnimetatust suurem, kuid maksukohustused on korrektselt täidetud. Kui pensionär saab peale eelpool nimetatud tulude veel **muid tulusid, on ta kohustatud oma tulud tavapärasel viisil**

deklareerima ja võimaliku maksuhalduri poolt juurdemääratava tulumaksu tasuma.

Mul on kolm alaealist last. Kas täiendavat maksuvabastust (2004. a 16800 krooni) saab iga lapse kohta või saab kasutada ainult ühte lisamaksuvabastust?

Lapse üks vanem, eestkostja või muu last ülalpidav isik, kes peab üleval kolme või enam alaealist last, võib **alates kolmandast lapsest** maksustamisperioodi tulust maha arvata täiendavat maksuvaba tulu **iga kuni 17-aastase lapse kohta**. Seega ei laiene see soodustus ühe ega kahe lapse puhul, küll aga alates kolmandast lapsest iga lapse suhtes.

Kas sugulaste poolt kingitud auto tuleb deklareerida?

Füüsiline isik saadud **kingitustelt tulumaksu tasuma** ega kingitusi deklareerima **ei pea**.

Pärsin sugulaselt eluruumi, mille müüsin hiljem maha. Kas ma pean saadud kasult maksma tulumaksu?

Antud juhul sõltub maksukohustus sellest, kuidas on päranduseks saadud eluruumi kasutatud. Juhul, kui päritud **eluruumi kasutati oma alalise või peamise elupaigana kuni müümiseni**, siis saadud kasu tulumaksuga ei maksustata. Kasutamise ajaline kestus ei ole seejuures oluline (v.a suvila ja aiamaa korral, mis peab olema olnud isiku omandis 2 aastat). Muul juhul toimub maksustamine.

Mulle on tagastatud omandireformi käigus maa. Kas maa müügist saadud tulult tuleb maksta tulumaksu?

Omandireformi käigus tagastatud maa võõrandamisest saadud kasu on **maksuvaba**. Küll kuulub aga maksustamisele nt sellel maalt raiutud ja müüdud mets.

Kas sõiduauto müügist saadav kasu maksustatakse tulumaksuga?

Kui kasutatud sõiduauto oli **isiklikus tarbimises** (st ei kasutatud nt ettevõtlustulu saamiseks), siis auto müügist saadud kasult **tulumaksu ei maksta**.

Olen õppurina võtnud õppelaenu ja maksnud õppelaenu intressid aasta lõpus. Kas ma saan nende pealt tulumaksu tagasi, kui ma esitan tuludeklaratsiooni, kuigi ma tööl pole käinud?

Kui isikul maksustatavat tulu ei olnud, siis tehtud kulutustelt (nt õppelaenu intressid) ta tulumaksu tagasi ei saa, sest tulumaksu tagasisaamise eelduseks on tulumaksu maksmine riigile. Samas on teisel isikul, nt vanemal või ülalpidajal õigus maksustamisperioodi tulust maha arvata maksustamisperioodil tasutud **alla 26 aasta vanuse ülalpeetava koolituskulud** või ühe alla 26 aasta vanuse Eesti alalise elaniku koolituskulud (sh õppelaenu intres-

Lapsed ja lisa maksuvabastus

Kingitus

Pärandatud eluruum

Maa

Auto müük

Õppelaenu ja koolituskulu

	<p>sid). Seejuures saab maha arvata koolituskulud, mis on kantud:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) riigi või kohaliku omavalitsusüksuse haridusasutuses; 2) avalik-õiguslikus ülikoolis; 3) koolitusluba omavas erakoolis. <p>(Vt ka abikaasade ühise deklaratsiooni kohta käivat).</p>
Autokool	<p><i>Käisin autokoolis ja tasusin ise kulud. Kas saa need kulud oma tulust maha arvata?</i></p> <p>Kui koolitaja omas koolitusluba, siis võib sellised kulud oma tu- lust maha arvata.</p>
Elatis	<p><i>Kui maksan oma naisele elatist (nn alimendid), kas saan siis need oma maksustatavast tulust maha arvata?</i></p> <p>Füüsilisel isikul on õigus maksustamisperioodi tulust maha ar- vata tema poolt maksustamisperioodil füüsilisele isikule makstud elatis, kui elatise maksmine toimub kohtuotsuse, kohtumääruse- ga kinnitatud kokkuleppe või pooltevahelise notariaalselt kinnita- tud kokkuleppe alusel. Sellisel juhul maksab elatise saaja elatiselt ise tulumaksu (tulumaks peetakse väljamakse tegija poolt kinni). Juhul, kui elatist makstakse teistsuguse pooltevahelise kokkuleppe alusel, siis ei saa elatise maksja neid oma tulust maha arvata ja seega pole see ka elatise saaja jaoks maksustatav tulu.</p>
Üüritulu	<p><i>Üürisin suvel oma korterit 3 kuud välja, kas saadud tulult peab maksma tulumaksu?</i></p> <p>Jah, tulumaksuga maksustatakse tulu kinnis- või vallasasja või selle osa üürile või rendile andmisest.</p>
Intressid	<p><i>Sain pangast oma arveldusarvelt intresse, kas need tuleb deklarierida?</i></p> <p>Krediidiasutuse (nt panga) poolt saadud intresse tulumaksuga ei maksustata ja deklareerimisele need ei kuulu. Seevastu mak- sustatakse tulumaksuga kõik laenudelt, väärtpaberitelt või muu- delt võlakohustustelt saadud intressid.</p>
Eluaseme laenu intressid	<p><i>Kas ma saan maha arvata oma elamuaseme ostuks võetud laenu intressid?</i></p> <p>Füüsiline isik saab oma tulust maha arvata endale (kuni 31.12.2004. aastani ka oma abikaasale, vanematele või lastele) eluaseme soetamiseks (st nii ostmiseks kui ka ehitamiseks) võe- tud laenu intressid.</p> <p><i>Kas ehitise laiendamiseks/rekonstrueerimiseks võetud elamulaenu makstud intressid võib maksustamisperioodi tulust maha arvata?</i></p> <p>Tulumaksuseaduse kohaselt võib vastavaid mahaarvamisi te- ha, kui toimub ehitise püstitamise, laiendamine ja rekonstrueeri- mine ehitusloa või ehitusprojekti alusel. Seega on mahaarvamise tingimuseks ehitusloa või ehitusprojekti olemasolu.</p>

Maamaks

Maamaksu maksab üks alltoodud isikutest:

- 1) maa omanik (v.a kui maa on koormatud hoonestusõiguse või kasutusvaldajaga);
- 2) kuni 2006. aasta 31. detsembrini maa kasutaja, kelle maa-kasutus ei ole ümber vormistatud maareformi seadusega ettenähtud korras;
- 3) hoonestaja;
- 4) kasutusvaldaja.

Maamaksukohustuse tekkimiseks peavad olema täidetud kolm tingimust:

- 1) maatükile on määratud maksustamishind ning vastav haldusakt on isikule kätte toimetatud;
- 2) kohalik omavalitsusüksus on kehtestanud maksumäära ning
- 3) maksuhalduri piirkondlik maksukeskus on saatnud maksu-maksjale maksuteate.

Maksumaksja peab maamaksu tasuma maksuteate alusel 1/3 suuruste osadena **15. aprilliks, 15. juuliks ja 15. oktoobriks**. Maksumäärad võivad olla kehtestatud sõltuvalt kohalikest omavalitsusüksusest vahemikus 0,1% kuni 2,5% maa maksustamishinnast aastas (haritava maa ja loodusliku rohumaa maamaksu määr on vahemikus 0,1-2,0%). Konkreetse **maksumäära kehtestab kohaliku omavalitsuse volikogu** hiljemalt maksustamisaasta 31. jaanuariks (kui selleks ajaks ei ole maksumäära kehtestatud, siis rakendatakse eelmise aasta määra). Maksumaksjad, kes ei ole maamaksuteadet 15. aprilliks kätte saanud, on kohustatud sellest 30 päeva jooksul teavitama maa asukohajärgset maksuhalduri maksukeskust. Kui maa omanik või kasutaja vahetub jooksva aastal enne 1. juulit, siis tekib uuel omanikul või kasutajal maksukohustus 1. juulist. Kui aga pärast esimest juulit, siis lasub terve aasta maksukohustus endisel omanikul või kasutajal.

Maksukorraldus

Maksukorralduse seadus (MKS) on üldseadus, mis sätestab kõikide maksude suhtes **maksumenetluse korra**, aga ka maksuhalduri ning maksukohustustase õigused, kohustused ning vastutuse. Samuti reguleerib MKS maksuvaidluste lahendamise korda.

MKS-st leiab täpsed reeglid, kuidas **maksuhaldur** alustab **maksumenetlust**, kuidas toimub **maksukohustuse tuvastamine** ning mil viisil on maksuhalduril võimalik maksuõlg **sundtäita** nt anda krediitiasutusele korraldus võlgniku pangakonto arestimis-

**Maksu-
kohuslased**

**Makstakse
3 korda aastas**

**Maksu
kehtestab
kohalik
omavalitsus**

Maksuhaldur

	<p>seks või tema kontolt raha ülekandmiseks maksuhalduri pangakontole võla summa suurus. Samuti sätestab MKS nii maksukohustuslase kui ka maksuhalduri kasuks makstava intressi arvestamise alused. Lisaks eelnevale on MKS-is mitmesugused menetlustähtajad ning maksunõuete aegumise tähtajad.</p>
<p>Maksin rohkem</p> <p>Probleemid tulu deklareerimisel</p>	<p style="text-align: center;">Küsimused maksukorralduse seaduse kohta</p> <p><i>Olen ekslikult tasunud maksuhaldurile ettenähtust suurema maksusumma, kas mul on võimalik enamakstud summa kuidagi tagasi saada?</i></p> <p>Maksumaksjal, kes on tasunud ettenähtust suurema maksusumma, on õigus taotleda kolme aasta jooksul enamakstud tekkinud päevast arvates maksuhaldurilt enamakstud summa tagastamist või tasaarvestamist enda mõne muu maksukohustusega. Tagastusnõue tuleb esitada maksuhaldurile kirjalikult, märkides selles nõude täitmise viisi (tasumine, tasaarvestus). Enamakstud maksusumma tagastamist võib taotleda ka maksudeklaratsiooniga.</p> <p><i>Mul jäi tuludeklaratsioon õigeaegselt esitamata/esitasin valeandmeid. Milline on minu vastutus?</i></p> <p>Kõigepealt tuleks tuludeklaratsioon viivitamata ära esitada. Maksukorralduse seaduses on sätestatud, et maksudeklaratsiooni, dokumentide, asjade või muu teabe tähtpäevaks esitamata jätmise, maksuhalduri juures enda registreerimata jätmise, maksuhaldurile valeandmete, teadvalt ebaõigete dokumentide esitamise, arvestuse pidamise nõuete eiramise, maksuhalduri korralduse täitmatajätmise või muul viisil maksuhalduri tegevuse takistamise eest – karistatakse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut (2004. a on trahviühik 60 krooni). Kui maksukohustuslane enne maksusumma määramise aegumist avastab, et tema poolt või tema nimel esitatud deklaratsioonis esinevate vigade või andmete puudulikkuse tõttu on deklareeritud maksusumma väiksem maksuseaduse alusel tasumisele kuuluvast maksusummast, tuleb tal sellest viivitamatult maksuhaldurit kirjalikult teavitada.</p> <p>Kui maksukohustuslane ei ole tasunud maksu seadusega sätestatud tähtpäevaks, on ta kohustatud arvestama ja tasuma tähtpäevaks tasumata maksusummalt intressi. Intressi arvestatakse alates päevast, mis järgneb päevale, mil maksu tasumine seaduse järgi pidi toimuma, kuni tasumise või tasaarvestamise päevani, viimane kaasa arvatud. Tasumata maksusummadelt arvestatakse intressi 0,06% päevas.</p> <p><i>Kas maksuhaldur võib nõuda originaaldokumentide äraandmist?</i></p> <p>Üldiselt võib väita, et dokumentide esitamisel maksuhaldurile ei</p>

ole vaja ära anda originaaldokumente. Juhud, mil maksuhaldur võib maksumaksja **originaaldokumendid ära võtta**, on **sätetatud** ammendavalt **maksukorralduse seaduses** (s.o maksuhalduri põhjendatud kahtlus, et hiljem ei ole tõendid talle kättesaadavad, see on vajalik dokumentidest väljavõtete või ära kirjade tegemiseks või dokumendid ja asjad viitavad arvatavalt toimepandud õigusrikkumisele).

Kas maksuametniku poolt telefoni teel esitatud väljakutsel peab ilmuma Maksu- ja Tolliametisse?

Võib minna kohale ka telefonikõne peale, kuigi seadus sätestab Maksu- ja Tolliametile siiski kohustuse väljastada isiku ametiasutusse kutsumiseks kirjalik korraldus.

Millist informatsiooni peab väljastama maksuhalduri asutus?

Maksu- ja Tolliamet annab maksukohustuslase taotlusel teavet tema poolt tasumisele kuuluvate maksude, maksusumma arvutamise korra ja määramise aluste kohta ning selgitusi maksudeklaratsiooni täitmise ja vaide või taotluse esitamise kohta. Samuti on maksuhalduril kohustus vajaduse korral tutvustada füüsilisele isikule tema õigusi ja kohustusi maksumenetluses. Maksukohustuslasel on õigus tutvuda maksuhalduri poolt tema kohta kogutud andmetega ning teha neist koopiaid või väljavõtteid. Maksu- ja Tolliamet on kohustatud maksukohustuslase taotlusel väljastama talle kirjaliku tõendi või tegema elektrooniliselt kättesaadavaks andmed ka maksukohustuslase maksuvõlgade suuruse, samuti tema tasutud, temale tagastatud või tasaarvestatud maksusummade ja intressi kohta, mille sundtäitmise aegumistähtaeg ei ole möödunud.

Kuidas toimub maksuhalduri toimingute ja haldusaktide vaidlustamine maksuhalduri asutuses ja kohtus?

Kõiki maksuhalduri haldusakte ja toiminguid saab vaidlustada ettenähtud aja jooksul **halduskohtus** (30 päeva jooksul haldusakti teatavakstegemist või toimingust teadasaamisest) **või kohtuväliselt** (vaie tuleb esitada 30 päeva jooksul alates haldusakti teatavakstegemisest või toimingust teadasaamisest piirkondliku maksukeskuse kaudu maksuhalduri keskasutusele). Kohtusse pöördumise korral tuleb maksta riigilõivu 3% vaidlustatavast summast, kuid mitte vähem kui 10 krooni ja mitte rohkem kui 5 000 krooni. Toimingu vaidlustamise korral tuleb tasuda riigilõivu 10 krooni. Vaide esitamisel ei pea maksma riigilõivu ning vaide vormistamine ja lahendamine on kohtumenetlusest tunduvalt lihtsam. Vaidemenetlus on üldiselt soovitatav olukorras, kui vaielakse faktilistes küsimustes nt maksusumma arvutusviga. (*Eesti Maksumaksjate Liit pakub oma liikmetele tasuta õigusabi nii vaide- kui kohtumenetluses*).

Kutsuti maksuametisse

Teabe andmise kohustus

Vaidlustamine

**Kirjavahetust
on mõistlik
säilitada!**

Mida peab veel silmas pidama maksuhalduriga suhtlemisel?

Soovitav oleks säilitada Maksu- ja Tolliametiga toimunud suhtlemist kajastavad dokumendid (nt kirjaümbrikud, tähitult saadetud kirjade kviitungid jne). Olulistes küsimustes on soovitatav küsida maksuametnikult kirjalikku vastust. Probleemide tekkimisel on mõistlik aegsasti pöörduda maksukonsultantide poole, et vältida kiirustamist, mille tõttu võib kannatada maksukonsultantide töö kvaliteet.

Käesoleva ülevaate koostamisel kasutatud kirjandus

1. L. Lehis. Kommenteeritud maksuseadused 2004. Kogumiku koostajad ja tekstide toimetajad M. Huberg ja I. Raudjärv. OÜ Casus, 2004 Tartu.
2. Maksu- ja Tolliamet: Korduma kippuvad küsimused. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.emta.ee/?id=1206> (seisuga: 05.08.2004).
3. H. Õunpuu. Kui maksuamet kontrollib teid. – Maksuajakiri nr 9 (71) 2003, lk 26–27.

Kus kohast on võimalik saada lisainformatsiooni?

**Kontakt
maksu-
ametiga**

Maksualast teavet saab Maksu- ja Tolliameti tasuta telefoninumbri 1811 (E-R kell 8.00-18.00) (maksuamet@ma.ee) või veebilehelt: <http://www.emta.ee/>

Lisainformatsioon nagu maksuhalduri tulukontode numbrid, deklaratsioonivormid, õigusaktide kommentaarid jms on kättesaadavad Maksu- ja Tolliameti veebilehelt: <http://www.emta.ee>

Maksu- ja Tolliameti Keskuse aadress:
Narva mnt 9j, 15176 Tallinn
Telefon: 683 5700
Faks: 683 5709
E-post: toll@customs.ee

Samuti leiab maksualast teavet Eesti Vabariigi Rahandusministeeriumi veebilehelt: <http://www.fin.ee>

Suur-Ameerika 1, Tallinn 15006
Telefon: 611 3558
Faks: 696 6810
E-post: info@fin.ee

Seadused

Maksõigusaktid on kättesaadavad veebilehelt: <http://www.riigiteataja.ee>

Olulisemad maksuõigusaktid füüsilisele isikule on:

1. tulumaksuseadus;

2. maksukorralduse seadus;
3. maamaksuseadus;
4. raskeveokimaksu seadus;
5. sotsiaalmaksuseadus;
6. töötuskindlustuse seadus;
7. kogumispensionide seadus;
8. kohalike maksude seadus.

Mittetulundusühingu Eesti Maksumaksjate Liit kohta saab teavet veebilehelt: <http://www.maksumaksjad.ee>

Maksumaksjate Liit annab oma liikmetele tasuta õigusabi (sealhulgas õigusabi maksuhalduri haldusakti ja toimingu vaidlustamisel).

Address: Narva mnt 9A, 10117 Tallinn

Telefon: 630 2255

Faks: 630 2256

E-post: info@maksumaksjad.ee

**Maksu-
maksjate
Liit**

**Lastekaitse-
seadus
sätestab**
• lapse
õigused

Noorte õigused ja haridus

Lastekaitse

Laste õigused ja kohustused on sätestatud Eesti Vabariigi lastekaitse seaduses. Seadus peab lapseks kuni 18-aastaseid inimesi.

Igal lapsel on sünnipärane **õigus elule, tervisele, arengule, tööle ja healole**.

Sünnihetkest alates on igal lapsel **õigus oma nimele, rahvusele, rahvuskultuurilisele üldharidusele**, oma vanematele ja hooldamisele oma vanemate poolt.

Lastel on **võrdne õigus saada abi ja hooldust** ning areneda, sõltumata soost ja rahvusest ning sellest, kas nad elavad täisperkonnas või üksikvanemaga, kas nad on lapsendatud või hooldatavad, kas nad on sündinud registreeritud või registreerimata abielust, kas nad on terved, haiged või puudega.

Lapsel on **mõtte-, südametunnistuse-, usu- ja sõnavabadus**. Lapsel on õigus ja tal peab olema võimalus otsida, saada ja jagada mitmekülgset humanistlikku informatsiooni, osaleda organisatsioonides ja liikumistes.

Igal lapsel on **õigus puhkusele ja jõudeajale**, mida ta kasutab eakohaseks, meelepäraseks tegevuseks olenevalt tervisest, soovidest ja võimalustest. Lapsele tuleb tagada võimalused ja tingimused mänguks.

Lapsel on **õigus isiklikule elule, suhtlus- ja sõprusringile**. Lapse õigust eraelule ei tohi kahjustada meelevaldse või ebaseadusliku sekkumisega, riivates lapse au, väärikust, kiindumusi ja head mainet. Korduv jõhker sekkumine lapse eraellu võib olla aluseks administratiiv- või distsiplinaarvastutusele võtmiseks või vanemlike õiguste äravõtmiseks.

Laps peab olema kaitstud majandusliku eksploateerimise eest ja töö eest, mis on ohtlik, üle jõu käiv või kahjustab tema arengut või segab õppimist. Laps ei või olla kehalise ega vaimse eksploateerimise objektiks.

Orvul või vanemliku hoolitsuseta lapsel on õigus täielikule riiklikule ülalpidamisele.

Lapsel on õigus ise või enda poolt valitud esindajate kaudu osa võtta lastekaitseprogrammide väljatöötamisest.

Laps peab:

- täitma oma põhiseaduslikke kohustusi Eesti Vabariigi ees (näiteks õppima);
- lugupidavalt suhtuma riigikorda ja tema seadustesse;
- hoidma kultuuriväärtusi ja elukeskkonda;
- kinni pidama väarika käitumise tavadest ja järgima elu-, töö- ja õpikoha reegleid;
- kaasinimestega lugupidavalt käituma.

Laps peab austama oma vanemaid ja kasvatajaid, nagu ka nemad peavad austama oma lapsi. Laps peab aitama oma abivajavaid vanemaid, vanavanemaid, õdesid-vendi ja üleskasvatajaid. **Laps on täisväärtuslik ühiskonna liige.** Tema kohustused ühiskonna ees küpsevad koos eaga. Oma õiguste kasutamisel ei tohi laps kahjustada teiste laste ega täiskasvanute seaduslikke huve ja õigusi.

Laps on kohustatud järgima avalikku korda. Alla 16-aastaselt alaealisel on keelatud viibida ilma täiskasvanud saatjata avalikes kohtades kella 23:00-6:00. Ajavahemikus 01.06-31.08 on alaealisel keelatud viibida ilma täiskasvanud saatjata avalikes kohtades kella 24:00-5:00.

Kohalikul omavalitsusel on õigus käesolevas paragrahvis sätestatud õist liikumispiirangut ajutiselt lühendada.

Põhihariduse omandanud laps, kes ei soovi või ei ole võimeline jätkama õpinguid, saab tööle asuda vastavalt seadusele.

Mis on haridus?

Haridus on õppeprogrammidega ettenähtud teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtuste ja käitumisnormide süsteem, mida ühiskond tunnustab ning mille omandatust kontrollib.

Õppimine on kooliealistel lastel seadusega määratud ulatuses **kohustuslik** ning riigi ja kohalike omavalitsuste üldhariduskoolides õppemaksuta. Et teha haridus kättesaadavaks, peavad riik ja kohalikud omavalitsused ülal vajalikul arvul õppeasutusi. Seaduse alusel võib avada ja pidada ka muid õppeasutusi, sealhulgas era-koole.

Laste hariduse valikul on otsustav sõna vanematel.

Igaühel on õigus saada eestikeelset õpetust.

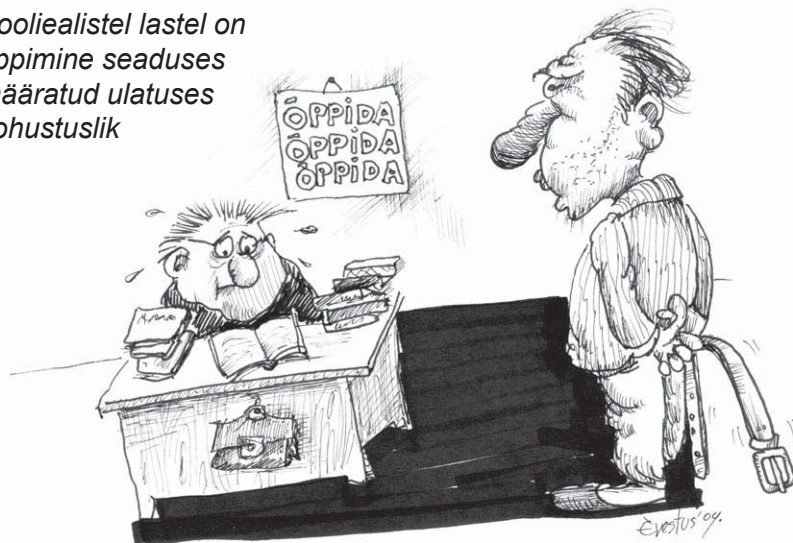
Õppekeele vähemusrahvuse õppeasutuses valib õppeasutus.

Üldharidus on teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtuste ning käitumisnormide süsteem, mis võimaldab inimesel kujuneda pidevalt

• lapse kohustused

Üldharidus

Kooliealistel lastel on õppimine seaduses määratud ulatuses kohustuslik

arenevaks isiksuseks, kes on suuteline elama väärikalt, austama iseennast, oma perekonda, kaasinimesi ja loodust, valima ning omandama talle sobivat elukutset, tegutsema loovalt ning kandma kodanikuvastutust.

Kutseharidus

Kutseharidus on teatud erialal töötamiseks, teatud kutse saamiseks, teatud ametikohale kandideerimiseks või selle säilitamiseks vajalike teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtuste ja käitumisharjumiste süsteem, mille omandamine ja täiendamine loob eeldused tulemusrikkaks professionaalseks tegevuseks.

Huvialaharidus

Huvialaharidus on teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtuste ja käitumisharjumiste kogum, mis lisaks üld- ja kutseharidusele loob täiendavaid eeldusi isiksuse arenguks, samuti aitab inimesel elu ja tööga toime tulla.

Üldnõuded kooliastmeti

Põhihariduse ja üldkeskhariduse standardid kehtestatakse põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekavaga kooliastmeti.

Kooliastmed on:

- I kooliaste - 1.-3. klass;
- II kooliaste - 4.-6. klass;
- III kooliaste - 7.-9. klass;
- gümnaasium - 10.-12. klass.

Õppekeel

Põhikoolis, põhikooli üksikutes astmetes ja põhikooli üksikutes klassides võib õppekeeleks olla mis tahes keel – munitsipaalkoolides kohaliku omavalitsuse volikogu ja riigikoolides haridus- ja teadusministri otsustuse alusel. Vastava **ettepaneku** kohaliku

omavalitsuse volikogule või haridus- ja teadusministrile **teeb kooli hoolekogu**.

Gümnaasiumiastme **õppekeel** on põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse järgi eesti keel, venekeelsete gümnaasiumide üleminek eestikeelsele õppele algab praegu kehtiva seaduse kohaselt alles alates 2007./2008. õppeaastast. Siis algab üleminek ja protsessi lõpptähtaega ei ole seatud.

Gümnaasiumi **õppekeel** on eesti keel, kuid munitsipaalkooli gümnaasiumiastmes ja munitsipaalkooli gümnaasiumiastme üksikutes klassides võib õppekeeleks olla mis tahes keel. Loa mis tahes keeles toimuvaks õppetööks annab Vabariigi Valitsus kohaliku omavalitsuse volikogu taotluse alusel. Ettepaneku kohaliku omavalitsuse volikogule teeb gümnaasiumi hoolekogu.

Eesti keel loetakse kooli õppekeeleks, kui vähemalt 60% õppekava mahust õpetatakse eesti keeles. See tähendab, et 40% õppeainete mahust võib jääda venekeelseks. Seega tagab Eestis riik vene keeles nii alg-, põhi- kui ka keskkooli. Venekeelseid rühmi on ka kutse- ja kõrgkoolides.

Koolis või klassis, kus õpe ei toimu eesti keeles, on eesti keele õpe 1. klassist alates kohustuslik.

Eesti Vabariigi lastekaitseaduse kohaselt tagavad riik ja kohalik omavalitsus orbudele ning vanemliku hoolitsuseta lastele täieliku riikliku ülalpidamise, võimaluse õppida ja saada haridust. Avalikud haridusasutused võimaldavad oma õpilastel ja üliõpilastel kasutada oma asutuse õpperuume ja -vahendeid ning spordi- ja kultuurirajatise tasuta.

Koolikohustusele üldnõuded

Koolikohustuslik on laps, kes jooksva aasta 1. oktoobriks saab seitsmeaastaseks. Õpilane on koolikohustuslik põhihariduse omandamiseni või 17-aastaseks saamiseni. Lapsevanem võib nõustamiskomisjonilt taotleda koolikohustuse edasilükkamist. Kool tagab õpilase koolis viibimise ajal tema vaimse ja füüsilise turvalisuse ning tervise kaitse.

Riik ja kohalikud omavalitsused peavad tagama soovijatele võimaluse keskkooli omandamiseks. Vanemate soovil võib esimesse klassi vastu võtta lapse, kes on jooksva aasta 30. aprilliks saanud kuueaastaseks. Eestis elava välisriigi kodaniku ja kodakondsuseta isiku laps, välja arvatud välisriigi esindaja laps, on koolikohustuslik.

Põhiharidus on kohustuslik

Laste hariduse valikul on otsustav sõna vanematel

Kooli valib vanem

Vanemad on kohustatud looma lapsele kodus soodsad tingimused õppimiseks ja koolikohustuse täitmiseks. **Lapse koolikohustuse täitmata jätmise eest karistatakse tema vanemaid.** Vanematele on koolikohustusliku lapse jaoks kooli valik vaba, kui soovitud koolis on vabu kohti. Kool on kohustatud tagama õppimisvõimalused igale kooli teeninduspiirkonnas elavale koolikohustuslikule lapsele. Kooli teeninduspiirkonna kinnitab kohaliku omavalitsuse volikogu. Mitut omavalitsusüksust teenindava kooli teeninduspiirkonna kinnitavad ühiselt vastavad valla- või linnavalikogud. Koolikohustust võib täita ka kodus õppides. Koduõppe korra kehtestab haridus- ja teadusminister määrusega.

Koolilõuna

1.-4. klassi õpilaste ning võimaluse korral teiste õpilaste, välja arvatud riigikoolide õpilaste, kelle toitlustuskulud kaetakse riigieelarvest, koolilõuna kulude katmise toetamiseks nähakse riigieelarves ette sihtotstarbelised eraldised valla- ja linnaeelarvetele.

Lastevanemate ja kooli suhtlemine

Kooli ja kodu koostöö koordineerimiseks kutsub kooli juhtkond (klassijuhataja) kokku vanemate koosoleku vähemalt üks kord aastas. Kui kolmandik klassi õpilaste vanemaid nõuab, on kooli juhtkond kohustatud kokku kutsuma selle klassi õpilaste vanemate koosoleku. Vähemalt üks kord õppeaasta jooksul viiakse õpilasega koolis läbi **arenguvestlus**, mille üldeesmärk on õpilase arengu toetamine. Õpilasega läbiviidavast arenguvestlusest võtab osa lapsevanem (eestkostja, hooldaja) ja õpilase klassijuhataja, kaasatakse ka teisi õpetajaid ja koolitöötajaid ning vajadusel õpilase elukohajärgse valla- või linnavalitsuse sotsiaalabi ja -teenusid korraldava struktuuriüksuse esindajaid või ametiisikuid.

Õpilane on kohustatud täitma kooli kodukorda.

Õpilastele avaldatakse tunnustust ja laitust haridusministri määruses, kooli põhimääruses ja kooli sisekorraeeskirjas ettenähtud korras.

Õpilasele väljastatakse õppeasutuses õppimise perioodiks õpilaspilet, mille väljaandmise korra ja vormi kinnitab haridusminister määrusega.

Usuõpetuse õppimine ja õpetamine on vabatahtlik.

Õpilase üldised õigused koolis

Õpilasel on õigus:

- **valida** oma huvidele ja võimetele vastav **kool**, valida **õppeaineid** koolis õpetatavate valikainete piires või õppida individuaalõppekava järgi haridus- ja teadusministri määrusega kehtestatud korras;
- moodustada koolis **õpilasesindus**, samuti moodustada ühinguid, klubisid, stuudioid ja ringe, mille sihid ja tegevus ei ole vastuolus kooli ja kodu kasvatustaotlustega;
- osaleda valitud õpilasesindajate kaudu koolielu probleemide lahendamises, gümnaasiumiõpilastel olla valitud kooli **hoolekogusse**;
- saada ettenähtud korras **ainelist abi** selleks eraldatud summadest või fondidest;
- saada **sõidu- ja muid soodustusi** Vabariigi Valitsuse ja kohaliku omavalitsuse volikogu poolt kehtestatud ulatuses ja korras;
- saada koolist **teavet koolikorralduse** ja õpilase õiguste **kohta**, samuti esmast teavet õppimisvõimaluste kohta;
- pöörduda oma **õiguste kaitseks** haridus- ja teadusministeeriumi, maavanema või lastekaitseorganisatsioonide poole;
- õpilasel ja tema vanematel on **õigus** õppenõukogu otsusega nõustumatusel, samuti õpetamist ja kasvatamist puudutavate vaidlusküsimuste korral **pöörduda** kooli **hoolekogu** ja kooli üle riiklikku järelevalvet teostava **ametiisiku** poole.

Õppekoormus

Ühes õppenädalas on viis õppepäeva. Õpilase nädalakoormus õppetundidena määratakse kooli õppekavaga. Õpilase väikseim lubatud nädalakoormus gümnaasiumiastmes on 32 tundi.

Õpilase õigused

Nädalakoormuse määrab õppekava

**Gümnaasiumi-
astmes
maksimum-
koormust
pole**

Õpilase suurim lubatud nädalakoormus põhikooliklassides on:

- 1. klassis 20 tundi;
- 2. klassis 23 tundi;
- 3. - 4. klassis 25 tundi;
- 5. klassis 28 tundi;
- 6. - 7. klassis 30 tundi;
- 8. klassis 32 tundi;
- 9. klassis 34 tundi.

Klassi täituvuse ülemine piirnorm on põhikooliastmes 24 õpilast ja gümnaasiumiastmes 36 õpilast. Kui kahe või enama klassi õpilaste arv kokku on 20 või alla selle, moodustatakse nendest õpilastest liitklass. Liita on lubatud 1.-4., 3.-6. ja 5.-9. klasse.

Koolitee pikkus ja koolikoti raskus

Õpilase jalgsi läbitav **koolitee** ei tohi olla pikem kui 3 km. Pikema koolitee puhul korraldab kohalik omavalitsus õpilase igapäevast vedu lähimasse kooli ja tagasi koju juhul, kui õpilase kooli ja kodu vahel puudub regulaarne või kooli õppekorraldusega sobiv bussiliin või kui koolil puuduvad internaadiruumid.

3 – 4,5 kg

Koolikoti lubatud raskus (koos sisuga) on:

- 1.-3. klassi õpilastel kuni 3,0 kg
- 4.-6. klassi õpilastel kuni 3,5 kg
- 7.-9. klassi õpilastel kuni 4,5 kg

Õppepäeva korraldus

Õppetunnid algavad koolis kell 8.00 või hiljem. Õppetunnid (45 minutit) vahelduvad vahetundidega, mis ei tohi olla lühem kui 10 minutit. Söögivahetund kestab vähemalt 20 minutit ja on soovitatavalt 3.-4. vahetunnil. Õppepäevas ei tohi õppetöös olla söögiva hetunnist pikemaid vaheaegu.

**Teine vahetus
peab lõppema
kell 20:00**

Kui koolis ei jätku ühes vahetuses piisaval arvul õpilaskohti, võib kooli õppetegevust korraldada kahes vahetuses. Teise vahetuse tunnid lõpevad hiljemalt kell 20:00.

Ühe õppepäeva tunniplaanis peavad humanitaarained vahelduma reaali- ja oskusainetega, arvestades, et üldjuhul on õpilase õpi- ja töövõime suurem päeva esimesel poolel ning teisipäeval ja kolmapäeval.

**Temperatuur
õpperuumides**

Välis- ja siseõhu temperatuuri mõju õppetegevuse korraldamisele

Kui klassiruumi õhutemperatuur langeb alla 15 °C, tohib:

5. - 12. klassi õpilaste õppetunde lühendada;

1. - 4. klassi õpilaste õppetunnid ära jätta.

Õppetunnid jäetakse ära kui:

1. klassiruumi õhutemperatuur on alla 13 °C.
2. välisõhu temperatuur on:
miinus 20 °C ja madalam maakooli 1. - 4. klassis;
miinus 25 °C ja madalam maakooli 5. - 9. klassis;
miinus 24 °C ja madalam linnakooli 1. - 4. klassis;
miinus 28 °C ja madalam linnakooli 5. - 9. klassis.

Madalast välisõhu temperatuurist hoolimata kooli tulnud õpilastele korraldatakse kojusaatmise võimaluseni erinevaid tegevusi.

Kehalise kasvatuse tunde võib talvel õues läbi viia õhutemperatuuril:

1. - 4. klassi õpilastele kuni miinus 15 °C vaigse ilmaga;
5. - 9. klassi õpilastele kuni miinus 18 °C;
5. - 12. klassi õpilaste suusatunnid kuni miinus 18 °C vaigse ilmaga.

Hindamine

Õpilaste hindamist koolis reguleeritakse ministri määrusega „Õpilaste hindamise, järgmisse klassi üleviimise ning klassikursust kordama jätmise alused, tingimused ja kord“.

Teadmiste ja oskuste **hindamise eesmärk** on:

- 1) innustada ja suunata õpilast sihikindlalt õppima;
- 2) suunata õpilase enesehinnangu kujunemist, toetada edasise haridustee valikut;
- 3) suunata õpetaja tegevust õpilase õppimise ja individuaalse arengu toetamisel;
- 4) anda tagasisidet õpilase õpiedukusest ja toetada õpilase arengut.

Käitumise ja hoolsuse hindamise eesmärk on:

- 1) suunata õpilast järgima üldtunnustatud käitumis- ja kõlblusnorme ning täitma kooli kodukorra nõudeid;
- 2) motiveerida õpilast hoolikalt täitma õppeülesandeid.

Kooli õppekavas sätestatud õpilaste hindamise põhimõtted ja kord on kättesaadav lapsevanemale, eestkostjale või hooldajale (edaspidi *lapsevanem*), õpilasele ja õpetajale ning avalikustatud kooli kodulehel.

Teadmiste ja oskuste hindamise põhimõtteid ja korda tutvustavad õpilastele klassiõpetajad ja aineõpetajad. Käitumise ja hoolsuse hindamise põhimõtteid ja korda tutvustab õpilastele klassijuhataja. Õpilasel on õigus saada õpetajatelt teavet oma hinnete kohta. Lapsevanemal on õigus saada teavet õpilase teadmiste ja oskuste ning käitumise ja hoolsuse hindamise põhimõtete ja korra kohta ning saada teada oma lapse hindeid või tema teadmiste ja oskuste antud hinnanguid.

**Hindamise
eesmärk**

Viiepalli-
süsteem

Teadmiste ja oskuste hindamisel kasutatakse hindeid viiepallisüsteemis.

Põhikooli 1. ja 2. klassis õpilaste teadmiste ja oskuste hindamisel võib mõnes või kõigis õppeainetes kasutada hinnete asemel suulisi ja kirjalikke sõnalisi hinnanguid. Sõnaliste hinnangute kasutamine on sätestatud kooli õppekavas. Toimetuleku riikliku õppekava rakendamise korral kasutatakse hindamisel ainult sõnalisi hinnanguid.

Kool võib viiepallisüsteemi asemel kasutada koolisisest teistsugust hindedüsteemi. Kasutatav hindedüsteem ja hinnete teisendamine viiepallisüsteemi sätestatakse kooli õppekavas ja peab olema kooskõlas õigusaktidega.

Teadmiste ja oskuste hinded viiepallisüsteemis:

- Hinde "5" ("**väga hea**") saab õpilane, kelle suuline vastus (esitus), kirjalik töö, praktiline tegevus või selle tulemus on täiel määral õppekava nõuetele vastav (90-100%).
- Hinde "4" ("**hea**") saab õpilane, kelle suuline vastus (esitus), kirjalik töö, praktiline tegevus või selle tulemus on üldiselt õppekava nõuetele vastav, kuid pole täielik või esineb väiksemaid eksimusi (70-89%).
- Hinde "3" ("**rahuldav**") saab õpilane, kelle suuline vastus (esitus), kirjalik töö, praktiline tegevus või selle tulemus on üldiselt õppekava nõuetele vastav, kuid esineb puudusi ja vigu (45-69%).
- Hinde "2" ("**puudulik**") saab õpilane, kelle suuline vastus (esitus), kirjalik töö, praktiline tegevus või selle tulemus on osaliselt õppekava nõuetele vastav, esineb olulisi puudusi ja vigu (20-44%).
- Hinde "1" ("**nõrk**") saab õpilane, kelle suuline vastus (esitus), kirjalik töö, praktiline tegevus või selle tulemus ei vasta õppekava nõuetele (0-19%).

Õpilase teadmisi ja oskusi hindab õpetaja õpilase **suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust õppekavas esitatud nõuetele.** Õppeveerandi, poolaasta või kursuse algul teeb õpetaja õpilastele teatavaks õppeaine nõutavad teadmised ja oskused, nende kontrollimise aja ja vormi.

Õppeveerandi, poolaasta või kursuse õpitulemuste omandamist kontrollivate kirjalike tööde (kontrolltööd) aeg kavandatakse kooskõlastatult teiste õppeainete õpetajatega. Järelevastamine või järeltööde sooritamine toimub kooli õppekavas määratud korras. Põhikooli 8. ja gümnaasiumi 10. ja 11. klassi õpilastele võib kool ühes õppeaines läbi viia üleminekuksamini. Eksami nõuded, läbi viimise tingimused ja kord määratakse kooli õppekavas.

Õpilast, kes õpib **individuaalse õppekava järgi, hinnatakse** vastavalt individuaalses õppekavas ette nähtud hindamise korrale.

Ülemineku-
ksam

Kokkuvõttev hinne ja hindamise üldjuhud

Kokkuvõttev hinne on õppeaine õppeveerandi-, poolaasta-, kursuse- ja aastahinne ning kooliastmehinne. Kooliastmehinne on õppeaine 10.–12. klassi kursuste kokkuvõttev hinne.

Kui õpilane jäetakse täiendavale õppetööle, pannakse õppeaine aastahinne ja/või kooliastmehinne välja pärast täiendava õppetöö lõppu arvestades täiendava õppetöö tulemusi.

Kui kool rakendab viiepallisüsteemist erinevat hindedüsteemi, pannakse välja aastahinded ja kooliastmehinded viiepallisüsteemis.

Õpilase koolist lahkumisel teiseksandatakse selle õppeaasta kokkuvõtvad hinded ning käesoleva õppeveerandi, poolaasta või kursuse jooksul saadud hinded viiepallisüsteemi.

Põhikoolis pannakse välja õppeaine õppeveerandi- või poolaastahinded ja aastahinne. Poolaastahinne pannakse õppeaines, mida õpitakse 1 nädalatunniga õppeaasta jooksul.

Õpilasele, kelle õppeveerandi- või poolaastahinne on „puudulik“ või „nõrk“ või on jäetud välja panemata, määratakse selles õppeaines järgmiseks õppeveerandiks või poolaastaks individuaalne õppekava ja/või muu tugisüsteem (logopeediline abi, parandusõpe jm), et aidata omandada nõutavad teadmised ja oskused.

Õppeaine aastahinne pannakse välja õppeveerandi- või poolaastahinnete alusel. Kui õppeaine õppeveerandi- või poolaastahinne on jäänud välja panemata ja õpilane ei ole kasutanud võimalust järele vastata, arvestatakse aastahinde väljapanekul, et õpilase vastaval õppeveerandil või poolaastal omandatud teadmised ja oskused vastavad hindele „nõrk“.

9. klassi õpilasele pannakse aastahinded välja enne lõpueksamite toimumist, välja arvatud õppeainetes, milles õpilane jäetakse täiendavale õppetööle.

Õpilase teadmistele ja oskustele antakse **1. ja 2. klassis** õppimise käigus suuliselt ja kirjalikult sõnalisi hinnanguid ning õppeveerandi, poolaasta ja õppeperioodi lõpul kirjalikult kokkuvõtvaid sõnalisi hinnanguid.

Kokkuvõtvad sõnalised hinnangud kirjeldavad õpilase teadmisi ja oskusi erinevates õppeainetes ning üldpädevusi lähtuvalt õpilasele rakendatud õppekava nõuetest.

Õpilasele, kelle õppeveerandi või poolaasta sõnaline hinnang vastab viiepallisüsteemis hindele „puudulik“ või „nõrk“ või on jäänud välja panemata, määratakse selles õppeaines järgmiseks õppeveerandiks või poolaastaks individuaalne õppekava ja/või muu tugisüsteem (logopeediline abi, parandusõpe jm), et ta omandaks nõutavad teadmised ja oskused.

Gümnaasiumiastmes pannakse välja õppeaine kursusehinded ja aastahinded või kooliastmehinded. Aastahinne pannakse välja

Põhikoolis

1. ja 2. klassis

Gümnaasiumis

<p>Käitumine</p>	<p>kursusehinnete alusel. Kooliastmehinne pannakse välja õppeaine 10.-12. klassi kursusehinnete alusel.</p> <p>Õpilasele, kelle kursusehinne vastab viiepallisüsteemi hindele „puudulik“ või „nõrk“ või on jäetud välja panemata, määratakse selles õppeaines koheselt individuaalne õppekava ja/või muu tugisüsteem, et ta omandaks nõutavad teadmised ja oskused. Kui kursusehinne on jäänud välja panemata ja õpilane ei ole kasutanud võimalust järele vastata, arvestatakse õppeaine aastahinde/kooliastmehinde väljapanekul, et vastava kursuse vältel omandatud teadmised ja oskused vastavad hindele „nõrk“.</p> <p>Õppeaines, milles riigieksam toimub väljaspool eksamiperioodi, pannakse 12. klassi õpilasele riigieksamiaine aastahinne/kooliastmehinne välja enne riigieksami toimumist. Teiste õppeainete aastahinded/kooliastmehinded pannakse välja õppeperioodi lõpuks.</p> <p>Õpilase käitumist ja hoolsust hinnatakse päevase õppevormiga koolis. Põhikoolis hinnatakse õpilase käitumist ja hoolsust, gümnaasiumiastmes ainult käitumist.</p> <p>Õpilase käitumise hindamise aluseks on kooli kodukorra täitmine ning üldtunnustatud käitumis- ja kõlblusnormide järgimine koolis.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Käitumishindega „eeskujulik“ hinnatakse õpilast, kellele üldtunnustatud käitumis- ja kõlblusnormide järgimine on harjumuspärane igas olukorras, kes täidab kooli kodukorra nõudeid eeskujulikult ja järjepidevalt. • Käitumishindega „hea“ hinnatakse õpilast, kes järgib üldtunnustatud käitumis- ja kõlblusnorme ning täidab kooli kodukorra nõudeid. • Käitumishindega „rahuldav“ hinnatakse õpilast, kes üldiselt järgib üldtunnustatud käitumis- ja kõlblusnorme ning täidab kooli kodukorra nõudeid, kuid kellel on esinenud eksimusi. • Käitumishindega „mitterahuldav“ hinnatakse õpilast, kes ei täida kooli kodukorra nõudeid, ei allu õpetajate nõudmistele ega järgi üldtunnustatud käitumis- ja kõlblusnorme. Õpilase käitumise võib hinnata „mitterahuldavaks“ ka üksiku õigusvastase teo või ebakõlbelise käitumise eest.
<p>Hoolsus</p>	<p>Hoolsuse hindamine aluseks on õpilase suhtumine õppeülesannetesse: kohusetundlikkus, töökus ja järjekindlus õppeülesannete täitmisel.</p> <p>Hoolsushindega „eeskujulik“ hinnatakse õpilast, kes suhtub õppeülesannetesse alati kohusetundlikult, õpib kõiki õppeaineid võimete kohaselt, on õppeülesannete täitmisel töökas ja järjekindel, ilmub omaalgatust ja viib alustatud töö lõpuni.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoolsushindega „hea“ hinnatakse õpilast, kes suhtub õppeülesannetesse kohusetundlikult, on töökas ja järjekindel õppeülesannete täitmisel, hoolikas ning õpib võimete kohaselt. • Hoolsushindega „rahuldav“ hinnatakse õpilast, kes üldiselt täidab oma õppeülesandeid, kuid ei ole piisavalt töökas ja järjekindel

- õppeülesannete täitmisel ega õpi oma tegelike võimete kohaselt.
- Hoolsushindega "mitterahuldav" hinnatakse õpilast, kes ei õpi võimetekohaselt, suhtub õppeülesannetes lohakalt ja vastutustundetult.

Õpilasel ja lapsevanemal on **õigus hindeid ja sõnalisi hinnanguid vaidlustada** kümne päeva jooksul peale hinde või hinnangu teada saamist.

Õpilase hindamisega seotud vaidlusküsimusi lahendab kool õpilase või lapsevanema kirjaliku põhjendatud taotluse alusel. Otsusest teavitab kool õpilast ja lapsevanemat kirjalikult viie tööpäeva jooksul pärast otsuse vastuvõtmist.

Kui õpilane või lapsevanem ei ole otsusega nõus, võib ta pöörduda kooli õppe- ja kasvatustegevuse üle järelevalvet teostava asutuse poole viie tööpäeva jooksul arvates otsusest teadasaamisest.

Kooli õppe- ja kasvatustegevuse üle järelevalvet teostav asutus on kohustatud vaidlusküsimuse lahendamiseks kümne tööpäeva jooksul pärast avalduse saamisest ja teavitama sellest õpilast ja lapsevanemat ning kooli direktorit kolme tööpäeva jooksul.

Õpilase järgmisse klassi üleviimise, täiendavale õppetööle või klassikursust kordama jätmise otsustab kooli õppenõukogu kokkuvõtivate hinnete või kokkuvõtivate sõnaliste hinnangute alusel. Õpilase üleviimine järgmisse klassi või klassikursust kordama jätmise otsustatakse hiljemalt 30. juuniks. Gümnaasiumis võib õpilase soovil või nõusolekul otsustada järgmisse klassi üleviimine hiljemalt 30. augustiks. Gümnaasiumiastmes õpilase järgmisse klassi üleviimise ja täiendavale õppetööle jätmise kord kehtestatakse kooli õppekavas. Õpilane viiakse üle järgmisse klassi olenemata käitumise aastahindest.

Täiendavale õppetööle jäetakse põhikooli õpilane õppeainetes, milles tema teadmised ja oskused vastavad hindele "nõrk" või „puudulik“ või on saanud samaväärse kokkuvõtva sõnalise hinnangu või on jäänud hindamata, et ta omandaks temale rakendatud õppekava nõutavad teadmised ja oskused.

Täiendavale õppetööle jäetakse õpilane pärast õppeperioodi lõpu õppenõukogu otsusega määratud ajal **kuni 30. juunini**. Täiendava õppetöö tulemusi kontrollitakse ja hinnatakse.

Põhikooli õpilane, kes õpib päevases õppevormis, jäetakse **klassikursust kordama** erandjuhul lapsevanema soovil või lapsevanema nõusolekul.

Õpilase tunnustamine

Eduka õppimise ja eeskujuliku või hea käitumise eest võib põhikooli ja gümnaasiumi õpilast õppeperioodi lõpul ja kooli lõpetamisel tunnustada.

**Õigus
vaidlustada**

**Järgmisesse
klassi
üleviimine**

**Täiendav
õppetöö**

Kuldmedal	Kuldmedali saab 12. klassi õpilane, kellel on X, XI ja XII klassi kõigis õppeainetes aasta- ja koolieksamihinded "5" ja käitumine eeskujulik või hea. Kuldmedalit taotlevale 12. klassi õpilasele võib õppenõukogu anda võimaluse enne eksamiperioodi algust parandada X ja XI klassi aastahinnet ühes õppeaines.
Hõbemedal	Hõbemedali saab 12. klassi õpilane, kelle lõputunnistusel on hinded "5" ja kuni kaks aasta- või koolieksamihinnet "4" ning X ja XI klassi aastahinded "4" ja "5", käitumine eeskujulik või hea. Kooli õppenõukogu otsusega võidakse kuld- või hõbemedaliga tunnustada ka 12. klassi õpilast, kelle hindamisel kehalises kasvatuses on meditsiinilistel näidustustel kasutatud hinnangut «arvestatud».
Kiituskiri	Kiituskirjaga tunnustamine 1.–8. ja 10.–11. klassi õpilast tunnustatakse kooli õppenõukogu otsusel kiituskirjaga «Väga hea õppimise eest», kui tema muusika- ja kunstõpetuse ning kehalise kasvatuse aastahinne on vähemalt «4» ja teiste õppeainete aastahinded «5», käitumine eeskujulik või hea. Ettepaneku õpilase tunnustamiseks teeb klassijuhataja. 1.–2. klassi õpilast tunnustatakse kiituskirjaga «Väga hea õppimise eest» tema õpitulemustele ja käitumisele antud kokkuvõtivate hinnangute alusel, arvestades punktis 8 sätestatud. Ettepaneku õpilase tunnustamiseks teeb klassijuhataja.
Õppenõukogu • koosseis • otsustus- pädevus	Õppenõukogu Õppenõukogu ülesanne on kooli õppe- ja kasvatustegevuse kindlaksmääramine, suunamine, arendamine, analüüsimine ja hindamine. Õppenõukogu koosolekust on õigus osa võtta kooli raamatukoguhoidjal, arstil, hoolekogu esimehel, õpilasesinduse esindajal, samuti kooli pidajal või tema esindajal ning kooli õppe- ja kasvatustegevuse üle riiklikku järelevalvet teostaval ametnikul (edaspidi riikliku järelevalve ametnik). Õppenõukogu koosolekul õpilase mitterahuldava käitumise arutamisel on nõutav õpilase ja lapsevanema (eestkostja) kohalolek. Õppenõukogu koosolekul õpilase mitterahuldava käitumise arutamisel seoses koolikohustusliku õpilase kooli nimekirjast väljaarvamise ja koolist väljaheitmise otsustamisega on nõutav õpilase, lapsevanema (eestkostja) ja lastekaitseametniku kohalolek. Nende teistkordselt koosolekule mõjuva põhjuseta tulemata jätmisel teeb õppenõukogu otsuse asjaosaliste juuresolekuta. Õppenõukogu otsusega mitterahuldamisel on õpilasel ja lapsevanemal (eestkostjal) õigus pöörduda riikliku järelevalve ametniku poole otsuse läbivaatamiseks viie tööpäeva jooksul, arvates otsusest teadasaamisest.

Õpilasmavalitsus

Õpilasmavalitsus on õpilaste õigus kooskõlas seadusega iseseisvalt otsustada ja korraldada õpilaselu küsimusi, lähtudes õpilaste huvidest, vajadustest, õigustest ja kohustustest. Õpilasmavalitsuse teostamiseks on õpilaskonnal õigus valida õpilasesindus, kes esindab õpilaskonda koolisisestes suhetes ning suhetes rahvuslike ja rahvusvaheliste organisatsioonide, asutuste ja isikutega. Õpilasesinduse ülesanded ja valimise korra sätestab õpilasesinduse põhimäärus, mille kiidab heaks kooli hoolkogu (nõukogu) ning kinnitab direktor.

Õpilaskonnal on õigus:

- moodustada teiste õpilaskondadega liite ja organisatsioonide õigusaktides sätestatud alustel ja korras;
- astuda vastavate rahvusvaheliste organisatsioonide liikmeks või arendada nendega koostööd;
- otsustada ja korraldada kõiki muid õpilaselu puudutavaid küsimusi, mis seaduse ja seaduse alusel antud õigusakti kohaselt kuuluvad õpilaskonna pädevusse ning mis ei ole samadel alustel antud kellegi teise otsustada ja korraldada.

Eesti Õpilasmavalitsuste Liit

Eesti Õpilasmavalitsuste Liit (EÕOL) on 1998. aastal asutatud **suurim Eesti õpilaste esindusorganisatsioon**. Meie missiooniks on seista õpilaste huvide eest, kaitsta nende õigusi ning edendada õpikeskkonda ja koolielu. Toetame õpilasesinduste arengut ning seisame nende järjepidevuse eest. Oma tegevusaastate jooksul oleme arendanud õpilasmavalitsuste liikumist kui võimalust osaleda aktiivselt koolielu kujundamisel ning saada esmaseid juhtimis- ja meeskonnatöökogemusi. Meie areng on olnud kiire – tänaseks koondame rohkem kui 225 õpilasesindust üle Eesti (rohkem kui 70% Eesti õpilaskonnast).

Miks?

Eesti Õpilasmavalitsuste Liidul on mitmeid tegevuseesmärke: esindada õpilaste vajadusi ja arvamusi avalikkuse ees ning suhetes riigiasutustega; aidata kaasa õpilasesinduste koostööle, kogemuste vahetamisele ja arengule; seista õpilasesinduste jätkusuutliku tegevuse eest; kaitsta õpilaste ja õpilasesinduste õigusi; seista hariduse kvaliteedi, õpikeskkonna parandamise ja õpimotivatsiooni tõstmise eest; muuta õpilaste enda aktiivsusel koolielu huvitavamaks ja mitmekesisemaks; anda võimalus saada juhtimis- ja meeskonnatöö kogemusi läbi mitteformaalse hariduse; informeerida õpilasi Eesti ja rahvusvahelise hariduselu kohta; paran-

Õpilasmavalitsuse õigused

Eesti õpilaste esindusorganisatsioon

dada õpilaste vaba-aja sisustamise võimalusi, tihendada õpilaste omavahelist suhtlemist.

Kuidas?

EÕOL püüab saavutada oma eesmärged **tehes koostööd** ministeeriumite, kohalike omavalitsuste ja riigiasutustega; korraldades ümarlaudu, koolitusseminare, õpilaskonverentse, laagreid; suheldes meediaga; saates õpilasi välismaale konverentsidele ja laagritesse, viies läbi mitmesuguseid projekte. (nt: ISIC kaardid, Arvuti õpilasmavalitsusele, integratsiooniprojektid, ümarlaud UNICEFIGa, „Õpilaste õigused“, mis hõlmab koolituste seeriat Eesti Õpilasmavalitsuste Liit 44 ja teatmiku väljaandmist, „101 Last Toompeale“, „Roheline kooliõu“, „Koolitants“ jt). EÕOLi töös ning eesmärkide saavutamisel saavad kaasa lüüa kõik aktiivsemad õpilased, kes selleks soovi avaldavad.

Kes?

Kõikidel õpilastel on võimalus osaleda EÕOLi töös ning saada kogemusi, oskusi ja enesekindlust, avardada silmaringi, tutvuda uute inimestega, kellest võivad saada ka sõbrad, lüüa kaasa õpilaspoliitika kujundamisel ning kokkuvõttes tunda ennast väärtuslikumana. Eneseteostamisvõimalus loob paljudele õpilastele soodsad tingimused tõstmaks enesehinnangut ning jätkamaks hiljem tööd rahulolevate ja hästiteenivate kodanikena. Kui sul on probleem, küsimus või ettepanek õppetöö, oma õiguste või muusarnase kohta, siis pöördu esmalt oma kooli õpilasesinduse poole. Juhul, kui sinu koolis õpilasesindus puudub või ei saa sa sealt abi, siis võid julgelt pöörduda meie poole.

Kontaktandmed: Eesti Õpilasmavalitsuste Liit

Kõleri 8, Tallinn 10150

Telefon: 60 15 300

e-mail: escu@escu.ee

Kodulehekülg: www.escu.ee

Foorum: www.escu.ee/foorum

Hoolekogu

Munitsipaalkooli edukaks tööks vajalike tingimuste loomiseks moodustab valla- või linnavalitsus hoolekogu. Kooli hoolekogu on alaliselt tegutsev organ, kelle ülesanne on kooli pedagoogide, valla- või linnavolikogu, vanemate, vilistlaste ja kooli tegevust toetavate organisatsioonide ühine tegevus kooli õppe- ja kasvatustegevuse jälgimisel ning õppe- ja kasvatustegevuseks paremate tingimuste loomisele kaasaaitamisel. Hoolekogusse valitakse viis vanemat, vilistlaste ja kooli toetavate organisatsioonide esindajat vanemate üldkoosoleku otsusel.

Hoolekogu • koosseis

Hoolekogu koosolekutest võivad osa võtta õpilasesinduse esindajad, kooli õppe- ja kasvatustegevuse üle riiklikku järelevalvet teostavad ametiisikud, valla- või linnavalitsuse haridusküsimustega tegelevad ametiisikud ning teised isikud hoolekogu esimehe, tema äraolekul aseesimehe loal.

Kooli järjepideva arengu tagamiseks koostab kool koostöös hoolekogu (nõukogu) ja õppenõukoguga kooli arengukava. Sellega määratakse: kooliarenduse põhisuunad ja -valdkonnad ning tegevuskava kolmeks aastaks. Hoolekogu osaleb arenguestluste läbiviimise tingimuste ja korra kehtestamises, üksikute ainete õppekeele otsustamisel, kinnitab näiteks õpetajate, ja kooli juhtkonna valimise konkursi korra jmt.

Direktor on hoolekogu ees aruandekohustuslik.

Põhikooli lõpueksamid

Millised eksamid on vaja sooritada põhikooli lõpetamiseks?

Põhikooli lõpetamiseks tuleb põhikoolilõpetajal **sooritada kolm lõpueksamit**.

Põhikooli lõpueksamid eesti õppekeele koolides:

- kohustuslik eesti keele eksam;
- kohustuslik matemaatikaeksam;
- õpilase valikul üks valikeksam.

Valikeksamit saab valida järgmiste õppeainete hulgast: võõrkeel (inglise, saksa, vene või prantsuse keel), bioloogia, keemia, füüsika, geograafia, ajalugu.

Põhikooli lõpueksamid vene õppekeele koolides:

- kohustuslik vene keele eksam;
- kohustuslik matemaatikaeksam;
- kohustuslik eesti keele kui teise keele eksam.

Vene õppekeele koolide õpilastel on võimalik eesti keele lõpuksam ühitada eesti keele oskuse algtaseme eksamiga. Kui õpilane saab algtasemega ühitatud eksami eest 60 punkti, siis väljastatakse talle **eesti keele oskuse algtaseme tunnistus**.

Eesti keele algtaseme oskuse tunnistus on vajalik kodakondsuse taotlemisel ning seda nõutakse nende asutuste töötajatelt, kelle teenistuskohustused või tööülesanded on konkreetset laadi, keelekasutusolukorrad on rutiinsed ja kirjalik töö piirdub tüüpdokumentidega.

Millal toimuvad põhikooli lõpueksamid?

Põhikooli lõpueksamid toimuvad juuni alguses kõikides koolides

• otsustus-
pädevus

Põhikooli
lõpetamine

Eksamile registreerimine

üheaegselt. Põhikooli lõpueksamite õppeained, vormid ja aja kehtestab haridus- ja teadusminister lõpueksamitele eelneva õppeaasta 25. maiks.

Põhikooli lõpueksamid algavad kell 10:00.

Kuidas registreeruda põhikooli lõpueksamitele?

Põhikoolilõpetaja teatab kooli juhtkonnale 1. märtsiks õppeaine, milles ta soovib sooritada valikeksami.

Vene õppekeelega põhikoolilõpetaja, kes soovib eesti keele kui teise keele lõpueksami alusel saada eesti keele oskuse algtaseme tunnistust, teatab oma sellekohasest soovist kooli juhtkonnale kirjalikult samuti 1. märtsiks.

15. märtsiks saadavad koolid Riiklikule Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusele:

- vormikohase tellimisleheksamimaterjalide saamiseks;
- nende õpilaste nimekirja, kes soovivad eesti keele kui teise keele lõpueksami alusel saada eesti keele oskuse tunnistust (vene õppekeelega koolid);
- erivajadustega (nägemis-, kuulmis-, kõne- või kehapuudega) põhikoolilõpetajate eksamineerimiseks vajalikud tingimused.

Millistel tingimustel pääseb põhikooli lõpueksamitele?

Põhikooli lõpueksamitele lubatakse õpilane, kelle 9. klassi aastahinded on vähemalt rahuldavad. Kooli õppenõukogu otsusega võib põhikooli lõpueksamitele lubada ka 9. klassi õpilase, kellel on kuni kaks mitterahuldavat aastahinnet (k.a eksamiained).

Erivajadus

Mida teha kui õpilasel on vaja eksami sooritamiseks eritingimusi?

Kui õpilasel on nägemis-, kuulmis-, kõne- või kehapuue, siis kool koostöö lapsevanemate ja arstidega selgitab välja, kuidas on õpilasel kõige parem lõpueksami sooritada.

Erivajadustega põhikoolilõpetaja eksamineerimiseks vajalikud tingimused teatab kool kirjalikult 15. märtsiks Riiklikule Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusele.

Mida teha, kui õpilane ei saa põhikooli lõpueksamit sooritada ettenähtud ajal?

Kui põhikoolilõpetaja haigestub põhikooli lõpueksamite ajal, sooritab ta lõpueksami kooli direktori määratud ajal ja kinnitatud materjalide alusel. Kui põhikoolilõpetaja ei saa lõpueksameid sooritada mõnel muul põhjusel, tuleb eksami sooritamine teisel ajal eelnevalt kooskõlastada Haridus- ja Teadusministeeriumiga. Selleks esitab kool avalduse ministeeriumi järelevalveosakonnale.

Millal ja kuidas saab parandada mitterahuldavat lõpueksamihinnet?

Mitterahuldava lõpueksamihinde saanud põhikoolilõpetaja sooritab korduseksami kooli direktori kinnitatud materjalide alusel hiljemalt 25. augustiks. Eksami toimumise kuupäev määratakse kindlaks direktori ja õpilase vastastikusel kokkuleppel.

Mis tingimustel väljastatakse põhikooli lõputunnistus?

Põhikooli lõputunnistus antakse õppenõukogu otsusega põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava järgi õppinud 9. klassi õpilasele, kelle õppeainete aastahinded on vähemalt rahuldavad ja kes on positiivselt sooritanud lõpueksamid.

Põhikooli lõputunnistuse väljaandmise 9. klassi õpilasele, kellel on põhikooli lõpetamisel kuni kahes õppeaines puudulik aasta- või eksamihinne, otsustab õppenõukogu pärast täiendava õppetöö või korduseksami sooritamist.

Erandina võib lapsevanema kirjaliku avalduse põhjal õppenõukogu otsusega anda põhikooli lõputunnistuse ka 9. klassi õpilasele, kellel on puudulik aasta- ja/või eksamihinne kuni kahes õppeaines ja kes korduseksameid pole sooritanud.

Kas põhikooli lõpueksamihinnet saab vaidlustada?

Kui eksaminand ei ole rahul lõpueksami tulemusega, on tal õigus kolme tööpäeva jooksul pärast põhikooli lõputunnistuse väljastamist esitada Haridus- ja Teadusministeeriumile vaie oma lõpueksami tulemuste läbivaatamiseks.

Mis tingimustel lõpetava põhikooli lihtsustatud õppekava ja toimetuleku õppekava järgi õppivad õpilased?

Põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava (abiõppe õppekava) ja toimetuleku riikliku õppekava järgi õppivad õpilased põhikooli lõpueksameid ei soorita. Põhikooli lõputunnistus antakse õppenõukogu otsusega põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava järgi õppinud 9. klassi õpilasele, kellel on kõigis õppeainetes aastahinne vähemalt rahuldav.

Kui 9. klassi õpilasel on põhikooli lõpetamisel kuni kahes õppeaines puudulik aastahinne, otsustab õppenõukogu põhikooli lõputunnistuse väljaandmise pärast täiendava õppetöö sooritamist. Erandina võib lapsevanema kirjaliku avalduse põhjal õppenõukogu otsusega anda põhikooli lõputunnistuse ka 9. klassi õpilasele, kellel on puudulik aastahinne kuni kahes õppeaines ning kes täiendavat õppetööd pole sooritanud. Toimetuleku riikliku õppekava läbinud õpilasele antakse põhikooli lõputunnistus.

**Eksam
ebaõnnestus**

Lõputunnistus

**Lihtsustatud
õppekava**

Põhikooli lõpetamine õhtukoolis

Kuidas toimub põhikooli lõpetamine õhtuses ja kaugõppe vormis või eksternina?

Põhihariduse omandamine õhtuses ja kaugõppe vormis ning kooli lõpetamine eksternina on lubatud koolikohustusliku vanuse ületanud isikutel, kes pole omandanud põhiharidust.

Põhikooli lõpueksamitele lubatakse õhtuses õppevormis üksikuid õppeaineid õppivad õpilased, kelle õppeainete lõpueksamid on sooritatud vähemalt rahuldavalt ning eksternid, kelle aineksamid on sooritatud vähemalt rahuldavalt.

Kooli õppenõukogu otsusega võib põhikooli lõpueksamitele lubada ka õhtuses õppevormis üksikuid õppeaineid õppivad õpilased, kellel on kuni kaks mitterahuldavat õppeaine lõpueksamihinnet (k.a põhikooli lõpueksamiained) ning eksternid, kellel on kuni kaks mitterahuldavat aineksamihinnet (k.a põhikooli lõpueksamiained).

Põhikooli lõputunnistus antakse õppenõukogu otsusega õhtuses õppevormis üksikuid õppeaineid õppivale õpilasele, kelle õppeainete lõpueksamihinded on vähemalt rahuldavad ja kes on positiivselt sooritanud lõpueksamid ning eksternile, kelle aineksamite hinded on vähemalt rahuldavad ja kes on positiivselt sooritanud lõpueksamid.

Õhtuses õppevormis üksikuid õppeaineid õppivale õpilasele, kellel on kuni kahe õppeaines puudulik õppeaine lõpueksamihinne või põhikooli lõpueksamihinne ning eksternile, kellel on kuni kahe õppeaines puudulik aineksamihinne või põhikooli lõpueksamihinne põhikooli lõputunnistuse väljaandmise otsustab õppenõukogu pärast täiendava õppetöö või korduseksami sooritamist.

Erandina võib õpilase kirjaliku avalduse põhjal õhtuses õppevormis üksikuid õppeaineid õppivale õpilasele, kellel on puudulik õppeaine lõpueksamihinne ja/või põhikooli lõpueksamihinne kuni kahe õppeaines ja kes korduseksameid pole sooritanud ning eksternile, kellel on puudulik aineksamihinne ja/või põhikooli lõpueksamihinne kuni kahe õppeaines ja kes korduseksameid pole sooritanud.

Gümnaasiumi lõpueksamid

Mitu eksamit on vaja sooritada gümnaasiumi lõpetamiseks?

Gümnaasiumi lõpetamiseks sooritavad 12. klassi õpilased vähemalt viis gümnaasiumi lõpueksamit, millest vähemalt kolm on

5 eksamit, sealhulgas 3 riigieksamit

riigieksamid. Õpilasel on õigus sooritada kõik lõpueksamid riigieksamina. Ühes aines võib sooritada ainult riigieksami või koolieksami.

Millised on kohustusliku lõpueksamid?

Eesti õppekeele koolides on kõigile kohustuslik **eesti keele** (kirjand) riigieksam.

Vene õppekeele koolides on kõigile õpilastele kohustuslik **vene keel** (kirjand) ja **eesti keele kui teise keele riigieksam**. Põhihariduse baasil kutsekeskharidust omandavad vene õppekeele õppegruppide lõpetajad peavad sooritama eesti keele kui teise keele riigieksami.

Ülejäänud lõpueksamid valib õpilane ise arvestusega, et kolme kohustusliku riigieksami hulgas võib olla ainult üks võõrkeele eksam.

Koolieksamid

Millistes ainetes võib sooritada koolieksami?

Koolieksami võib sooritada kõigis ainetes, mida on gümnaasiumiastmes õpitud vähemalt 105 õppetundi, v.a kehalises kasvatuses. Koolieksami võib sooritada ka kirjanduses, kui seda on gümnaasiumiastmes õpitud vähemalt 210 tundi.

Ühe koolieksami võib gümnaasiumilõpetaja sooritada ainealase uurimusena.

Millal toimuvad koolieksamid?

Koolieksamid korraldatakse kooli direktori kinnitatud eksamiplaani järgi. Eksamiplan pannakse õpilastele, õpetajatele ja lastevanematele **tutvumiseks** välja hiljemalt **kaks nädalat enne eksami-perioodi algust**.

Eksamiplaani koostamisel arvestatakse riigieksamite kuupäevi ja põhimõtteid, et:

- 1) ühel päeval võib gümnaasiumilõpetajal olla üks lõpueksam;
- 2) lõpueksamite vahel on vähemalt kolm päeva;
- 3) lõpueksameid ei korraldata pühapäeval.

Kas koolieksami võib sooritada 11. klassis?

Koolieksami võivad sooritada ka gümnaasiumiõpilased, kes ei ole gümnaasiumilõpetajad, kuid kes on eksamiaine gümnaasiumiastme kohustuslikud kursused läbinud. Paljudes koolides on 11. klassi lõpuks läbitud keemia või geograafia kursused ja neis ainetes saab riigieksami sooritada ka enne gümnaasiumi lõppu.

Kohustuslikud lõpueksamid

Koolieksam

Eksami võib teha kohe pärast vastava õppeaine kursuse läbimist

**Ainealane
uurimus*****Mis siis saab, kui koolieksamit ei ole võimalik sooritada eksamiperioodi jooksul?***

Kui gümnaasiumilõpetajal ei ole võimalik mõjuvatel põhjustel (haigestumine, osavõtt rahvusvahelisest olümpiaadist või võistlusest) sooritada koolieksamit eksamiperioodi jooksul, võib gümnaasiumi õppenõukogu anda õpilasele loa koolieksamite sooritamiseks individuaalplaani järgi. Individuaalplaani kinnitab gümnaasiumi direktor.

Kuidas sooritada koolieksam ainealase uurimusena?

Ühe koolieksami võib gümnaasiumilõpetaja sooritada ainealase uurimusena. Koolieksami sooritamist ainealase uurimusena saab taotleda kuni III õppeveerandi alguseni.

Uurimuse kirjutamisel määratakse õpilasele juhendaja, kelleks võib olla aineõpetaja või vastava ainevaldkonna spetsialist väljastpoolt gümnaasiumi. Uurimus peab kajastama õpilase oskust iseisvalt mõelda, näha ja luua seoseid, teha järeldusi ja kokkuvõtteid ning peab sisaldama õpilase oma seisukohti.

Uurimusele hinnangu andmiseks määrab vastava õppeaine koolieksamikomisjon kuni kaks retsensenti. Retsensent võib olla õpetaja või ainespetsialist väljastpoolt gümnaasiumi. Töö esitatakse retsensentidele hiljemalt kaks nädalat enne kaitsmist. Retsensendid esitavad töö kohta kirjaliku retsensiooni õpilasele ja koolieksamikomisjonile. Uurimuse juhendaja esitab töö kohta koolieksamikomisjonile oma kirjaliku arvamuse.

Uurimusi kaitstakse sama koolieksamikomisjoni ees, kes võtab vastu selle õppeaine koolieksami, mida uurimusena taotletakse sooritada. Uurimuse hinnet arvestatakse koolieksamihindena. Uurimust kirjutama asunud õpilasel on õigus oma otsust enne 1. märtsi muuta ning sooritada samas õppeaines koolieksam.

Millal saab parandada mitterahuldavat koolieksamihinnet?

Mitterahuldava koolieksamihinde saanud õpilane sooritab korduseksami kooli direktori poolt kinnitatud materjalide alusel hiljemalt 25. augustiks. Eksami toimumise kuupäev määratakse kindlaks direktori ja õpilase vastastikusel kokkuleppel.

Koolieksami korduseksamit ei saa asendada riigieksamiga.**Lõputunnistus*****Mis tingimustel väljastatakse gümnaasiumi lõputunnistus?***

Gümnaasiumi lõputunnistuse annab kool õppenõukogu otsuse alusel:

- 1) 12. klassi õpilasele, kelle õppeainete aastahinded on vähemalt rahuldavad ja kes on kõik lõpueksamid sooritanud positiivselt;
- 2) õhtuses õppevormis üksikuid õppeaineid õppivale õpilasele, kelle õppeainete lõpueksamihinded on vähemalt rahuldavad ja kes on kõik sooritatud lõpueksamid positiivselt;

- 3) eksternile, kelle aineeksamite hinded on vähemalt rahuldavad ja kes on kõik lõpueksamid sooritanud positiivselt;
- 4) isikule, kellel on õppeainete aastahinded vähemalt rahuldavad, kuid kes eelmisel aastal ei saanud gümnaasiumi lõputunnistust, sest tal jäi riigieksam sooritamata või sooritas ta riigieksami mitterahuldavalt, kuid on järgmisel õppeaastal sooritas riigieksamid positiivselt sama kooli juures, kus ta õppis.

Riigieksamid

Millal toimuvad riigieksamid?

Riigieksamid toimuvad üks kord aastas kevaditi kindlaks määratud kuu-päevadel. Riigieksamite õppeained, vormid ja aja kehtestab haridus- ja teadusminister eksamitele eelneva õppeaasta 25. maiks. **Tavaliselt toimub esimene riigieksam aprilli keskel ja viimane juuni keskel.**

Gümnaasiumi riigieksamid algavad kell 11.00, erandiks on eesti keele ja vene keele kirjand, mis algavad kell 10.00.

Kes peale gümnaasiumilõpetajate võivad sooritada riigieksameid?

Riigieksamite sooritamise õigus on ka:

- põhihariduse baasil kutseõppeasutuses lõpukursustel õppivatel õpilastel;
- gümnaasiumide õpilastel, kes pole 12. klassis, kuid kellel on eksamiaine gümnaasiumiastme kohustuslik kursus läbitud;
- kutseõppeasutuste õpilastel, kes ei ole lõpukursusel, kuid kellel on eksamiaine läbitud;
- varem gümnaasiumi või kutseõppeasutuse lõpetanud isikutel, kes ei ole antud õppeaines riigieksami sooritanud;
- varasema aasta riigieksamitulemust parandada soovivatel isikutel;
- välisriigis Eesti keskharidusele vastava haridustaseme omandanud isikutel.

Millal ja kuidas toimub riigieksamitele registreerimine?

Gümnaasiumide ja kutseõppeasutuste õpilased ning externid teatavad kooli juhtkonnale hiljemalt **15. jaanuariks** õppeained, milles nad soovivad riigieksameid sooritada. Koolid täidavad õpilaste riigieksamivalikute alusel vormikohase registreerimislehe, mille saavad 20. jaanuariks Riiklikule Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusele.

Riigieksamite valikut õpilane samal aastal muuta ei saa.

**Eksamid
algavad
kell 11:00,
kirjand 10:00**

**Kes võib
sooritada?**

**Registree-
rumine**

<p>Seaduste tundmise eksam</p>	<p>Ühiskonnaõpetuse riigieksami valinutel on võimalus sooritada samaaegselt ka kodakondsuse taotlemiseks vajalik Eesti Vabariigi põhiseaduse ja kodakondsuse seaduse tundmise eksam. Selleks peab õpilane esitama vastava taotluse koolile 15. jaanuariks.</p> <p>Varem gümnaasiumi või kutseõppeasutuse lõpetanud ja välismaal keskhariduse omandanud isikud esitavad avalduse Riiklikule Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusele 20. jaanuariks. Registreerimisavaldus tuleb täita kohapeal või saata posti teel aadressil:</p> <p style="padding-left: 40px;">Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus Sakala 21 10141 Tallinn</p> <p>Avalduse blankett on üleval eksamikeskuse koduleheküljel www.ekk.edu.ee.</p>
<p>Ebaedu puhul ...</p>	<p><i>Mida teha siis, kui sain eelmisel aastal riigieksami alla 20-ne punkti ja kool jäi lõpetamata?</i></p> <p>Isik, kellel on õppeainete aastahinded vähemalt rahuldavad, kuid kes eelmisel aastal ei saanud gümnaasiumi lõputunnistust, sest tal jäid riigieksamid sooritamata või sai ta riigieksamitulemuseks vähem kui 20 punkti, saab riigieksamid sooritada selle kooli juures, kus ta õppis, kui teatab koolile oma soovist 15. jaanuariks. Kool registreerib antud isiku riigieksamitele koos teiste õpilastega. Kui õpilane sai riigieksami vähem kui 20 punkti, peab ta järgmisel aastal sooritama sama aine eksami.</p>
<p>Erivajadus</p>	<p><i>Lapsel on erivajadus, kas riigieksamite sooritamisel sellega arvestatakse?</i></p> <p>Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus arvestab erivajadustega õpilastega ning koostab neile eksamitöö kooli poolt esitatud tingimuste kohaselt.</p> <p>Erivajadustega (nägemis-, kuulmis-, kõne või kehapuudega) õpilaste nimed ja nende eksmineerimiseks vajalikud tingimused peab kool saatma Riiklikule Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusele 20. jaanuariks.</p> <p>Gümnaasiumilõpetajad, kelle õppekeel on viipekeel, võivad soovi korral kohustusliku eesti keele või vene keele riigieksami asemel sooritada eesti keele kui teise keele riigieksami.</p>
<p>Eksami toimumise koht</p>	<p><i>Kus toimuvad riigieksamid?</i></p> <p>Õpilased saavad sooritada riigieksami oma koolis, kui antud riigieksamit on valinud vähemalt 15 õpilast. Kui koolis on riigieksamil osalejaid vähem kui 15 õpilast, moodustab REKK koostöös maavalitsuse haridusosakonnaga koolidevahelise komisjoni ja määrab eksami läbiviimise koha.</p> <p>Varemlõpetanutele määratakse riigieksamite toimumise koht re-</p>

gistreerimisavaldusele märgitud aadressi järgi. Üldjuhul toimuvad riigieksamid gümnaasiumide juures, erandiks on suurlinnad, kus suure eksaminandide arvu korral ei soorita varemlõpetanud riigieksameid koos abiturientidega.

Varemlõpetanutele teatatakse eksamikoht kirjalikult vähemalt kaks nädalat enne eksameid. Eksamikoha teade saadetakse kas avaldusele märgitud postiaadressil või elektrooniliselt e-posti aadressil.

Mida teha kui õpilane vahetab kooli pärast riigieksamitele registreerimist?

Kui õpilane vahetab kooli pärast riigieksamitele registreerimist, saadab kool, kuhu õpilane õppima asub, kirjaliku teate REKK-ile.

Teade peab sisaldama järgmisi andmeid:

- õpilase ees- ja perekonnanimi;
- õpilase isikukood;
- kooli täielik nimi, kust õpilane saabus.

Kas riigieksamid on tasulised?

Gümnaasiumi ja kutseõppeasutuste õpilastele on riigieksamid tasuta.

Keskhariduse omandanud isikud peavad tasuma riigieksami korduvaks sooritamiseks registreerimise eest riigilõivu 70 krooni õppeaine kohta ning esitadaksamikeskusele selle kohta koos avaldusega ka maksekorralduse või selle koopia.

Tsentraliseeritud riigieksamid toimusid esmakordselt 1997. aastal. Eksaminandid, kes lõpetasid keskkooli enne 1997. a. ja praegu kehtiva korra alusel riigieksameid (varemlõpetanuna) sooritanud ei ole. Nead eksamite eest tasuma ei pea.

Riigilõivu ei pea tasuma riigieksami korduvsooritamise eest juhul, kui samas aines on sooritanud eelnevalt ainult katselise riigieksami.

Kui õpilane puudus riigieksamilt, kas tal on samal aastal võimalik veel riigieksamit sooritada?

Riigieksamile registreerunud, kuid ilmumata jäänud eksaminand võib kolme päeva jooksul pärast riigieksami toimumist esitada Riiklikule Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusele lisaeksamil osalemise taotluse. Eksaminand lubatakse lisaeksamile, kui tal on selleksksamikeskuse poolt mõjuvaks loetud põhjus. Eksamikeskus vastab taotlusele hiljemalt kolme tööpäeva jooksul pärast avalduse registreerimist.

Millal ja kuidas ma saan teada riigieksamitulemused?

Eksaminandidel on võimalik oma riigieksamitulemustega tutvuda kodanikuportaali www.eesti.ee kaudu. Riigieksamite tulemused sisestatakse andmebaasi ja muudetakse kättesaadavaks järk-jär-

Tasuline on korduv eksam

Tulemustest teavitamine

**Soorituspiir
20 punkti**

gult vastavalt sellele, kuidas hinnatud eksamitööd hindajatelt Riiklikku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusesse jõuavad.

Ametlik dokument, riigieksamitunnistus, väljastatakse eksaminandidele 20. juuni paiku. Abituriendid ja kutseõppeasutuse õpilased saavad tunnistused kätte oma koolist.

Varemlõpetanutele väljastatakse riigieksamitunnistus elukohajärgsest haridusosakonnast või Riiklikust Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusest. Vastava asutuse aadress ja telefoninumber on märgitud eksamikoha teatel.

Riigieksamitunnistus väljastatakse eksaminandile isikut tõendava dokumendi alusel.

Mitu punkti peab saama, et riigieksam oleks sooritatud positiivselt?

Riigieksamitöid hinnatakse 100-punkti süsteemis. Gümnaasiumi lõpetamiseks on riigieksami tulemus positiivne alates 20 hindepunktist. Kui riigieksamitulemus on vähem kui 20 punkti, on riigieksam sooritatud mitterahuldavalt.

Gümnaasiumiõpilane, kes sooritas riigieksami mitterahuldavalt, saab sooritada eksami samas õppeaines uuesti järgmisel kevadel.

Kutseõppeasutuse õpilastele ja gümnaasiumi varemlõpetanutele soorituspiiri kehtestatud ei ole.

Apelleerimine

Mida teha, kui eksaminand ei ole rahul oma riigieksamitulemusega?

Oma eksamitulemusega mittedõustumise korral on eksaminandil õigus 10 tööpäeva jooksul peale tunnistuse väljastamist esitada apellatsioon Haridus- ja Teadusministeeriumi apellatsioonikomisjonile, kes vaatab vaidlusaluse töö läbi 10 tööpäeva jooksul ja teatab avalduse esitajale kirjalikult oma otsusest. **Apellatsioonikomisjon võib riigieksamitulemust tõsta, langetada või jätta muutmata.** Eksamitulemuse muutmisel väljastab Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus uue riigieksamitunnistuse. Riigieksamitulemust saab apellatsioonikomisjonis vaidlustada üks kord.

Kaua kehtib riigieksamitunnistus?

Riigieksamitunnistus kehtib koos keskharidust tõendava dokumendiga ning on eluaegne.

Kooli astumine, lahkumine ja koolist väljaheitmine

Põhikooli lõpetanud õpilasel on õigus valida oma huvidele ja võimetele vastav gümnaasium, olenemata õpilase alalisest elukohast. Gümnaasiumisse vastuvõtt toimub põhikooli lõpetamise tu-

lemuste alusel. Õpilaste vastuvõtul võib kool eelistada põhikooli lõpuhindeid teatud õppeainetes, korraldada vestlusi ja/või katseid vastavalt gümnaasiumi suunitlusele.

Üleminek ühest gümnaasiumist teise õppeaasta jooksul või järgmisel õppeaastal on võimalik, kui vastuvõtvas gümnaasiumis on vabu õpilaskohti ja õpilane on täitnud vastuvõtvas gümnaasiumis kehtestatud vastuvõtutingimused.

Gümnaasiumiõpilane võib gümnaasiumist omal soovil lahku- da ja siirduda kutseõppeasutusse või tööle isikliku avalduse alusel mis tahes õppeaastal kogu õppeaasta kestel. Kui õpilane on alaealine, on nõutav avaldusel lapsevanema või teda asenda- va isiku nõusolekut väljendav märge.

Põhikooli nimekirjast võib õppeaasta lõpul kustutada õppenõu- kogu otsusega ja kooskõlastatult lastekaitseteenistusega need 17-aastaseks saanud õpilased, kes jääksid klassikursust kordama või rikuvad pidevalt üldtunnustatud käitumis- ja kõlblusnorme, ei- ravad kooli kodukorda või on karistatud kriminaalkorras.

Gümnaasiumi X-XI klassi õpilasi mitterahuldavate aastahin- netega järgmisesse klassi üle ei viida ning ilma mõjuvate põhjusteta klassikursust kordama ei jäeta. Nad võidakse õppe- aasta lõpul õppenõukogu otsusega gümnaasiumi nimekirjast kus- tutada.

12. klassi õpilane arvatakse õppeaasta lõpul õppenõukogu otsu- sega **gümnaasiumist välja**, kui:

- tal on enam kui kahes õppeaines mitterahuldav aastahinne;
- tal on kuni kahes õppeaines mitterahuldav aastahinne ja ta ei ole 25. augustiks sooritanud järeltööd;
- ta on sooritanud mitterahuldavalt koolieksami ja ta ei ole 25. augustiks sooritanud positiivselt korduseksamit;
- ta on riigieksami sooritanud mitterahuldavalt.

Kui gümnaasiumiõpilane pidevalt rikub üldtunnustatud käitumis- ja kõlblusnorme ja eirab kooli kodukorda või kui ta on karistatud kri- minaalkorras, võib õpilase õppenõukogu otsusega gümnaasiumist välja heita.

Valikuvõimalused kutsehariduses

Olles lõpetanud põhikooli

Sinu ees mitu valikut: kas jätkata õpinguid gümnaasiumis või as- tuda kutseõppeasutusse. Sinu valik on tähtis, olgu see esimene samm iseseisva elu suunas. Õppimise ja töö pidev vaheldumine kogu elu jooksul on loomulik tänapäeva kiiresti muutuvast maail-

Gümnaasiumis
“istuma”
ei jäeta

**Enne õppima
asumist
tutvu
õppekavaga**

mas. **Kõige tähtsam on õppida tundma iseennast, oma soove ja võimeid.** Mida täpsemalt on tehtud esimene valik, seda lihtsam on alustatud jätkata.

Kelleks Sa saada tahad?

Valikut tehes on kasulik tutvuda nii kutseõppeasutuse õppekava sisu kui ka õpetamise meetoditega. Lisaks traditsioonilistele erialadele nagu ehitamine, toidu valmistamine, taime- ja loomakasvatuse, on lisandunud uued – keskkonnakaitse, mehhatroonika, telekommunikatsiooniseadmed jne.

Kutseõppeasutuse õppekava on dokument, mis määrab:

- õppeainete loetelu koos mahu ja sisu üldiseloomustusega;
- õppeainete valiku võimalused ja tingimused;
- õpingute alustamise ja kooli lõpetamise, sealhulgas lõputöö nõuded.

Iga kutseõppeasutuses omandatava kutse- ja eriala jaoks on eraldi kooliõppekava. Iga kooliõppekava peab tagama tulevases töös vajaliku initsiatiivikuse, vastutustunde, meeskonnatöö, probleemide lahendamise, otsuste tegemise, kriitilise mõtlemise ja suhtlemisoskuse arendamise. **Üldhariduslike ainete valik ja maht sõltub koolitusvaldkonnast ja erialast ning neid õpetatakse integreeritult kutsealaste ainetega.**

Õppepraktika

Õppepraktika on õppekava osa. Kutseõppeasutuse, õpilase ja ettevõtte vahelised suhted õpilaste õppepraktika korraldamisel reguleeritakse lepinguga, mis sõlmitakse vähemalt kümme päeva enne õppepraktika algust.

Õppepraktika läbiviimiseks loodud ametikohad, sealhulgas kooli õppetöökojas ja õppemajandis, peavad võimaldama õppekavaga kehtestatud nõuete täitmist. Õppepraktikal viibimise ajal laienevad õpilastele töökaitsealased õigusaktid.

Põhihariduse baasil kutsekeskhariduse õppekava eesmärk on õppureid ette valmistada tööleasumiseks või õpingute jätkamiseks. Õppekava läbimine peab õppijale tagama teadmised, oskused, vilumused ja hoiakud iseseisva kvalifitseeritud oskustöö tegemiseks, mis eeldab laiemaid üldhariduslikke teadmisi, ning omandatu kasutamist nii suurtootmise kui väikeettevõtluse tingimustes. Koolituse kestus on vähemalt 3 aastat e 120 õppenädalat, kus kutse-, eri- ja ametialase õpetuse maht on vähemalt 50% õppekava üldmahust.

Üldhariduslikke õppeaineid peab olema vähemalt 50 õppenädala ulatuses, millest 32 õppenädalat sisaldavad kohustuslikke õppeaineid kõikide kutse-, eri- ja ametialade õpetamiseks Ülejäänud 18 õppenädalat sisaldavad kohustuslikke õppeaineid, mis tulenevad õpitava kutse-, eri- ja ametiala eripärast ja neid peab õpetama integreeritult kutsealaste õppeainetega.

Olles lõpetanud gümnaasiumi

Üldkeskhariduse baasil kutsekeskhariduse riikliku õppekava eesmärk on ette valmistada keeruka oskustöö tegijaid, teenindajaid ja ametnikke. Õppekava läbimine peab õppijale tagama tööks vajalikud teadmised, oskused, vilumused ja hoiakud iseseisva, keeruka oskustöö tegemiseks, mis eeldab üldkeskharidust ning vanuselist küpsust. Koolituse kestus on 1–2,5 aastat e 40–100 õppenädalat. **Mõnes valdkonnas (näit tervishoid ja politseitöö)** on teatud kutse-, eri- või ametialal võimalik kutsekeskharidust omandada ainult üldkeskhariduse baasil, kuna sisseastujatelt eeldatakse vanuselist küpsust.

Kutsestandard

Kutsealase koolituse õppekava on riigi jaoks strateegilise tähtsusega. Pidev riikidevaheline konkureerimine tootmises, majanduses, teeninduses on tekitanud olukorra, kus paremini organiseeritud koolitus kindlustab ka kiirema arengu ning elanikkonna heaolu kasvu. Kaasaja õppekavad põhinevad kutsestandarditel. **Kutsestandard on kokkulepitud nõuete kogum kutse või eriala vajalikest oskustest, teadmistest ja isikuomadustest.**

Kaasajal on Euroopa Liidus suuresti päevakorral tööliste vaba liikumise probleem. Sellise riikidevahelise vaba liikumise üheks nurkakiviks ongi õppekavade ülesehitus ühtsetel põhimõtetel. Õppekava on jaotatud blokkideks, millest igal on oma ülesanne, sisu.

Kutsestandardis on kirjeldatud oskused:

- **Üldoskused** – teadmiste ja oskuste kogum, mis on ühised mitmele erialale ehk valdkonnale (näiteks keelte- ja arvutisokus).
- **Põhioskused** – teadmiste ja oskuste kogum, mis moodustabki konkreetse eriala sisu ning sisaldab seetõttu kogu info kaasaegseimast tehnoloogiast (näiteks õmbleja üheks põhioskuseks on osata õmmelda kraed, taskut jne.).
- **Erioscused** – oskused ja teadmised, milleta on võimalik hakkama saada, kuid mille olemasolul on tööturul tunduvalt kergem konkureerida (näiteks õmbleja üheks erioskuseks on korseti õmblemine). Erioscused on kutsestandardis soovitusliku iseloomuga ja kutseõppeasutuses õppijal on neid võimalik valida kooliõppekava piires. Erioscused võivad olla sarnased isegi erinevate valdkondade jaoks (autojuhiloa, erialase võõrkeele oskus jt.).

Isikuomadused – karjääri alustala

Teadmiste ja oskuste omandamise põhialuseks on õppija isikulisel omadused.

Milleks kutsestandard?

Kutsestandard koosneb

- üldoskused
- põhioskused
- erioskused

Kas kudumis- oskusest piisab ...

Isikuliste omaduste all mõeldakse omadusi, mis kergendavad tema tööd tulevases töökohas, kuid mis ei ole otseselt seotud tema erialase tööga. Isikulised omadused võivad olla näiteks sobivus meekonnatöök, iseseisva töö oskus, probleemide kiire lahendamise oskus, juhendamisoskus ja valmisolek õppimiseks.

Kaasaja tööstuse tehnoloogia on niivõrd kiiresti muutuv, et tööandjad eelistavad tulevastelt töötajatelt mitte niivõrd täpseid ja põhjalikke teadmisi ning oskusi, vaid hakkavad järjest suuremat rõhku panema isikuliste omadustele, mis võimaldaksid pidevalt ennast täiendada nõutaval tasemel.

Samas on ka rida omadusi, mis kujunevad tulevasel töötajal välja ja mis on samuti tööandjate poolt väga hinnatavad, näiteks nn elukestva õppe põhimõte, mis tähendab, et **inimene on võimeline töö kõrvalt ja töö käigus õppima ning on valmis pidevõppeks ja enesetäiendamiseks**.

Tööelu on esmajoonel suhtlemine, mistõttu valmisolek ja oskus suhelda on väga olulised. Tänapäeval ei tähenda hea suhtlemisoskus ainult traditsioonilisi kuulamis-rääkimisoskust, vaid eelkõige sotsiaalseid oskusi – **oskust meeskonnas töötada**. Töökohtade ümberkujundamise tagajärjel lähevad järjest enam hinda keerukate info- ja sidesüsteemide kasutamise oskused.

Suhtlemisoskuste kvaliteet sõltub olulisel määral isikuomadustest. Näiteks **teenindamine tähendab eelkõige hoiakut**. Õige hoiaku puudumisel on klienditeenindaja suurepärastest teadmistest ja oskustest üpris vähe kasu.

Tulenevalt eelnevast on kutsestandardites pööratud suurt tähelepanu isikuomaduste väljatoomisele. Koolidele annab see võimaluse teadlikult ja järjepidevalt kujundada õpilaste hoiakuid ja väärtushinnanguid ja õppuritele aluse seda koolidelt oodata.

Kuidas saada teavet kutseõppeasutuste, õpetatavate erialade ja õppekavade kohta?

Kutseõppeasutustes on võimalik omandada kutsekeskharidust peale põhikooli ja peale gümnaasiumi lõpetamist, samuti rakendus- kõrgharidust.

Eestis on hetkel 3 tüüpi kutseõppeasutusi: riigi-, era- ja munitsipaal- kutseõppeasutused.

Teavet kutseõppeasutuste ja neis õpetatavate erialade kohta on võimalik leida karjääriplaneerimist ja kutsevalikut toetava portaali RAJALEIDJA (www.rajaleidja.ee) abil ning Haridus- ja Teadus- ministeeriumi kodulehelt (www.hm.ee).

Enne era- või munitsipaal- kutseõppeasutusse õppima asumist on oluline veenduda, kas koolil on kehtiv konkreetsele õppekava koolitusluba.

Kust leiab infot

- õppe-
asutustest

Erakooli õpilastel on õigus saada **soodustusi** samadel alustel sama liiki riigi- või munitsipaalkooli õpilastega. Õppimine erakoolis on üldjuhul tasuline ja õpilase ning erakooli pidaja vahel sõlmitakse leping. Teavet koolitusloa olemasolu ja kehtivusaja kohta saab Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehelt (www.hm.ee).

Erivajadustega õpilaste kutseõppe korraldamisel lähtutakse võrdsete võimaluste loomise põhimõttest, arvestades puuetega õpilaste eripärast. Õppetöö paindlikumaks muutmiseks kohandatakse kutseõppeasutuses õppekavu vastavalt õppuri vajadusele ja koostatakse individuaalsed õppekavad. Lisaks tööks vajalikele teadmistele ja oskustele sisaldavad individuaalsed õppekavad ka sotsiaalseks toimetulekuks vajalikku koolitust. Eriala valikul on kasulik nõu pidada asjatundjatega. Tuleks valida selline eriala, kus inimese võimed ja andekus maksimaalselt rakenduksid.

Sisseastujale

Kutseõppeasutusse võivad õppima asuda isikud, kellel on põhi- või keskharidus. Õppima asumiseks peab kandidaat sooritama vajalikud eksamid, katsed või vestlus vastavalt erialale. Kooli vastuvõtmise otsustab kooli vastuvõtukomisjon.

Sisseastumiseks vajalikud dokumendid:

- kirjalik avaldus;
- vanema või eestkostja kirjalik nõusolek, kui õpilaskandidaat on alaealine;
- põhikooli või gümnaasiumi/kutseõppeasutuse lõputunnistus või selle notariaalselt kinnitatud koopia;
- fotod (suuruse ja arvu kehtestab kooli vastuvõtukomisjon);
- tervishoiuteenust osutava isiku väljastatud tõend õpilase tervisliku seisundi kohta;
- muud kooli vastuvõtukomisjoni poolt nõutavad dokumendid.

Õpilaskandidaadil on õigus saada teavet kooli ja selle õppekorralduse kohta.

Õppetoetust ja õppelaenu saavad taotleda keskhariduse baasil kutsekeskharidust omandavad õpilased. Õppetoetust saajate ring laieneb aasta-aastalt.

Kutseõppeasutuse lõpetamine

Kutseõppeasutus loetakse lõpetatuks pärast vastava õppekava täitmist. Lõpetamise tingimused on kirjas õppekavas.

Õpilane, kes **õpib kutseõppeasutuses kutsekeskhariduse õppekava järgi põhikooli baasil**, saab lõpetamisel tunnistuse „Tunnistus põhihariduse baasil kutsekeskhariduse omandamise kohta“. Lisaks õppekavas ettenähtud eksamitele, arvestustele ja lõpu-

- **soodustustest**

- **võimalustest erivajadusega noortele**

Dokumendid

Kooli lõpetamine

tööle peavad need, kelle õppekeel ei ole eesti keel, sooritama kooli lõpetamiseks ka eesti keele riigieksami.

Üldhariduslikud riigieksamid ei ole kohustuslikud, neid võib sooritada vabatahtlikult edasiõppimise eesmärgil.

Õpilane, kes **õpib kutseõppeasutuses kutsekeskhariduse õppekava järgi gümnaasiumi/kutseõppeasutuse baasil**, saab lõpetamisel tunnistuse „Tunnistus keskhariduse baasil kutsekeskhariduse omandamise kohta“. Lõputunnistuse lisa on hinneteleft. **Lõputunnistus kehtib kutsekeskharidust tõendava dokumendina** ka ilma hinnetelefteta. Hinneteleft ilma lõputunnistusega ei ole kutsekeskharidust tõendav dokument.

Kutsekvalifikatsiooni tõendamine ja omistamine

Kes omistab kutsekvalifikatsiooni?

Kutsekvalifikatsiooni tõendamine ja omistamine (edaspidi kutseomistamine) on protsess, mille käigus isik tõendab oma kompetentsuse taset ning kutsekvalifikatsiooni omistav organ hindab selle vastavust taotletavale kutsekvalifikatsioonile ja väljastab kutsetunnistuse.

Kõige olulisem roll kutseomistamise protsessis on **kutsekvalifikatsiooni omistaval organil** (edaspidi KOO). KOO-ks saamise õigust võib taotleda era- või avalik-õiguslik juriidiline isik või asutus, kelle tegevuse hulka kuulub kutsetegevuse arendamine (näiteks Juhi Abi Ühing omistab kutset sekretäridele).

Kutseomistamine toimub isiku poolt esitatud avalduse alusel ja on vabatahtlik kõigil kutsealadel, kus seadusega ei ole ette nähtud teisiti.

Iga KOO töötab oma kutseala jaoks välja täpse kutseomistamise korra ja protseduurireeglid vastavalt Kutseseaduse alusel kehtestatud üldisele korrale ja kutsestandarditele ning moodustab kutsekomisjoni. Vajadusel nimetab kutsekomisjon eksamikomisjonid, kes erinevais paigus eksamite vastuvõtmisega tegelevad. Kutseomistamise võib toimuda lähtuvalt kutsepetsiifikast väga erinevalt: kirjalik või suuline eksam, proovitöö, dokumentide alusel tõendamine või eelpoolnimetatute kombinatsioon.

Õpipoisist meistrini

Kvalifikatsioon hakatakse omistama lähtudes vanast tuntud skeemist:

- meistrid (III tase),
- sellid (II tase),
- õpipoisid (I tase).

Kaugemaks eesmärgiks on esimese taseme kutseeksameid ühildada kutseõppeasutuste eriala lõpueksamitega või luua võimalused sooritada kutseksam tunnustatud eksamikeskustes.

Eksami kord ja protseduurireeglistik teisele ja kolmandale tasemele töötatakse välja kasutades erinevaid võimalikke kvalifikatsiooni tõendamise viise.

Kõigil tasemetel nähakse ette kvalifikatsiooni tõendamise võimalus ka neile, kes vastavat eriharidust ei oma, vaid on oma oskused – teadmised omandanud töötades ja täiendkoolitusi läbides.

Teavet kutsestandardite ja kutseeksamite kohta saab Kutsekoja kodulehelt (www.kutsekoda.ee).

Noorte õiguste kogumik, Tallinn 2003

Väljaandja: Eesti Õpilasomavalitsuste Liit

Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus www.ekk.edu.ee

Kaitseb kõiki
isikuid

Kõike
ei avalikustata

Politseiamet

Politsei

Politsei kuulub siseministeeriumi valitsemisalasse. Õiguskorra kaitset ja turvalise ühiskonna kindlustamisel lähtub politsei seaduslikkuse ja humanismi põhimõtetest. Politsei tegevuse aluseks on politseiseadus.

Tegevuse põhialused

Oma ülesannete täitmisel teeb politsei koostööd teiste riigiorganitega, ühiskondlike organisatsioonide ja **kodanike ning nende ühendustega**.

Politsei kaitse all on kõik Eesti Vabariigi territooriumil viibivad ning tema jurisdiktsioonile alluvad isikud sõltumata nende kodakondsusest, rahvusest või rassist, nahavärvist, soost, keelest, usutunnistusest, sotsiaalsest päritolust, ühiskondlikust ja varanduslikust seisundist, haridusest või muudest asjaoludest. **Politsei ei tohi oma tegevuses kasutada ebaseaduslikku füüsilist ega psüühilist vägivalda, inimese väarikust alandavat kohtlemist või karistust.**

Avalikustamine

Politsei informeerib oma tegevusest riigi- ja kohaliku omavalitsuse organeid ning elanikkonda. Avalikustamisele ei kuulu riiklikke ja teenistuslikke ning organisatsioonide ja isikute ärisaladusi sisaldavad andmed, eraelu puudutavad andmed, samuti politsei ametialase tegevuse käigus saadud andmed, mis võivad kahjustada kodanike au ja väarikust või raskendada kuritegude avastamist või soodustada kuritegevust.

Politsei on kohustatud vastava avalduse korral esitama kodanikule teabesüsteemis tema kohta säilitatavad andmed. Andmete esitamine teiste isikute kohta on keelatud.

Struktuur

Politseiasutused on:

- 1) Politseiamet;
- 2) politseiprefektuurid;
- 3) üleriigilised spetsialiseeritud politseiasutused.

Politseiamet korraldab avaliku korra ja sisejulgeoleku tagamist, kuritegude ja haldusõiguserikkumiste ennetamist, tõkestamist ja

avastamist, kriminaalasjade kohtueelset uurimist, haldusõiguserikkumise asjade menetlemist ning täidab muid seadusega või seaduse alusel antud õigusaktiga politseile pandud ülesandeid; **juhhib, suunab, koordineerib ja kontrollib** tema halduses olevate politseiasutuste ja politseiõppeasutuste tegevust

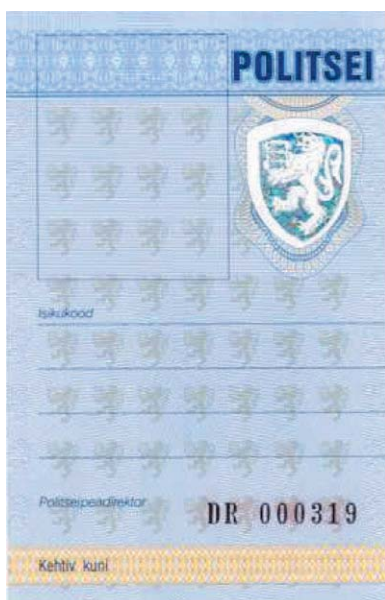
Politseiprefektuur on Politseiameti kohalik täidesaatva riigivõimu volitusi omav asutus. Politseiprefektuur tagab avaliku korra ja sisejulgeoleku, ennetab, tõkestab ja avastab kuritegusid ja haldusõiguserikkumisi, teostab kriminaalasjade kohtueelset uurimist, menetleb haldusõiguserikkumiste asju ning täidab muid seadusega või seaduse alusel antud õigusaktiga politseile pandud ülesandeid, mille täitmine ei kuulu üleriigiliste politseiasutuste pädevusse.

Politseiprefektuuride koosseisu kuuluvad **territoriaalsed struktuuriüksused** – politseijaoskonnad ja politseiosakonnad. **Politseiosakond** moodustatakse vähemalt 50 000 elanikuga piirkonna teenindamiseks.

Politseiametnik

on politseiteenistuses olev isik. Politseiametnik on riigiametnik.

Politseiametniku ametitõendi näidis

Politseiprefektuur

Politseiametnik

Politsei tegeleb:
• kodanikega

• õigusrikkumistega

Politseiametnike ametinimetused:

Kõrgemad politseiametnikud on politseipeadirektor, politseipea-direktori asetäitja, politseidirektor, politseiprefekt, politseiasedi-rektor, politseiaseprefekt, politseinõunik, ülemkomissar, komissar.

Vanempolitseiametnikud on politseijuhtivinspektor, juhtivkons-taabel, politseivaneminspektor, vanemkonstaabel, politseins-pektor, konstaabel.

Noorempolitseiametnikud on politseinooremispektor, noorem-konstaabel.

Politseikolledži õpilane ja täiskoormusega õppe üliõpilane on **po-litseikadett**.

Kohustused

Politsei vastavalt oma ülesannetele:

- 1) **abistab** kodanikke oma pädevuse piires;
- 2) **kaitseb** kodanike elu, tervist, au ja väärikust, vara ning omandit õigusvastaste rünnete eest ja muu ohu korral;
- 3) tagab korra **avalikes kohtades**, õiguserikkumiste korral nõuab nende viivitamatut lõpetamist ning võtab tarvitusele vastavad meetmed;
- 4) **otsib** taga teadmata kadunud, ebaseaduslikult Eestis viibi-vaid ning teisi **isikuid** seaduste ja muude õigusaktidega ettenähtud korras;
- 5) **kontrollib** kehtestatud eeskirjadest kinnipidamist tema jä-relevalve all olevate objektide avamisel ja töötamisel; pas-simäärustiku ning kodanike sisse- ja väljaregistreerimise järgimist; välisriigi kodanike ja kodakondsuseta isikute Eestis viibimise ning töötamise seaduslikkust;
- 6) võtab vastu ja **registreerib** õiguserikkumiste ning muude sündmuste kohta saabuvat **informatsiooni**, võtab viivita-matult tarvitusele abinõud õiguserikkumiste ärahoidmi-seks, tõkestamiseks ning avastamiseks;
- 7) **algatab kriminaalasju**, teostab kohtueelset uurimist ja täidab muid ülesandeid, mis tulenevad kriminaalmenetluse seadustikust; teeb ekspertiise ja kriminalistikauuringuid;
- 8) **täidab** oma pädevuse piires **kohtuotsuseid** ja kohtumää-rusi, viib täide aresti, lühiajalist vangistust ja väljasaatmist, valvab ja konvoeerib kinnipeetud ja vahi alla võetud isi-kuid;
- 9) **tagab** politseisse toimetatud isikute **õigused** ja seadusli-kud huvid, vajaduse korral meditsiinilise abi, annab esialg-se selgituse politseisse kutsumise või toimetamise kohta;

- 10) **osaleb** õiguserikkumiste, narkomaania, joomarluse ja muude väärilmingute **profülaktikas**;
- 11) teostab oma pädevuse piires **väärtegude** menetlemist;
- 12) **aitab kaasa** karistuse ärakandnud isikute **sotsiaalsele kohanemisele**;
- 13) **kaitseb** välisriikide **suursaatkondi** ja suursaadikute elukohti; valvab Vabariigi Valitsuse poolt määratud objekte;
- 14) reguleerib **liiklust** ja teostab liiklusjärelvalvet, kontrollib teede, tänavate, liikluskorraldusvahendite ja liiklusvahendite seisukorda;
- 15) **informeerib** riigi- ja kohaliku omavalitsuse organeid kuritegevuse olukorrast, avariidest, tulekahjudest, katastroofidest, loodusõnnetustest ja muudest erakorralistest sündmustest ning võtab tarvitusele vältimatud abinõud nende tagajärgede likvideerimiseks, inimeste päästmiseks ja abistamiseks; annab abi isikutele, kes on saanud kannatada õiguserikkumiste tõttu või kes on abitus seisundis;
- 16) **tagab** leitud ja politseile üleantud asjade ja dokumentide säilimise nende tagastamiseks omanikule või seaduslikule valdajale või üleandmiseks leiubüroole;
- 17) **osaleb** looduskeskkonna, loodusvarade ja -objektide kaitsel.

Politsei **abistab oma pädevuse piires**:

- 1) tervishoiu- ja veterinaarjärelvalveorganeid karantiini rakendamisel epideemia või episootia korral;
- 2) raviuasutusi, rakendades õigusaktidega ettenähtud korras nende isikute ko haletoimetamist, kes oma tervisliku seisundi tõttu kujutavad ohtu iseendale või teistele isikutele;
- 3) tuletõrje- ja päästeteenistusi nende teenistusülesannete täitmisel, tagades vajaduse korral avaliku korra;
- 4) Kodakondsus- ja Migratsiooniametit passimäärustikest kinnipidamise ning isikute sisse- ja väljakirjutamise eeskirjadest kinnipidamise kontrollimisel;
- 5) julgeolekuasutusi nende ülesannete täitmisel;
- 6) Maksu- ja Tolliametit tollieeskirjade tolliseaduse tähenduses rakendamisel.

Õigused

Politseil on õigus:

- 1) **nõuda** kodanikelt ja ametiisikutelt avaliku korra järgimist ja korrariikkumiste lõpetamist ning rakendada õiguserikkuja suhtes seaduses ettenähtud sunnivahendeid;
- 2) **kontrollida** õiguserikkumise toimepanemises kahtlustatava isikut tõendavaid dokumente ning ohutuse tagamiseks teostada kohapeal kahtlustatava isiku ja tema asjade läbivaatust;

• karistuse kandnutega

• suursaatkondadega

• liiklusega

• informeerimisega

Politsei õigused pole piiramatud

**Politsei
õigused pole
piiramatud**

- 3) **koostada protokolle** väärtegede kohta, määrata väärteokaristusi, teostada isiku kinnipidamist ning rakendada muid seaduses ettenähtud abinõusid võitluses väärtegede vastu;
- 4) **kutsuda politseisse** kodanikke ja ametiisikuid politseimenetluses olevates süüteoasjades, toimetada politseisse õiguserikkumises osalenud isikuid selle asjaolude viivitamatuks väljaselgitamiseks;
- 5) **pidada** seaduste ja muude õigusaktidega ettenähtud korras **kinni ning hoida vahi all** kuriteo toimepanemises kahtlustatavaid isikuid;
- 6) pidada kehtestatud korras kinni Eestis ebaseaduslikult viibivaid isikuid;
- 7) **toimetada ravi- või politseiasutusse** isikuid, kes alkoholi- või narkootikumijoobe tõttu võivad ohustada iseennast või teisi kodanikke, samuti õiguskorda rikkunud kodanikke nende isiku kindlakstegemiseks ja vajaduse korral väärteoprotokolli koostamiseks;
- 8) **kohaldada** kodanike **sundtoomist** seaduste ja muude õigusaktidega ettenähtud juhtudel;
- 9) **fotografeerida** kuriteo toimepanemises kahtlustatavana kinnipeetud või vahi alla võetud isikuid, karistusest tingimisi vabastatuid või vangistusest tingimisi vabastatuid või arestiga karistatuid ning võtta neilt sõrmejälgi;
- 10) **teha heli- ja videosalvestusi** ning filmida käesoleva paragrahvi lg.1 p.9 loetletud isikuid nende teadmisel ning nende isiku- ja asjade läbivaatust seaduste ja muude õigusaktidega sätestatud korras;
- 11) **teha** kainenemisele toodud **isikute läbivaatust** ning **võtta hoiule nende asju ja dokumente**;
- 12) **teostada jälitustoiminguid**; kasutada kuritegude tõkestamiseks, väljaselgitamiseks ja avastamiseks tehnilisi ja muid vahendeid, rikkumata kodanike põhiseaduslikke õigusi;
- 13) seaduste ja muude õigusaktidega kehtestatud korras **kontrollida materiaalsete väärtuste hoidmist** ettevõtetes, asutustes ja organisatsioonides;
- 14) **siseneda** kuriteo toimepannud isiku jälitamiseks või kuriteo tõkestamiseks

- miseks või kodanike julgeolekut ohustava loodusõnnetuse või muu erakorralise sündmuse korral kodanike eluruumidesse ja muudesse ruumidesse ning organisatsioonide ruumidesse ja territooriumile;
- 15) vajaduse või ohu korral **keelata liiklus** või piirata seda tee- ja tänavalõikudel; keelata sõidukite kasutamine, kui nende konstruktsioon või tehniline seisund ei vasta nõuetele; õiguserikkumise korral või politseioperatsiooni läbiviimisel kontrollida sõidukit, juhi-, sõiduki- ja veosedokumente;
 - 16) **kõrvaldada sõiduki juhtimiselt** isikuid, kellel pole vastava kategooria sõiduki juhtimise või kasutamise õigust tõendavat dokumenti; kõrvaldada sõiduki juhtimiselt isikuid, keda kahtlustatakse alkoholi- või narkootikumijooobes ning kontrollida neid kohapeal või suunata ekspertiisi;
 - 17) anda välja ja tühistada ettenähtud korras **litsentse** eradekteetiivbüroode avamiseks ning tegevuse korraldamiseks;
 - 18) vajaduse korral takistamatult **kasutada** organisatsioonidele kuuluvaid **sidevahendeid** ning edasilükkamatutel juhtudel ka neile kuuluvaid **mootorsõidukeid** (välja arvatud diplomaatilistele, konsulaar- ja teistele välisriikide esindustele ning rahvusvahelistele organisatsioonidele kuuluvad ning eriotstarbelised mootorsõidukid) sõiduks sündmuskohale, loodusõnnetuse piirkonda, vältimatut arstiabi vajavate kodanike toimetamiseks raviautusse ja õiguserikkujate toimetamiseks politseisse;
 - 19) seaduste ja muude õigusaktidega kehtestatud korras **nõuda** ja saada organisatsioonidelt politseile pandud ülesannete täitmiseks vajalikke **andmeid**;
 - 20) **kasutada** kuritegudest informeerimiseks, kuriteo asjaolude väljaselgitamiseks, kurjategijate tagaotsimiseks, kuritegude ärahoidmiseks ja avaliku korra kindlustamiseks **massiteabevahendeid**;
 - 21) **autasustada** avaliku korra kaitsel ja kuritegevusevastases võitluses silmapaistnud isikuid;
 - 22) viia läbi **politseioperatsioon** siseministri poolt kehtestatud korras;
 - 23) kontrollida juriidilise isiku **finantsmajanduslikku** tegevust käsitlevaid dokumente, saada selgitusi ja andmeid finantsmajandusliku tegevuse kohta seaduses ettenähtud korras;
 - 24) **siseneda** seaduses ettenähtud korras õiguserikkumisele viitavate asjaolude kontrollimiseks takistamatult ladudesse, hoidlatesse, tootmishoonetesse, kaubandus- ja toitlustusettevõtetesse ning muudesse ruumidesse ja objektidele, selgitamaks välja materiaalsete väärtuste olemasolu ning kontrollimaks materiaalsete väärtuste ja rahaliste vahendi-

Erivahendite kasutamine

te vastavust dokumentatsioonile; teha kaupade, poolfabrikaatide, tooraine ning muude väärtuste võetust võrdlusmaterjalide saamise eesmärgil seaduses sätestatud juhtudel;

- 25) **kontrollida tegutsemisloa** ja tegevuslitsentsi **olemasolu** ning selle puudumisel peatada juriidilise isiku või tema allüksuse, samuti üksikisiku tegevus alal, milleks on vajalik tegutsemisluba või tegevuslitsents.

Politseil on õigus kasutada teenistusülesannete täitmiseks erivahendit, kumminuia ja gaasirelva järgmistel juhtudel:

- 1) kuritegelike rünnete tõrjumisel;
- 2) pantvangide vabastamisel;
- 3) politseiametnikku ümbritseva ohutsooni rikkuja tõkestamisel;

Teenistusülesannete täitmisel võib politseiametnik oma kaaskodanike ohutuse tagamiseks **kehtestada** enda, teiste isikute või objektide ümber **ohutsooni, millesse ei tohi tema loata siseneda**. Selle nõude rikkumise korral võib politseiametnik kasutada füüsilist jõudu, erivahendeid ning külm- ja gaasirelvi.

- 4) massiliste korratuste ja avaliku korra grupiviisiliste rikkumiste tõkestamisel;
- 5) seadusevastaselt hõivatud maa-alade, hoonete, ruumide ja transpordivahendite vabastamiseks;
- 6) õiguserikkujate kinnipidamisel, nende toimetamisel politseisse või teenistusruumi, konvoeerimisel, kinnipeetute kaitsmisel ning kinnipeetud ja vahi alla võetud isikute suhtes, kui nad ei allu või osutavad vastupanu politseiametnikele või teistele isikutele, kes täidavad ühiskondlikku kohustust avaliku korra kaitsel või võitluses kuritegevuse vastu, või kui on küllaldaselt alust arvata, et nad võivad põgeneda, tekitada kahju teistele isikutele, ümbruskonnale või iseendale.

Politsei võib kasutada erivahendit, kumminuia ja gaasirelva õiguserikkuja vastu, arvestades õiguserikkumise laadi, õiguserikkuja isikut ning konkreetset olukorda. **Erivahendi, kumminuia või gaasirelva kasutamise korral tuleb hoiduda inimeste tervise kahjustamisest suuremal määral, kui see on antud juhul vältimatu.**

Politseiametnik võib kasutada teenistusülesannete täitmisel ja enda ohutuse tagamiseks enesekaitsevahendeid ning füüsilist jõudu.

Tulirelva kasutamine

Politseiametnikul on õigus kanda ja kasutada tulirelva. Tulirelva võib politseiametnik kasutada konkreetsetes olukorras äärmise abinõuna, **kui teisiti ei ole elu ja tervist ohtu panemata võimalik täita temale pandud teenistuskohustust.**

Tulirelva võib kasutada:

- 1) **kuritegeliku ründe tõkestamisel**, kui on ohus teise inimese või politseiametniku enda elu;
- 2) **relvastatud kurjategija relvitustamisel ja kinnipidamisel**, samuti esimese astme kuriteo toimepannud isiku kinnipidamisel;
- 3) **pantvangi vabastamisel**;
- 4) politseiametnikule või teisele ühiskondlikku kohustust avaliku korra kaitsel või võitluses kuritegevuse vastu täitvale isikule **grupiviisilise või relvastatud kallaletungi tõrjumisel**;
- 5) **konvoile või konvoeeritavale isikule toimepandava kallaletungi tõkestamisel**;
- 6) kuriteo toimepannud **relvastatud isiku või vahi alt põgenenud kurjategija kinnipidamisel**;
- 7) korduvatele peatumismärguannetele reageerimata jätnud või jälitava politseisõiduki eest põgeneva **sõiduki peatuma sundimiseks, tulistades ainult kummidesse**;
- 8) **inimest ründava või ohustava looma kahjutuks tegemiseks** või vigastatud looma hukkamiseks.

Relvi ja erivahendeid (välja arvatud enesekaitsevahendid) on **keelatud** kasutada:

- 1) **laste, vanurite ja ilmsete raseduse tunnustega naiste vastu**, välja arvatud nendepoolse relvastatud ründe või grupiviisilise ründe tõrjumiseks või tõkestamiseks või nende relvitustamiseks;
- 2) **välisriikide diplomaatilistes või konsulaaresindustes** ja rahvusvaheliste lepete alusel **puutumatus omavate esinduste hoonetes, ruumides ja territooriumil**, samuti diplomaatiliselt puutumatus omavate **sõidukite suhtes**, välja arvatud nende esinduste juhtide nõusolekul või teiste rahvusvaheliste kokkulepetega reguleeritud juhtudel;
- 3) **hoonetes ja ruumides**, kus toodetakse või hoitakse kergesti süttivaid või mürgiseid või lõhkeaineid või aineid, **mis aktiivse kaitse vahendi mõjul võivad ohustada inimeste elu või tervist**.

Joobeseisundis isiku raviasutusse või kainenemisele toimetamine

Joobeseisundis isik, kes joobnud oleku tõttu võib ohustada teisi või iseennast või osutada kuriteo ohvriks, toimetatakse raviasutusse, politsei arestimajja või arestikambrisse.

Raviasutusse toimetatakse:

- 1) joobeseisundis isik, **kes vajab vältimatut abi**;
- 2) **ilmsete rasedustunnustega joobeseisundis naisisik**, kellel on keskmine või raske joove;

Tulirelva kasutamine

Millal relvi ja erivahendeid ei tohi kasutada?

**Kainenemisel
võib
isikut hoida
24 tundi**

- 3) **joobeseisundis alaealine**, kellel on keskmine või raske joove.

Kainenemisele **politsei arestimaja või arestikambri kainestuskambrisse** toimetatakse joobnud **isik, kes on keskmises või raskes joobeastmes ning kes joobe tõttu on:**

- 1) agressiivse käitumisega;
- 2) märgatavate koordinatsioonihäiretega;
- 3) orienteerumis- või liikumisvõimetu.

Rahu rikkumise eest eluruumides võidakse kainenemisele toimetada **agressiivse käitumisega isik**.

Kerges joobeseisundis alaealine toimetatakse kainenemisele juhul, kui tema kinnipidamiskohajärgse **politseiprefektuuri piires ei ole teda võimalik üle anda alaealiste keskuse, turvakodu, täiskasvanud perekonnaliikme, hooldaja või eestkostja hoole alla.**

Kainenemisele ei toimetata joobeseisundis isikut, kes põeb rasket südamehaigust, epilepsiat, suhkurtõbe, skisofreeniat või muud rasket haigust – selline isik antakse üle tema perekonnaliikmetele või toimetatakse vajaduse korral raviasutusse.

Kainenemisele toimetatava **isiku ja tema asjade läbivaatus on kohustuslik**. Kainenemisele toimetatavalt isikult võetakse hoiule raha, väärtasjad ja dokumendid, samuti esemed ja ravimid, mis võivad ohustada teda ennast või teisi isikuid.

Kainenemisele toimetatud isiku **ohutuse tagamiseks teda jälgitakse**. Tervise halvenemise korral kutsutakse kohale meditsiinitöötaja.

Kainenemisele toimetatud isik **hoitakse kainenemisel kuni kainestumiseni**, kuid mitte üle 24 tunni. Kui isik selle aja möödumisel ei ole sel määral kainenend, et teda võiks lasta iseseisvalt lahkuda, kutsutakse arst tema tervisliku seisundi kindlakstegemiseks.

Kainenemisele toimetatud **isiku suhtes võidakse rakendada ohjeldusmeetmeid**, kui on otsene enesevigastuse või teise isiku suhtes rakendatava vägivalda oht ja suusõnaline rahustamine ohu kõrvaldamiseks ei ole osutunud küllaldaseks.

Ohjeldusmeetmetena võidakse kasutada kinnisidumist, käeraudu, rahustustooli või rahustussärki. Ohjeldusmeetme kasutamine **ei tohi kesta üle ühe tunni**.

Joobeseisundis isiku kainenemisele toimetamise kohta **koostatakse protokoll, milles märgitakse:**

- 1) koostamise aeg, sealhulgas kellaeg, ja koht, asutuse ni-

**Kainenemisele
toimetamise
kohta
koostatakse
protokoll**

- metus ja aadress, kelle nimel protokoll koostatakse, protokollile koostanud isiku ametinimetus ning ees- ja perekonnanimi;
- 2) kainenemisele toimetatud isiku ees- ja perekonnanimi, isikukood (koodi puudumisel aga sünniaeg ja -koht), elukoht; tal isikut tõendava dokumendi kaasas olemise korral selle nimetus, number, väljaandnud asutuse nimetus ja väljaandmise aeg; viide sellele, kas isik tehti kindlaks dokumendi järgi, isiku või tunnistajate ütluste põhjal või muul viisil;
 - 3) kelle poolt (ees- ja perekonnanimi, ametikoht või elukoht), mis kellaajal ja kust kohast isik kainenemisele toimetati;
 - 4) kainenemisele toimetatud isiku ja tema asjade läbivaatuse tulemused, sealhulgas üleriie ja jalatsite kirjeldus, andmed avastatud tervisekahjustuste ja haiguslike nähtude ilmumise kohta ning hinnang terviseseisundile;
 - 5) andmed kainenemisele toimetatud isikult hoiule võetud raha summa ning paberraha puhul ka eri rahamärkide arvu kohta, samuti dokumentide ning muude esemete, sealhulgas üleriie ja jalatsite ning nende hoidmise koha kohta;
 - 6) kainenemiselt vabastatud isiku pretensioon tema kohtlemise ning raha, dokumentide ja asjade kaotsimineku või puudujäägi kohta.

Protokollile kirjutavad alla selle koostaja ja kainenemisele toimetatud isik(ud).

Kainenemiselt vabastatud isikule **tagastatakse allkirja vastu** kainenemisele toimetamise protokollis **temalt hoiule võetud raha, dokumendid ja muud esemed, samuti kviitung aine või eseme kohta, mida ei tagastatud.**

Kainenemiselt vabastatule **ei tagastata ainet või eset, mida võib omada või kanda ainult eriloaga, kuid mille kohta luba puudub.**

Kui isik saab kaineks öisel ajal ja tal ei ole võimalik või ta ei soovi koju minna, võib ta omal soovil jääda kainestuskambrisse kuni hommikuni, mille kohta tehakse vastav kanne kainenemisele toimetamise protokollis.

Vabatahtlikud abilised

Ühiskondlikel alustel osalevad politsei tegevuses abipolitseinikud.

Abipolitseinik on isik, kes ei kuulu politsei koosseisu, kuid kes vabatahtlikult osaleb politsei tegevuses avaliku korra kaitseks ja turvalise ühiskonna tagamiseks seaduste ning õigusaktidega kehtestatud juhtudel ja korras.

Raha, esemed, dokumendid tagastatakse allkirja vastu

Abipolitseinik

Nõuded abi- politseinikele

Politsei tegevuses osalemise ajal on abipolitseinik riigivõimu esindaja. Abipolitseinik peab järgima avaliku teenistuse eetika-koodeksis sätestatud põhimõtteid.

Abipolitseinikuks võtmine ja kohustustest vabastamine

Abipolitseinikuks võidakse võtta **vähemalt 18-aastane** kehtestatud nõuete piires eesti keelt valdav Eesti kodanik, keda ei ole karistatud tahtliku kuriteo eest, kellel ei ole karistatust ning kes oma iseloomu ja kõlbeliste omaduste, haridustaseme, kehalise ettevalmistuse ja tervisliku seisundi poolest on võimeline täitma abipolitseiniku ülesandeid.

Abipolitseinikuks **ei võeta kohtunikku, prokuröri, eradetektiivi ega kaitseväelast.**

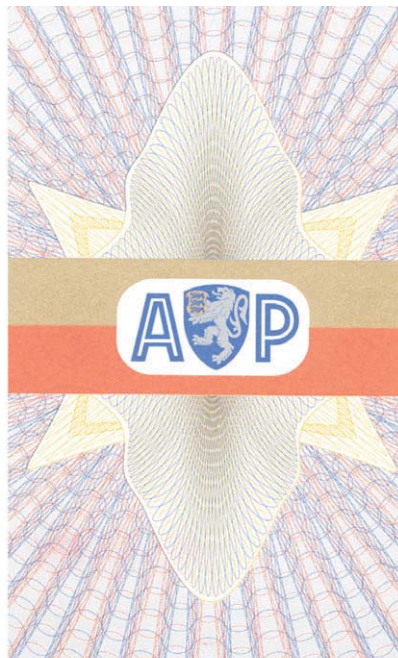
Abipolitseiniku ametitunnused

Abipolitseiniku tunnistus

Abipolitseinikule **antakse tunnistus, rinnamärk, käeside või kollane helkurvest kirjega “ABIPOLITSEINIK” ning muud ametitunnused**, mille kirjelduse ja kandmise korra kinnitab politsei peadirektor.

Abipolitseiniku tunnistuse näidis

Politsei tegevuses osalemise ajal kannab abipolitseinik ametitunnuseid.

Abipolitseiniku tunnused peavad võimaldama identifitseerida po-

litseiasutust ja isikut. Ametitunnused tuleb tagastada, kui abipolitseinik kohustustest vabastatakse. Erandeid sellest korrast võib teha politseipeadirektor.

Abipolitseiniku politsei tegevusse kaasamise korraldamine

Abipolitseinik kinnitatakse politseiasutuse juhi käskkirjaga politsei-ametniku juurde või arvatakse politseiasutuse juures asuva abipolitseinike formeeringu koosseisu. Abipolitseinike formeeringu moodustab ja selle töökorralduse kehtestab politseiasutuse juht.

Abipolitseinike väljaõpet korraldab politseiasutus. Väljaõppe nõuded kehtestab politseipeadirektor.

Abipolitseiniku tegevusvaldkond

Abipolitseinik:

- 1) abistab politseid avaliku korra tagamisel;
- 2) osaleb liiklusturvalisuse tagamisel ning liiklusjärelvalves;
- 3) jälgib heakorra- ja keskkonnanõuete täitmist;
- 4) jälgib tarbijakaitsenõuetest kinnipidamist;
- 5) abistab politseid kuritegude ennetamisel, tõkestamisel ja avastamisel;
- 6) osaleb õiguserikkumiste ennetamises;
- 7) osutab abi isikule, kes on saanud kannatada kuriteo või õnnetusjuhtumi tagajärjel või kes on abitus seisundis;
- 8) võtab osa inimeste ja vara päästmisest loodusõnnetuse või muu erakorralise sündmuse korral.

Abipolitseiniku õigused

Politsei tegevuses osalemisel on abipolitseinikul õigus:

- 1) nõuda õiguserikkujalt korrarikkumise lõpetamist ja avalikust korrast kinnipidamist;
- 2) kontrollida õiguserikkumise toimepanemises kahtlustatava isikut tõendavaid dokumente;
- 3) pidada seaduses ettenähtud korrast kinni ja toimetada politseiasutusse õiguserikkujaid ja õiguserikkumises kahtlustatavaid isikuid;
- 4) toimetada ravi- või politseiasutusse isikuid, kes alkohoolse-, toksilise- või narkootilise joobe tõttu võivad ohustada iseennast või teisi isikuid, samuti õiguserikkujaid nende isiku kindlakstegemiseks ja vajaduse korral haldusõiguserikkumise protokolliga koostamiseks;
- 5) politsei ülesandel korraldada isiku sundtoomist seaduses ettenähtud juhtudel;

**Abipolitseinik
tegutseb
koos politsei-
ametnikuga**

**Abi-
politseinikul
on õigus:**

Abi-politseinikul on õigus kasutada tulirelva ja erivahendeid

- 6) kontrollida koos politseiametnikuga seaduste ja muude õigusaktidega kehtestatud korras materiaalsete väärtuste hoidmist ettevõtetes, asutustes ja organisatsioonides;
- 7) siseneda koos politseiga elanike valdusse, kaasa arvatud elu- ja muud ruumid, samuti organisatsioonide ruumidesse ja territooriumile kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks, samuti loodusõnnetuse või muu erakorralise sündmuse puhul, mis ohustab inimese elu või tervist;
- 8) peatada liiklusseaduse alusel Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud korras sõidukeid ning kontrollida sõitjate- ja veo-sevedu ning sõidudokumente;
- 9) kõrvaldada sõiduki juhtimiselt isik, kellel puudub vastava kategooria sõiduki juhtimise või kasutamise õigust tõendav dokument või keda kahtlustatakse alkohoolses, toksilises või narkootilises joobes, ning kontrollida joovet kohapeal või saata joobes kahtlustatav ekspertiisi;
- 10) kasutada vajaduse korral takistamatult organisatsioonile kuuluvaid sidevahendeid ning edasilükkamatul juhul ka mootorsõidukeid (välja arvatud välisriigi diplomaatilisele, konsulaar- või muule esindusele, samuti rahvusvahelisele organisatsioonile kuuluvad ning eriotstarbelised mootorsõidukid) vältimatut arstiabi vajavate isikute toimetamiseks raviautusse;
- 11) kontrollida tegevusloa või litsentsi olemasolu;
- 12) kanda ja kasutada tulirelva ja erivahendeid politseiseaduses sätestatud juhtudel ja korras;
- 13) võtta sõiduki kütusepaagist või mujalt kütusesüsteemist proove selles sõidukis mootorikütusena kasutatava kütuse erimärgistatuse kindlakstegemiseks.

Politsei ja munitsipaalpolitsei koostöö

Munitsipaalpolitsei moodustatakse kohaliku omavalitsuse korraldamise seaduse alusel.

2004. aastal moodustati munitsipaalpolitsei Tallinnas.

Munitsipaalpolitsei on kohaliku omavalitsuse ametiasutus või valla- või linnavalitsuse ametnik, kelle põhiülesanne on osaleda avaliku korra tagamisel ja teostada valla- või linnavalikogu poolt vastuvõetud eeskirjade täitmise üle järelevalvet kohaliku omavalitsuse määratud tööpiirkonnas.

Munitsipaalpolitsei töö korraldab omavalitsus

Politseiasutused osutavad valla- või linnavalitsusega sõlmitava lepingu alusel abi munitsipaalpolitsei väljaõppe ja täienduskoolitusel.

Munitsipaalpolitseid finantseeritakse kohaliku omavalitsuse eelarvest.

Munitsipaalpolitsei moodustamise ja lõpetamise otsustab valla- või linnavolikogu.

Politsei koostöö häirekeskuste ja kiirabibrigaadidega

Teabevahetus

Häirekeskus on kohustatud samaaegselt kiirabibrigaadi väljasaatmisega teavitama politseiasutusi järgmistest juhtudest:

- 1) kannatanu(te)ga liiklusõnnetus;
- 2) suitsiid või suitsiidikatse tulemusel teadvusehäirega isik;
- 3) vägivallatunnustega surnukeha või isik, kellele on tekitatud kehavigastusi;
- 4) laskevigastusest tingitud trauma või isiku surm;
- 5) rünne relvaga (külmrelv, tulirelv, lõhkeaine jms);
- 6) ebaseaduslik vabaduse või pantvangi võtmine;
- 7) röövimine;
- 8) väljapressimine;
- 9) huligaansus;
- 10) massiüritus;
- 11) agressiivne joobnud isik;
- 12) narkootikumide tarvitamine;
- 13) agressiivne psüühiliselt haige isik;
- 14) inimesi ründav või muudmoodi ohustav loom;
- 15) muud juhud, mil võib olla tegemist õiguserikkumisega või vajadusega kaitsta avalikku korda.

Sündmuskohale abi andma kutsutud kiirabibrigaad teavitab nimetatud juhtudel häirekeskust, kes on kohustatud kiirabibrigaadilt saanud teabe edastama viivitamata politseile.

Politsei on kohustatud teavitama häirekeskust järgmistel juhtudel:

- 1) pantvangi(de) võtmine;
- 2) relva kasutamine;
- 3) massirahutused ja korratused;
- 4) suitsiidikatset kavandava isiku tegevuse avastamine;
- 5) teadvuseta isik, sh raskes joobes isik, kes ei ole kontaktne;
- 6) isik, kellel esinevad ajutised teadvusekao episoodid;

**Kiirabi
teavitab
politseid**

**Politsei
teavitab
kiirabi**

- 7) isik, kes tuleb politsei juuresolekul teadvusele, kuid kes on desorienteeritud;
- 8) isik, kes väidab, et tal on hiljuti olnud peatrauma ja kaebab selle järgselt peavalu, iivelduse, tasakaaluhäire, minestustunde, uimasuse, nõrkuse vms üle;
- 9) isik, kellel on väidetavalt hingamisteedesse, seedetrakti või kehaõõntesse sattunud võõrkeha(sid);
- 10) vigastusest või teadmata põhjusest tingitud kõnehäirega isik;
- 11) märgatavate hingamishäiretega teadvusel olev isik;
- 12) teadvusel, kuid teadmata põhjusel liikumisvõimetu isik;
- 13) füüsilise või seksuaalse väärkohtlemise tunnustega laps;
- 14) märgatava peatraumaga (muhud, haavad) isik;
- 15) isik, kes kaebab valu rinnus ja on üle 35-aastane mees või üle 45-aastane naine;
- 16) südamerütmihäiretega isik;
- 17) mädanevate haavadega isik;
- 18) isik, kes väidab, et ta tarvitab arsti ettekirjutusel regulaarselt mingit ravimit (suhkruhaiguse, epilepsia, südame-veresoonkonna haiguse vms raviks);
- 19) ootamatult tekkinud kõhuvalu kaebav ja ennast sundasendis hoidev isik;
- 20) hallutsinatsioonidega või muu käitumishälbega isik;
- 21) üldise kurnatuse (nälguse) tunnustega isik;
- 22) organismi üldise mahajahtumise kahtlusega isik;
- 23) raseda kaebus terviseseisundi kohta;
- 24) isik, kes väidab, et on manustanud tundmatut ravimit, ainet või vedelikku, mis põhjustab iiveldust, oksendamist või valu;
- 25) muudel isiku elule või tervisele ohtlikel juhtudel.

Politsei ja kiirabi õigused ja kohustused

Politsei on kohustatud häirekeskuselt eelnimetatud juhtude kohta laekuva teabe saamisel ja vastava vajaduse olemasolul võtma tarvitusele abinõud kiirabibrigaadi ohutuse tagamiseks sündmuskohal ning abistama kiirabibrigaadi tervishoiuteenuste osutamisel.

Kiirabibrigaadil on õigus juhul, kui esineb oht kiirabibrigaadi liikmete elule või tervisele, **keelduda abi andmisest ilma politsei julgestuseta.**

Politsei tegevus liiklusjärelvalve teostamisel

Liiklusjärelvalvet teostavad liiklusseaduse alusel **politseiametnikud**, abipolitseinikud ja muud ametiisikud nendele seadusega antud volituste piires. Riigipiiril kontrollivad mootorsõidukeid ja nende haagiseid ning juhte piirivalve- ja tollitöötajad.

Liiklusjärelvalvet **võib teostada**:

- 1) **avalikult**, politseivärvides alarmsõidukiga;
- 2) **varjatult**, eritunnusteta sõidukiga;
- 3) teisaldatava või statsionaarse **tehnilise vahendiga**;
- 4) **kombineeritult**, kasutades eelpool nimetatud meetodeid;
- 5) liiklusalase **politseioperatsiooniga**.

Liiklusjärelvalve teostamisel **kasutatakse nii politseivärvides alarmsõidukit kui ka tsiviilvärvides mootorsõidukit või jalgratast**.

Sõidukiiruse mõõtmiseks kasutatakse hetke- või keskmist kiirust fikseerivat, nii käsi-, statsionaarset kui ka automaatset mõõdikut.

Juhi joobeseisundi tuvastamiseks kasutatakse hingeõhus alkoholisisaldust näitavat indikaatorvahendit või alkomeetrit.

Sõidukite massi ja teljekoormuse määramiseks kasutatakse elektroonilist või mehaanilist autokaalu.

Sõidukite liikumisel nõutava pikivahe hindamisel kasutatakse selleks märgistatud teelõikusid.

Mootorsõidukite heitgaaside saasteainetesisaldust ja müraaset kontrollitakse heitgaaside ja mürataseme mõõturiga.

Sõiduk peatatakse kontrollimiseks, kui:

- 1) **rikutakse** liiklusalaste õigusaktide nõudeid;
- 2) sõiduki **liikumise iseloom viitab sellele, et juht ei valitse sõidukit** nõuetekohaselt;
- 3) sõiduki **välimus viitab ohule** või tehnilistele nõuetele mittevastavusele;
- 4) veose **paigutus, kinnitus või tähistus ei ole nõuetekohased**;
- 5) sõiduki **välimus viitab liiklusõnnetuses** osalemisele;
- 6) sõiduki **müra või heitgaaside suitsusus** viitab nõuetele mittevastavusele.

Politseioperatsiooni ajal peatatakse kõik sõidukid, mille kontrollimiseks on seatud operatsiooni eesmärgid.

Sõiduk tuleb üldjuhul **peatada** parempoolsel teepeenral, selle puudumisel sõidutee parempoolse ääre lähedal **nii, et see ei ohustaks ega takistaks liiklust**.

Sõiduki **peatamine peab olema võimalikult lühiajaline**.

Sõidukit ei tohi peatada (välja arvatud erakorralistel asjaoludel):

- 1) piiratud nähtavusega teelõigul;
- 2) kurvis;
- 3) tee tõusu lõpul ja vahetult pärast tõusu;
- 4) ristmikul ja vahetult enne ristmikku;

Kuidas teostatakse liiklusjärelvalvet?

Sõiduki peatamine

Sõidukit ei peatata kui ...

Märguande peatamiseks

- 5) jalakäijate ülekäigukohal ja vahetult enne seda;
- 6) raudteeülesõidukohal ja vahetult enne seda;
- 7) kohas, kus seisev sõiduk teeks võimatuks teiste sõidukite liikluse või takistaks jalakäijaid;
- 8) muus ohtlikus kohas.

Kindlal liinil sõitvat ühissõidukit üldjuhul ei peatata. Liinil olevat ühissõidukit **tohib peatada kontrollimiseks tavaliselt vaid paaris-kolmeks minutiks**. Rahvaürituste läbiviimise tagamiseks ning tähtsate riiklike külaliste saatmise ajal peatatakse ühissõiduk vajaduse korral ka kauemaks.

Peatamise märguande juhile annab liiklusjärelvalve teostaja:

- 1) käega (sauaga, helkurkettaga, punase märgutulega);
- 2) tsiviilvärvides või politseivärvides alarmsõidukist eelnevalt loetletud **märguannetega või valjuhääldi kaudu**;
- 3) ees sõitva sõiduki juhile taga sõitvalt alarmsõidukilt **üheaegselt sinise ja punase töötava vilkuriga**.

Liiklusjärelvalve teostaja peab peatatud sõiduki juhile end esitlema ning juhi nõudmisel **esitama ametitõendi või muu oma volitusi kinnitava dokumendi**.

Hädapeatuse korral osutab liiklusjärelvalve teostaja võimaluste piires juhile abi sõiduki kõrvaldamisel sõiduteelt, rikke või puuduse kõrvaldamisel, tehnobi väljakutsumisel ning sõiduki remondikohta toimetamisel.

Oma julgeoleku tagamiseks peab liiklusjärelvalve teostaja lähenema peatatud sõidukile tavaliselt tagantpoolt ning suhtlema juhiga läbi avatud küljeakna.

Juhi väljumist sõidukist võib nõuda

Liiklusjärelvalve teostaja **võib nõuda juhi ja sõitja väljumist** sõitjateruumist või kabiinist turvakontrolliks, juhi, sõitja või sõiduki läbivaatuseks, tehnorikke kõrvaldamiseks, veose või sõiduki kor-rastamiseks või õiguserikkumise korral protokoll'i või muu asjako-hase dokumendi vormistamiseks.

Õiguserikkumise kohta dokumentide vormistamiseks **ei ole lubatud minna õiguserikkuja valduses olevasse sõidukisse** ega vormistada dokumente, nõjatudes kontrollitava sõiduki kapotile, katusele, tiivale, pagasiruumi luugile või toetudes astmelauale.

Õiguserikkumise tuvastamisel fikseerib liiklusjärelvalve teostaja selle seaduses ettenähtud korras. Väheohtliku liiklus-alase õiguserikkumise korral võib liiklusjärelvalve teostaja piirduda kohapeal sellele tähelepanu juhtimisega või suulise märkusega.

Liiklusjärelvalvaja peab ...

Liiklusjärelvalve teostaja on kohustatud:

- 1) **tagama sujuva liikluse ja liiklejate turvalisuse;**

- 2) kontrollima seadustes või seaduste alusel kehtestatud liiklusalastest nõuetest kinnipidamist, tõkestama liiklusalaste nõuete rikkumise ja selgitama välja õiguserikkujad;
- 3) **võtma tarvitusele abinõud liiklustakistuse ja -ohu kõrvaldamiseks**, liiklustakistuse kohese kõrvaldamise võime tuse korral rakendama meetmeid selle tähistamiseks või piirde paigaldamiseks ning informeerima liiklustakistusest teomanikku või teehoiu korraldamise eest vastutavat isikut;
- 4) **hoiatama liiklejaid võimalike takistuste ja ohtude eest teel**;
- 5) vajaduse korral **reguleerima liiklust**;
- 6) **kandma vormirietust või eraldusmärki ning olema liiklejatele hästi nähtav** (välja arvatud varjatud liiklusjärelvalve korral), tema tegevus peab olema arusaadav.

Varjatud liiklusjärelvalvet teostavad tsiviilvärvides sõidukites ja tsiviilriietuses politseiametnikud kuritahtlike liiklus- ja muude õiguserikkumiste tõkestamiseks.

Liiklusjärelvalve teostajal on õigus:

- 1) **peatada sõiduk** (eelpool loetletud juhtudel ja korral);
- 2) õiguserikkumise korral või politseioperatsiooni läbiviimisel **kontrollida sõidukit**, sõiduki-, juhi-, veose- ja muid seadusega ettenähtud **dokumente**;
- 3) **kõrvaldada sõiduki juhtimiselt isik**, kellel
 - puudub vastava kategooria sõiduki juhtimise või kasutamise õigust tõendav dokument;
 - keda kahtlustatakse sõiduki juhtimises joobeseisundis, kontrollida kohapeal alkoholisaldust juhi väljahingatavas õhus või saata joobeseisundis kahtlustatav isik ekspertiisi;
 - kes on sellises haigus- või väsimusseisundis, mis takistab liiklusolude täpset tajumist ning liikluseeskirja nõuete kõrvalekaldumatut täitmist;
- 4) **keelata mootorsõiduki kasutamine**, kui selle ehitus ei vasta nõuetele, või kui sõiduki rikke, heitgaaside saasteainetesisalduse, mürataseme või muude asjaolude tõttu on sõidu jätkamine keelatud;
- 5) vajaduse või ohu korral **keelata liiklus või piirata seda**;
- 6) **toimetada õiguserikkuja** või õiguserikkumises kahtlustatav isik seaduses ettenähtud juhtudel ja korras **politseisse või muusse ametiasutusse**;
- 7) **pidada kinni dokumente** ja asju seaduses ettenähtud juhtudel ja korras;
- 8) **kasutada sõiduki sundpeatamiseks tulirelva** ja erivahendit seaduses ettenähtud juhtudel ja korras;
- 9) **paigutada sõidukeid ümber** seaduses ettenähtud juhtudel ja korras.

Liiklusjärelvalvajal on õigus ...

Kodaniku kohustused liiklusõnnetusest teatamisel

Kannatanuga liiklusõnnetusest teatamine

Liiklusõnnetuse korral, mille tagajärjel sai inimene vigastada või surma, peab juht:

- 1) kutsuma vajaduse korral välja kiirabi või päästeasutuse;
- 2) teatama juhtunust politseile;
- 3) kirjutama üles pealtnägijate nimed ja aadressid.

Varalise kahjuga liiklusõnnetusest teatamine

Juhul kui liiklusõnnetuse tagajärjel tekkis ainult varaline kahju sõiduki, veose, tee, liikluskorraldusvahendi või muu ainelise väärtuse kahjustamise või hävimise tõttu ning kui õnnetuses osalenud juhid või juht ja varalise kahju saaja on juhtumi põhjuste hindamisel ja vastutuse küsimuses ühel meelel, ei ole vaja politseile teatada. Osalised vormistavad oma arvamuse kirjalikult.

Kui liiklusõnnetuses osalenud juhid või juht ja varalise kahju saaja on juhtumi põhjuste hindamisel ja vastutuse küsimuses eriarvamusel või juhul, kui kahju saaja ei ole teada, peab juht liiklusõnnetusest kohe teatama politseile ja tegutsema politseilt saadud korralduse kohaselt.

Politsei nõuanded liiklejale

Liikluse korraldamise eesmärgiks on tagada sujuv ja takistusteta liiklus. Liikluspolitseinikul on õigus sundida pahatahtlike või kogemata eksinud liiklejaid järgima kokkulepitud norme selleks, et lõpetada rikkumine ja hoida ära traagilisi tagajärgi. Lihtsalt noomimisest alati ei piisa, sageli on vaja autojuhti või jalakäijat mõjutada tema rahakoti kaudu.

Liikluses järgib umbes 90% inimestest liiklusnõudeid tingituna subjektiivse riski faktorist – see on hirm vahelejäämise ees. Mõned aga seda ei pelga või käituvad õiguskuulekalt oma loomusest tulenevalt. Seejuures ei ole jutt mitte kuritahtlikest rikkumistest, vaid väikestest: turvavööta sõit, väikesed kiiruseületamised, märgi nõuete eiramised, fooritule “varastamised” jne.

Liiklusjärelvalvet teostava politseiametniku sallimatu suhtumine rasketesse rikkumistesse nagu joobes juhtimine, kuritahtlik kiiruseületamine, juhtimisõiguseta sõitmine, teiste liiklejate ohustamine on suuremale osale inimestest arusaadav. Nn noriv suhtumine “pisirikkumistesse” aga paljude poolt taunitav. Liikluse pahupoole-

Inimene on
saanud
kannatada

Juhtide
eriarvamus

ga puutub tavaliiikleja kokku harva: vahel kihutab keegi mööda või teeb ohtlikke manöövreid, harvemini nähakse liiklusõnnetusi ning päris erakordne on inimese elus kokkupuude liiklusõnnetusega, kus inimesed hukuvad või saavad raskelt vigastada. Liikluspolitseiniku jaoks on see igapäevatöö. Sageli ei ole liiklusõnnetuse põhjuseks ränkraske liiklusnõuete rikkumine, vaid lihtsalt tähelepanematus või lugupidamatus esmapilgul väheoluliste liiklusnõuete täitmise suhtes.

Hoidmaks ära halvemaid tagajärgi, peab politsei olema sallimatu ka väiksemate rikkumiste suhtes.

Ärge andke põhjust enda karistamiseks! Sellega aitate kaasa üldisele liiklusohutuse paranemisele ning annate võimaluse politseile tegeleda tõeliselt ohtlike inimestega.

Kui on juhtunud liiklusõnnetus, peab selles osalenud sõiduki juht:

- peatuma võimalikult kiiresti, põhjustamata lisaohutu;
- lülitama sisse ohutuled, nende puudumisel või kui õnnetuseosaline sõiduk asub piiratud nähtavusega kohas, asetama teele ohukolmnurga;
- tegema kõik muu vajaliku, et liiklus sündmuskohal oleks ohutu;
- esitama teiste liiklusõnnetuses osalenute nõudel liikluskindlustuse poliisi ja isikut tõendava dokumendi;
- kirjutama üles õnnetuse pealtnägijate nimed ja kontaktandmed.

Ohutuse kindlustamisele tuleb mõelda eeskätt **asulavälisel sõiduteel**, kus on lubatud suurem sõidukiirus ja politsei kohaletulekuks võib kuluda rohkem aega. Sündmukoht on soovitatav piirata käepäraste vahenditega. Võimalusel tuleks paluda teiste inimeste abi lähenevate juhtide hoiatamiseks ja suunamiseks.

Kui liiklusõnnetuses on **kannatanuid**, peab juht:

- andma abivajajale esmaabi ja **kutsuma vajadusel kiirabi** (lühinumbril 112);
- teatama juhtunust politseisse (lühinumbril 110) ja **tegutsema vastavalt politsei korraldusele**;
- kannatanu võib toimetada **haiglasse ainult erandjuhtudel** ja juhul, kui kannatanu on seisundis, milles transportimine pole talle ohtlik.

Sõidukit või õnnetusse puutuvaid esemeid tohib enne politseipatrulli kohale jõudmist liigutada vaid siis, kui nende asend takistab teiste sõidukite liiklust ja eelnevalt on tunnistajate juuresolekul ära märgitud sõiduki(te) ja esemete asend(id) ning muud jäljed.

Kui inimesed liiklusõnnetuses **vigastada ei saanud** ja õnnetuses osalenud juhid **on süüdlase osas ühel meelel**, ei ole vaja liiklusõnnetusest politseile teatada. Sellisel juhul peavad liiklusõnnetu-

**Ärge andke
põhjust
enda
karistamiseks**

Liiklusõnnetus

**Käitumine
õnnetuspaigal**

ses osalejad vormistama kirjalikult oma arvamuse, nimetama selles kahju tekitamise eest vastutava isiku ja sellele alla kirjutama.

Liikluskahjust teatamiseks tuleb esimesel võimalusel pöörduda vastavalt vormistatud teatega liikluskahju põhjustanud isiku kindlustusseltsi või Liikluskindlustuse Fondi.

Lahkarvamuste korral **või juhul, kui kahju saaja ei ole teada, tuleb õnnetusest** teatada koheselt politseile ja tegutseda sealt saadud korralduse kohaselt.

Liiklusõnnetuses osalenud juhid **ei tohi tarvitada alkoholi** ega narkootilisi või psühhotroopseid aineid kuni asjaolude selgitamiseni sündmuskohal.

Väärtegude menetlemine

Väärtegu

Väärtegu on karistusseadustikus või muus seaduses sätestatud süütegu, mille eest põhikaristusena on ette nähtud rahatrahv või arest.

Väärtegude menetlemist teostab politsei vastavalt **väärteomeetluse seadustikule**.

Politsei, täites oma põhiülesandeid, püüab sekkuda igasse õiguserikkumisse. Seadus nõuab, et selline sekkumine toimuks täpsete protseduurireeglite järgi ning nõuab ka otsustust, kas ja kuidas võtta õiguserikkuja vastutusele.

Suuline hoiatus

Politseinikul on õigus vähetähtsate õiguserikkumiste eest piirduda **hoiatustega**. Ükski rikkumine ei ole iseenesest vähetähtis, kuid sõltuvalt konkreetsest situatsioonist ja inimese suhtumisest oma teosse võib politseinik asuda seisukohale, et sellel korral on rikkumine vähetähtis.

Hoiatusi on kahte liiki. Kõige kergem on **suuline hoiatamine**. Paljud suulised hoiatused politsei ka **protokollib ning talletab oma andmebaasides**. Eesmärgiks on fikseerida sellised teod ning väga tihti politsei järgmise õiguserikkumise korral arvestab ka seda, et inimest on varem hoiatatud. Kui politsei otsustab inimest hoiatada suuliselt, siis **kuulatakse inimene üle, kuid talle ei anta otsust**.

Hoiatustrahv

Hoiatuse **rangem versioon on hoiatamine määrates hoiatustrahvi**. Hoiatustrahvi suurus on 25 kuni 200 krooni. **Hoiatustrahv ei ole karistus**, kuid trahv tuleb tasuda tähtaegselt. **Tasumise tähtaeg on 7 päeva**. Tasumata jätmisel menetlus uuendatakse. See tähendab inimese karistamist. Karistus on aga juba rangem (minimaalselt 180 krooni).

Hoiatamine eeldab rikkuja nõusolekut hoiatamisega. Lihtsalt märkuse tegemiseks ei ole inimese nõusolek vajalik, kuid selleks, et talletada informatsioon, koostatakse alati **vormikohased dokumendid, millele inimene annab allkirja hoiatamisega nõustumise kohta.** Kui inimene sellist nõusolekut ei anna, siis järgneb menetlus üldises korras ja inimene saab karistada. **Hoiatamine on politseiniku õigus, kuid mitte kohustus.** Hoiatamise peale ei saa kaevata.

Kui politseinik leiab, et hoiatamine ei ole piisav või pole inimene hoiatamisega nõus, on **õigus määrata karistus.** Politsei võib karistada rahatrahviga, kohus ka arestiga.

Rahatrahvi määramisel on kaks teed:

- 1) Kui rikkumise asjaolud on selged ja politseinik leiab, et rikkumine ei ole väärt suuremat karistust kui 6000 krooni ning inimene sellega nõustub, siis määratakse rahatrahv sündmuskohal st kiirmenetluse korras.

Rikkuja väljendab oma nõusolekut allkirjaga ülekuulamise protokollis. Kiirmenetluse kohaldamisel võtab politseinik mitu allkirja. Lugege alati läbi, mille kohta allkirja annate! Inimesel on õigus hiljem kaevata politseiniku otsuse peale. Politsei otsust on võimalik vaidlustada.

- 2) **Üldmenetluse korral** koostatakse rikkujale väärteoprotokoll ning antakse võimalus kirjalikult 15 päeva jooksul esitada oma seisukohad (**vastulause**). Üldjuhul **on otsus on politseis kättesaadav 30 päeva möödudes.** Inimest ei kutsuta enam vestlusele, vaid otsus tehakse kirjalikus menetluses. Üldmenetluse korral saab politseinik määrata rahatrahvi kuni 18 000 krooni ning kui materjal antakse **karistamiseks kohtunikule,** siis võidakse **raskemate rikkumiste eest määrata ka arest tähtajaga kuni 30 päeva.**

Oma seisukohti saab avaldada ainult vastulauses. Politsei otsust on võimalik vaidlustada.

Kuidas otsust vaidlustada?

Karistatud isikul on õigus kaevata politsei karistamisotsuse peale 15 päeva jooksul. Kaebus tuleb esitada karistuse määranud politseiasutuse asukoha järgi.

Hoiatamisotsuse **peale kaevata ei saa.**

Kiirmenetluses algab tähtaeg otsuse kättesaamisest.

Üldmenetluses algab edasikaebamise tähtaeg otsuse kättesaadavaks tegemise päevast.

Rahatrahv

Aresti määrab kohus

Võimalused otsust vaidlustada

<p>Trahvi tähtaegu meelde ei tuletata</p>	<p>Otsus tehakse teatavaks protokollis märgitud kuupäeval ning selleks antakse inimesele ka väärteprotokoll koopia. Kui isik unustab otsusele järele tulla ning edasikaebamise tähtaeg möödub, siis otsust enam muuta ei saa.</p> <p>Paljudel juhtudel, näiteks liikluses püütakse rikkumised lahendada üldjuhul kohapeal. Igal juhul viiakse menetlus lõpule aga just selles politseiprefektuuris, mille tööpiirkonnas süütegu toime pandi.</p> <p>Rahatrahv tuleb tasuda 15 päeva jooksul alates kiirmenetluse otsuse kättesaamisest või üldmenetluses lahendi kättesaadavaks tegemise kuupäevast. Kui seda ei tehta, on politseil kohustus edastada otsus rahatrahvi sissenõudmiseks kohtutäiturile. Üldjuhul ei saadeta inimestele meeldetuletusi, sest tähtajad otsuse sundtäitmisele pööramiseks on väga lühikesed. Kui inimene ei suuda trahvi ettenähtud aja jooksul tasuda, peaks ta juba eelnevalt tegema vastava põhjendatud taotluse ning siis võidakse trahvi tasumise tähtaega pikendada või määrata nn maksegraafik. Selleks peavad olema aga mõjuvad põhjused ja selline maksetähtaja pikendamine on erandlik.</p>
<p>Karistatuse kustumine</p>	<p>Karistus kustub, kui väärtete eest mõistetud karistuse täitmise lõpuleviimisest (so rahatrahvi tasumisest) on möödunud üks aasta. Tähtaeg katkeb, kui inimene paneb toime mistahes uue süüteo. Nii võivad karistusregistris olla andmed mitme aasta vanuste rikkumiste kohta, kui rahatrahvid ei ole tasutud või igal aastal pandud toime uus rikkumine. Kas karistused on kustunud või mitte, saab kontrollida politseiasutuses.</p> <p>Enamasti annab politsei iga rikkumise korral ka asjakohase paberi. Hoiatustrahvi määramisel antakse hoiatamisotsus, rahatrahvi määramisel kiirmenetluse otsus. Üldmenetluses antakse väärteprotokoll. Kõikides loetletud dokumentides on ka juhised edasiseks käitumiseks.</p> <p>Kui kohtumisel politseinikuga jäi midagi arusaamatuks, siis lugege kindlasti veelkord läbi Teile antud paberid. Kahtluste või arusaamatuste korral on alati võimalik (ja vajalik!) küsida nõu politseist.</p>
<p>Kuritegu</p> <p>Kohtueelset menetlust juhib prokuratuur</p>	<p>Kuritegu on karistusseadustikus sätestatud süütegu, mille eest on füüsilisele isikule põhikaristusena ette nähtud rahaline karistus või vangistus.</p> <p>Kuritegude kohtueelne menetlemine toimub vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku sätetele.</p> <p>Kohtueelse menetluse eesmärk on koguda tõendusteavet ja</p>

Kuritegude menetlemine

luua kohtumenetluseks muud tingimused. Kohtueelses menetluses selgitavad uurimisasutus ja prokuratuur kahtlustatavat ja süüdistatavat õigustavad ja süüstavad asjaolud.

Süütuse presumptsioon tähendab, et:

Kedagi ei käsitata kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus.

Kriminaalmenetluses ei ole keegi kohustatud tõendama oma süütust.

Kriminaalmenetluses kõrvaldamata kahtlus kahtlustatava või süüdistatava süüdiolukus tõlgendatakse tema kasuks.

Kohtueelset menetlust juhib **prokuratuur**, tagades selle seaduslikkuse ja tulemuslikkuse ning esindab riiklikku süüdistust kohtus.

Uurimisasutus või prokuratuur alustab kriminaalmenetlust esimese uurimis- või muu menetlustoiminguga, kui selleks on ajend ja alus ning puuduvad kriminaalmenetlust välistavad asjaolud.

Politseiamet, Keskkriminaalpolitsei ja politseiprefektuurid on uurimisasutused ja täidavad vastavaid ülesandeid.

Kriminaalmenetluse ajend on kuriteoteade või kuriteole viitav muu teave.

Kriminaalmenetluse alus on kuriteo tunnuste sedastamine kriminaalmenetluse ajendis.

Kuriteoteade esitatakse uurimisasutusele või prokuratuurile suuliselt või kirjalikult.

Teade, milles isikut süüdistatakse kuriteos, on **kuriteokaebus**.

Kohapeal vahetult esitatud suuline kuriteoteade protokollitakse ja telefoni teel edastatud kuriteoteade talletatakse kirjalikult või helisalvestatakse.

Uurimisasutus või prokuratuur on kohustatud kuriteoteate saamisest alates kümne päeva jooksul teatama kuriteoteate esitajale kriminaalmenetluse alustamata jätmisest.

Kuriteokaebuse esitamise korral teatab uurimisasutus või prokuratuur kriminaalasja alustamata jätmisest ka isikule, kelle kohta kuriteokaebus on esitatud.

Kriminaalmenetlust ei alustata või alustatud kriminaalmenetlus lõpetatakse, kui:

- 1) puudub kriminaalmenetluse alus;
- 2) kuriteo aegumistähtaeg on möödunud;
- 3) amnestiaakt välistab karistuse kohaldamise;

**Süütuse
presumptsioon**

**Kriminaal-
menetlust
ei alustata
või
lõpetatakse ...**

<p>Alaealine</p>	<p>4) kahtlustatav või süüdistatav on surnud või juriidilisest isikust kahtlustatav või süüdistatav on lõppenud;</p> <p>5) samas süüdistuses on isiku suhtes jõustunud kohtulahend või kriminaalmenetluse lõpetamise määrus.</p> <p>Kui kriminaalmenetlust ei alustata või see lõpetatakse põhjusel, et õigusvastase teo on toime pannud oma ea tõttu süüvõimetu alaealine, saadab uurimisasutus või prokuratuur kriminaalasja materjalid alaealise elukoha järgsele alaealiste komisjonile.</p> <p>Uurimisasutus teeb menetlustoiminguid iseseisvalt, kui menetlustoiminguks ei ole vaja kohtu luba või prokuratuuri luba või korraldust.</p> <p>Uurimisasutusel on õigus nõuda kriminaalasja lahendamiseks vajaliku dokumendi esitamist.</p>
<p>Kahtlustatav</p>	<p>Kahtlustatav on isik, kes on kuriteos kahtlustatavana kinni peetud, või isik, keda on piisav alus kahtlustada kuriteo toimepanemises ja kes on allutatud menetlustoimingule.</p> <p>Kahtlustatavale selgitatakse viivitamata tema õigusi ja kohustusi ning ta kuulatakse üle kahtlustuse sisu kohta. Ülekuulamise võib edasi lükata, kui kahtlustatava tervise seisund ei võimalda tema kohest ülekuulamist ning kui see on vajalik kaitsja ja tõlgi osavõtu tagamiseks.</p>
<p>• õigused</p>	<p>Kahtlustataval on õigus:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) teada kahtlustuse sisu ja anda selle kohta ütlusi või keelduda ütluste andmisest; 2) teada, et tema ütlusi võidakse kasutada süüdistuseks tema vastu; 3) kaitsja abile; 4) kohtuda kaitsjaga teiste isikute juuresolekuta; 5) kaitsja juuresolekul olla üle kuulatud, osaleda vastastamisel, ütluste seostamisel olustikuga ja tema äratundmiseks esitamisel; 6) osaleda vahistamistaotluse arutamisel kohtus; 7) esitada tõendeid; 8) esitada taotlusi ja kaebusi; 9) tutvuda menetlustoimingu protokolliga ning teha menetlustoimingu tingimuste, käigu ja tulemuste ning protokolliga kohta avaldusi, mis protokollitakse; 10) anda nõusolek kokkuleppemenetluse kohaldamiseks, osaleda kokkuleppemenetluse läbirääkimistel, teha ettepanekuid kohaldamisele kuuluva karistusliigi ja -määra kohta ning sõlmida või sõlmimata jätta kokkuleppemenetluse kokkulepe.
<p>• kohustused</p>	<p>Kahtlustatav on kohustatud:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ilmuma uurimisasutuse, prokuratuuri või kohtu kutsel;

- 2) osalema menetlustoimingus ning alluma uurimisasutuse, prokuratuuri ja kohtu korraldustele.

Süüdistatav on isik, kelle kohta prokuratuur on koostanud süüdistusakti või isik, kellega on kokkuleppemenetluses sõlmitud kokkulepe.

Süüdistataval on kahtlustatava õigused ja kohustused. Süüdistataval on õigus tutvuda kaitsja vahendusel kriminaaltoimikuga ja võtta osa kohtulikust arutamisest.

Süüdistatav, kelle suhtes on jõustunud süüdimõiste kohtuotsus, on **süüdimõistetud**.

Süüdistatav, kelle suhtes on jõustunud õigeksmõiste kohtuotsus, on **õigeksmõistetud**.

Kannatanu on füüsiline või juriidiline isik, kellele on kuriteoga või süüvõimetu isiku poolt õigusvastase teoga vahetult tekitatud füüsilist, varalist või moraalset kahju.

Kannatanul on õigus:

- 1) vaidlustada kriminaalmenetluse alustamata jätmine või lõpetamine;
- 2) esitada tsiviilhagi enne kohtuliku uurimise lõpetamist maa- või linnakohtus;
- 3) anda ütlusi või keelduda ütluste andmisest seadustikus sätestatud alustel;
- 4) esitada tõendeid;
- 5) esitada taotlusi ja kaebusi;
- 6) tutvuda menetlustoimingu protokolliga ning teha menetlustoimingu tingimuste, käigu ja tulemuste ning protokolliga kohta avaldusi, mis protokollitakse;
- 7) tutvuda kriminaaltoimiku materjalidega;
- 8) võtta osa kohtulikust arutamisest;
- 9) anda nõusolek kokkuleppemenetluse kohaldamiseks või sellest keelduda, anda arvamus süüdistuse ja karistuse ning süüdistuses nimetatud kahju suuruse ja tsiviilhagi kohta.

Kannatanu on kohustatud:

- 1) ilmuma uurimisasutuse, prokuratuuri või kohtu kutsel;
- 2) osalema menetlustoimingus ning alluma uurimisasutuse, prokuratuuri ja kohtu korraldustele.

Tunnistaja on füüsiline isik, kes võib teada tõendamiseseme asjaolusid.

Kriminaalasjas **ei või tunnistajana osaleda** samas asjas kahtlustatav või süüdistatav isik, samuti uurimisasutuse ametnik, prokurör ega kohtunik, kelle menetluses on kriminaalasi.

Tunnistaja on kohustatud andma tõeseid ütlusi, kui ütluste andmisest keeldumiseks puudub seaduslik alus.

Süüdistatav

Kannatanu

• õigused

• kohustused

Tunnistaja

**Kutse
uurimis-
asutusse**

Isiku võib uurimisasutusse kutsuda telefoni, faksi või muu tehnilise sidevahendi kaudu edastatud kutsega. Kutses märgitakse:

- 1) kutsutava isiku nimi;
- 2) kutsuja ametinimetus, nimi ning kontaktandmed;
- 3) kutsumise põhjus ja kellena isik välja kutsutakse;
- 4) juriidilise isiku kutsumise korral, kas kutse on seaduslikule esindajale või esindajale;
- 5) ilmumise kohustuslikkus;
- 6) ilmumise aeg ja koht;
- 7) kriminaalasja number;
- 8) kohustus teatada ilmumata jäämisest ja selle põhjusest;
- 9) ilmumata jäämise tagajärjed.

Kutse lõpposa **sisaldab teatist**, mis täidetakse, kui kutse antakse isikule allkirja vastu üle. Teatistes märgitakse kutse vastuvõtnud isiku nimi, tema allkiri kutse vastuvõtmise kohta, kutse kättesaamise kuupäev ning kutsutava äraolekul kutse vastuvõtnud isiku kohustus anda kutse kutsutavale esimesel võimalusel üle või teatada kutsujale kutse edastamise võimatusest. Kutse vastuvõtmisest keeldumise kohta teeb kutse kättetoimetaja kutse lõpposas olevale teatisele märke, mida kinnitab oma allkirjaga.

Kutse tuleb isikule teatavaks teha või kätte toimetada nii, et talle jääks ilmumiseks piisav ajavaru.

Kui uurimisasutuse ametnik on veendunud, et kriminaalasjas vajalikud tõendid on kogutud, koostab ta viivitamata kohtueelse menetluse kokkuvõtte ja lisab selle kriminaaltoimikusse.

Kohtueelne menetlus politseiasutuses lõpeb kokkuvõtte koostamise ja kriminaaltoimiku edastamisega prokuratuurile.

Igast teie suhtes või teie nähes toime pandud süüteost teatage kohe politseisse tasuta telefonil 110.

Number valitakse ühtemoodi kõigilt telefonidelt.

Kui helistate politseisse:

- öelge, kes helistab ja kust;
- rääkige konkreetselt, mis on juhtunud;
- ärge katkestage kõnet enne, kui saate selleks loa.

Püüdke:

- jätta meelde sündmusega seotud isikute ja transpordivahendite võimalikult täpne kirjeldus;
- võimalusel kindlustage sündmuskoha puutumatus.

Kuriteo ohvriks langedes **tuleb sellest võimalikult kiiresti** teada politseile **ja käituda vastavalt sealt saadud juhistele.**

Kuriteosündmusest võid politseile teatada:

- helistades tasuta lühinumbril **110**

**Helistades
politseisse**

- minnes kohale lähimasse politseiprefektuuri, -osakonda või -jaoskonda.

Politsei reageerib kõigile väljakutsetele võimalikult kiiresti, samas teenindatakse alati esmajärjekorras kiiret reageerimist nõudvaid väljakutseid, näiteks kui

- kuritegu toimus vahetult enne teadet ja selle toimepanijad pole jõudnud sündmuskohast kuigi kaugele;
- kuritegu on hetkel veel toimumas;
- tegemist on raske isikuvastase kuriteoga jms.

Sündmuskohal:

- püüdke säilitada sündmuskoht politsei saabumiseni võimalikult puutumatuna;
- jätke meelde või pange kirja võimalike kahtlustatavate ja tunnistajate andmed ning edastage need politseile;
- olge tähelepanelik ja rääkige oma kahtlustest ka politseile.

Mida kiiremini teatate sündmusest politseile ja mida paremini on säilinud kuriteo toimepanemise sündmuskoht, seda tõenäolisem on kurjategijate kindlakstegemine ja nende süü tõendamine.

Politsei ja ohvriabi

(vt. Sotsiaalhoolekanne lk 175).

Ohvriabi seadus reguleerib riiklikku ohvriabi korraldust ja kuriteo-ohvritele riikliku hüvitise maksmise korda.

Ohvriabiteenus on avalik teenus, mille eesmärgiks on hooletuse või halva kohtlemise, füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalda ohvriks langenud isikute toimetulekuvõime säilitamine või parandamine. Ohvrit nõustatakse ja abistatakse suhtlemisel riigi ja kohaliku omavalitsuse asutustega ning juriidiliste isikutega.

Hüvitist makstakse Eesti Vabariigi territooriumil toimepandud vägivaldakuriteo ohvritele ja ohvri ülalpeetavatele, samuti on õigus saada hüvitist ohvri ravi- ja matusekulude eest on füüsilisel isikul, kes kannab ohvri ravikulud või matuse korraldamise kulud.

Kohtueelset uurimist teostav politseiasutus on kohustatud teavitama seaduse sisustneid, kes võiksid saada seaduse alusel ohvriabiteenust või hüvitist.

Uurimisasutuse tõend väljastatakse ohvrile või tema esindajale kirjaliku avalduse alusel.

Uurimisasutuse tõendi koostab uurimisasutuse ametnik, kes teostab kriminaalmenetlust, või muu selleks volitatud ametnik masinakirjas või elektrooniliselt.

Uurimisasutuse tõendi koostamiseks õigustatud ametnik vaatab laekunud avalduse läbi kümne kalendripäeva jooksul avalduse lae-

Käitumine
sündmuskohal

Ohvriabi

Hüvitis

Tõend

kumise päevast arvates selleks ajaks kriminaalasjas kogutud materjalide ja tõendite põhjal.

Uurimisasutuse tõendi varguse, kadumise või hävimise korral väljastatakse ohvrile või tema esindajale soovi korral dokumendi teine eksemplar.

Politsei annab nõu

Laps

Nõuanded lapsele:

- 1) Teata alati kodustele, kuhu, kui kauaks ja kellega lähed!
- 2) Ole liikluses tähelepanelik ja ettevaatlik!
- 3) Ära mine kaasa võõrastega!
- 4) Ära võta tundmatult inimeselt vastu maiustusi!
- 5) Ära kutsu endale külla juhuslikke tuttavaid või neid, keda alles vähe tunnend!
- 6) Hoida oma rahakotti, õpilaspiletit, sõidukaarti, võtmeid ja muid Sulle tähtsaid asju riiete või koolikoti sisetaskus!
- 7) Ära jäta oma asju laokile ja järelvalveta!
- 8) Ära kelgi enda ja oma pere hinnaliste asjadega!
- 9) Ära puuduta tundmatuid esemeid!

Autoomanik

Nõuanded autoomanikule:

- 1) Hoidke oma autot garaazhis, valvatavas parklas või hästi valgustatud kohas.
- 2) Kasutage vargaid peletavaid signalisatsioonisüsteeme, samuti rooli-, pedaali-, käigukangi- ja teisi lukke.
- 3) Ärge jätke mitte minutikski autost lahkudes süütevõtmeid autosse, sest ärandajale piisab sekunditest.
- 4) Hoidke oma auto alati heas sõidukorras ja piisava bensiinivaruga, et vältida juhuslikku teelejäämist ohtlikes kohtades.
- 5) Ka siis kui olete ise autos, hoidke ukсед alati lukus. Suheldes võõraga pilutage akent, et väljast ei saaks uksi avada.
- 6) Märkige üles või jätke meelde kahtlase auto registreerimisnumber.
- 7) Kui mõni auto, mis ei ole politsevärvides, sunnib teid peatuma, olge igaks juhuks ettevaatlik.
- 8) Kui arvate, et teid jälitatakse, tehke mõni haak tihedama liiklusega rahvarohkemasse kohta või sõitke kohe lähima politseipatrullini.
- 9) Kindlustage oma auto turuhinnast lähtuvalt, nii kannate võimaliku varguse või ärandamise korral vähem kahju.
- 10) Ärge jätke autosse nähtavale asju või esemeid, mis võivad vargale silma jääda ja ahvatleda teda autosse sisse murdma! - Sissemurdmisega tekitatud kahju võib olla suurem autosse jäetud asjade tegelikust väärtusest.

- 11) Asjad, mis kindalaekasse ei mahu ja mida kaasa võtta ka ei taha, asetage pakiruumi.
- 12) Märgistage oma automakk, stereosüsteem ja muud taolised esemed nii, et hiljem oleks võimalik kindlaks teha nende kuuluvust.
- 13) Kirjutage üles seadmete seerianumbrid ja hoidke andmeid kindlas kohas.
- 14) Parkige auto ainult hea nähtavusega kohta. Ka parklasse, parkimismajja või garaaži paigutatud autosse ärge jätke nähtavale kohale hinnalisi asju. Üldjuhul ei vastuta parkimisteenust pakkuvad ettevõtted autosse jäetud asjade eest.
- 15) Autost lahkumisel kontrollige alati, kas olete lukustanud kõik ukсед ja pagasiruumi ning sulgenud aknad.
- 16) Kui autol on häireseade, ärge unustage seda parkimise korral sisse lülitada.

Koostöö politseiga suudab pidurdada autovargaid:

- 1) Varastatud auto tagasiostmise pakkumisest tuleb viivituseeta informeerida politseid.
- 2) Kahtlastest toimingutest garaažide juures teatage kohe politseile. Suur osa varastatud autodest seisab pikemat või lühemat aega selleks eelnevalt üüritud garaažides. Politsei vajab informatsiooni selliste garaažide tuvastamiseks. Kui te ei soovi oma isikut politseile avalikustada, piisab helistamisest politsei vihjetelefonile.
- 3) Ka võõra auto ärandamiskahtlusest tuleks politseile kohe teada anda.
- 4) Ärge suhtuge ükskõiksusega tähelepanekutesse, mis teie arvates võivad olla seotud autode vargustega või neid sooritavate isikutega, sest nende järgmiseks ohvriks võite olla just teie. Kasulik on aidata kurjategijad tabada, enne kui ise kahju saate!

Mobiiltelefoni omanikule: Kuidas vähendada ohtu sattuda varguse ohvriks?

- 1) Kui kõnnite tänaval, siis peaks mobiiltelefon olema sellises kohas, kust võõras teda ei märka ja hõlpsasti kätte ei saa, näiteks kaelapaela küljes, kuid riiete all; taskus, kuid nendes taskutes, mis on lukustatavad ja vargal võtaks kauem aega telefonini jõudmiseks; käekotis või koolikotis, kuid sahtlites, mis on lukustatavad ja kotti avades ei tohiks telefon sealt silma hakata. Telefon võiks tänaval ja rahvarohketes kohtades liikudes olla suunatud värinalarmile.
- 2) Püüdke vältida tänaval kõndides telefoniga rääkimist, eriti siis kui olete üksi. Vajadusel kasutage telefoni kohas, kus on rohkem inimesi.
- 3) Ärge laenake oma telefoni võhivõõrale, kui tekib väikseim-

Mobiiltelefoni omanik

**Kuritegu
märgates**

gi kahtlus, et telefoni küsival inimesel võib olla kuri plaan telefon omastada.

- 4) Koolipäevadel peaks mobiiltelefon olema kindlalt õpilase kotis ja helin summutatud, ka ei tohiks telefon olla koolilaul ilma järelevalveta.
- 5) Ärge ostke mobiiltelefone tundmatute inimeste käest ilma dokumentideta. On suur tõenäosus, et osutate heauskseks ostjaks ja teie soetatud mobiiltelefoni vastu võib huvi tunda politsei.

Mida aga teha juhul, kui olete langenud telefonivarga ohvriks?

- 1) Kõigepealt tuleb ühendust võtta operaatorfirmaga ja paluda sulgeda telefonikaart. Operaatorfirmad võtavad teie kõnesid vastu ööpäevaringselt.
- 2) Kindlasti peaks tegema politseile avalduse. Avaldus tuleks teha selle piirkonna politseile, kus toimus mobiilivargus. Avalduse võib saata ka kirjalikult.

Mida teha, kui oled tunnistajaks kuriteole?

- 1) Kui juhtute nägema kuriteo toimepanemist, teatage sellest **võimalikult kiiresti** politseisse telefonil **110**.
- 2) Kui kuritegu on võimalik ära hoida, püüdke kurjategijaid takistada. Tihti piisab vaid sellest, kui kurjategijatele märku annate, et neid on tähele pandud.
- 3) Ärge unustage enda turvalisuse tagamist! Paljudes olukordades on kasulik ära oodata politseipatrulli saabimine.
- 4) Püüdke säilitada kuriteo sündmuskoht politsei saabumiseni võimalikult puutumatuna.
- 5) Jätke meelde või pange kirja võimalike kahtlustatavate ja tunnistajate andmed ning edastage need politseile.
- 6) Kui kuriteo tulemusena on keegi vigastada saanud, teatage sellest viivitusega politsei juhtimiskeskusele (**110**) või helistage hädaabinumbri (**112**).

Politseiamet www.politsei.ee

Ravikindlustus

Eestis kehtib kohustuslik ravikindlustus. 13 % iga töötava inimese brutopalgalt suundub läbi maksuameti haigekassale. Kohustuslikuks nimetatakse ravikindlustust Eestis seetõttu, et seadusega on pandud tööandjale kohustus maksta kõigi töötavate inimeste eest sotsiaalmaksu, ettevõtlusega tegelevad üksikisikud peavad ise maksma sotsiaalmaksu oma tulult.

Eesti ravikindlustus järgib **solidaarsusprintsipi**: haigestumise korral raviteenuse maksumus, mille haigekassa inimese eest ravi-asutusele tasub, ei sõltu konkreetse inimese eest makstud sotsiaalmaksu suurusest. Töötava elanikkonna eest makstud sotsiaalmaksust tasub haigekassa ka mittetöötavate inimeste (lapsed, vanurid) ravi eest.

Vältimatut abi on Eestis õigus saada kõigil inimestel. Vältimatut abi tuleb osutada olukorras, kus abi edasilükkamine või selle andmata jätmine võib põhjustada abivajaja surma või püsiva tervisekahjustuse.

Kindlustatud inimesed

Vastavalt ravikindlustuse seadusele on õigus ravikindlustusele Eesti alalistel elanikel või tähtajalise elamisloa alusel Eestis elavatel inimestel, kelle eest makstakse või kes iseenda eest maksavad sotsiaalmaksu, samuti nende inimestega ravikindlustuse seaduse või vastava lepingu alusel võrdsustatud inimestel.

Kõigile alla 19-aastastele isikutele on ravikindlustus garanteeritud sõltumata sellest, kas nende vanemad töötavad või mitte.

Kindlustatud inimesed on:

- **Üle ühekuuse tähtajaga või määramata ajaks** sõlmitud töö- või ametilepingu alusel töötav isik, kelle sotsiaalmaksu maksja võtab haigekassas arvele;
- **Füüsilisest isikust ettevõtja** või elukohajärgses Maksuameti kohalikus asutuses registreeritud isik, kes maksab ise enda eest sotsiaalmaksu;
- Kaitsejõududes ajateenistuses olev **ajateenija**, kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik;
- **Üle kolmekuuse tähtajaga või tähtajatu** töövõtu-, käsundus- või muu teenuse osutamiseks sõlmitud völaõigusliku lepingu alusel töö- või teenustasusid saav isik ja kelle eest maksab sotsiaalmaksu lepingu teine pool;

Töötaja eest maksab sotsiaalmaksu tööandja

Kindlustatud on:

Kindlustatud

- **Kuni 3-aastase lapsega lapsehoolduspuhkusel** olev, mittetöötav kuni 3-aastast last kasvatav vanem ja 3- või enamalapselises perekonnas 3 – 8-aastast last kasvatav mittetöötav isik, kes saab lapsehooldustoetust ja kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik;
- **Kindlustatud isiku ülalpeetav abikaasa**, kes kasvatab vähemalt ühte alla 8-aastast last või 8-aastast last kuni esimese klassi lõpetamiseni või vähemalt kolme alla 16-aastast last ja ei saa riigi poolt lapsehooldustasu ja kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik;
- **Sotsiaaltoetust saav isik**, kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik;
- **Rase naine** alates raseduse 12. nädalast;
- Isik kuni 19-aastaseks saamiseni;
- Isik, kes saab Eestis määratud **riiklikku pensioni**;
- Kindlustatud isiku **ülalpeetav abikaasa**, kellel on vanaduspensionieani jäänud kuni 5 aastat;
- **Töötü abiraha saav** isik, kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik;
- Avalikus teenistuses töötav või kaadrikaitseväelasena lepingulisse teenistusse võetud või asendusteenistuses olev isik, Riigikogu liige, Vabariigi President, Vabariigi Valitsuse liige, kelle sotsiaalmaksu maksja võtab haigekassas arvele;
- Juriidilise isiku juhtimis- või kontrollorgani liige, kelle eest juriidiline isik tasub sotsiaalmaksu;
- Tuumakatastroofi, tuumakatsetuse või aatomielektriijaama avarii tagajärgede likvideerimisest osavõtnud isik, kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik;
- Eesti välisesinduses töötava diplomaadi ja teenistuja mittetöötav abikaasa, kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik;
- 3 – 16-aastase keskmise, raske või sügava puudega lapse vanem või võõrasvanem, kellele makstakse hooldajatoetust ja kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik;
- 16 – 18-aastase raske või sügava puudega lapse vanemale või võõrasvanemale, kellele makstakse hooldajatoetust ja kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik;
- 18-aastase ja vanema raske või sügava puudega isiku hooldajale või eestkostjale, kellele makstakse hooldajatoetust ja kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik;
- Õigusaktide alusel asutatud ja tegutsevas Eesti õppeasutuses või välisriigi samaväärses õppeasutuses põhiharidust omandav **õpilane kuni 21 aasta vanuseni**, üldkeskharidust või põhihariduse baasil **kutsekeskharidust omandav õpilane kuni 24-aasta vanuseni**, keskhariduse baasil **kutsekeskharidust omandav õpilane** ning Eesti alalisest elanikust **üliõpilane**;

Õpilane

Üliõpilane

- Lepingu alusel kindlustatuga võrdsustatud isik;
- Välislepingute alusel kindlustatud on Ukraina pensionärid, kes elavad Eestis elamisloa alusel.

Haigekassa liikmekaart ja Euroopa ravikindlustuskaart

Alates 1. augustist 2004 kontrollitakse kindlustust isikut tõendava dokumendi alusel. See tähendab, et arsti juurde minnes peab kaasas olema pass, ID-kaart või Euroopa ravikindlustuskaart.

Alates 1. augustist 2004 ei anna haigekassa välja enam nn rohelisi haigekassakaarte vaid Euroopa ravikindlustuskaarte.

Kui roheline siseriiklik haigekassakaart andis õiguse arstiabile üksnes Eestis, siis **Euroopa ravikindlustuskaart** annab õiguse vajaminevale arstiabile **Euroopa Liidu territooriumil ja Euroopa Majandusühenduse piirkonnas viibimise ajal.**

Lastele kuni 15. eluaastani väljastab haigekassa Euroopa ravikindlustuskaardi kehtivusega kuni 5 aastat. Isikutele, kes on vanemad kui 15, annab haigekassa välja Euroopa ravikindlustuskaardi kehtivusega kuni 1 aasta. **Sündinud laps tuleb vanematel haigekassas arvele võtta** ja talle annab haigekassa kohe välja juba Euroopa ravikindlustuskaardi.

Euroopa ravikindlustuskaardi asendussertifikaadi väljastab haigekassa siis, kui kindlustuskaitse kehtivus on lühem kui 3 kuud, kui kaart on kadunud või inimesel on kiiresti vaja kindlustust tõendavat dokumenti. Euroopa ravikindlustuskaart ja asendussertifikaat kehtivad ainult koos isikut tõendava dokumendiga.

Euroopa ravikindlustuskaardi saab inimene kätte 10 päeva jooksul, asendussertifikaadi aga kohe haigekassa piirkondlikus osakonnas või büroos.

Euroopa ravikindlustuskaarti saab taotleda vähemalt 15-aastane inimene, kellel on pass või ID kaart. Lapsele saab kaarti taotleda kuni 18. eluaastani ka **lapsevanem** või esindaja.

Euroopa ravikindlustuskaardi taotlemiseks **on järgmised võimalused:**

- kodanikuportaali kaudu <https://www.eesti.ee>;
- tuua taotlus ise haigekassa klienditeeninduse büroosse;
- saata taotlus haigekassasse postiga;
- saata taotlus haigekassasse e-postiga digitaalselt allkirjatatuna.

Kaardi saab inimene kätte:

- lihtkirjaga sellel aadressil, mis on registreeritud haigekassa andmebaasis;
- haigekassa klienditeeninduse büroost.

**Kaasa isikut
tõendav
dokument**

**Asendus-
sertifikaati
saab kätte
kohe**

Perearst

Taotluse vorm on saadaval haigekassa koduleheküljel ja haigekassa piirkondlike osakondade klienditeeninduse büroodes.

Informatsioon Eesti Haigekassa poolt välja antavatel Euroopa Ravikindlustuskaartidel ning asendussertifikaatidel **eesti keeles**.

Üldarstiabi

Eestis on **perearstisüsteem**, mis tähendab, et **haigestumise korral on inimese esimene kontaktisik perearst**. Ta osutab oma nimistusse kuuluvatele inimestele üldarstiabi; annab nõu, kuidas ennetada haigusi, vigastusi või mürgistusi. **Vajadusel suunab perearst patsiendi õige eriarsti juurde** konsultatsioonile või haiglasse. Vastavalt ravikindlustusseadusele on patsiendil võimalik mõne eriarsti vastuvõtule minna **ilma perearsti saatekirjata**.

Need eriarstid on:

- naistearst
- nahaarst
- silmaarst
- hambaarst
- psühhiaater
- tuberkuloosiarst
- ägedate traumade korral kirurg või traumatoloog.

112

Erakorraline abi kiirabilt**Kiirabi**

Kiirabi kutsumiseks kehtib Eestis ühtne häirekeskuse telefoninumber **112**. Kiirabi osutab esmast arstiabi **kõigile** Eesti Vabariigi territooriumil viibivatele inimestele. Kiirabi poole tuleb pöörduda siis, kui haige vajab **erakorralist abi** ja tema seisund ei võimalda perearsti poole pöördumist.

Perearsti valimine ja vahetamine

Igal kindlustatul on olemas perearst, kelle ta on ise valinud või kes on talle määratud maavanema poolt. Perearsti võib vajadusel (elukoha vahetus jms) vahetada.

Oma perearsti nime ja kontaktandmeid saate kontrollida internetipangast e-teenuste alt, kodanikuportaalist (www.riik.ee/kodanikuportaal), küsida **Haigekassa** klienditeenindusest **kliendiinfonumbril 16363** või haigekassa kohalikust osakonnast.

Kuidas perearsti juurde registreeruda?

- 1) Esitage isiklikult või tähitud kirjaga avaldus valitud perearstile.
- 2) Perearst võtab isiku nimistusse isiku enda, lapsevanema või eestkostja avalduse alusel.
- 3) Kui perearst ei ole teile seitsme tööpäeva jooksul keeldumisest kirjalikult teatanud, kuulute tema nimistusse hilje-

**Registree-
rumine**

malt avalduse esitamisele järgneva kuu esimesest kuu-päevast.

- 4) Perearst võib keelduda teie võtmisest oma nimistusse juhul, kui seal on juba üle 2000 inimese, või kui Teie alaline elukoht ei ole perearsti teeninduspiirkonnas. Perearst võib võtta oma nimistusse, olenemata piirsuuruse ületamisest, juba varem tema nimistusse kuuluvate isikute pereliikmeid.

Kuidas saab vahetada perearsti?

Kirjutage avaldus uue perearsti nimele ja teavitage endist perearsti nimistust lahkumisest.

Uue perearsti nimistusse arvamisel on vajalik tuua oma uuele perearstile ka teie haiguslugu või ambulatoorne tervisekaart. **Andmed inimese tervise seisundi kohta on delikaatsed** ja nendega ümberkäimisel tuleb arvestada kehtivate seadustega.

Ambulatoorse tervisekaardi ületoomiseks uuele perearstile on 3 võimalust:

- Arsti ja patsiendi vahelise usalduse alusel võib eelmine perearst anda teile allkirja vastu haigusloo või ambulatoorse tervisekaardi, mille viite isiklikult või saadate tähitud postipakina uue perearsti aadressil järgneva kuu esimeseks kuu-päevaks.
- Ka teie eelmisel perearstil lasub vastutus delikaatsete isikuandmete saladuse hoidmisel ja ta võib anda üle teie haigusloo või ambulatoorse tervisekaardi uuele perearstile vastavasisulise kirjaliku nõude saamisel. Ravidokumentatsiooni üleandmisel vormistatakse sellekohane akt, millega läheb vastutus haigusloos või ambulatoorses tervisekaardis olevate delikaatsete andmete konfidentsiaalsuse tagamiseks üle uuele perearstile.
- "Isikuandmete kaitse seaduse" kohaselt on inimesel õigus saada enda kohta käivaid delikaatseid isikuandmeid 1 kord aastas tasuta. See tähendab seda, et pöördumisel perearsti/tervishoiuteenuse osutaja poole on teil õigus saada väljavõtte või koopia oma ambulatoorsest tervisekaardist. Sama kehtib ka juhul, kui tervisekaart on paigutatud arhiivi.

Kas ravikindlustuseta isik võib pöörduda oma perearsti poole abi saamiseks? Kes tasub ravikindlustuseta isiku eest ravikulud perearstile?

Võib. Registreerimine perearsti vastuvõtule toimub tavalistel alustel. **Ravikindlustuseta isikud tasuvad osutatud üldarstiabi eest ise**, kusjuures teenuse hinna kehtestamise õigus on perearstil.

Perearsti
vahetamine

Tervisekaardi
ületoomine

Haigusleht**Keskmise tulu arvutamine****Andmed maksuametist**

Erakorralise või vältimatu abi eest ravikindlustuseta haigise tasuma ei pea. Sellistel juhtudel tasutakse perearstile riigieelarves ettenähtud vahenditest vastavalt Sotsiaalministeeriumi ja Eesti Haigekassa vahelisele lepingule.

Ajutise töövõimetuse hüvitis

Ajutise töövõimetuse hüvitist makstakse töövõimetuslehe alusel inimestele, kes on kindlustud tööandja või võlaõigusliku lepingu-partneri kaudu või füüsilisest isikust ettevõtjana. **Hüvitise arvestamise aluseks on ühe kalendripäeva keskmine tulu.**

Ühe kalendripäeva keskmine tulu arvutatakse kahel viisil:

- avalikus teenistuses töötava isiku ja töölepingu alusel töötava isiku kalendripäeva keskmine tulu võrdub töövõimetuslehel märgitud töö- või teenistuskohustuste täitmise vabastuse alguspäeva kalendriaastale eelnenud kalendriaastal isikule arvestatud sotsiaalmaksu alusel arvutatud tulu ja arvu 365 jagatisega. Arvust 365 arvatakse maha päevade arv, millal isik oli töölt vabastatud töövõimetuslehe alusel;
- võlaõigusliku lepingu alusel töö- või teenustasusid saava isiku, juriidilise isiku juhtimisorgani liikme või füüsilisest isikust ettevõtja kalendripäeva keskmine tulu võrdub töövõimetuslehel märgitud töö- või teenistuskohustuste täitmise vabastuse alguspäeva kalendriaastale eelnenud kalendriaastal isikule makstud sotsiaalmaksu alusel arvutatud tulu ja arvu 365 jagatisega. Arvust 365 arvatakse maha päevade arv, millal isik oli töölt ajutiselt vabastatud töövõimetuslehe alusel.

Kui eelnenud kalendriaastal isikul tulu puudus või see oli väga väike, siis:

- esimesel kirjeldatud juhul on isikule tagatud **hüvitise arvestamine kuupalga alammääralt** juhul, kui isiku põhipalk on sellega võrdne või suurem. Sellisel juhul ühe kalendripäeva keskmine tulu võrdub kuupalga alammäär ja arvu 30 jagatisega. Kui isiku põhipalk on väiksem kuupalga alammäärast, siis ühe kalendripäeva keskmine tulu võrdub põhipalga ja arvu 30 jagatisega;
- teisel kirjeldatud juhul võrdub isiku kalendripäeva keskmine tulu sotsiaalmaksuseaduses kehtestatud määra (2004. aastal 700 krooni) ja arvu 30 jagatisega. Füüsilisest isikust ettevõtja puhul on eelnev kehtiv juhul, kui tal on kohustus maksta sotsiaalmaksu avansilisi makseid.

Kalendripäeva keskmise tulu arvestamisel lähtutakse maksuameti poolt esitatud sotsiaalmaksu maksmist puudutavatest andmetest.

Ajutise töövõimetuse hüvitise maksmine

Ajutise töövõimetuse hüvitis **makstakse välja hüvitise saaja arveldusarvele** või hüvitise saaja haigekassas vormistatud kirjaliku avalduse alusel kolmanda isiku arveldusarvele Eestis või hüvitise saaja kulul hüvitise saaja arveldusarvele välisriigis.

Hüvitis makstakse välja 30 kalendripäeva jooksul, alates nõuete kohaselt vormistatud dokumentide laekumisest haigekassasse.

Hüvitiselt peetakse kinni tulumaks.

Oma ajutise töövõimetuslehe seisu saab teada internetipangast, kodanikuportaalist (<https://www.eesti.ee>) või helistades Haigekassa lühinumbril 16363.

Ajutine töövõimetus

Haigushüvitis

Haigushüvitist makstakse kindlustatule töövõimetuslehele märgitud töö- või teenistuskohustuste täitmisest vabastuse **teisest päevast**. Erandiks on tervislikel põhjustel ajutiselt teisele tööle üleviimine või töötingimuste kergendamine, siis makstakse haigushüvitist esimesest päevast.

Haigushüvitist makstakse ühe **kalendripäeva kohta 80% ühe** kalendripäeva keskmisest tulust.

Tööõnnetuse tagajärjel haigestumise, kutsehaigestumise ning kuriteo tõkestamise või riiklike ja ühiskondlike huvide kaitsmise ning inimelu päästmise tagajärjel haigestumise korral makstakse haigushüvitist ühe kalendripäeva eest **100%** ühe kalendripäeva keskmisest tulust.

Ajutiselt teisele tööle üleviimise või töötingimuste kergendamise korral makstakse haigushüvitist sellises summas, et hüvitis koos selle ajavahemiku eest saadava palgaga, jagatuna selle ajavahemiku kalendripäevadega, on võrdne isiku kalendripäeva keskmise tuluga.

Kindlustatud isikul on õigus saada haigushüvitist kalendriaastas kokku mitte rohkem kui **250 päeva eest**. Järjest võib hüvitist saada 182 päeva ulatuses. Tuberkuloosi korral on õigus saada haigushüvitist pidevalt mitte rohkem kui 240 päeva.

65-aastaselt või vanemal töötaval inimesel on õigus saada haigushüvitist kalendriaastas kokku kuni **90 kalendripäeva eest** ja ühe haiguse korral järjest kuni 60 kalendripäeva ulatuses.

Töövõimetuspensioni saaval töötaval inimesel, kes on haiguslehel haiguse või vigastuse tõttu, mille pärast määrati talle töövõimetus-

**30 päeva
jooksul**

**Haigushüvitist
makstakse
teisest päevast**

Rasedus- ja sünnituspuhkus 140 päeva

Hooldushüvitist makstakse esimesest päevast kuni 14 päeva

pension, on õigus saada haigushüvitist kalendriaastas kokku kuni 90 kalendripäeva eest ja ühe haiguse korral järjest kuni 60 kalendripäeva ulatuses.

Sünnitushüvitis

Kui kaua kestab rasedus- ja sünnituspuhkus?

Rasedus- ja sünnituspuhkus kestab 140 päeva. Mitmikute sünni või tüsistusega sünnituse korral 154 päeva. Naisel on **õigus jääda rasedus- ja sünnituspuhkusele, kui arsti määratud eeldatava sünnitamiskuupäevani on jäänud 70 päeva ehk 30-ndal rasedusnädalal**. Puhkusele võib jääda ka hiljem. Kui naine jääb rasedus- ja sünnituspuhkusele vähemalt 30 päeva enne eeldatavat sünnitamiskuupäeva, siis on tal õigus saada sünnitushüvitist 140 päeva eest. Kui raseduse ajal on arsti otsuse alusel raseda töö- või teenistuskohustusi kergendatud või ta on üle viidud teisele tööle, siis on tal õigus saada sünnitushüvitist 140 päeva eest juhul, kui ta jääb rasedus- ja sünnituspuhkusele vähemalt 70 päeva enne eeldatavat sünnitamiskuupäeva.

Sünnitushüvituse arvutamine

Näide:

Mari töötab töölepingu alusel ja jääb sünnituslehele 2004. aastal. Seega arvutatakse tema hüvitis 2003. aasta sotsiaalmaksuga maksustatud tulu põhjal. Mari teenis 2003. aastal 70 000 krooni sotsiaalmaksuga maksustatud tulu ega olnud ühtegi päeva töövõimetuslehel. Nii on Mari kalendripäeva keskmine tulu 70 000 jagada 365 = 192 krooni.

Sünnitushüvitist saab ta 140 (päeva) korda 192 (kalendripäeva keskmine tulu) = 26 880 krooni. Summalt peetakse kinni tulumaks, nii et Mari saab sünnitushüvitist kätte 19 891 krooni.

Mida teha sünnituslehega?

Sünnitusleht tuleb viia oma tööandjale, kes edastab selle 7 päeva jooksul Haigekassasse. FIE esitab oma sünnituslehe Haigekassale ise.

Millal jõuab sünnitushüvitis pangaarvele?

Haigekassa maksab hüvitise saaja pangaarvele 30 päeva jooksul, alates sünnituslehe jõudmisest Haigekassasse.

Hooldushüvitis

Hooldushüvitist makstakse kindlustatud isikule vastavalt töövõimetuslehele märgitud töö- või teenistuskohustuste täitmisest vabastuse esimesest päevast.

Alla 12-aastase lapse kodus hooldamise korral makstakse hüvitist ühe kalendripäeva eest 100% ühe kalendripäeva keskmisest tulust ja haiglas põetamise korral 80%.

Alla 12-aastase lapse hooldajal on õigus saada hoolduslehe alusel hüvitist kuni 14 päeva eest.

Haige perekonnaliikme kodus põetamise või alla 16-aastase puudega lapse hooldamise korral makstakse hüvitist ühe kalendripäeva eest 80% ühe kalendripäeva keskmisest tulust.

Kui lapse hooldaja on haige või talle osutatakse sünnitusabi, kuid laps on alla 3-aastane või hooldatakse alla 16-aastase puudega last, on hooldajal õigus saada hoolduslehe alusel hüvitist 80% kalendripäeva keskmisest tulust kuni 10 päeva eest.

Haige perekonnaliikme kodus põetamise korral on hooldajal õigus saada hoolduslehe alusel hüvitist kuni 7 päeva eest.

Lapsendamishüvitis

Lapsendamispuhkuse korral makstakse kindlustatud isikule lapsendamishüvitist töövõimetuslehele märgitud töö- või teenistuskohustuste täitmisest vabastuse **esimesest päevast alates**.

Lapsendamispuhkus antakse lapsendamise kohtuotsuse jõustumise päevast arvates.

Lapsendamishüvitist makstakse ühe kalendripäeva eest 100 % ühe kalendripäeva keskmisest tulust.

Alla 10-aastase lapse lapsendajal on õigus saada lapsendamislehe alusel hüvitist 70 päeva eest.

Ajutise töövõimetuse hüvitise saamise õiguse piirangud

Kindlustatud isikul ei ole õigus saada hüvitist, kui:

- tema või tema hooldatava haigestumise või vigastuse põhjustas isiku tahtlus või see on tingitud joobeseisundist;
- tema või tema hooldatav isik eirab arsti määratud meditsiiniliselt põhjendatud ravi, mille tõttu tervenemine on takistatud;
- füüsilisest isikust ettevõtjal on töövõimetuslehe esitamise kuupäeval sotsiaalmaksu avansilise makse võlgnevus;
- ajutine töövõimetus algab hetkel, millal kindlustatud isik on palgata puhkusel, lapsehoolduspuhkusel, osaliselt tasustataval puhkusel või lapsendaja puhkusel;
- hoolduslehe alusel töövabastus algab ajal, millal kindlustatud isik on põhi- ja lisapuhkusel.

**Lapsendamis-
hüvitis
esimesest
päevast**

**Hüvitisi
ei saa, kui ...**

**Mitut hüvitist
korraga
ei saa**

Kindlustatud isikul ei ole õigus saada hüvitist rikkumise päevast alates, kui

- kindlustatu ei ilmu ilma mõjuva põhjuseta arsti poolt määratud ajal vastuvõtule;
- kindlustatu täidab ajutise töövõimetuse ajal töö- või teenistuskohustusi ja saab selle eest sotsiaalmaksuga maksustatavat tulu või tegeleb ettevõtlusega.

Kindlustatul, kellel on õigus saada sünnitus- või lapsendamishüvitist, ei ole õigus saada sama aja eest haigus- või hooldushüvitist.

Kindlustatul, kellel on õigus saada haigushüvitist, ei ole õigus saada sama aja eest hooldushüvitist.

Töövõimetuslehe esitamine

Töövõimetuslehe peab Haigekassale esitama hiljemalt 90 kalendripäeva jooksul, alates töövõimetuslehel märgitud töö- või teenistuskohustuste täitmisele asumise päevast.

Töövõimetuslehe ning hüvitise määramiseks vajalikud muud dokumendid peab tööandja esitama haigekassale 7 kalendripäeva jooksul, alates kindlustatud isikult töövõimetuslehe saamise päevast.

**Välisriigi territooriumil väljastatud
haigestumist tõendava dokumendi alusel
ajutise töövõimetuse hüvitis****Kui jääd
haigeks
välismaal**

Haigekassa maksab kindlustatud isikule ajutise töövõimetuse hüvitist ka välisriigi arsti poolt väljastatud **haigestumist tõendava dokumendi alusel**.

Välisriigi arsti poolt väljastatud haigestumist tõendava dokumendiga tuleb pöörduda tööandja poole, kes täidab sinna juurde tööandja tõendi ja esitab dokumendid koos saatelehega haigekassasse. Tööandja tõendi vorm on üleval haigekassa koduleheküljel, aadressil <http://www.haigekassa.ee/blanketid/>. Dokumentidele tuleb töötajal lisada sellisel juhul ka avaldus, kuhu kontole hüvitis kanda. Avalduse vorm on üleval kodulehel: http://www.haigekassa.ee/files/est_blanketid/avaldus.doc või http://www.haigekassa.ee/files/est_blanketid/avaldus_taidetav.pdf.

Haigekassa nõudmisel tuleb välisriigi arsti poolt väljastatud arsti tõendile lisada (vandetõlgi seaduse § 2 lõikes 1 nimetatud isiku poolt kinnitatud) tõlge eesti keelde. Tõendi tõlkimise kulud kannab kindlustatud isik.

Tabel hüvitise määramise ja maksmise kestvuse ning hüvitise % kohta kalendripäeva keskmisest tulust:

Töövabastuse põhjus	Lehe tüüp	%	Mitmendast päevast makstakse hüvitist	Hüvitist makstakse
Haigestumine	Haigusleht	80	Esmane leht teisest päevast, järgnev leht esimesest päevast	Kuni 182 päeva (tuberkuloosi korral kuni 240 päeva)
Kutsehaigestumine	Haigusleht	100	Esmane leht teisest päevast, järgnev leht esimesest päevast	Kuni 182 päeva
Olmevigastus	Haigusleht	80	Esmane leht teisest päevast, järgnev leht esimesest päevast	Kuni 182 päeva
Liiklusvigastus	Haigusleht	80	Esmane leht teisest päevast, järgnev leht esimesest päevast	Kuni 182 päeva
Tööõnnetus	Haigusleht	100	Esmane leht teisest päevast, järgnev leht esimesest päevast	Kuni 182 päeva
Tööõnnetuse tagajärjel tekkinud tüsistus või haigestumine	Haigusleht	100	Esmane leht teisest päevast, järgnev leht esimesest päevast	Kuni 182 päeva
Vigastus riigi või ühiskonna huvide kaitsel või kuriteo tõkestamisel	Haigusleht	100	Esmane leht teisest päevast, järgnev leht esimesest päevast	Kuni 182 päeva
Karantiin	Haigusleht	80	Esmane leht teisest päevast, järgnev leht esimesest päevast	Kuni 7 päeva
Haige perekonnaliikme põetamine kodus	Hooldusleht	80	Esimesest päevast	Kuni 7 päeva
Alla 12-aastase lapse põetamine	Hooldusleht	100 kodus, 80 haiglas	Esimesest päevast	Kuni 14 päeva
Rasedus- ja sünnituspuhkus	Sünnitusleht	100	Esimesest päevast	140 päeva, lisa 14 päeva
Alla 10-aastase lapse lapsendamise	Lapsendamisleht	100	Esimesest päevast	70 päeva
Üleviimine teisele tööle	Haigusleht	80 või palga vahe	Esimesest päevast, millal asuti kergemale tööle või uuele ametitkohale	Haiguse korral kuni 60 päeva, raseduse korral kuni sünnituspuhkuseni

Põhjus

% keskmisest tulust

Mitmendast päevast

Kui kaua

**Kuni
19-aastastele
tasuta**

**Tagantjärele
3 aasta
jooksul**

**Õigus
63-aastastel
ja vanematel**

Hambaraviteenuse hüvitis

Kuni 19-aastastele on hambaravi tasuta. Tasuta hambaravi saab ainult Vabariigi Valitsuse kehtestatud "Eesti Haigekassa tervishoiuteenuste loetelus" nimetatud teenustele ja tervishoiuteenuse osutaja juures, kellega on haigekassal ravi rahastamise leping.

Täiskasvanutele on tasuta vaid vältimatu abi, see tähendab põletikulise hamba väljatõmbamine ja mädakolde avamine.

Kindlustatud inimesel on õigus hambaraviteenuse hüvitistele ning hambaravi hüvitiste maksmist reguleerib sotsiaalministri määrus. Hüvitist taotleval inimesel peab hambaraviteenuse teenuse osutamise hetkel olema **kehtiv ravikindlustus**. Rahaline hüvitis käib patsiendiga nii öelda kaasas. See tähendab, et **patsient võib minna hambaarsti juurde ükskõik millises Eestimaa piirkonnas**.

Pärast hambaarsti juures käimist saab 2004. aastal 150 krooni aastas hüvitist taotleda inimene, kellel on kehtiv ravikindlustus ja kes on vanem kui 19 aastat. **Rasedate** puhul maksab haigekassa hambaarsti teenuse kasutamise eest tagasi 450 krooni. **Väikelast kasvatav ema**, kellel on hammastega probleeme, saab hambaravihüvitist aastas tagasi 300 krooni. Neil inimestel, kel on **suurenud vajadus hambaravi järele**, olgu see siis näiteks pärast ulatuslikku näo- ja kaelapiirkonnas või pärast kiiritusravi, hüvitab haigekassa hambaravikulud aastas 300 krooni ulatuses.

Hambaraviteenuse hüvitise taotlemise avaldused tuleb saata posti teel või tuua ise haigekassa piirkondlikusse osakonda **10. juuliks** või järgmise kalendriaasta **10. jaanuariks**, märkides ümbrikule märksõna "Hambaraviteenuse hüvitis". Avalduse blankett on saadaval Haigekassa piirkondlikes osakondades ja Eesti Haigekassa koduleheküljel aadressiga www.haigekassa.ee.

Haigekassa kannab hambaraviteenuse hüvitise kindlustatud isiku pangaarvele hiljemalt kalendriaasta **25. juuliks** või järgmise kalendriaasta **25. jaanuariks**. Hambaraviteenuse hüvitist saab taotleda ka tagantjärele kuni 3 aasta jooksul.

Kui kindlustatul tekib kalendriaasta jooksul **õigus erinevatele hüvitistele** (näiteks rasedad, alla 1-aastase lapse vanemad), on tal õigus taotleda hüvitist kalendri aasta eest **ühe temale soodsama määra ulatuses**.

Hambaproteeside hüvitamine

63-aastastele ja vanematele ning vanaduspensionäriledele hüvitab Haigekassa **kord kolme aasta jooksul 2000 krooni** hambaproteeside maksumusest. Pensionäriledele, kes saavad pensioni soodustingimustel vanaduspensionide seaduse või väljateenitud aastate pensionide seaduse alusel, hüvitist ei maksta (õigus hüvitisele tekib 63-aastaseks saamisel).

Hüvitise saamiseks tuleb esitada avaldus hambaproteesi tegijale, kes omakorda esitab Haigekassale arve ja raviarve.

Hambaproteesi tegijale esialgu maksma ei pea, proteesid maksab tegijale 2000 krooni ulatuses kinni Haigekassa. Summa, mis ületab 2000 krooni, peab kindlustatu ise kinni maksma.

Juhul, kui kindlustatu on tasunud kogu hambaproteesi maksumuse ning esitanud haigekassale taotluse hambaproteesi hüvitise saamiseks, kantakse hambaproteeside hüvitis tema pangaarvele 90 päeva jooksul, pärast nõutavate dokumentide laekumist haigekassa piirkondlikku osakonda.

Kui kindlustatu saab proteesid odavamalt kui 2000 krooni, siis ülejäänud summa eest võib ta kolme aasta jooksul teha erinevaid proteesimis- ja parandustöid.

Täiendav ravimihüvitis

Täiendav ravimihüvitis on rahaline hüvitis, mille arvestamise aluseks on inimese poolt ühes kalendriaastas **soodusravimitele tehtud kulutused**.

Täiendav ravimihüvitis aitab eelkõige kahte tüüpi ravimi tarvitajaid:

- 1) **kroonilisi haigusi põdevaid inimesi**, kelle raviskeemid sisaldavad mitmeid peamiselt 75% ja 50%-lise soodustusemääraga kompenseeritavaid ravimeid;
- 2) **inimesi, kelle raviskeemides on väga kallid ravimid**. Reeglina on tegemist kallite 50%-liselt kompenseeritavate ravimitega. Vastavalt sotsiaalministri määrusele kehtib nende puhul ravimihüvitise maksimaalmäärana 200 krooni retsepti kohta ja seetõttu on inimese omast taskust tehtavad kulud suured.

Soodusravimite loeteludesse kantud ravimite puhul maksab inimene kohe apteegis ainult selle osa ravimihinnast, mis jääb tema kanda. Ülejäänud osa ravimi hinnast hüvitab apteegile haigekassa. Inimese jaoks on sellisel juhul tegemist nn mitte-rahalse hüvitisega.

2005. aastast käivitub täiendav ravimihüvitis. Tegemist on rahalise hüvitisega, mis makstakse pangakontole lisaks eelnevatele haigekassa poolt makstud soodustustele juhul, kui **inimene ise on oma rahakotist maksnud ravimitele rohkem kui 6000 krooni kalendriaastas**.

Kui inimene on kalendriaastas ravimite eest ise tasunud kuni 10 000 krooni, hüvitab haigekassa 6000 krooni ületavast summast 50 protsenti.

Seega võib maksimaalne haigekassa poolne täiendav hüvitis sellesse vahemikku jäävate inimese enda poolt tehtud kulutuste korral olla kuni 2000 krooni.

Kui inimese poolt kalendriaastas tasutud summa jääb vahemikku 10 000

**Kulutused
soodus-
ravimitele**

**2005. aastast
täiendav
ravimihüvitis**

Kirjalik avaldus	<p>kuni 20 000 krooni, siis hüvitab haigekassa vahemiku 6000 kuni 10 000 krooni eest 2000 krooni ja lisaks 10 000 krooni ületavast summast 75 protsenti.</p> <p>Vastavalt ravikindlustuse seadusele ei arvestata täiendavat ravimihüvitist 20 000 krooni ületavate summade pealt.</p> <p>Maksimaalne täiendav hüvitis soodusravimitele tehtud kulutuste eest ühele inimesele ühes kalendriaastas võib ulatuda 9500 kroonini.</p> <p>Täiendavat ravimihüvitist arvutatakse ainult soodusravimite ostmisel inimese poolt makstud summadelt. Arvesse ei lähe haigekassa poolt eelnevalt apteegile tasutud summad ja inimese poolt retsepti pealt makstav omaosaluse alusmäär ning summad, mis ületavad piirhinda või hinnakokkuleppes märgitud hinda. Omaosaluse alusmäärad ühe retsepti kohta on 20 krooni 100%, 90% ja 75%-lise soodustuse korral ja 50 krooni 50%-lise soodustuse korral.</p> <p>Hüvitise saamiseks tuleb esitada kirjalik avaldus haigekassa piirkondlikule osakonnale, kus kindlustatud isik on arvele võetud. Inimese poolt soodusravimite ostul tasutud summade üle peab arvestust haigekassa. Kulusid tõendavaid kviitungeid haigekassale esitama ei pea.</p> <p>Avalduse blankett on saadaval haigekassa piirkondlikes osakondades ning haigekassa koduleheküljel. Avaldust saab esitada ka internetipangas või kodanikuportaalil (https://www.eesti.ee).</p> <p>Kord esitatud avalduse alusel kontrollib haigekassa iga aasta inimese poolt ravimitele tehtud kulutusi ning hüvitab need täiendavalt, kui hüvitise saamise õigus on tekkinud. Inimene peab hoolitsema selle eest, et isiku- või pangaandmete muutumise korral haigekassa sellest teada saaks.</p> <p>Haigekassa kannab hüvitise saamise õiguse tekkimisel hüvitise inimese pangakontole kalendriaasta 25. aprilliks, 25. juuliks, 25. oktoobriks ja järgmise kalendriaasta 25. jaanuariks.</p>
Avaldus üks kord, makstakse neli korda	<p>Kui inimene tegi haigekassale taotluse 2003. aasta alguses, siis menetleb haigekassa nimetatud avaldust selle saabumise järel kalendriaasta igas järgnevas kvartalis uuesti, kui isikule eelnevalt välja makstud hüvitis jäi alla 9500 krooni.</p> <p>Näide: inimene tegi haigekassale taotluse 2003. aasta esimesel kvartalil ja inimese kulud ravimitele (arvesse on võetud vaid need ravimi hinna osad, mis kuuluvad täiendava ravimihüvitise alla) aasta esimeses kvartalis olid 8000 krooni.</p> <p>Esimene kord kantakse täiendav ravimihüvitis inimese pangakontole hiljemalt 25. aprilliks 2003.a. ja selleks summaks on siis 1000 krooni (50% 2000 kroonist on 1000 krooni). Poolaasta möödudes arvestab haigekassa selle sama jaanuarikuus esitatud taotluse alusel inimese poolt teises kvartalis tehtud kulutuste põhjal taas välja täiendava ravimihüvitisena kompenseeritava summa ja kan-</p>

nab selle hiljemalt 25. juuliks lisaks eelnevalt üle kantud summale inimese pangakontole. Ja nii edasi kuni haigekassa on tasunud 9500 krooni või kuni kalendriaasta läbi saab.

Kindlustatu võib avaldust esitada kogu kalendriaasta vältel ja täiendava ravimihüvitise arvestamisel lähtutakse alati tema poolt kogu käesoleval kalendriaastal tehtud kulutustest. Näiteks kui inimene teeb taotluse täiendavale ravimihüvitisele alles 2003. aasta detsembris, siis hiljemalt 25. jaanuariks 2004. a. kantakse tema pangakontole täiendava ravimihüvitise summa, mille arvestamisel on aluseks võetud kõik 2003.aastal selle inimese poolt apteegis soodusravimite ostmisel tehtud kulutused.

Kui inimene esitab küll taotluse, kuid selle menetlemisel selgub, et ta pole teinud rahalisi kulutusi ravimitele sellises ulatuses ja tingimustel, mis lubaksid maksta täiendavat ravimihüvitist, teatab haigekassa sellest avalduse esitajale 30 päeva jooksul alates avalduse saamisest. Uut taotlust inimene aga esitama ei pea, sest hüvitist hakatakse tema pangakontole kandma juba esitatud taotluse alusel alates hetkest kui ta on teinud rahalisi kulutusi ravimitele sellises ulatuses ja tingimustel, mis võimaldavad alustada täiendava raha maksmist.

Hüvitise taotlemine kindlustatu surma korral

Kindlustatud isiku surma korral maksab haigekassa hüvitise (hambaravi-, hambaproteesi-, ravimi-, töövõimetuse hüvitise) välja surnu abikaasale või pärijale.

Surnud isiku abikaasa esitab kindlustatud isiku surma korral koos konkreetse hüvitise taotlemise dokumentidega oma avalduse, millele lisab abielutunnistuse- ja surmatunnistuse koopia.

Pärija, kes ei ole isiku abikaasa, esitab avalduse koos pärimisõiguse tunnistusega või kindlustatud isikuga koos elanud perekonnaliikmeks olemist tõendava dokumendiga.

Arstiabi Euroopa Liidus

Mis muutus ravikindlustuses alates 1. maist 2004?

Nende inimeste jaoks, kes elavad Eestis ega lähe kasvõi ajutiselt mitte kunagi mõnda teise Euroopa Liidu riiki, ei muutunud pärast Eesti liitumist ELga midagi. Neile inimestele, kes lähevad Eestist teise liikmesriiki kas turistina või sinna elama, laienesid ravikindlustuse alased õigused.

Arstiabi ulatus ajutiselt teises Euroopa Liidu riigis viibides

Eesti Haigekassas kindlustatud inimesed, kes viibivad teises liik-

Hüvitist võib taotleda lesk või pärija

Samad on tingimused ja tasud

mesriigis ajutiselt, saavad vältimatut arstiabi võrdsetel tingimustel selles riigis elavate kindlustatud inimestega.

See tähendab, et Eestis kindlustatud inimene peab teises riigis koheselt vältimatut arstiabi saades toimima ka ravi eest tasumisel täpselt samamoodi nagu vastava riigi kindlustatugi. **Vältimatu arstiabi ei ole tasuta – maksta tuleb patsiendi omavastutustasud asukohamaa tariifide järgi. Patsiendi omavastutustasud patsiendile ei korvata.**

Samamoodi hakkavad Eesti raviasutused teisest riigist tulijatele osutama koheselt vajaminevat arstiabi samadel tingimustel ja korras nagu oleks tegemist Eesti Haigekassas kindlustatud isikuga.

Enne teise liikmesriiki minemist on Eesti Haigekassast vaja kaasa võtta ravikindlustuskaart või selle asendussertifikaat.

Kaart või asendussertifikaat peab kaasas olema

Kui isikul tekib teises riigis viibimise ajal vajadus vältimatu arstiabi järele, läheb teise riigi arsti jaoks vaja Euroopa Liidu ravikindlustuskaarti või selle asendussertifikaati. **See dokument näitab, missugusel ajaperioodil ja millele on inimesel õigus.**

Asendussertifikaadi ja kaardi alusel on isikul täpselt samasugune õigus teises riigis viibimise jooksul vajaminevale arstiabile, kusjuures tervishoiuteenuse vajadus peab olema meditsiiniliselt põhjendatud ja arvesse tuleb võtta eeldatava viibimise kestust ja tervishoiuteenuse olemust.

Selle sätte alla ei kuulu siiski teise riiki minek sel eesmärgil, et seal end ravida. Arstiabi vajadus peab olema tekkinud teises riigis viibimise ajal.

Igasugune arstiabi teises riigis elades**Kindlustajariigiks Eesti**

Teise liikmesriiki elama mineva pensionäri, lähetatud töötaja ja nende pereliikmete kindlustajariigiks jääb mitmel juhul Eesti. See tähendab, et teises riigis elades hakkavad need isikud saama seal igasugust arstiabi võrdsetel tingimustel sealsete kindlustatutega, kuid kindlustajariigina maksab Eesti teisele riigile nende isikute ravikulude eest.

Näiteks. Kui keegi lähetatakse Eestist Suurbritanniasse tööle, siis jääb selle isiku kindlustajariigiks Eesti, kuna isiku tööandja on Eestis ja tema palgalt makstav sotsiaalmaks jääb laekuma Eestisse. Lähetatud töötajal on õigus saada raviteenust Suurbritannias vastavalt sealsetele õigusaktidele, kuid tema ravikulud korvab hiljem Suurbritanniale Eesti.

Teise liikmesriiki vanaduspõlve veetma minevale Eesti pensionäri jääb Eesti maksuma pensioni ja seetõttu jääb Eesti selle pensionäri kindlustajariigiks. Kindlustajariigina peab Eesti hakkama pensionäri elukohariigile maksuma ravikindlustuse makset. Ravikindlustuse makset tasutakse ka pensionäri pereliikmete eest, kes elavad mõnes muus riigis kui kindlustajariik.

Teise riiki lähetatud töötaja ja teise riiki elama minev pensionär peab jällegi eelnevalt Eesti Haigekassast kaasa võtma vormikohase tõendi (nn E-vorm, lähetatud töötaja vormi E 106, pensionär vormi E 121). See vorm tuleb teise riigi pädevas asutuses registreerida. Alles pärast vormi registreerimist tekib isikul õigus teises riigis elades igasugusele arstiabile nagu ta oleks kindlustatud seal riigis.

Plaaniline arstiabi välismaal vaid haigekassa loal

Eestis ravikindlustust omavatele kodanikele jäävad teises liikmesriigis plaanilise arstiabi saamiseks kehtima samasugused reeglid nagu praegugi. **Teises riigis plaanilise arstiabi saamiseks tuleb selleks ikka ja jätkuvalt taotleda eelnevalt haigekassa luba.** Vaid loa saanud inimeste ravikulud katab haigekassa. Kui inimene esitab hüvitamise taotluse või raviarve hiljem, ilma eelneva kokkuleppeta, siis haigekassa ravikulud ei korva.

Plaanilise arstiabi saamiseks annab kindlustajariik kaasa vormikohase tõendi (E 112). Tõendile märgitakse periood, millal tõend kehtib ja teenuse nimetus, mille saamiseks vorm esitatakse. Kui haigekassa vormi väljastab, siis võtab ta endale kohustuse ka vastava teenuse eest maksta.

Riigid, kus Eesti Haigekassas kindlustatud isikul on õigus arstiabile eelpool nimetatud reeglite järgi (seisuga august 2004): Austria, Belgia, Taani, Soome, Prantsusmaa, Saksamaa, Suurbritannia, Kreeka, Holland, Iirimaa, Island, Itaalia, Liechtenstein, Luksemburg, Norra, Portugal, Hispaania, Rootsi, Küpros, Läti, Leedu, Ungari, Malta, Poola, Sloveenia, Slovakkia, Tšehhi Vabariik.

Patsiendil on õigus otsustada oma ravi üle

2002. aasta suvel jõustunud võlaõigusseadus sätestab, et üldjuhul on patsiendile tervishoiuteenuse osutamise aluseks patsiendi nõusolek. Seadus sätestab ka erijuhud tervishoiuteenuse osutamiseks, kui ei ole võimalik saada patsiendi nõusolekut. Nõusoleku saab patsient anda aga juhul, kui talle on piisavalt selgitatud asjaolu, mille kohta nõusolekut antakse.

Võlaõigusseaduse kohaselt on patsiendi nõustamine üks tervishoiuteenuse osutaja olulisem ülesanne. **Patsient peab saama aru, milline on tema diagnoos ning sellega kaasnev ravi.** Patsient on õigustatud kaasa rääkima oma ravi protsessis. Vajalikku informatsiooni peab patsiendile edastama piisava pädevusega isik ehk arst. Arst ei tohi informatsiooni edastamise kohustust anda teisele tervishoiuasutuse töötajale, näiteks meditsiiniõele või registreeritorile.

Vormikohane
tõend kaasa

Eelneva loa
korral tasub
kulud
haigekassa

Patsiendi
nõusolek

Meditsiiniõde saab teavitada patsienti ainult nendest protseduuridest, mida tema läbi viib. Ka nende protseduuride vajalikkust ja nendega kaasnevaid riske peab arst olema eelnevalt patsiendile selgitanud.

Lepinguline suhe arsti ja patsiendi vahel

Väljavõte võlaõigusseadusest

§ 758. Tervishoiuteenuse osutamise lepingu mõiste

- (1) Tervishoiuteenuse osutamise lepinguga kohustub üks isik (tervishoiuteenuse osutaja) osutama oma kutsetegevuses teisele isikule (patsient) tervishoiuteenust, eelkõige vaatama patsiendi arstiteaduse reeglite järgi tema tervise huvides läbi, nõustama ja ravima patsienti või pakkuma patsiendile sünnitusabi, samuti teavitama patsienti tema tervisest ja ravi käigust ning tulemustest. Tervishoiuteenuse osutamine hõlmab ka patsiendi hooldamist tervishoiuteenuse osutamise raames, samuti muud tervishoiuteenuse osutamisega otseselt seotud tegevust.
- (2) Tervishoiuteenuse osutamisel osalev kvalifitseeritud arst, hambaarst, iseseisvalt tervishoiuteenust osutav õde või ämmaemand, kes tegutseb tervishoiuteenuse osutajaga sõlmitud töölepingu või muu sellesarnase lepingu alusel, vastutab tervishoiuteenuse osutamise lepingu täitmise eest tervishoiuteenuse osutaja kõrval ka isiklikult.

§ 766. Patsiendi teavitamise ja tema nõusoleku saamise kohustus

- (1) Tervishoiuteenuse osutaja peab patsienti teavitama patsiendi läbivaatamise tulemustest ja tervise seisundist, võimalikest haigustest ning nende kulgemisest, pakutava tervishoiuteenuse olemusest ja otstarbest, selle osutamisega kaasnevatest ohtudest ja tagajärgedest ning teistest võimalikest ja vajalikest tervishoiuteenustest. Patsiendi soovil peab tervishoiuteenuse osutaja esitama nimetatud teabe kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis.
- (2) Tervishoiuteenuse osutaja ei või reeglina lubada patsiendi paranemist või operatsiooni edukust.
- (3) Patsiendi võib läbi vaadata ja talle tervishoiuteenust osutada üksnes tema nõusolekul. Patsient võib nõusoleku mõistliku aja jooksul pärast selle andmist tagasi võtta. Tervishoiuteenuse osutaja nõudmisel peab nõusolek või selle tagasivõtmise avaldus olema vormistatud kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis.
- (4) Piiratud teovõimega patsiendi puhul kuuluvad lõigetes 1 ja 3 nimetatud õigused patsiendi seaduslikule esindajale niivõrd,

kuivõrd patsient ei ole võimeline poolt- ja vastuväiteid vastustundeliselt kaaluma. Kui seadusliku esindaja otsus kahjustab ilmselt patsiendi huve, ei või tervishoiuteenuse osutaja seda järgida. Patsienti ennast tuleb lõikes 1 nimetatud asjaoludest ja tehtud otsustest teavitada mõistlikus ulatuses.

- (5) Tervishoiuteenuse osutaja ei või avaldada patsiendile käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud teavet, kui patsient keeldub teabe vastuvõtmisest ja sellega ei kahjustata tema ega teiste isikute õigustatud huve.
- (6) Seadusega sätestatud juhtudel ja ulatuses ei ole patsiendi ega tema seadusliku esindaja nõusolek tervishoiuteenuse osutamiseks vajalik.

Ravist keeldujatele on võimalik rakendada tahtevastast ravi

Nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse kohaselt Eestis võimalik saata tahtest olenematule ravile nakkushaiged, kes on oma ravi pooleli jätnud ning kujutavad seetõttu endast ohtu kaaskodanikele. Eelkõige puudutab uus kord ravimitele allumatut tuberkuloosi põdevaid haigeid, kes ravirežiimi eirates on muutunud teistele ohtlikuks.

Tuberkuloosi haigestumiseks on lisaks nakatumisele vajalikud veel haigestumist soodustavad tingimused: töötus, ebatervislik elukeskkond, alkoholism, narkomaania, üldine immuunsüsteemi nõrgenemine. Üks ravimata tuberkuloosihaige nakatab aasta jooksul 10-15 inimest.

Tuberkuloosihaige tahtevastasele ravile saatmise korral tuleb kõigepealt välja selgitada, et inimene põeb ravimitele allumatut tuberkuloosi ning on oma ravi pooleli jätnud või pole seda üldse olnud nõus alustamagi. **Kui arst on uuringute abil kindlaks teinud, et patsient põeb tuberkuloosi, mis ei allu ühele või mitmele tuberkuloosiravimile, saab ta teha otsuse patsiendi ravile saatmiseks.**

Arsti otsuse alusel tohib patsienti kinni pidada kuni 48 tundi. Selleks tuleb arstil täita tahtevastase ravi otsus ning teavitada otsusest nii patsienti kui tema lähedasi või seaduslikku esindajat esimesel võimalusel.

Pikemaks ajaks saab inimest tahtevastasele ravile suunata ainult siis, kui halduskohtunik on tahtevastasele ravile suunamise kinnitanud. Selleks esitab ravitööd juhtiv arst halduskohtunikule kirjaliku taotluse, millele on lisatud eriarsti hinnang. Patsient saab tahtevastase ravi otsuse edasi kaevata Tervishoiuametile, kes seejärel annab oma hinnangu, kas ravile suunamine oli põhjendatud või mitte.

Haigekassa www.haigekassa.ee

**Tuberkuloosi
puhul võib
sundida ravile**

**Arsti otsuse
alusel
kinnipidamine
kuni 48 tundi,
pikemalt kohtu
kinnitusel**

Õigus sotsiaalabile on kõigil alalistel elanikel

Toetust tuleb taoltega

Sotsiaalhoolekanne

Põhiseaduse järgi on Eesti kodanikul õigus riigi abile vanaduse, töövõimetuse, toitjakaotuse ja puuduse korral. See õigus hõlmab erinevaid toetusi – haigusraha, sünnitustoetus, invaliidsuspension, vanaduspension, toitjakaotuspension, töönnetuse puhul makstav toetus, kutsehaigust või surmajuhtumit puudutavaid toetusi, töötü abiraha ning peretoetusi.

Riikliku poliitika sotsiaalhoolekandes töötab välja sotsiaalministeerium. Maavanem töötab välja koostöös kohalike omavalitsustega välja maakonna sotsiaalhoolekandepoliitika ja kontrollib maakonnas osutatavate sotsiaalteenuste ja muu abi kvaliteeti, samuti riigi poolt eraldatud raha kasutamist. **Kohalik omavalitsus korraldab abi vajavatele inimestele sotsiaalteenuste, -toetuste ja muu abi andmise, määrab ja maksab sotsiaaltoetusi.**

Sotsiaalhoolekandes on abi saavateks isikuteks **Eesti Vabariigi alalised elanikud**. Alalisteks elanikeks loetakse Eesti kodanikke või välismaalasi, kellel on alaline elamisloa.

Lisaks on õigus sotsiaalabile:

- Enne 1990. aasta 1. juulit Eestis alalise sissekirjutuse alusel viibival välismaalasel Eestis viibimise seadusliku tähtsaja lõppemiseni.
- Pärast 1991. aasta 20. augustit Eestisse elama asunud eesti rahvusest välisriigi kodanikul või kodakondsuseta isikul, tema abikaasal ja lapsel on õigus saada sotsiaalteenusid ja -toetusi ning muud abi nagu Eesti alalisel elanikul.

Kuidas abi saada?

Sotsiaalteenuste, -toetuste ja muu abi saamiseks tuleb pöörduda valla- või linnavalitsusse.

Valla- või linnavalitsus on kohustatud:

- andma teavet võimaluste ja asjaajamise kohta,
- vajadusel suunama inimese mõne muu asjaomase ametiasutuse või -isiku poole,
- andma võimaluse tuua puudulikult esitatud taotluse juurde täiendavaid dokumente.

Valla- või linnavalitsus on kohustatud andma võimaluse tuua puudulikult esitatud taotluse juurde täiendavaid dokumente

Inimene peab esitama valla- või linnavalitsusele andmed, mis on vajalikud sotsiaalteenuste, -toetuste ja muu abi saamiseks – andmeid sissetulekute, perekonna suuruse, töötamise, tervisliku seisukorra jmt kohta.

Mõnikord inimene kas ei tea abi saamise võimalustest või on liiga tagasihoidlik, et ise abi küsima minna. **Abivajadusest peavad sotsiaalhoolekandega tegelevaid isikuid teavitama:**

- abi vajava isiku perekonnaliikmed
- kohtunik
- politseinik
- prokurör
- ravi- või haridusasutuse juht
- muu ametiisik.

Politsei on kohustatud osutama vajaduse korral hoolekandetöötajale abi isiku eluruumi või muusse elupaika sisenemiseks isiku enda või siis teiste inimeste tervise kaitseks.

Seaduse kohaselt on abivajajal õigus saada:

- proteese, ortopeedilisi ja muid abivahendeid;
- eluasemeteenuseid;
- toimetulekutoetust.

Muud seaduses ette nähtud toetused ja abi **sõltuvad** maakonna, valla või linna **võimalustest** (vajaliku ettevalmistusega töötajate ja rahaliste vahendite olemasolu) ja **aktiivsusest**.

Otsusest teatamine ja selle põhjendamine

Otsus sotsiaalteenuse, -toetuse või muu **abi andmise** või sellest **keeldumise kohta** peab olema **põhjendatud** ning toetuma seadustele või muudele õigusaktidele.

Otsus tuleb asjaosalisele teatavaks teha tema vanust ja arengutaset arvestaval ja isikule arusaadaval viisil.

Sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt **teeb otsuse** sotsiaalteenuse, -toetuse või muu abi andmise või sellest keeldumise kohta

Otsust abi anda või mitte anda tuleb põhjendada

- **Nõustamine**

- **Abistavad teenused**

valla- või linnavalitsuse ametnik vastavalt oma pädevusele. Sotsiaalhoolekannet taotleva isiku nõudmisel otsustab küsimuse valla- või linnavalitsuse vastav komisjon. Otsusega mittedõustamisel on isikul õigus pöörduda kohtusse. Kohtusse tuleb pöörduda ühe kuu jooksul pärast seda, kui isik sai teada või pidi teada saada oma õiguste rikkumisest.

Saladuse pidamise kohustus

Hoolekandetöötajal on saladuse pidamise kohustus. Ta võib avaldada andmeid sotsiaalhoolekannet saava isiku või perekonna kohta ainult juhul, kui nende avaldamata jätmine ohustab teise isiku elu või tervist või kui andmed on seotud kuriteoga.

Sotsiaalteenused

Sotsiaalteenuste, vältimatu sotsiaalabi andmine ja korraldamine on kohaliku omavalitsuse ülesanne.

Sotsiaalteenused on:

- **Sotsiaalnõustamine** – isikule teabe andmine tema sotsiaalsetest õigustest ja abistamine konkreetsete probleemide lahendamisel.
- **Proteeside, ortopeediliste ja muude abivahendite andmine.** Soodustingimustel antavate proteeside ja muude abivahendite loetelu ja nende saamise tingimused kehtestab sotsiaalminister.
- **Koduteenused** – isikule kodustes tingimustes osutatavad teenused, mis aitavad tal harjumuspärasel keskkonnas toime tulla.
- **Eluasemeteenused** – vajaduse korral loob kohalik omavalitsus asutus võimaluse sotsiaalkorteri üürimiseks.

Seaduse kohaselt on abivajajal õigus saada proteese, ortopeedilisi ja muid abivahendeid

Perekond on kohustatud oma abivajajate liikmete eest hoolitsema

- **Hooldamine perekonnas** – isiku hooldamine sobivas perekonnas, kelle liikmete hulka ta ei kuulu. Hooldamine perekonnas toimub kohaliku omavalitsusasutuse ja hooldamisele võtja vahel sõlmitud kirjaliku lepingu alusel.
- **Hooldamine ja rehabilitatsioon hoolekandeesutuses.** Hoolekandeesutuses viibivatele isikutele tagatakse nende eale ja seisundile vastav hooldamine.

Valla- või linnavalitsus võib lisaks osutada **täiendavaid sotsiaalteenuseid**. Teavet nende kohta saab linna- või vallavalitsusest.

Hüvitised ja toetused

Sotsiaaltoetused puuetega inimestele

Toetusi määratakse ja makstakse Eesti alalisele elanikule või tähtajalise elamisloa alusel Eestis elavale isikule lisakulutusi põhjustava keskmise, raske või sügava puude korral.

Toetuse liike on mitmeid, kuid alati tuleb toetuse taotlemisel esitada:

- 1) vormikohane avaldus;
- 2) taotleja pass (välismaalasel koos elamisloaga);
- 3) arstliku ekspertiisi komisjoni või ekspertarsti otsus puude raskusastme kohta.

Mõne toetuse liigi puhul tuleb esitada lisadokumente.

Toetuse arvestamise aluseks on **sotsiaaltoetuse määr**. 2004. aastal on see **400 krooni**.

Puudega täiskasvanu toetust makstakse igakuiselt puudega 16-aastasele ja vanemale inimesele puudest tingitud lisakulutuste kompenseerimiseks ja rehabilitatsiooniplaani olemasolu korral selles ettenähtud tegevusteks:

- sügava puudega isikule 160% sotsiaaltoetuste määrast (2004. aastal 640 krooni);

- **Hooldamine**

Taotlemine

- **täiskasvanule**

- **lapsele**

- raske puudega isikule 105% sotsiaaltoetuste määrast (2004. aastal 420 krooni);
- keskmise puudega isikule 50% sotsiaaltoetuste määrast (2004. aastal 200 krooni).

Puudega lapse toetust makstakse igakuiselt 16-aastasele puudega lapsele puudest tingitud lisakulude hüvitamiseks ja rehabilitatsiooniplaanis ettenähtud tegevusteks:

- keskmise puue 215% sotsiaaltoetuste määrast (2004. aastal 860 krooni);
- raske või sügav puue lapsele 255% sotsiaaltoetuste määrast (2004. aastal 1020 krooni).

Dokumentidest tuleb selle toetuse puhul täiendavalt esitada lapse sünnitunnistus ja isiklik rehabilitatsiooniplaan, mille koostab selleks õigust omav asutus vastavalt kinnitatud vormile.

- **hooldajal**

Hooldajatoetust makstakse igakuiselt:

- 3 – 16-aastase keskmise, raske või sügava puudega lapse ühele vanemale või võõrasvanemale, kes ei saa töötada puudega lapse kasvatamise tõttu, 75% sotsiaaltoetuste määrast (2004. aastal 300 krooni);
- 16 – 18-aastase raske puudega lapse ühele vanemale või võõrasvanemale, kes ei saa töötada puudega lapse kasvatamise tõttu, 60% sotsiaaltoetuste määrast (2004. aastal 240 krooni);
- 16 – 18-aastase sügava puudega lapse ühele vanemale või võõrasvanemale, kes ei saa töötada puudega lapse kasvatamise tõttu, 100% sotsiaaltoetuste määrast (2004. aastal 400 krooni);
- 18-aastase või vanema **raske puudega** inimese perekonnaseaduse alusel määratud hooldajale või eestkostjale, kes ei saa töötada puudega inimesele kõrvalabi, juhendamise või järelevalve tagamise tõttu, 60% sotsiaaltoetuste määrast (2004. aastal 240 krooni);
- 18-aastase või vanema **sügava puudega** inimese perekonnaseaduse alusel määratud hooldajale või eestkostjale, kes ei saa töötada puudega inimesele kõrvalabi, juhendamise või järelevalve tagamise tõttu, 100% sotsiaaltoetuste määrast (2004. aastal 400 krooni).

Dokumentidest tuleb selle toetuse puhul esitada täiendavalt omaavalitsuse korraldus hooldajaks määramise kohta või kohtu otsus eestkoste seadmise kohta.

1. aprillist 2005 maksavad puuetega täiskasvanud inimeste hooldaja toetust kohalikud omavalitsused. Puuetega laste hooldajatele jätkatakse riikliku hooldajatoetuse maksmist.

Hooldajatoetust ei maksta isikule, kellele on määratud raske või sügav puue.

- **puudega lapsevanemale**

Puudega vanema toetust makstakse igakuiselt 75% sotsiaaltoetuste määrast (2004. aastal 300 krooni):

- puudega üksikvanemale;

- last üksi kasvatavale puudega võõrasvanemale;
- last üksi kasvatavale puudega eestkostjale;
- last üksi kasvatavale puudega isikule, kellega on sõlmitud sotsiaalhoolekande seaduse alusel kirjalik perekonnas hooldamise leping;
- ühele puudega abikaasast.

Toetuse taotlemisel tuleb lisadokumentidena esitada:

- 1) lapse sünnitunnistus
- 2) õpilaspilet või õppeasutuse teatis lapse õppimise kohta põhikooli, gümnaasiumi või kutseõppeasutuse päevases õppevormis või arsti teatis meditsiiniliste näidustuste korral muus õppevormis õppimise kohta, kui toetust taotleb 16-19-aastast last kasvatav puudega isik;
- 3) perekonnaseisu tõendav dokument või üksikvanema tõend või toetuse taotleja omakäeline kinnitus, et ta kasvatab last üksinda, kui toetust taotleb last üksi kasvatav puudega isik;
- 4) teise abikaasa kirjalik nõusolek, kui toetust taotleb üks puudega abikaasast.

Õppetoeust makstakse igakuiselt (v.a. juuli ja august) mittetöötavale puudega õppurile, kes õpib gümnaasiumi 10. – 12. klassis, kutseõppeasutuses või kõrgkoolis (v.a. juuli ja august) ja kellel on puudest tingituna õppetööga seotud lisakulutusi. Õppetoeuse suurus on 25 – 100% sotsiaaltoetuse määrast vastavalt tegelikele lisakulutustele (2004. aastal 100 – 400 krooni).

Toetuse taotlemisel tuleb lisadokumentidena esitada:

- 1) õppeasutuse teatis õppimise kohta või õpilaspilet või üliõpilaspilet;
- 2) dokument puudest tingitud ja õppetööga seotud lisakulude olemasolu või selliste kulutuste tegemise vajaduse kohta;
- 3) omakäeline kinnitus mittetöötamise kohta.

Rehabilitatsioonitoetust makstakse 16 - 65-aastasele puudega inimesele aktiivseks rehabilitatsiooniks sotsiaalministri poolt määratud rehabilitatsiooniasutustes. Rehabilitatsioonitoetust makstakse tegelike rehabilitatsioonikulude osaliseks hüvitamiseks kuni 200% sotsiaaltoetuste määrast kalendriaasta jooksul.

Toetuse taotlemisel tuleb lisadokumendina esitada dokument rehabilitatsioonikulude kohta.

Täienduskoolitustoetust makstakse töötavale puudega inimesele tööalaseks ja tasemekoolituseks.

Täienduskoolitustoetust makstakse tegelike koolituskulude osaliseks hüvitamiseks kuni 24-kordses sotsiaaltoetuste määras kolme kalendriaasta jooksul, arvates toetuse esmakordsest määramisest.

Toetuse taotlemisel tuleb lisadokumentidena esitada:

- 1) tööraamat või muu töötamist tõendav dokument;
- 2) dokument täienduskoolituskulude kohta.

• puudega õppurile

Rehabili-
tatsioon

Täiend-
koolitus

Pensionid ja pensionikindlustus

Tööpanusest sõltuvad pensionid

Eestis makstakse kahte liiki riiklikke pensione: tööpanusest sõltuvaid pensione (vanadus-, töövõimetus- ja toitjakaotuspensione) ning kõigile tagatud miinimum ehk rahvapensioni. Lisaks on kohustuslik sõlmida riiklik pensionikindlustus. Riiklikule vanaduspensionile on õigus inimesel, kellel on vähemalt 15 aastat Eestis omandatud pensionistaaži. Töövõimetuspensioni saamiseks on nõutav 0 – 14 aastat Eestis omandatud pensioniõiguslikku staaži, sõltuvalt inimese vanusest pensioni määramise tähtajal ja toitjakaotuspensioni puhul toitja vanusest surmapäeval. Õiguse rahvapensionile annab Eestis elatud aeg – vähemalt 5 aastat.

Rahvapension

Erinevate pensionide arvutamisel on alates 1. aprillist 2004. a. aluseks:

- baasosa e. põhiosa – 663 krooni 70 senti;
- aastahinde väärtus – 37 krooni ja 31 senti;
- rahvapensioni määr – 990 krooni 05 senti.

Riigikogu vaatab nimetatud määrad üle koos riigieelarve arutelu-ga ja suurendab neid võimalusel.

Riiklikule pensionile on õigus:

- Eesti alalisel elanikul;
- tähtajalise elamisloa alusel Eestis elaval välismaalasel.

Vanaduspension

Vanaduspension

Õigus vanaduspensionile on isikul, kes on saanud 63-aastaseks ja kellel on 15 aastat omandatud pensionistaaži. Vanaduspension määratakse eluks ajaks.

Õigus vanaduspensionile on isikul, kes on järgmises vanuses:

Naised

Sünniaasta	Vanus
1944	58 a 6 kuud
1945	59 a
1946	59 a 6 kuud
1947	60 a
1948	60 a 6 kuud
1949	61 a
1950	61 a 6 kuud
1951	62 a
1952	62 a 6 kuud
1953	63 a

Näiteks 1947. aastal sündinud naised saavad jääda vanaduspensionile 2007. aastal 60-aastaselt. 1953. aastal sündinud naised aga alles 2016. aastal 63 aasta vanuselt.

Mehed

Sünniaasta Vanus
1938 63 a
ja hiljem sündinud.

Vanaduspensioni arvutamine

Vanaduspension koosneb **kolmest osast**:

- 1) Põhiosast e. baasosast, mille suurus on alates 1. aprillist 2004. a. on 663,70 krooni.
- 2) Staažiosakust, mille suurus võrdub pensioniõigusliku staaži aastate arvu ja aastahinde korrutisega (aastahinde väärtus on alates 1. aprillist 2004. a. 37 krooni ja 31 senti). Staažiosaku suurus sõltub sellest, kui palju kogunes kuni 31. detsembrini 1998. a. pensioniõiguslikku staaži ehk tööaastaid ja töötamisega võrdsustatud aastaid (näiteks laste kasvatamine, ajateenistus jms).
- 3) Kindlustusosakust, mille suurus sõltub sellest, kui palju on pensioni taotleja sissetulekult makstud sotsiaalmaksu alates 1. jaanuarist 1999. a.

Pensioniõiguslikku staaži arvestatakse kuni 31. detsembrini 1998. a.

Pensionikindlustusstaaži ja kindlustusosakut arvutatakse pensionikindlustatule, kes vastavalt "Sotsiaalmaksuseadusele" on ise maksnud või kelle eest oli/on kohustus maksta sotsiaalmaksu pärast 1. jaanuari 1999. a.

Pensioni baasosa on kõigil ühesugune ja ei sõltu palgast.

Kindlustusosaku osatähtsus aasta-aastalt kasvab, see tähendab, et riikliku vanaduspensioni suurus sõltub üha enam sellest, kui palju on konkreetse inimese eest makstud sotsiaalmaksu ehk kui suur on olnud tema palk kogu tööelu vältel.

Näide

Pensionärile, kellel on 43 aastat Eestis omandatud pensioniõiguslikku staaži ja 1 aasta pensionikindlustusstaapi ning kelle aasta-koefitsientide summa on 2,090, arvutatakse pension järgmiselt:

- 1) baasosa 663,70 krooni;
- 2) staažiosak 43 x 37,31 = 1604,33 krooni;
- 3) kindlustusosak 2,090 x 37,31 = 77,98 krooni.

Kokku 2346,01 krooni

Vanaduspensioni taotlemiseks tuleb pöörduda elukohajärgsesse pensioniametisse ja esitada:

- vormikohane avaldus;
- pass (välismaalasel koos kehtiva elamisloaga);
- tööraamat;
- jooksva kalendriaasta sotsiaalmaksu tõend (vorm TSM);

Põhiosa

**Staažiosak kuni
31. detsembrini
1998. a.**

**Kindlustus-
osak alates
1. jaanuarist 1999. a.**

**Pensioni
arvutamine**

Ennetähtaegne vanaduspension

- kutsekooli, kesk-eriõppeasutuse või kõrgkooli diplom;
- lapse sünnitunnistus (vajadusel);
- sõjaväepilet (vajadusel);
- tööhõivetalituse tõend töötu abiraha saamise või tööturukoolituses osalemise aja kohta (vajadusel);
- abiellumisel nime muutnud isikul abielutunnistus;
- 1 foto (2,5 x 3 cm);
- pangakonto number, kui taotleja soovib pensioni kanda oma pangakontole.

Eestis on õigus minna pensionile ka ennetähtaegselt. See tagab sissetuleku inimesele, kes vahetult enne pensioniea saabumist on jäänud tööta ja ei leia enam tööd. Õigus **ennetähtaegsele vanaduspensionile** tekib isikul mitte varem kui 3 aastat enne vanaduspensioniiikka jõudmist, kui tal on vähemalt 15 aastat Eestis omandatud pensionistaaži. Ennetähtaegse vanaduspensioniarvutamisel vähendatakse iga varem pensionile jäänud kuu eest pensioni suurus 0,4% võrra. Pensionivähendus on püsiv, kuna **ennetähtaegset vanaduspensionit ei arvutata hiljem ümber tavaliseks vanaduspensioniks.**

Töötamise korral ennetähtaegset vanaduspensionit ei maksta.

Eestis on õigus minna pensionile ka ennetähtaegselt

Ennetähtaegse vanaduspensionit taotlemiseks tuleb pöörduda elukohajärgsesse pensioniametisse ja esitada samad dokumendid, mida nõutakse vanaduspensionit taotlemisel (vt. eespool).

Edasilükatud vanaduspension

Edasilükatud vanaduspension annab võimaluse suurendada oma vanaduspensionit pensioni määramise aja edasilükkamisega. Edasilükatud vanaduspensionit puhul suurendatakse pensionit 0,9% võrra iga kuu eest, mille võrra inimene oma pensionit taotlemist edasi lükkab.

Rahvapension

Rahvapensionit määratakse alates 1. aprillist 2004. a. 990 krooni ja 05 senti. Kuni 31. märtsini 2004. a. oli rahvapensionit määr 931 krooni 37 senti.

Rahvapension määratakse:

- **63-aastaseks saanud isikule**, kellel puudub vanaduspension saamiseks nõutav pensionistaaž ja kes on elanud Eestis alalise elanikuna või tähtajalise elamisloa alusel vähemalt 5 aastat, vahetult enne pensioni taotlemist. Pensioni suurus on 100% rahvapension määra.
- **Vanaduspensioniiikka jõudnud isikule**, kellele maksti püsiva töövõimetuse alusel rahvapension. Pensioni suurus on 100% rahvapension määra.
- **Püsiva töövõime kaotuse korral isikule**, kelle töövõime kaotuse protsent on vähemalt 40% ja kellel puudub töövõimetuspension saamiseks nõutav pensionistaaž ning kes on elanud Eestis alalise elanikuna või tähtajalise elamisloa alusel vähemalt 1 aasta vahetult enne pensioni taotlemist. Rahvapension suurus püsivalt töövõimetule isikule moodustab töövõime kaotusele vastava protsendi rahvapension määra. Alates 01. aprillist 2004. a. on suurus järgmine:
 - töövõime kaotus 40% x 990,05 = 396,02 krooni
 - töövõime kaotus 50% x 990,05 = 495,03 krooni
 - töövõime kaotus 60% x 990,05 = 594,03 krooni
 - töövõime kaotus 70% x 990,05 = 693,04 krooni
 - töövõime kaotus 80% x 990,05 = 792,04 krooni
 - töövõime kaotus 90% x 990,05 = 891,05 krooni
 - töövõime kaotus 100% x 990,05 = 990,05 krooni
- **Toitja surma korral** tema perekonnaliikmetele, kellel seoses toitja nõutava pensionistaaži puudumisega ei ole õigust toitjakaotuspensionile, kui toitja oli elanud Eestis alalise elanikuna või tähtajalise elamisloa alusel vähemalt 1 aasta enne surma.

Toitja kaotanud perekonnaliikmetele makstakse rahvapension:

- kolme või enama perekonnaliikme korral kokku 100% rahvapension määra (990,05 krooni);
- kahe perekonnaliikme korral kokku 70% rahvapension määra (792,04 krooni);
- ühe perekonnaliikme korral 40% rahvapension määra (396,02 krooni).

Isikule, kes saab mõne teise riigi pensioni, rahvapension ei määrata.**Rahvapension taotlemiseks** tuleb esitada elukohajärgse pensioniametile:

- vormikohane avaldus;
- pass (välismaalasel koos kehtiva elamisloaga);
- püsivat töövõimetust tõendav dokument, kui rahvapension taotletakse püsiva töövõimetuse alusel;
- 1 foto (2,5 x 3 cm);

Rahvapension**Taotlemiseks tuleb esitada**

**Kui töövõime
kaotus on
40 – 100%**

**Töövõimetus-
pensioni
arvutamine**

- pangakonto number, kui taotleja soovib pensioni kanda oma pangakontole.

Töövõimetuspension

Töövõimetuspensionile on õigus inimesel alates 16. eluaastast kuni vanaduspensionini, juhul kui töövõime kaotus on 40 –100 protsenti.

Töövõimetuspensioni arvutamise aluseks võetakse **suurem** järgmistest vanaduspensionidest:

- püsivalt töövõimetule inimesele arvatud vanaduspension töövõimetuspensioni määramise hetkel;
- vanaduspension 30 aastase pensioniõigusliku staaži korral.

Töövõimetuspensioni suurus on eelnimetatud kahest summast suurema ja töövõime kaotuse protsendi korrutis.

Näide

40-aastase püsivalt töövõimetuks tunnistatud isiku töövõime kaotus on 80 protsenti. Tal on Eestis omandatud pensioniõiguslikku staaži 20 aastat, pensionikindlustusstaaži 3 aastat ja tema aasta-koefitsientide summa on 3,988. Isiku staažiosaku ja kindlustusosaku alusel arvutatakse töövõimetuspensioni aluseks võetav vanaduspension järgmiselt:

- 1) baasosa 663,70 krooni (alates 1. aprillist 2004. a.);
- 2) staažiosak $20 \times 37,31 = 746,20$ krooni;
- 3) kindlustusosak $3,988 \times 37,31 = 148,79$ krooni.

Kokku 1558,69 krooni

Vanaduspension 30-aastase pensioniõigusliku staaži puhul arvutatakse järgmiselt:

- 1) baasoasa 663,70 krooni;
- 2) staažiosak $30 \times 37,31 = 1119,30$ krooni.

Kokku 1783,00 krooni.

Näitena toodud juhul võetakse arvestamise **aluseks 30-aastase pensioniõigusliku staažiga vanaduspension**, kuna see on suurem kui isiku staažiosaku ja kindlustusosaku alusel arvatud vanaduspension.

Isiku töövõime kaotus on 80 %, seega arvatud töövõimetuspensioni suurus on $0,80 \times 1783,00 = 1426,40$ krooni. Riikliku pensioni maksmisel ümardatakse summa täiskroonideks, 50 senti ja üle selle ülespoole, alla 50 senti allapoole. Seega **näites toodud juhul makstakse pensioni 1426 krooni.**

Kui arvatud töövõimetuspension jääb väiksemaks kui rahvapensioni määr (alates 1. aprillist 2004. a. 990,05 krooni), siis makstakse töövõimetuspensioni rahvapensioni määras.

Sellega kindlustatakse miinimumsissetulek töövõimetutele isikutele, kellel on täidetud vajalik staažinõue.

Töövigastuse või kutsehaiguse tagajärjel tekkinud püsiva töövõimetuse puhul töövõimetuspensioni määramisel staažinõuet ei esitata.

Inimestel, kellele riiklike elatusrahade seaduse alusel oli invaliidusgrupp määratud tähtajatult (st eluaegselt), pole vaja läbida uut ekspertiisi. Nende invaliidusgrupp loetakse vastavaks vanaduspensionieani määratud püsiva töövõimetusega järgmiselt:

- I invaliidusgrupile vastab töövõime kaotus 100%;
- II invaliidusgrupile vastab töövõime kaotus 80%;
- III invaliidusgrupile vastab töövõime kaotus 60%.

Samas on isikul õigus soovi korral nõuda uut ekspertiisi ja töövõime kaotuse protsendi kindlakstegemist.

Püsivalt töövõimetuks tunnistatud isikule määratakse töövõimetuspension kogu töövõimetuse ajaks, kuid mitte kauemaks kui vanaduspensioni ikka jõudmiseni.

Töövõimetuspensioni taotlemiseks tuleb pöörduda elukohajärgsesse pensioniametisse.

Toitjakaotuspension

Toitjakaotuspensionile õigust omavatele pereliikmetele määratakse ühine pension. Toitjakaotuspensionile on õigus toitja surma korral tema ülalpidamisel olnud perekonnaliikmetel. **Lapsele, vanemale või lesele määratakse pension sõltumata sellest, kas nad olid toitja ülalpidamisel või mitte.**

Toitjakaotuspensioni arvutamise aluseks võetakse **suurem** järgmistest vanaduspensionidest:

- toitja arvatud vanaduspension
- vanaduspension 30-aastase pensioniõigusliku staaži korral.

Kui toitja suri töövigastuse või kutsehaiguse tõttu, määratakse toitjakaotuspension staažinõuet esitamata. **Toitjakaotuspensioni suurus sõltub perekonnaliikmete arvust.**

Toitjakaotuspensioni suurus on:

- **kolmele ja enamale perekonnaliikmele 100%** arvutamise aluseks võetud vanaduspensionist;
- **kahele perekonnaliikmele 70%** arvutamise aluseks võetud vanaduspensionist;
- **ühele perekonnaliikmele 40%** arvutamise aluseks võetud vanaduspensionist.

Toitjakaotuspensioni taotlemiseks tuleb pöörduda elukohajärgsesse pensioniametisse ja esitada:

Tähtajatult määratud invaliidus

Toitjakaotuspension

Sõltub pereliikmete arvust

- vormikohane avaldus;
- pass (välismaalasel koos kehtiva elamisloaga);
- surmatunnistus või kohtuotsus toitja teadmata kadunuks tunnistamise kohta;
- toitja vanust tõendav dokument;
- toitja pensioniõiguslikku ja pensionikindlustusstaaži tõendavad dokumendid (tööraamat, jooksva kalendriaasta sotsiaalmaksu tõend, kutsekooli, kesk-eriõppeasutuse või kõrgkooli diplom, sõjaväepilet ja muud dokumendid);
- lapse sünnitunnistus, kui pereliikmete hulgas on laps;
- 1 foto (2,5 x 3 cm);
- pangakonto number, kui taotleja soovib pensioni kanda oma pangakontole.

Pensionilisad

Pensionilisad

Riikliku pensionikindlustuse seaduse alusel määratud pensionile arvutatakse juurde järgmised pensionilisad:

- 1) Vabadussõjast osavõtnule või tema lesele 100 protsenti rahvapensioni määrast.
Seega Vabadussõjast osavõtnu ja tema lese pensionilisa suurus on 990 krooni ja 05 senti;
- 2) tuumakatastroofi, tuumakatsetuse, samuti aatomielektrijaama avarii tagajärjel töövõime kaotuse protsendiga vähemalt 40 protsenti püsivalt töövõimetuks tunnistatud isikule 10 protsenti rahvapensioni määrast (alates 01.04.2004. a 99 krooni);
- 3) II maailmasõjast osavõtnule ja Omakaitse liikmele 10 protsenti rahvapensioni määrast (alates 01.04.2004. a 99 krooni);
- 4) Rehabiliiteeritud isiku, kes õigusvastaselt repressseerituna on viibinud kinnipidamiskohas või asumisel, samuti sõjavangis või II maailmasõja ajal koonduslaagris või getos viibinud isiku töövõimetuspensionile arvutatakse juurde pensionilisa 20 protsenti rahvapensioni määrast (alates 01.04.2004. a 198 krooni ja 1 sent).

Isikule, kellel on õigus mitmele pensionilisale, määratakse üks pensionilisa tema valikul.

Eripensionid

Eripensionid:

- **Presidendi ametipension** – 75% kehtivast presidendi ametipalga määrast.
- **Parlamendipension** – õigus vähemalt 3 aastat töötanud Riigikogu liikmel olenevalt Riigikogus töötamise ajast 40-75 % ametipalgast.
- **Kohtuniku ametipension** – 75% viimasest ametipalgast.
- **Riigikontrolli peakontrolöri ametipension** – 60% viimasest ametipalgast.

- **Prokuröri ametipension** – 65% viimasest ametipalgast.
- **Kaitseministeeriumi pensionid** – 50% ametikohajärgsest teenistustasust.
- **Politseiametniku pension** – 50 - 75% ametipalgast.

Pensionikindlustus

Eestis jaguneb pensionikindlustus kolmeks suureks sambaks.

I sammas on riiklik pension. Ettevõtted maksavad töötavate inimeste pealt sotsiaalmaksu, millest üks osa läheb riikliku pensioni maksmiseks.

II sammas on kogumispension. Kogumispension baseerub nn 2+4 skeemile, milles üheks pooleks on riik ja teiseks isik, kes hakkab saama pensioni. Kogumispension on kohustuslik tagatud perioodiline hüvitis, mille saamiseks omandatakse isiku eest makstud solidaarsusmaksu ja isiku täiendavate maksete eest pensionifondi osakuid, mille väljamaksmine toimub pensionifondist või kindlustusandja poolt.

Kogumispensioni saamiseks omandatakse pensionifondi osakuid või sõlmitakse pensionikindlustuse leping. Kogumispensioniga liitumiseks peab välja valima ühe pensionifondi ning igakuiselt läheb 2% brutopalgast isiku isiklikule pensionikontole, millele riik lisab 4% tööandja poolt makstud sotsiaalmaksust.

Kogumispension on Eestis kohustuslik kõigile, kes on sündinud alates **1. jaanuarist 1983. a.** Tööle asudes peab isik valima pensionifondi, kuhu hakkab raha laekuma tööle asumisest järgneval aastal. Kui isik endale ise pensionifondi ei vali, loositakse talle suvaline fond.

Õigus väljamakseteks tekib inimesel, kes on jõudnud vanaduspensioni ikka, saanud 63 aastaseks.

Kogumispensioniga ei ole võimalik liituda füüsilisest isikust ettevõtjal, kes saab üksnes ettevõtlastasust.

Kogumispensioniga liitumiseks on lepinguid võimalik sõlmida kõigis Eesti suuremates pankades.

III sammas on täiendav kogumispension. Täiendav kogumispension võimaldab saada tõhusat täiendust riiklikule pensionile pensionieas. Täiendava kogumispensioni saamiseks peab isik omandama tema poolt valitud vabatahtliku pensionifondi osakuid või sõlmima täiendava kogumispensioni kindlustuslepingu isiku valitud kindlustusandjaga.

Kogudes raha valitud III samba pensionifondi või pensioni kindlustusse, annab riik selle sissemaksetelt tulumaksu tagasi.

Täiendava kogumispensioni raha on võimalik välja hakata võtma alates viiekümne viiendast eluaastast.

I sammas

II sammas

III sammas

Peretoetused

Peretoetusi finantseeritakse riigi eelarvest.

Peretoetused arvestatakse lapsetoetuse määra (2004. aastal 150 krooni) ja lapsehooldustasu määra (2004. aastal 1200 krooni) alusel.

Lapsetoetus

Lapsetoetus. Lapsetoetust makstakse lapse sündimisest kuni tema 16-aastaseks saamiseni. Lapse õppimisel päevases õppevormis või meditsiinilistel näidustustel muus õppevormis, põhikoolis, gümnaasiumis või põhikooli baasil kutseõppeasutustes makstakse toetust lapse 19-aastaseks saamiseni. Lapsetoetuse suurus on kahekordne lapsetoetuse määr, niisiis 2004.aastal 300 krooni.

Lapsehooldustasu

Lapsehooldustasu

Lapsehooldustasu makstakse kuni 3-aastast last kasvatavale ühele vanemale või vanema asemel lapsehoolduspuhkust kasutavale isikule pool lapsehooldustasu määras iga kuni 3-aastase lapse kohta.

Peres, kus kasvab kuni 3-aastane laps ja veel 3-8 aastaseid lapsi, ühele vanemale igakuiselt $\frac{1}{4}$ lapsehooldustasu määras.

Kolme ja enamlapselises perekonnas, kus on 3 või enam vähemalt 3-aastast lapsetoetust saavat last, ühele vanemale iga 3-8 aastase lapse kohta $\frac{1}{4}$ lapsehooldustasu.

Lapse ühel vanemal, eestkostjal või hooldajal, kellele makstakse lapsehooldustasu, on õigus **täiendavale lapsehooldustasule**, 100 krooni kuus, iga kuni 1-aastase lapse kohta.

Üksikvanema laps

Üksikvanema lapsetoetus. Üksikvanema lapsetoetust makstakse juhul, kui lapse sünniaktis puudub kanna isa kohta või see on tehtud ema ütluste alusel või vanem on tunnistatud tagaotsitavaks. Toetuse suurus on kahekordne lapsetoetuse määr.

Ajateenija lapsetoetus. Ajateenija lapsetoetust makstakse kaitsejõudude ajateenistuses oleva vanema lapsele lapsetoetuse viiekordses määras.

Eestkostel lapsele

Eestkostel või perekonnas hooldamisel oleva lapse toetus.

Eestkostel või perekonnas hooldamisel oleva lapse toetust makstakse vanemliku hoolitsuseta jäänud lastele, kelle üle on seatud eestkoste, kelle suhtes on sõlmitud perekonnas hooldamise leping. Toetuse suurus on kuuekordne lapsetoetuse määr.

Koolitoetus

Lapse koolitoetust makstakse lapsetoetust saavale lapsele iga õppeaasta alustamiseks kolmekordses lapsetoetuse määras (2004/2005. õppeaasta alustamiseks 450 krooni).

Ühekordsed peretoetused

Lapsendamistoetus. Lapsendamistoetust makstakse lapsenda-

jale, kellest lapsendatav laps ei põlvne ja kes ei ole selle lapse võõrasvanem, kui varem ei ole sellele perele sama lapse kohta sünnitoetust makstud.

Sünnitoetus. Sünnitoetust makstakse esimese lapse ja mitmike sünni korral, lapsetoetuse 25-kordses määras, iga järgmise lapse sünni korral lapsetoetuse 20-kordses määras.

Elluastumistoetus. Elluastumistoetust makstakse isikule, kes on kasvanud vanemliku hoolitsuseta ja viibinud lapsena hooldekandeesutuses või erivajadusega laste koolis 3 viimast aastat, enne iseseisva elu alustamist, kui taotleja asub uude elukohta iseseisvalt elama. Kui taotleja elas hoolekandeesutuses või erivajadusega laste koolis alla 3 aasta, vähendatakse elluastumistoetust iga 3-st aastast vähem oldud kuu eest 2,5%.

Muud peretoetused

Nelja- ja enamlapselise pere ning kolmikuid kasvatava peretoetust makstakse kvartali viimasel kuul. **Peretoetust makstakse vanemale, eestkostjale või hooldajale, kes kasvatab vähemalt nelja lapsetoetust saavat last või lapsetoetust saavaid kolmikuid. Toetuse suuruseks on lapsetoetust saavate laste arvu ja lapsetoetuse määra korrutis.** Peres, kus lapsetoetust saavad ainult kolmikud, on toetuse suuruseks neljakordne lapsetoetuse määr.

Peretoetuste taotlemiseks tuleb pöörduda elukohajärgsesse pensioniametisse. Toetuste taotlemiseks tuleb esitada elukohajärgsesse pensioniametisse järgmised dokumendid:

- vormikohane avaldus;
- taotleja pass või ID-kaart (välismaalasel koos elamisloaga);
- perekonnaseisuasutuse tõend lapse sünni kohta (sünnitoetuse taotlemisel);
- lapse sünnitunnistus;
- 16 – 19 aastase õpilase õpilaspilet või õppeasutuse teatis õppimise kohta.

Vajadusel:

- lapsendamise otsus (lapsendamistoetuse taotlemisel);
- üksikvanema tõend (üksikvanema toetuse taotlemisel);
- dokument vanema tagaotsitavaks kuulutamise kohta (üksikvanema lapsetoetuse taotlemisel);
- kaitsevæeüksuse tõend vanema ajateenistuses viibimise perioodi kohta (ajateenija lapsetoetuse taotlemisel);
- ärakiri eestkoste määramise otsusest või perekonnas hooldamise lepingust (eestkostel või perekonnas hooldamisel oleva lapse toetuse taotlemisel);
- hoolekandeesutuse või erivajadusega laste kooli tõend ja uue elukoha tõend (elluastumistoetuse taotlemisel).

Toetuse taotlemisel esitatakse originaaldokumendid.

Sünnitoetus**Elluastumistoetus****Taotlemine**

Dokumendid tuleb esitada õigeaegselt

Ülekannete tähtajad

Vanemahüvitis

Vanemahüvitist ja hooldustasu korraga ei saa

Taotlemine

Toetus määratakse toetusele õiguse tekkimise päevast, kui toetuse taotlemiseks vajalikud dokumendid on esitatud kuue kuu jooksul. Hilisemal toetuse taotlemisel määratakse igakuine toetus tagantjärele, kuid mitte rohkem kui taotluse esitamisele eelnenud kuue kuu eest.

Pensionide, toetuste ja hüvitiste pangaülekannete tähtajad

Väljamakse liik	Pensioniamet	Pangaülekande päev
Pensionid, puuetega inimeste sotsiaaltoetused, sotsiaaltoetus välisriigist Eestisse elama asunule.	Kõik pensioniametid	Iga kuu 5. kuupäev
Peretoetused, vanemahüvitis.	Virumaa Pensioniamet ja Tallinna Pensioniamet Pärnu Pensioniamet ja Tartu Pensioniamet	Iga kuu 8. kuupäev Iga kuu 9. kuupäev
Tööõnnetuste ja kutsehaigustega seotud kahjuhüvitised, hüvitised kuriteoohvritele.	Kõik pensioniametid	Iga kuu 12. kuupäev

Kui pangaülekande päev satub riigipühale või muule puhkepäevale, loetakse maksepäevaks puhkepäevale eelnev tööpäev.

Postkontorite kaudu tehakse väljamakseid iga kuu 1. – 20. kuupäevani vastavalt kokkulepitud kuupäevale.

Vanemahüvitis

Vanemahüvitise eesmärk on hüvitada lapse esimesel eluaastal tema kasvatamise tõttu saamata jäänud tulu.

Õigus vanemahüvitisele on last kasvataval vanemal, lapsendajal, võõrasvanemal, eestkostjal või hooldajal, kes on Eesti alaline elanik või Eestis tähtajalise elamisloa alusel elaval välismaalane.

Üldjuhul on kuni lapse kuue kuu vanuseks saamiseni õigus hüvitisele last kasvataval emal. Alates lapse kuue kuu vanuseks saamisest võivad vanemad kasutada õigust hüvitisele kordamööda.

Vanemahüvitise maksmise ajaks katkeb igakuine lapsehooldustasu, mille maksmine jätkub hiljem kuni lapse kolme aastaseks saamiseni. Kooskõlas tulumaksuseadusega maksustatakse vanemahüvitis tulumaksuga.

Vanemahüvitise taotlemine:

- Vanemahüvitise saamiseks tuleb hüvitise taotlejal esitada elukohajärgsele pensioniametile **avaldus** ja **isikut tõendav dokument** (isikutunnistus, pass või muu dokument

vastavalt isikut tõendavate dokumentide seaduse § 2 lõikele 2). (vt. isikut tõendavad dokumendid, lk. 16)

- Kui hüvitise taotleja on lapsehoolduspuhkusel, tuleb täiendavalt esitada tööandja tõend, millele on märgitud lapsehoolduspuhkuse kestvus ja lapse nimi.
- Avalduse võib esitada isiklikult pensioniametisse või saata posti teel.
- Alates 1. veebruarist 2004 saab avalduse esitada elektroonselt kodanikuportaali kaudu www.eesti.ee. Vajalikud lisadokumendid saate saata elukohajärgsele pensioniametile.

Vanemahüvitise maksmise periood:

- Vanemahüvitise maksmist alustatakse sünnitushüvitise maksmise perioodi lõpupäevale järgnevast päevast ning makstakse ajani, mil sünnitushüvitise päevadega kokku täitub 365 päeva, kui lapse ema jäi rasedus- ja sünnituspuhkusele vähemalt 30 kalendripäeva enne eeldatud sünnitustähtaega.
- Kui lapse emal ei olnud õigust sünnitushüvitisele, siis makstakse vanemahüvitist lapse sünnist kuni tema 11 kuu vanuseks saamiseni.

Vanemahüvitis määratakse tagantjärele alates hüvitisele õiguse tekkimise päevast, kui hüvitise taotlemiseks vajalikud **dokumendid esitatakse kuue kuu jooksul** nimetatud päevast alates. Vanemahüvitist makstakse igas kuus eelmise kalendrikuu eest.

Vanemahüvitise suurus

Hüvitise suurus arvutatakse taotleja eelmise kalendriaasta ühe kalendrikuu keskmise tulu alusel. Hüvitise suuruseks kuus on reeglina 100% hüvitise saaja eelmise kalendriaasta ühe kuu keskmisest sotsiaalmaksuga maksustatud tulust.

Vanemahüvitise arvutamisel 2004. aastal lähtutakse järgmistest suurustest:

- 1) **Vanemahüvitise määr**, mille suurus 2004. aastal on 2200 krooni. Hüvitise määra suurust vanemahüvitist makstakse isikule, kellel eelmisel kalendriaastal puudus sotsiaalmaksuga maksustatav tulu (nt mittetöötanud õppurid).
- 2) **Kuupalga alammäär**, mis 2004. aastal on 2480 krooni. Kuupalga alammäära suurust vanemahüvitist makstakse isikule, kelle eelnenud kalendriaasta keskmine ühe kuu tulu oli alampalgaga võrdne või sellest väiksem.
- 3) Hüvitise maksimaalne suurus kuus, mis on kolm 2002. aasta keskmist sotsiaalmaksuga maksustatud ühe kalendrikuu tulu – 15 741 krooni. Maksimumhüvitist makstakse isikule, kelle keskmine ühe kuu tulu 2003. aastal oli märgitud summaga võrdne või sellest suurem.

**Maksimaalne
hüvitis
15 741
kooni kuus**

Teenides sulle märgitud hüvitise määrast rohkem, hüvitist vähendatakse

Tulumaks

Vajalikud andmed on olemas riiklikus pensionikindlustuse registris ning hüvitise taotlejal või tema tööandjal pole vaja tulude kohta täiendavaid tõendeid esitada.

Vanemahüvitise suurus töötamise korral

Vanemahüvitist makstakse ka juhul, kui hüvitise saaja töötab.

Hüvitise suurus aga sõltub isiku poolt teenitud **sotsiaalmaksuga maksustatavast tulust**:

- Hüvitist makstakse täiel määral, kui hüvitise saaja teenib kuus juurde kuni kehtiva hüvitise määra suuruse summa, see on 2004. aastal 2200 krooni.
- Kui hüvitise saaja teenib hüvitise maksmise kalendrikuul hüvitise määrast suuremat tulu, vähendatakse hüvitist sõltuvalt sellest, kui suur on juurde teenitud tulu.

Hüvitise uue suuruse leidmiseks kasutatakse valemit:

$$(\text{hüvitis} + \text{tulu}) / 1,2 - \text{tulu}$$

Näiteks: juhul, kui hüvitise suurus on 6000 krooni ja sotsiaalmaksuga maksustatav kalendrikuu tulu on 3000 krooni, arvutatakse selle kuu hüvitis järgmiselt:

$$(6000 + 3000) : 1,2 - 3000 = 4500 \text{ krooni}$$

(hüvitist vähendatakse 1500 krooni võrra).

- Hüvitist ei maksta, kui hüvitise maksmise kalendrikuul saadud tulu ületab viiekordset hüvitise määra, see on 2004. aastal 11 000 krooni.

Vanemahüvitisteks on 2004. aasta eelarves 444 507 100 krooni.

Vanemahüvitise maksustamine

Kooskõlas tulumaksuseadusega maksustatakse vanemahüvitis tulumaksuga. Kui vanemahüvitise saaja soovib, et talle hüvitise maksmisel rakendataks tulumaksuvaba miinimumi, peab ta selleks esitama avalduse pensioniametile.

Matusetootus

Riiklik matusetootus on Eesti territooriumil korraldatava matuse kulude osaliseks kompenseerimiseks ettenähtud ühekordne toetus.

Matusetootust makstakse:

- Eestis registreeritud surma korral;
- Eesti alalise elaniku või tähtajalise elamisloa alusel Eestis elava välismaalase väljaspool Eestit registreeritud surma korral.

Matusetootust ei maksta:

- isiku surnuks tunnistamise korral;

Matusetootust makstakse matusekorraldajale – isikule, kes kannab surnu transportimise, tuhastamise või matmise ning leinatlituse kulud

- juhul, kui matusekulud hüvitatakse mõne teise seaduse (n. "Kaitseväeteenistuse seaduse" §164 lg 5) alusel.

Matusetootust makstakse matuse korraldajale – isikule, kes kannab surnu transportimise, tuhastamise või matmise ning leinatlituse kulud.

Matusekorraldajaks võib olla:

- Eesti alaline elanik;
- tähtajalise elamisloa alusel Eestis elav välismaalane;
- Eestis viibiv pagulane;
- valla- või linnavalitsus (valla- või linnavalitsus korraldab matuse juhul, kui surnud isik on tundmatu või omasteta).

Matusetootust maksab matusekorraldaja elukohajärgne või surmaakti koostanud perekonnaseisuasutuse asukohajärgne **pensionamet**. Matusetootuse suuruse kehtestab Riigikogu igaks eelarveaastaks riigieelarvega. 2004. aastal on matusetootuse suurus 2000 krooni. Üksikisikust matusekorraldajale makstakse märgitud suuruses matusetootust. Valla- või linnavalitsusele makstakse matusetootust matuse korraldamise tegelike kulude suuruses, kuid mitte rohkem riigieelarvega kehtestatud suurusest. Vastavalt matusekorraldaja soovile makstakse matusetootust sularahas või kantakse matusekorraldaja pangakontole.

Tööülesannete täitmisel saadud tervisekahjustusega tekitatud kahju hüvitamine

Töötajal, kes on saanud tööülesannete täitmisel tervisekahjustuse, on õigus nõuda tööandjalt tervisekahjustusega tekitatud kahju hüvitamist. Tervisekahjustus võib olla tekkinud kas tööõnnetuse

**Matuse-
korraldaja**

<p>Tööandja hüvitab</p> <ul style="list-style-type: none"> • saamatajäänud sissetulek • lisakulutused 	<p>või kutsehaigestumise tagajärjel, mille tõttu töötajal on tuvastatud püsiv töövõimetus. Kahju hüvitisele on isikul õigus, kui tervisekahjustus on tekkinud tööandja süü läbi.</p> <p>Kahju hüvitamine seisneb rahasummade väljamaksmises sissetuleku (või selle osa) ulatuses, millest isik jäi ilma töövõime kaotuse või selle alanemise tagajärjel.</p> <p>Lisaks tervisekahjustuse tõttu saamatajäänud sissetuleku hüvitamisele tuleb kahju eest vastutaval tööandjal hüvitada kannatanule tervisekahjustusest tingitud lisakulutused, nagu proteesid ja abivahendid, retseptiravimid, sanatooriumituusikud, sõidukulutused raviasutustesse või sanatooriumi, kannatanu hooldamiskulud.</p>
<p>Taotlemine algab kahjustuse tuvastamisest</p>	<p>Hüvitise taotlemiseks peab inimene pöörduma perearsti või eriarsti poole tervisekahjustuse tuvastamiseks. Kutsehaiguse kahtluse korral suunab perearst või eriarst inimese Kutsehaiguste Kliinikusse, kus määratakse töövõime kaotuse põhjus ja protsent ning lisakulutuste vajadus. Kui tervisekahjustuse põhjustanud tööandja, st asutus või ettevõtte, on likvideeritud, peab inimene hüvitise taotlemiseks pöörduma elukohajärgsesse pensioniametisse.</p>
<p>Töötu abiraha</p>	<p>Töötu abiraha, töötuskindlustushüvitis</p> <p>(vt. Tööturu teenused, lk 215).</p> <p>Töötu abirahale on õigus Eesti alalisel elanikul ning tähtajalise elamisloa alusel Eestis elaval välismaalasel. Eestis viibival pagulasel on õigus töötuabirahale kuni elamisloa tähtaja lõppemiseni.</p>
<p>Nõuded abiraha saamiseks</p>	<p>Töötu abiraha on õigus saada isikul, kes on ennast töötuna arvele võtnud elukohajärgses tööhõiveametis ja töötuna arvelevõtmise päevale eelnenud 12 kuu jooksul vähemalt 180 päeva töötas Eestis või on töötanud lähetatud töötajana välismaal.</p> <p>Sotsiaalkindlustuslepingute alusel saab arvesse võtta ka Soomes, Ukrainas, Lätis, Leedus töötamise aega.</p> <p>Töötu abiraha võib saada ka töötu, kes ei töötanud enne arvele võtmist, aga:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) on vähemalt 180 päeva tegutsenud ettevõtjana Eestis; 2) õppinud koolis päevases või täiskoormusega õppes; 3) teeninud kaitseväes; 4) olnud vahi all või kandnud karistust kinnipidamisasutuses; 5) ühe vanema või eestkostjana kasvatanud kuni 18-aastast keskmise, raske või sügava puudega last või alla 8 aastast last või 8 aastast last kuni esimese klassi lõpetamiseni; 6) kes on olnud haiglaravil; 7) kes on hooldanud haiget, püsivalt töövõimetut isikut või vanurit, sotsiaalhoolekande seaduse alusel kirjalikult sõlmitud hooldamise lepingu alusel;

- 8) isikule, kes ei ole töötanud individuaalse või püsivalt töövõimetuks tunnistamise tõttu.

Töötu abirahamäär on 2004. aastal 400 krooni kuus. Töötuabiraha makstakse kord kuus töötu pangakontole või edastatakse posti teel.

Töötu abiraha saaja eest maksab riik sotsiaalmaksu, millega kaasnevalt tekib isikul õigus ravikindlustusele.

Töötu abiraha saamiseks tuleb esitada elukohajärgsesse tööhõiveametisse:

- avaldus, (blanketi saab elukohajärgsest tööhõiveametist)
- dokument, mis tõestab 180 päeva töötamist või tööga võrdsustatud tegevust.

Töötuskindlustushüvitis

Töötuskindlustushüvitis on sundkindlustus, mis kindlustab töötajale hüvitise töötuks jäämisel, kollektiivse koondamise ning tööandja maksejõuetuse korral.

Hüvitisi rahastatakse töötuskindlustusmaksetest laekunud rahast, töötuskindlustuse seaduse kohaselt saab töötaja töötuskindlustusmaks määr olla 0,5% kuni 2%.

Töötuskindlustushüvistele tekib õigus inimesel, kes on töötanud ja töötuskindlustusmaksid tasunud vähemalt 12 kuud töötuks jäämisele eelnenud 24-st kuust.

Töötuskindlustushüvise saamiseks peab inimene olema elukohajärgses tööhõiveametis töötuna registreeritud, aktiivselt tööd otsima ning olema valmis võimalusel koheselt tööle asuma.

Töötuskindlustushüvitist saab taotleda ainult tööhõiveametite kaudu. Taotleja esitab elukohajärgsele tööhõiveametile avalduse ning tööandja tõendi töötuskindlustus maksete tasumise kohta ning dokumendi töösuhte lõpetamise kohta.

Töötuskindlustushüvitisele ei ole õigust kindlustatul, kes lõpetas töötamise või teenistuse viimases töökohas:

- poolte kokkuleppel;
- töö- või teenistuskohustuste rikkumise, usalduse kaotamise, vääritud või korruptiivse teo tõttu;
- töötaja algatusel lõpetatud töösuhte korral.

Töötule, kellel ei ole õigust saada töötuskindlustushüvitist, säilib töötu abiraha saamise õigus. Töötu abiraha säilib ka töötul, kes on saanud töötuskindlustushüvitise seaduses ette nähtud töötuskindlustushüvitist maksimumperioodi vältel, kuid pole tööd leidnud. Sel juhul makstakse abiraha kuni 270 päeva täitumiseni, mis on maksimaalne abiraha saamise aeg.

Abiraha saaja sotsiaalmaksu maksab riik

Taotlemine

Taotlemine

Hüvitise mittedaajal säilib õigus töötu abirahale

Toimetulekupiir sõltub inimeste arvust peres

Toimetulekupiirist allpool olev sissetulek annab õiguse toetuseks

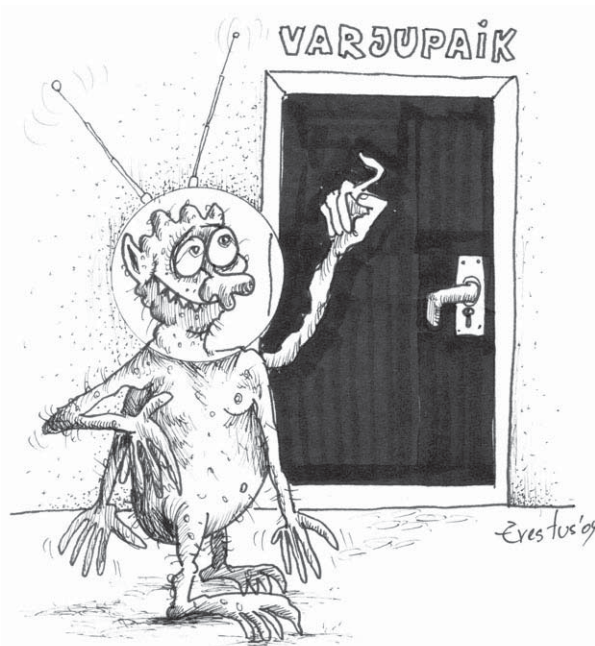
Toimetulekupiir ja toimetulekutoetus

Toimetulekupiiri suuruse kehtestab Eestis Riigikogu riigieelarves. Seda arvestatakse üksi elavale isikule või perekonna esimesele liikmele igaks eelarveaastaks. **Toimetulekupiiri kehtestamisel lähtutakse** minimaalsetest tarbimiskuludest toidule, riietusele ja jalanõudele ning muudele kaupadele ja teenustele esmavajaduste rahuldamiseks. Toimetulekupiir sõltub inimeste arvust perekonnas, perekonnaliikmeteks loetakse abielus või abielulistes suhetes olevad samas eluruumis elavad isikud, nende abivajavad lapsed ja vanemad või muud üht või enamat tuluallikat ühiselt kasutavad või ühisemajapidamisega isikud. **2004. aastal on toimetulekupiiriks üksi elavale inimesele 500 krooni kuus, iga järgneva pereliikme kohta 400 krooni.**

Kui inimese netosissetulek jääb kuus alla toimetulekupiiri, on tal õigus taotleda **toimetulekutoetust**. Toimetulekutoetust määrab ja maksab **kohalik omavalitsus**. Toimetulekutoetuse arvestamise aluseks on üksi elava isiku või perekonna kõigi liikmete eelmise kuu netosissetulek, jooksva kuul tasumisele kuuluvad eluruumi alalised kulud ning kehtestatud toimetulekupiir. Toimetulekutoetus määratakse jooksvaks kuuks.

Toimetulekutoetuse **taotleja esitab taotluse elukohajärgsesse kohaliku omavalitsuse sotsiaalhoolekande osakonda hiljemalt kuu 20. kuupäevaks.**

Infot toimetulekutoetuse kohta saab Eesti kõigist kohalikest omavalitsusest.

Toetused varjupaigataotlejatele

Varjupaigataotlejal on õigus saada riiklikku pensioni, lastetoetust, tööturuteenuseid ja töötu riiklikku abiraha, sotsiaaltoetusi ja muud abi Eesti alalise elanikuga samadel alustel.

Ohvriabi teenuste ja hüvitiste saajate ring

Ohvriabi seadus jõustus 1. jaanuaril 2004. aastal, kuid ohvriabi teenust käsitlev osa jõustub 1. jaanuaril 2005. Seaduse järgi on **õigus ohvriabile kõigil isikutel, kes on langenud hooletuse või halva kohtlemise, füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalda ohvriks** st. ohvriabi saamiseks on õigustatud iga inimene, kellele on põhjustatud kannatusi või tekitatud kahju. Abi saamise eelduseks ei ole seatud kuriteo toimepanemist.

Hüvitist saavad ka ettevaatamatuse tõttu toimepandud vägivallakuritegude ohvritele. Kuriteo raskus (näiteks kas tegu on raske tervisekahjustuse või mitte) tehakse kindlaks kohtuarstliku ekspertiisiga. Pärast kohtuarstliku ekspertiisi akti koostamist tuleb hüvitise taotlemiseks pöörduda elukohajärgsesse pensioniametisse.

Õigus saada ohvriabi on ka Euroopa Liidu kodanikel, sõltumata nende alalisest elukohast (näiteks turistidele) ning "Vägivallakuritegude ohvritele hüvitiste maksmise Euroopa konventsiooniga" ühinenud riigi kodanikele. **Konventsiooniosalistele laienevad õigused** siiski alles pärast Eesti ühinemist konventsiooniga.

Ohvri matusekulutuste ja ravikulutuste hüvitamist saavad taotleda isikud, kes on neid kulutusi faktiliselt kandnud. Muutub olukord, kus sai hüvitada kulutusi ohvri surma korral ainult ohvri ülalpeetavatele, mis tekitas praktikas olukorra, kus ohvri lastel tekkis õigus hüvitist taotleda, kuid näiteks kui tapetuks osutus laps, siis ohvri vanemad hüvitist taotleda ei saanud.

Hüvitatavad kulud

Lisaks füüsilise tervise taastamisega seotud kuludele hüvitatakse ka vaimse tervise taastamisega seotud kulusid. Seadus laiendab ravikulude hüvitamist ka psühholoogilisele nõustamisele ja psühhoterapiale.

Matusekulude hüvitamiseks on määratud kindel summa – 5500 krooni, millest arvutatakse maha riiklik matusetootus, mis 2004. aastal on 2000 krooni. Muudatus lihtsustab hüvitise saamist, sest kaob vajadus iga matuseks tehtud kulutuse põhjendamiseks, mis on seni tekitanud suuri vaidlusi taotlejate ja ametnike vahel. Matusekulutuste hüvitamise summa määramisel on lähtutud minimaalsetest matusekulutustest, millest on arvutatud 70% (seaduse üldine põhimõte, et korvatakse 70% tehtud kulutustest).

Hukkunud ohvri ülalpeetavatele makstavad hüvitised.

- ühele ülalpeetavale 75%;
- kahele ülalpeetavale 85%;
- kolmele või enamale ülalpeetavale kokku 100%.

Õigus
ohvriabile

Vaimne tervis

Matusekulu

Ohvri
ülalpeeta-
vatele

**Taotlemise
tähtajad**

Hüvitise taotlemine

Hüvitise taotlemiseks tuleb pöörduda elukohajärgsesse pensioniametisse.

Hüvitistaotlus tuleb esitada pensioniametile **ühe aasta jooksul** kuriteo toimepanemisest või ohvri surma päevast alates.

Hilisem taotlus vaadatakse läbi:

- 1) kui ülalpeetav sai ohvri surmast teada rohkem kui kuus kuud pärast surmapäeva ja taotlus on esitatud ühe aasta jooksul ohvri surmast teada saamise päevast alates.
- 2) kui hüvitise taotleja tervisehäire kestis üle kuue kuu ja taotluse õigeaegne esitamine ei olnud terviseseisundi tõttu võimalik ja kui vastav taotlus on esitatud ühe aasta jooksul pärast terviseseisundi paranemist.

Hüvitise suurus ja piirmäär

Hüvitise suuruse määramise aluseks võetakse vägivallakuriteoga tekitatud järgmine varaline kahju:

- 1) töövõimetusel tulenev kahju;
- 2) ohvri ravikulud;
- 3) ohvri surmast tulenev kahju;
- 4) prillidele, hambaproteesidele, kontaktläätsedele ja muudele keha funktsioone asendavatele abivahenditele ning riie-tele tekitatud kahju;
- 5) ohvri matusekulud.

Ohvriabi seaduse alusel hüvitatakse 70% eelpoolnimetatud asjaoludel tekkinud varalisest kahjust, kuid mitte rohkem kui 50 000 krooni.

Sotsiaalkindlustusameti kodulehekülg www.ensib.ee,
Sotsiaalministeeriumi kodulehekülg www.sm.ee,
ajakiri "Sotsiaaltöö" 2002/1.

Tarbijakaitse

Tarbijaõigused

Kui ostate mingi toote või teenuse isiklikuks tarbimiseks käitute tarbijana ja rakendub tarbijakaitse seadus. Harilikult jääte ostetud kaupade ja teenustega rahule, vahel harva juhtub, et ostud osutuvad mittekvaliteetseks. Ilmnenud probleemide lahendamine toimub kergemini, kui olete teadlik oma õigustest. Kui ei õnnestu müüjaga ühist keelt leida, on abi saamiseks võimalus pöörduda Tarbijakaitseametisse. Tarbijakaitse ülesanne on turusuhetes nõrgema poole huvide esindamine ja negatiivsete tagajärgede vältimine. Tarbijakaitseametil on kolm põhiülesannet tarbija elu ja tervise ning majanduslike huvide kaitse tagamisel:

- turujärelevalve teostamine;
- tarbija kaebuste lahendamine;
- tarbijate informeerimine ning koolitus.

Nende ülesannete täitmiseks on Tarbijakaitseamet esindatud üle Eesti kõikides maakondades.

Tarbijakaitseameti kodulehekülj www.tka.riik.ee. Lisateave info-telefonil 6201 707 või e-postil: info@consumer.ee.

Tarbijakaitse seaduses on sätestatud tarbijate põhiõigused:

- 1) nõuda ja saada kaupa või teenust, mis vastab nõuetele, on ohutu tarbija elule, tervisele ja

Kui ei õnnestu müüjaga ühist keelt leida, on abi saamiseks võimalus pöörduda Tarbijakaitseametisse

**Tarbijakaitse-
ameti
ülesanded**

**Tarbija
õigused**

Tutvu kauba märgistuse ja kasutusjuhendiga

Säilita ostu-dokumendid

Müüja kohustused

- varale ning mille omamine ja kasutamine ei ole keelatud;
- 2) saada pakutavate kaupade ja teenuste kohta vajalikku ja tõest teavet teadliku valiku tegemiseks ning õigeaegset teavet kauba või teenusega seotud riskide kohta;
 - 3) saada tarbijaõigus- ja tarbimisalast teavet;
 - 4) saada nõu ja abi, kui tema õigusi on rikutud;
 - 5) nõuda endale tekitatud varalise ja mittevaralise kahju hüvitamist;
 - 6) taotleda oma huvide arvestamist ning olla oma ühingute ja liitude kaudu esindatud tarbijapoliitikat kujundavate otsuste tegemisel.

Nende õiguste tagamiseks peavad kõik kaubad vastavalt Eestis kehtivatele õigusaktidele olema varustatud eestikeelse märgistusega ning tehniliselt keerukad kaubad eestikeelse kasutusjuhendiga. Samas on tarbija aga kohustatud põhjalikult tutvuma kauba või teenusega kaasasolevate juhenditega ning märgistusega. Kui tarbija on seoses teabe ebatõesuse või selle puudumisega kasutanud kaupa mittesihipäraselt ja saanud kahju, on müüja kohustatud kahju hüvitama. Kui olete ostnud või tellinud kaupa või teenust ja hiljem avastanud, et vaatamata õigele kasutamisele ja hooldusele on ilmnenud mingi viga, siis pöörduge viivitamatult kaupluse või teenindusettevõttesse tagasi, et seal oma probleem lahendada. Et kõiki hilisemaid probleeme oleks lihtsam lahendada, säilitage kindlasti ostudokumendid (ostutšekk, leping jne), mis tõendavad, et olete ostu teinud just sellest poest või teenindusettevõttest. Ilma müüki tõendava dokumendita võib hilisemate pretensioonide lahendamine olla raskendatud. **Vastavalt tarbijakaitseadusele:**

- vastutab müüja nende kaupade ja teenuste eest, mida ta müüb;
- peab kaup olema ohutu ja tavaliselt eeldatavate tarbimisomadustega;
- peab müüja andma tarbijale kauba kohta tõest infot.

Seadus kehtib iga kauplusest, tänavalt, turult, kataloogi- või postimüügist ostetud kauba või teenuse puhul sh allahinnatud kaupade puhul. Aga ainult siis, kui hinda ei ole alandatud kauba defekti tõttu. Sellisel juhul peab muidugi olema kauba juures märge kauba puudusest. Alati lugege korralikult läbi kaubaga kaasa antud kasutamishend ja pange tähele hooldustingmärke, et saaksite kaupa sihipäraselt kasutada ja ei rikuks kaupa oma oskamatusena.

Hinnast

Iga teile müügiks väljapandud kauba peal või juures peab olema hind, millega see kavatsetakse teile müüa. Kui soovite osta kau-

pa, mille kogust mõõdetakse kilogrammides, liitrites või meetrites, siis peab lisaks müügiks pakutava koguse ja selle hinna kohta olema kauba juures ka selle kauba ühe ühiku (kilogrammi, liitri või meetri) hind. Müüja peab andma maksmist tõendava **dokumendi** e tšeki, kus peavad olema kirjas järgmised andmed:

- 1) kaupleja nimi või ärinimi ja tegevuskoha aadress;
- 2) müügikuupäev;
- 3) iga kauba või teenuse hind ja tasutud summa.

Garantiiga kauba puhul peab vastav märge olema maksekviitungil või siis peab garantiikiri olema kaubaga eraldi kaasas. Sellel peab kirjas olema nii iga üksiku kauba maksumus kui ka arve kogusumma.

Märgistusest

Lisaks kirjalikule teabele peab müüja oskama teie soovil anda täiendavat suulist teavet kauba omaduste, rahvusvaheliselt kasutatavate tingmärkide jms. kohta. Märgistus peab olema eestikeelne, kergesti mõistetav ja kantud nähtavale kohale selliselt, et ta oleks: **kergesti nähtav, selgelt loetav, vastupidav** ning ei tohi olla varjatud, peidetud või kaetud muu sildil oleva graafilise materjali või tekstiga. Kui kaupmees müüb puudustega või siis kasutatud kaupa, peab kauba juures olema kindlasti vastavasisuline teave. See annab teile võimaluse teha teadlik valik. Toidukaupade ja mõnede tarbekaupade (näiteks kosmeetika, tarbekeemia) tarvõtamine on ajaliselt piiratud. Sel juhul kannab tootja kaubale vastava märgistuse, mille abil saate teada, kui kaua säilivad kauba parimad omadused õigetel hoiutingimustel. Kui kaubal on märgistus "**kõlblik kuni**", siis on tegu kiirestirikneva toidukaubaga, mida tohib nii

Kaubale, mille kasutamine võib tekitada mistahes ohtu, peavad olema lisatud ka ohutusele viitavad märgid

Hinnad peavad olema võrreldavad

Nõuded märgistusele

Toidukauba müük on ajaliselt piiratud

Harilikult jääte ostetud kaupade ja teenustega rahule, vahel harva juhtub, et ostud osutuvad mitte kvaliteetseks

müüa kui kasutada (tarvitada) vaid selle kaubale märgitud kuupäevani (kaasa arvatud). **Märgistusega “parim enne”** kindlustab tootja parimate omaduste säilimise nimetatud ajani.

Näiteks: “parim enne 05.04.2005” märgistusega kauba eest vastutab kuni 05.04.2005 tootja, pärast seda kuupäeva aga peab müüja selle kauba teistest eraldama ja lisama teate tähtaja möödumise kohta; “parim enne mai 2006” märgistusega kauba eest vastutab tootja kuni 31.05.2006. Pidage meeles – kui kaupmees on kindel, et kaup, mille “parim enne” tähtaeg on möödunud, on teile ohutu, võib ta seda ka hiljem müüa. Kuid siis peab ta asetama selle kauba teistest eraldi, juures olgu selge teatis, et “parim enne” tähtaeg on möödunud. Kaupmees ei tohi teile seada tingimust, et ühe kauba ostmisel peate ostma teise kauba. Näiteks kui kaupluses on kingituspakk kahest raamatust, peate te saama neid raamatuid ka eraldi osta. Kui te soovite, siis kontrollige enne kauplusest lahkumist ostetud kauba kaalu ja mõõdu õigsust. Võimaluse seda teha peab teile kindlustama müüja. **Restoranis, baaris, kohvikus** jne., tuleb teile esitatav arve koostada vastavalt menüüs näidatud hindadele. Teenustasu ei ole lubatud arvele eraldi lisada. Meeldiva teeninduse eest kelnerile või ettekandjale lisatasu, nn. jootraha, andmine on aga teie enda otsustada. Toitlustuskohtade peasissekäigu läheduses peab olema pakutavate roogade ja jookide hinnakiri, et teil oleks võimalik enne sisseastumist valida endale meelepärane ja rahakotile sobiv söögikoht.

Lepingute sõlmimine

Erinevate lepingute sõlmimisel (sh tarbijakrediidi- ja kindlustuslepingud) olge väga tähelepanelik. Esmalt valige teenusepakkujate

**Teil on õigus
kauba kaalu
kontrollida**

hulgast endale sobiv ja veenduge selle usaldusväärsuses. Enne lepingu allkirjastamist tutvuge hoolikalt lepingutingimustega. Veenduge, et need on teile arusaadavad, kui ei, paluge asjatundjal neid selgitada. Lepinguga tutvudes pöörake erilist tähelepanu väikses kirjas olevale informatsioonile. Just selles osas on lepingusõlmijad hoolitud ja võivad endale pahaaimamatult ebasoodsaid lepinguid sõlmida.

Kui on ostetud lepingutingimustele mittevastav kaup või teenus?

Kui olete ostnud või tellinud kaupa või teenust ja hiljem avastanud, et vaatamata õigele kasutamisele ja hooldusele on ilmnenud mingi viga, siis pöörduge viivitamatult kauplusse või teenindusettevõttesse tagasi, et seal oma probleem lahendada.

Et kõiki hilisemaid probleeme oleks lihtsam lahendada, säilitage kindlasti ostudokumendid (ostutšekk, leping jne), mis tõendavad, et olete ostu teinud just sellest poest või teenindusettevõttest. Ilma müüki tõendava dokumendita võib müüja/teenindaja probleemi lahendamata jätta.

Puudusega kauba või teenuse puhul on tarbijal õigus esitada müüjale kaebus **kahe aasta jooksul** alates ostmise päevast. Puuduse tekkimise põhjuste tõendamise kohustus **esimesel kuuel kuul** peale ostu sooritamist **on müüjal** ja **pärast kuue kuu möödumist tarbijal**. Puudusega teenuse puhul on tarbijal õigus esitada müüjale kaebus **kahe kuu jooksul** alates mittevastavuse avastamisest.

Oluline on vahet teha pretensiooni esitamise õiguse ja müügigarantii vahel. Müügigarantii on müüja (samuti tootja, vahendaja) lubadus, millega antakse tarbijale seaduses sätestatust soodsam seisund. Mõiste “müügigarantii” või “garantii” kasutamine on ebaseaduslik, kui see ei anna tarbijale midagi enam, kui sätestab seadus. Garantii andmine müüja, tootja või vahendaja poolt ei võta tarbijalt ära seaduslikke õigusi, sealhulgas õigust esitada pretensioon asjal puuduste ilmnemisel kahe aasta jooksul.

Pärast kaubal puuduse avastamist koguge kokku müügidokumendid ja minge kauplusse tagasi. Selgitage probleemi ja esitage omapoolne soovitatav lahend. Müüja kas nõustub teie poolt esitatud pretensiooniga ja lahendab selle teile positiivselt või on müüja seisukohal, et puudus tootel on tingitud väärast kasutamisest ning tõendab teile seda ekspertiisiga.

Tarbijal on õigus **puudusega kauba korral**:

- nõuda esmalt asja tasuta parandamist või selle asendamist uue kaubaga

Kaebusi saab esitada kahe aasta jooksul

Müügigarantii

Kui kabal on puudusi ...

Kui teenus
ei rahulda ...

Olulise
puuduse korral
võib lepingust
taganeda

Kaebuse
esitamine

- nõuda ostuhinna alandamist või lepingu tühistamist, kui:
 - müüjal ei ole võimalik kaupa parandada või asendada või,
 - parandamine ebaõnnestub või,
 - müüja ei ole kauba puudust mõistliku aja jooksul kõrvaldanud.

Mõistlikkuse põhimõte

- mõistlik** – see, mida samas olukorras heas usus tegutsesid isikud loeksid tavaliselt mõistlikuks;
- mõistlikkuse hindamisel** arvestatakse võlasuhte olemust, tehingu eesmärki, vastava tegevus- või kutseala tavaid ja praktikat jt asjaolusid.

Kauba puuduse kõrvaldamisega seotud kulutused nagu posti-, veo-, tööjõu- ja materjalikulu **peab tasuma müüja**.

Kui olete faktide esitamisel täpne, jääte mõistlikuks ja viisakaks, on suurem tõenäosus, et koos müüjaga leiate probleemile lahenduse.

Puudusega teenuse korral on tarbijal õigus nõuda:

- teenuse hinna alandamist;
- puuduse tasuta kõrvaldamist;
- samast või sama kvaliteediga teisest materjalist uue asja valmistamist või uue teenuse osutamist.

Kui tegemist on olulise lepingutingimustele mittevastavusega (olulise puudusega), siis saab lepingust taganeda ja nõuda teenuse osutamise eest tasutud summa tagastamist.

Mida loetakse oluliseks puuduseks?

Oluliseks puuduseks loetakse seda, kui:

- töö parandamine või uue töö tegemine ei ole võimalik või ebaõnnestub või,
- kui töövõtja õigustamatule keeldub tööd parandamast või,
- uut tööd tegemast või ei tee seda mõistliku aja jooksul,
- kui töö parandamise või uue töö tegemisega tekitati tarbijale põhjendamatuid ebamugavusi.

Neil juhtudel ei pea tellija määrama töövõtjale täiendavat tähtaega ning võib muu hulgas lepingust taganeda.

Kuhu pretensioon esitada?

Probleemi ilmnemisel tuleb **pöörduda koheselt müüja poole**.

Kui suulise kaebuse peale ei reageerita, esitage kaebus kirjalikult ja lisage juurde koopia müügidokumendist.

Kaebuses märkige:

- oma nimi ning kontaktandmed;
- kaebuse esitamise kuupäev;
- kaubal või teenusel esinev puudus;
- omapoolne soovitatav lahend.

Müüja on kohustatud vastavalt tarbijakaitseadusele kaebuse vastu võtma ja **15 päeva** jooksul alates kaebuse saamisest selle läbi vaatama. Teil on õigus nõuda müüjalt kirjalikku märget kaebuse vastuvõtmise kohta. Kui müüja keeldub kaebust lahendamast või te ei ole nõus müüja poolt pakutud lahendiga ja leiate, et teie õigusi on rikutud, võite abi saamiseks pöörduda tarbijakaitseametnike poole.

Kui tegutsete eespool esitatud soovitude kohaselt, väldite enamikel juhtudel võimaliku kahju ja suudate oma seaduslikke õigusi suhetes müüjaga kaitsta.

NB! Pretensiooni ei ole mõtet esitada, kui:

- kaup on olnud igapäevaselt pidevalt kasutuses (nt jalats) ja sellest tulenevalt lihtsalt ära kulunud;
Näide: Toote kauplusse tagasi kiledressid. Puudusena näitate tekkinud auke, kuid tegelikult olete neid dresse kandes istunud lõkkele liiga lähedal ja kohesel vaatlusel selgub, et augud on tekkinud sulamise tagajärjel. Sellises olukorras ei eeldata, et tegemist on tootmisdefektiga, sest puudus on oma olemuselt eeldusega vastuolus. Sama eeldus kehtib ka näiteks juhul, kui kutsikas on teie jalatsid katki närinud.
- kasutatud ebaõigetes kasutustingimustes või ei ole järgitud kasutusjuhendis toodud nõudeid;
- valesti hooldatud, mille tulemusena on kaup mehaaniliselt kahjustatud (põletused, sisselõiked, rebendid, kemikaalidega kahjustumine). Sellistel juhtudel ei pruugi ekspertiis teha otsust tarbija kasuks.

Kui teil on tekkinud probleemi lahendamisel arusaamatusi või küsimusi võite pöörduda tarbijakaitseametnike poole. Viimane samm oma õiguste kaitseks on pöörduda kohtusse, sest on probleeme, mille lahendamiseks ei ole õigust isegi tarbijakaitseametnikel, näiteks kahe erineva ekspertarvamuse korral või moraalse kahju hüvitamine.

- 1) **Jalatsitel tulid tallad liimist lahti.** Neid on võimalik parandada ning kui tegemist ei ole jalatsite väärkasutamisest või -hooldamisest tuleneva puudusega, korraldab müüja jalatsite parandamise.
- 2) Äsjaostetud **televiisor plahvatab** tootmisdefekti tõttu. Asja parandamine **ei ole võimalik** ning müüja peab televiisori asendama uue samaväärsega. Kui aga tarbija nõuab raha tagasi, siis peab müüja selle nõude rahuldama.
- 3) **Autol läks kütuse sissepritsesüsteem rikki.** Autosalong, kust auto oli ostetud, teatas tarbijale, et see on parandatav

**Pretensioone
ei rahuldata
kui ...**

**Näited
elust**

viga, kuid võtab aega kolm kuud. Et mitte tekitada ostjale põhjendamatuid ebamugavusi, tuleb maksta ostjale raha tagasi juhul kui ta seda nõuab.

- 4) Kaupluses on **müügil viimane muusikakeskus**, mille magnetofoni **lindistusrežiim ei tööta**. Tarbija, olles seisukohal, et ta midagi lindistada ei kavatse, tahab just sellist keskust ja ostabki selle ära. Ostutšeki tagaküljele kantakse müüja poolt märkus "Magnetofoni lindistusrežiim ei tööta". Mõne aja pärast tekib tarbijal siiski soov lindistamiseks. Ta pöördub kaupluse poole ja nõuab keskuse parandamist. Kauplus keeldub sellest ja täiesti põhjendatult. Kui muusikakeskuses oleks aga ilmnunud mingi muu puudus, siis oleks tarbijal täielik õigus esitada pretensioon ilmnunud puuduse kohta.
- 5) Osteti kallis **muusikakeskus**, mis **läks kuu aja jooksul rikki**. Kas tarbija peab nõustuma garantiiremondiga või võib nõuda uut kvaliteetset muusikakeskust? Kui tegemist on tootmisdefektiga, on ostjal vastavalt võlaõigusseadusele õigus nõuda:
- **esmalt** asja tasuta parandamist (parandamise puhul garantiitähajal pikeneb müügigarantii parandamise aja kestuse võrra) ning juhul kui parandamine ei ole võimalik, siis
 - asja asendamist (asendatud asjale antakse algse müügigarantiiga sama kestusega uus garantii).

Kauba parandamise või asendamise vahel valib müüja, kui asjatundja, ja kui see osapool, kes kannab kõikvõimalikud materiaalsed kulud seoses asja parandamisega või asendamisega. Kui defekt on kõrvaldatav ja sellega ei kaasne müüjale ebamõistlike kulusid, siis tõenäoliselt asi parandatakse. Kui aga defekt ei ole kõrvaldatav ning asja parandamine ei ole otstarbekas, siis müüja võib asja asendada.

- 6) **Tarbijal läks ostetud asi (nt. külmkapp) katki**. Müüja otustas kauba asendada. Paari nädala möödudes asi läheb uuesti katki. Kas tarbijal on õigus oma raha tagasi küsida?

Kui asja asendamine ebaõnnestub, siis loetakse see müüjapoolseks oluliseks lepingurikkumiseks, mille korral on ostjal õigus taganeda lepingust ja saada raha tagasi.

- 7) Tarbija **ostis näidise (tootekataloog) järgi** kauplusest mööblikomplekti. Mööbel toimetati koju ja selgus, et mööbel ei vasta näidisele ja mööblikomplektil ei ole kokkulepituid omadusi. Kas on võimalik sel juhul taganeda lepingust ja küsida oma raha tagasi?

Tegemist on asja lepingutingimustele mittevastavusega. Tarbija saab nõuda asja parandamist, selle võimatusel või ebaõnnestumisel asja asendamist. Kui müüja ei täida mõistliku tähtaja jooksul tarbija nõudmist, on tarbijal õigus nõuda lepingu lõpetamist ja küsida raha tagasi.

- 8) **Kas kasutatud kaupadele** (nt. mobiiltelefonid) kehtib mingisugune garantii ja kas müüja on kohustatud seda garantiid andma?

Kasutatud kaupadele ei laiene seaduses sätestatud pretensiooni esitamise tähtaeg. Kui müüja soovib, võib ta müügigarantii anda, kohustust ei ole.

- 9) Tarbija **ostis kasutatud mobiiltelefoni**. Müüja andis ühe kuu garantiiaga. Nädala pärast läheb telefon katki. Müüja remondib telefoni ära, kuid mõne aja möödudes ilmneb sama viga. Kas tarbijal on õigus raha tagasi nõuda?

Mis vahe on garantii ja pretensiooni esitamise tähtaja vahel?

Pretensiooni esitamise tähtaeg on võlaõigusseaduses sätestatud tähtaeg (2 aastat), mille jooksul vastutab müüja asja lepingutingimustele mittevastavuse eest ehk siis selle aja jooksul on tarbijal õigus esitada pretensioon müüjale. **Müügigarantii** (NB! Mitte garantii) on müüja lubadus garantiiaja jooksul asi tasuta parandada, välja vahetada või tagada mingil muul viisil asja vastavus garantiis ettenähtud tingimustele, millega antakse ostjale seaduses sätestatud soodsam seisund.

Pretensiooni esitamise tähtaeg tuleneb seadusest – kindel tähtaeg ja lahendamise kord. Müügigarantii annab müüja ise, seega kehtestab ka tähtajad ja tingimused, mida saab käsitleda ostja ja müüja vahelise kokkuleppena, jälgides seejuures, et nende poolt pakutav müügigarantii tagaks mingil viisil tarbijale seaduses sätestatud soodsama seisundi.

Näide: Müügigarantii 3 aastat sisaldab tasuta parandamist tootmisvea ilmnemisel. Esimese kahe aasta jooksul laienevad tarbijale kõik võlaõigusseadusest tulenevad õigused müüjapoolse müügilepingu rikkumise korral. Ülejäänud ühe aasta jooksul tuleb nõustuda asjaoluga, et müüja ainult parandab, raha tagasi küsimise õigust ei ole.

Näide: Kui tarbija annab oma nõusoleku, et tellitakse ekspertiis, siis kui ruttu peab müüja oskama öelda ekspertiisi toimumise aja st. kaua peab ootama (sageli öeldakse, et sellega läheb veel

Müügigarantii
annab müüja

**Tarbija võib
pretensioone
esitada
2 aasta
jooksul**

aega ning lubatakse üha uusi tähtaegu, millest kinni ei peeta)?

Tarbijal on õigus esitada pretensioon kahe aasta jooksul:

- 1) esimese kuue kuu jooksul on müüjal kohustus rahuldada tarbija nõue mõistliku aja jooksul. Kui müüja ei nõustu defekti olemusega, siis tuleb tal selle mõistliku aja jooksul tellida näiteks ekspertiis, tõendamaks vastupidist. Kui müüja ei täida mõistliku aja jooksul tarbija nõuet, ega lükka seda ümber tõendamisaktiga, on tarbijal muu hulgas õigus lepingust taganeda.
- 2) ülejäänud 1,5 aasta jooksul on selles osas tarbija ja ostja rollid vahetunud ja tarbija tõendab juhul, kui müüja poolt ei ole antud müügigarantiid. Kui pikk on mõistlik aeg, sõltub konkreetsest juhtumist, viivitustel peab olema asjakohane selgitus.

Kuidas osta toidukaupu?

Kõikide kaupade ostmisel on oluline pöörata tähelepanu toote märgistusele. Eriti oluline on see aga toidukaupade juures. **Toiduainete ostmisel on oluline jälgida 2** tähtaega – “parim enne” ja “kõlblik kuni”, mis esitatakse toidu müügipakendil või lahtise toote puhul müügikohas. **Märgistusega “parim enne”** tagab tootja parimate omaduste säilimise nimetatud ajani. Minimaalse säilimisaja viimane päev, kuu või aasta arvestatakse säilimisaja sisse. Toidukaubad märgistusega “**parim enne**” säilivad hoiutingimuste järgimisel kvaliteetsena vähemalt näidatud kuupäevani. Pärast seda võib sellist toidukaupa müüa vaid juhul, kui see on kvaliteetne ja tarbijat teavitatakse “parim enne” kuupäeva möödumisest. Minimaalset säilimisega ei pea märkima värsketel töötlemata puuviljadel, marjadel ja köögiviljadel, maitsestatud või värvitud suhkrust või nendest mõlemast koosnevatel kondiitritoodetel, äädikal, soolal, suhkrul, jäätise üksikportsjonil ja närimiskummil. Kui kaubal on **märgistus “kõlblik kuni”**, siis seda tohib müüa ja tarvitada vaid antud kuupäevani. Märgitud tähtpäev arvatakse säilimisaja sisse. Tähtsena “**kõlblik kuni**” märgistatud kaupa ei tohi pärast tähtaja möödumist mingil juhul müüa, kuna kiirestiriknevates toidukaupades võivad säilimisaja möödumisel hakata arenema tervisele ohtlikud mikroorganismid ja toimuda olulised muutused toidu koostises.

Mida teha, kui poest on ostetud toidukaup, mille realiseerimistähtaeg kehtib, kuid pakendi avamisel selgub, et toit (nt jogurt vms.) on halvaks läinud?

Kui tarbija ostis toidukauba, mille realiseerimistähtaeg kehtib, kuid pakendi avamisel selgub, et toit on halvaks läinud, siis eeldusel, et kauba ostutšekk on alles, on soovitatav raha tagasi saamiseks koheselt pöörduda kauplusesse (soovitavalt kirjaliku avaldusega).

Parim enne

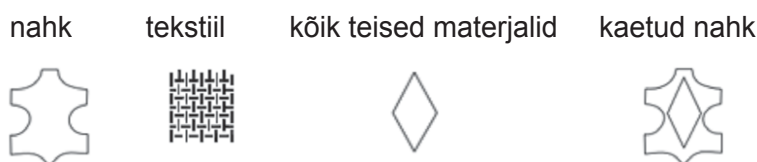
**Kõlblik
kuni**

Kuidas osta jalatseid?

Jalatsite otstarbekohane valik, õige ja korrapärane hooldus ning õigeaegne remont hoiab ära enneaegse lagunemise. Vastavalt jalatsite märgistamise nõudele peavad jalatsitel olema näidatud pealsete, voodri ja talla valmistamisel kasutatud materjalid järgmises järjekorras:

Materjali märgistatakse järgmiste tähistega:

Kui olete ostnud jalatsid ning vaatamata õigele kandmisele ja hooldusele on ilmnenud mingi viga, siis pöörduge viivitamatult kauplusesse tagasi, et seal oma probleem lahendada. Üldiselt ilmnevad jalatsite vead õigel kandmisel ühe kuu jooksul, kuid varjatud tootjapraak võib välja tulla ka hiljem.

Kuidas osta rõivaid ja teisi tekstiilkaupu, vältida vigu keemilise puhastuse kasutamisel?

Rõivaste ja tekstiilitoodete ostmisel on mõttekas esitada endale järgmised küsimused:

Kas kaup on varustatud märgistusega kiusisalduse kohta?

Laske meetrikaupa ostetaval kaupadel märkida kiusisaldus täiendavalt ostutšekile.

Kas kaup on varustatud hooldustähistusega?

Kui seda ei ole, langeb risk toote vale hooldamise eest teile.

Kas riie on pestav?

Vaadake maksimaalselt lubatud pesemistemperatuuri.

Kas rõivas on pestav või keemiliselt puhastatav?

Kui ei, siis on ta lihtsalt äraviskamisartikkel, mida ei tohiks osta. Kas etiketil on selliseid toote erilist hooldust nõudvaid termineid nagu "eraldi pesta", "annab värvi", "lokaalne plekieemaldus ei ole võimalik" jne? Enamasti näitavad need halbu värvipüsivusi, mis ei avaldu üksnes toote pesemisel, vaid mida võib märgata ja mis võivad jätta endast jälje ka toote kandmisel. Seetõttu võivad sellised riided kujutada ohtu ka tervisele.

**Jälgi
enne ostu!**

Pesemine	Kõrgeim temp. 95° C ; Normaalne toiming	Kõrgeim temp. 95° C ; Möödukas toiming	Kõrgeim temp. 60° C Normaalne toiming	Kõrgeim temp. 60° C Möödukas toiming	Kõrgeim temp. 50° C Möödukas toiming	Pesemine keelatud
	Kõrgeim temp. 40° C Normaalne toiming	Kõrgeim temp. 40° C Möödukas toiming	Kõrgeim temp. 40° C Eriti möödukas toiming	Käsi pesu, kõrgeim temp. 40° C		
Rõhtkriips tingimärgi all tähendab õrnadele toodetele kavandatud pesemistoimingut, katkendlik rõhtkriips eriti möödukas toimingut. Kui pesumasinal sellised toimingud puuduvad, siis vähendatakse ühekorraga pestava pesu hulka.						
Kloorpleegitamine		Kloorpleegitamine lubatud		Kloorpleegitamine keelatud		
Triikimine	Triikimine temp mitte enam kui 300°C	Triikimine temp mitte enam kui 200°C	Triikimine temp mitte enam kui 100°C	Triikimine keelatud		
Keemiline puhastamine	Normaalne keemiline puhastamine (A P F)		Möödukas keemiline puhastamine (P F)		Keemiline puhastamine keelatud	
Tähed teavitavad keemiliste puhastuste töökodadele sobivad lahustid ja puhastusviisid. Rõhtkriips märgi all tähendab õrnadele toodetele kavandatud möödukamat toimingut.						
Kuivatamine	Normaalne kuivatamine	Kuivatamine madalal temperatuuril		Trummelkuivatus keelatud		

Keemilises puhastuses

Kas rõivad on kaunistatud või töödeldud eriliste lisanditega nagu nahast narmad, pärlid jt.?

Sel juhul tuleb arvestada probleemidega toote hooldamisel.

Kas rõivas on küllalt vastupidavalt valmistatud?

Kontrollige, et õmblused ja palistused oleksid piisavad, korrektselt puhastatud ja sirged.

Vahel juhtub, et klient ei jää keemilise puhastuse töökoja teenustega rahule. Rõivaid kätte saades avastab ta seal plekke ja defekte (kulunud kohti, isegi auke), mida varem ei olnud. Reeglina nõuab tarbija kompensatsiooni rikutud rõivaste eest, kuid ka teenindaja jääb endale kindlaks: ta on rõivast puhastanud vastavalt hooldustähistusele. Pöördumised Tarbijakaitseametisse seoses teenindamisega keemilise puhastuse töökodades on üsna sagedased. **Lepingutingimustes eelnevalt kokku leppida, et hilisemaid arusaamatusi vältida.** Keemilise puhastamise teenuse osutamise lepingu tüüptingimused peavad olema teenuse osutamise kohas väljas tarbijale nähtavas kohas. **Andes esemed keemilisse puhastusse** tuleks hilisemate arusaamatuste vältimiseks lepingus fikseerida järgmised andmeid:

- toote nimetus;
- toote hilisemat identifitseerimist võimaldavad tunnused;
- töö teostamise tähtaeg;

- teenuse hind;
- eseme esialgne hind ja kulumise aste;
- defektide loetelu, mis on esemel juba tellimuse vormistamisel ja mille eest töökoda ei vastuta (augud, rebendid, pleekinud ja topilised kohad jm);
- hoiatus, kui on oht režiimijärgsel puhastamisel defektide tekkimiseks;
- kui ese vajab veepesu või muud puhastust, mida hooldusmärgid ei luba, peab kliendilt selleks nõusoleku küsima ja tema allkirjaga seda tõendama;
- vastutus, kui lepingutingimustest kinni ei peeta;
- eritingimused, kui need on olulised.

Nagu kõikide kaupade ja teenuste osas, on ka siin tarbijal õigus teenuse kvaliteedi kohta pretensioon esitada. Klient peaks töö kättesaamisel eseme kohe üle vaatama ja vajadusel viivitamata töö teostamise kohta pretensiooni esitama.

Vale hooldustahistuse tõttu tekkinud defekti eest vastutab tarbija ees müüja, tootja peab varustama esemed õige märgistusega.

Kuidas osta kaupu väljaspool ärruume ning sidevahendi kaudu?

Sidevahendi abil sõlmitud leping on leping, mis sõlmitakse sidevahendi (telefon, Internet, postitellimus, TV-pood, E-post) kaudu ning mille puhul tarbija ja pakkuja ei kohtu isiklikult.

Näide: Kõige levinum sidevahendi abil sõlmitav leping on **kataloogimüük**. Paljud on sellega kokku puutunud või vähemalt leidnud oma postkatist kenasti kujundatud katalooge koos meelitava kaubavalikuga. Eestis tegutsevad sellised suured kataloogimüügi firmad nagu Hobby Hall, Anttila, Halens, Otto, Quelle, Select jt.

Koduukseleping on leping, mis sõlmitakse tarbija eluruumis või töökohas, ühissõidukis või tänaval, vabaajaüritustel ehk väljaspool pakkuja ärruume. NB! Koduukselepingu kohta sätestatud ei kohaldata lepingule, mille puhul tarbija tasub lepingus ettenähtud tasu lepingu sõlmimisel ja tasu ei ületa rahasummat, mis võrdub 15 euroga (vaata kurssi Eesti Panga kodulehelt www.ee/epbe/).

Näide: Müügiagent tuleb teile koju ukse taha või töökohta. Ta tutvustab ennast ja küsib, kas võib teile pakkuda teatud tooteid. See on kõige tüüpilisem, kuid meil vähem levinud koduukselepingu liik.

Ohud kaugmüügi (isiklikult müüjaga kohtumata ning kaupa nägemata) teel kaupu ostes:

- **Kui tellite kaupa esimest korda, tutvuge erinevate tellimisvõimalustega.** Ostujuhised (tingimused) leiate harili-

Ostes
kataloogi
kaudu

Ostes
käest-kätte

Ohud

**Õigused
ostes ...**

kult kataloogi viimastelt lehekülgedelt. Kui lehekülgedele kirjapandu ei ole piisavalt ülevaatlik, otsige üles firma info-telefon ning esitage oma küsimused otse klienditeenindajale. Kui kataloogi järgi saab tellida ainult firma esinduses, saate samad küsimused esitada tellimuste vastuvõtjale. Nõudke, et müüja annaks olulise suulise info (maksetingimused, kauba tagastamine, ümbervahetamine ja garantii), mis puudub kataloogis või on arusaamatu, teile kirjalikus vormis. See aitab lahendada hilisemaid võimalikke pretensioone. Kui lepingupooled ei ole kokku leppinud teisiti, peab pakkuja tarbija tellimuse täitma hiljemalt 30 päeva jooksul tellimuse edastamisest.

- **Kõige rohkem pöörake tähelepanu sellele, kuidas ja millal peate kauba eest maksma ja millised lisakulud** (postivõi teenustasud) **võivad veel lisanduda.** Juhul, kui postimüügifirma soovib teilt mingit osa kauba hinnast ettemaksumana, peab see olema lepingu tingimustes kirjas.

Teil on õigus **lepingutingimustele mittevastav kaup** (tellimisblankett on lepinguks) – ei vasta kataloogis pakutud näidistele või on puudusega kaup – tagastada ja esitada pretensioon.

Vastavalt võlaõigusseadusele on tarbijal **õigus koduukselepingust taganeda 14 päeva jooksul** alates pakkuja poolt kirjaliku teate saamisest taganemisõiguse kohta. Kui tarbijale nimetatud teadet ei ole antud või saadetud, võib ta lepingust taganeda **ühe kuu jooksul** alates lepingu täitmisest.

Näide: Ostate teie töökohta tulnud müüja käest moodsad päikesepillid. Kodus prille veelkord proovides leiате, et need siiski ei sobi. Teil on õigus lepingust taganeda. Seejuures ei pea te müüjale selgitama taganemise põhjust.

Vastavalt võlaõigusseadusele võib tarbija **sidevahendi abil sõlmitud lepingust taganeda 14 päeva jooksul** ajast, mil asi on jõudnud tarbijani. Kui tarbijat pole teavitatud taganemisõigusest või edastatud muud seadusega ettenähtud teavet (pakkuja tegevuskoha aadress, kuhu kaebusi saab esitada; teave teeninduse võimaluste kohta; teave garantiitingimuste kohta) võib ta lepingust taganeda **kolme kuu jooksul** asja tarbijani jõudmise päevast.

Näide: Ostate kodumaise kataloogi kaudu endale triikimislaua katte. Kaubapaki avamisel kodus selgub, et triikimislaua kate ei vasta kataloogis olevale pildile, kuna on erinev värvide pooldest. Kui teile ei meeldi tellitud kaup, on teil õigus see tagastada müüja poolt määratud aja, kuid mitte kauem kui 14 päeva (kehtib alates 15. aprillist 2004. a) jooksul koos kauba kättesaamisdokumentidega.

Kuidas osta kaupu interneti vahendusel?

Enne ostu sooritamist internetist tasub alati kontrollida, kas ostulehekülj sisaldab piisavalt infot firma kohta, kes teenust pakub.

Olemas peab olema järgmine info:

- ettevõtte nimi, asukoht e postiaadress ja telefoni number, kuhu probleemide puhul saab pöörduda;
- selgelt välja toodud kauba tagastamise ja garantii tingimused;
- kui kaua aega võtab kauba kohalejõudmine ja sobimatu kauba korral selle tagastamine;
- kes on vastutav tagastamiskulude kandmise eest;
- milliste riikide seadused kehtivad.

Peaksite alati kontrollima, et firma ka tegelikkuses eksisteerib. Taustainfot plaanitava tehingu turvalisuse kohta annab see, kas internetilehe klienditeeninduse aadressile edastatud küsimused saavad vastuse või mitte. Samuti tuleks hoolsalt jälgida, mis on tehingu lõppsumma, sest lisaks toote hinnale võivad lisanduda postitamise kulud, võimalikud maksud jne. Kuna kliendid ei tutvu sageli piisavalt tähelepanelikult vastavate tingimustega, siis tulevad täiendavad kulutused sageli klientidele üllatusena ja tingivad palju pahameelt ja protsessimist.

Kuigi uudiseid suurtest pettustest välismaal tuleb praktiliselt iga nädal, pole Eestis sellest veel probleemi tekkinud, kuna ostude sooritamine interneti teel on üsna uus valdkond.

Võimalike arusaamatuste vältimiseks on oluline üles märkida tehtud ostud ning ka kavatsetud ostud ja printida endale välja tellimuse blankett.

Ostud krediitkaardiga nõuavad ettevaatust

Maksmisvõimalusi interneti kaudu kaupu tellides on erinevaid: traditsioonilised postimüügi arve saatmise viisid – arve võib tulla koos kaubaga, mis on tarbija seisukohast väga hea, kuna siis on võimalik kaup eelnevalt üle vaadata ja seejärel alles maksta. Juhul, kui teilt soovitakse mingit osa kauba hinnast ettemaksuna, ei tohi see olla mitte rohkem kui pool kauba maksumusest. Otse internetis on võimalik maksta pangakaardiga, aga ilma kaitstud sideta võib konto number sattuda valedesse kättesse.

Arenevad tehnoloogiad muudavad ostmise interneti vahendusel küll üha turvalisemaks, kuid täielikult pole pettusi võimalik siiski vältida, seetõttu on vaja jälgida lihtsaid ohutusreegleid. Eelkõige tasub kontrollida, kas krediitkaardi info sisestamise lehe allservas on tabaluku kujutis ja aadressi algusele on lisandunud “s” – <https://...>, mis näitab turvalist salastatud andmesideühendust. Seejuures tasub meeles pidada, et krediitkaardi numbri küsimise eesmärgiks on maksenõude esitamine.

Millist infot vajate?

Ohtude vältimine

Ärge avaldage tehingu tegemiseks mittevajalikku infot

	<p>Suurt lootust pangakaartide turvalisuse tõstmisel on pandud uutele turvalistele protsessor ehk kiipkaartidele. Kiipkaardi tehingud on PIN-koodi põhised, mis takistab kaotatud ja varastatud pangakaartide kasutamist. Sellise kaardi olemasolul tuleb tehingu sooritamiseks teada kaardi PIN koodi.</p> <p>Kui te saate sooritamata ostu eest arve, tuleb koheselt võtta ühendust maksekaardi väljastanud asutusega ja teha reklaamatsioon e. esitada pretensioon. Kui müüja ei suuda tõestada, et maksekaardi omanik on tellinud antud toote, siis ei pea te seda arvet tasuma.</p> <p>Oma pangakaardi andmeid ei maksa jätta internetis esinevate arvamuskuistluste kodulehekülgedele. Mida hoolikamalt te oma isikuandmetega ringi käite, seda turvalisem teile endale.</p>
Tagastamisaeg 14 päeva	<p>Taganemisõigus</p> <p>Pakkuja peab ostjale kirjalikult edastama teabe taganemisõigusest, taganemise viisi ja tähtaja ning lisama teatele oma rekvisiidid (nimi, aadress jms), samuti teate saatmise või andmise aja.</p> <p>Vastavalt võlaõigusseadusele võib tarbija sidevahendi abil sõlmitud lepingust taganeda 14 päeva jooksul ajast, mil asi on jõudnud tarbijani. Kui tarbijat pole teavitatud taganemisõigusest või edastatud muud seadusega ettenähtud teavet (pakkuja tegevuskoha aadress, kuhu kaebusi saab esitada; teave teeninduse võimaluste kohta; teave garantiitingimuste kohta) võib ta lepingust taganeda kolme kuu jooksul asja tarbijani jõudmise päevast. Kui tarbija lepingust taganeb, tuleb talle tema poolt tasuta tagastada viivitatamata, kuid mitte hiljem kui 30 päeva jooksul lepingust taganemisest. Selle aja jooksul võib tellimusest loobuda ilma põhjuseta ning saada täies ulatuses makstud raha tagasi kasutamata kauba eest.</p>
Taganeda ei saa ...	<p>14-päevane tagastamisaeg ei kehti kaupadele nagu ajalehed ja ajakirjad, samuti videod, tarkvara ja CD-d, mis on avatud ning samuti paljud reisi- ja finantstooted.</p> <p>Tarbijal ei ole õigus taganeda teenusest, mille osutamist on juba alustatud, või loteriist vms enampakkumismängust. Samuti ei saa tagastada kiirestiriknevaid kaupu (toiduaineid) ja esemeid, mis on tehtud eritellimusel.</p> <p>Interneti poodide ja veebilehtede kohta, mis asuvad Euroopa Liidu riikide lehtedel kehtivad sarnased õigused, kuid alati tasub enne ostmist kontrollida oma õigusi.</p> <p>Tarbijalt võidakse küsida raha mittesoovitavate esemete tagastamise eest, kuid mitte juhul, kui tagastatakse puudusega kaupa.</p> <p>Sõltumata ostukohast peab pakkuja parandama või asendama puudusega kauba. Kui see ebaõnnestub, on õigus kaubast loobuda ja nõuda raha tagasi.</p>

Te võite saada halva üllatuse osaliseks, kui tahate tagastada suuremõõdulist või rasket kaupa, sest teilt võidakse nõuda saatekulude maksmist, kui tagastatakse mitte vigane kaup. Ettevõtted on kohustatud ütlema, kas tagastamisel peab saatekulud ise tasuma, kuid ei ole nõudmist panna sellist infot üles kodulehele: nad võivad selle teatamisega oodata, kuni paki saabumisteade jõuab tarbijani. Mõned firmad nõuavad, et kaup tagastataks originaalpakendis, mis võib kingituste puhul olla keeruline. Paljudel interneti poodidel on ka tavalised kauplused, kuhu võib kaubad tagastada, mis on mugavam kui neid tagasi saata.

Nõuanded turvaliseks internetiostuks (*allikas Äripäev*)

- Osta tuntud veebilehekülgedelt, ära usalda tundmatut firmat.
- Ära esita endast rohkem andmeid, kui vaja turvaliseks maksmiseks.
- Ükski internetipood ei saa küsida sinult internetipanga kohta muud, kui vaid seda, millises pangas soovid maksta. Ära sisesta oma salasõnu või muud pangaarve infot kaupluse leheküljel.
- Kui tahad perele või tuttavatele anda võimalust internetiostudeks, soorita ostud koos nendega, mitte ära anna oma krediitkaarti neile kasutada.
- Enne ostu uuri, kas transport on hinna sees.
- Vajadusel küsi kauba tagastamise kohta, sest Internetis ei pruugi kaubast õiget ettekujutust saada.
- Kuigi ostud toimuvad elektrooniliselt, on kasulik tellimisevormid pärast täitmist välja trükkida, samuti tellimuse kinnitamise lehekülg. Kui mingil põhjusel väljatrükk ei õnnestu, salvesta ekraanipilt (klahv Print Scrn).
- Välismaa kodulehekülgi saab kontrollida usaldatavuse edetabelis Biz rate.com.
- Ole ettevaatlik liiga soodsate pakkumistega kiirustamisega võib mõni detail kahe silma vahele jääda.
- Ettevaatust oksjonilehekülgedega! Kuigi oksjonikorraldajad võivad olla usaldusväärsed, on kauba müüja tavaliselt eraisik.

Kuidas osta teenuseid?

Kas te teate, et:

- iga ettevõtte vastutab nende teenuste eest, mida tema on teile müünud;
- teenus peab olema ohutu ja nende tarbimisomadustega, mida te tavaliselt eeldate;
- te peate saama teenuse kohta tõest teavet pakutavate teenuste hulgast teadliku valiku tegemiseks.

Igasuguse tellimuse vormistamisel tuleb järgida seadusandlust (võlaõigusseadus, tarbijakaitse seadus jt) ning poolte vahel saa-

Tagastamisele esitatavad nõuded

Turvaliselt internetist

Tellimuse vormistamine

Info teenuse pakkuja kohta

vutatud kokkuleppeid. Samuti on teenuse müüja kohustatud andma tellimuse vastuvõtmist tõendava dokumendi (lepingu) s.o kas kviitungi, arve või mõne muu dokumendi.

Teenuse tellimuse vastuvõtmise või müügi kohas peab olema nähtaval järgmine teave:

- teenuse müüja nimi või nimetus ja kontaktandmed;
- tegutsemisluba või selle tõestatud ära kiri;
- tegevusluba (tegevuslitsents) või selle tõestatud ära kiri;
- teenuse hinnakiri;
- tüüptingimused või nende alusel koostatud tüüplepingu tekst, kui teenust müüakse nende alusel.

Selline informatsioon annab teile kindlustunde, et teenuseid osutav ettevõtja tegutseb legaalselt ja selles ettevõttes ei peteta teilt raha välja ning hilisemate lahkkelide korral on teil võimalus oma õigusi kaitsta.

Tarbija tegevus tellimuse vormistamisel

Tellimuse vormistamisel on soovitatav sõlmida teenuse osutajaga kirjalik leping. **Töövõtuleping** eeldab tellijapoolset materjali ning sellisel juhul ei ole eelarve tegemine kohustuslik. **Müügilepingu** sõlmimisel on eelduseks, et kogu vajalik materjal on töö teostaja poolt ning sellisel juhul on eelarve olemasolu kohustuslik.

Lepingu sisu

Leping võiks sisaldada järgmisi andmeid:

- teenuse müüja nimi või nimetus, registri- või isikukood, postiaadress ja sidevahendite numbrid;
- lepingu sõlmimise kuupäev s.o kuupäev, millal teenuse (töö) tellisite;
- teenuse (töö) täitmise kuupäev;
- kokkulepitud tööde loetelu, nende hind;
- teie poolt teenuse müüjale üleantud materjalide ja töövahendite kogus ja maksumus ning võimaluse korral nende identifitseerimist võimaldavad andmed või näidised;
- maksetingimused ja käsiraha suurus.

Kui teenuse müüjast sõltumatutel asjaoludel nõuab tellimuse täitmine lisakulutusi, mida teenuse müüja lepingu sõlmimisel ei võinud teada, siis on teenuse müüja kohustatud teid sellest teavitama, teatades ühtlasi lisatööde vajaduse ja nende maksumuse ning saama teilt kirjaliku nõusoleku nende tegemiseks. Kui te ei anna lisatööde tegemiseks nõusolekut ei ole müüjal õigus nõuda nende eest tasu.

Garantiitingimused

Teenuse osutaja **võib anda** teile kirjalikus vormis garantii, mis peab sisaldama vähemalt järgmisi andmeid:

- 1) garantiidaja ärinimi, registri- või isikukood, postiaadress ja sidevahendite numbrid;

- 2) garantiist tulenevate õiguste ja kohustuste selge ja üheselt arusaadav loetelu;
- 3) garantii territoriaalne kehtivus;
- 4) garantii kehtivusaeg.

Samas, kui teenuse osutaja ei ole andnud garantiid, siis see ei võta teilt ära seadusest tulenevaid õigusi.

Kui teiega sõlmiti kirjalik leping, siis lugege hoolikalt mitte ainult lepingu vormistamisel kirjutatud teksti, vaid tähelepanelikult tasub uurida ka trükitud tekstiosa. Eriliselt uurige kõige väiksemas kirjas trükitut, sest mõnel ettevõtjal on kombeks just sinna peita teave, mis tarbija õigusi ahistab. Täpsustage, mida tähendavad tekstis esinevad lühendid, märkused, tundmatud mõisted jms. Kõik mõisted peavad olema selgeks räägitud ning mõlemale poolele üheselt arusaadavad.

Näiteks: "Teenuse (töö) eest tasumisel" – siin peavad lepingu-pooled kokku leppima, mida nad tasumise all mõistavad: kas ülekande tegemist või raha teenuse osutaja arvele laekumist.

Teenuse hind ja eelarve

Teenuse hinna ja hinna arvutamise viisi määramisel lähtutakse hinnakirjast või kirjalikust kokkuleppest, mis peab olema kinnitatud teenuse müüja poolt. Samuti on teil õigus tellimuse vormistamisel nõuda teenusega seotud tööde eelarvet (kalkulatsiooni) lepingu sõlmimisel. Kui kinnitatud hinnakirjad puuduvad, siis tuleb tellimuse vormistamisel teenuse (töö) hind kokku leppida. Lepinguga kokkulepitud hinda või kinnitatud hinnakirjas esitatud hinda või eelarvet ei tohi teie kirjaliku nõusolekuta suurendada.

Kui tellimuse vormistamisel tasub tarbija osa teenuse hinnast ettemaksuna, siis tuleb tal kindlasti nõuda dokumenti (kviitung, tšekk vms), mis tõendab nimetatud summa tasumist teenuse osutajale. Märge ettemaksu tasumise kohta võib sisalduda ka lepingus.

Olge tähelepanelik

a) töö teostamise ajal

Kui töö kipub venima, siis tuletage teenuse osutajale seda kohe meelde. Lisage lepingusse punkt leppetrahvi või viivise kohta tähtaegadest mittekinnipidamisel. Kui teenuse osutaja kasutab teatud töö tegemisel kolmandaid isikuid (alltöövõtjaid) ning nende töö pole teile vastuvõetav, siis kutsuge kohe teenuse osutaja kohale (see, kellega sõlmisite lepingu). Ärge laske lepingu sõlmimisel lepingusse sisse viia punkti, et alltöövõtjad vastutavad oma töö eest.

b) töö vastuvõtmisel

Püüdke enne vastuvõtmist veenduda, et töö on tehtud teie soovi kohaselt. Kui kahtlete töö kvaliteedis, kasutage asjatundja abi.

**Kirjalik
garantii**

**Ettemaksu
kohta nõudke
dokumenti**

	<p>Ärge andke kergekäeliselt allkirja töö vastuvõtmise kohta. Puuduste ilmnmisel on teil hiljem palju raskem tõestada, et ilmnenud vigades on süüdi teenuse müüja.</p> <p style="text-align: center;">Kuidas käituda ehitus ja remonttööde tellimisel?</p> <p>Paljud ehitustööd on litsentseeritavad tegevusalad. Küsige alati litsentsi esitamist ja veenduge selle kehtivuses.</p> <p>Tellimuse vormistamisel tuleb järgida seadust ning poolte vahel saavutatud kokkuleppeid. Vähegi mahukamate või kallimate tööde puhul nõudke kindlasti kirjaliku lepingu sõlmimist.</p> <p>Lepingus peaks sisalduma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teenuse müüja nimi või nimetus, registri- või isikukood, postiaadress ja sidevahendite numbrid; • tellimuse esitamise ja täitmise kuupäev. Kindlasti lisage lepingusse, et iga tähtaega ületanud päeva eest peab teenuse osutaja maksma teile viivist või leppetrahvi. Sellega väldite töö venitamist; • kokkulepitud tööde loetelu, nende hind. <p>Peale selle võiks lepingus täiendavalt sisalduda:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) teie poolt teenuse müüjale üleantud materjalide ja töövahendite kogust ja maksumust ning võimaluse korral nende identifitseerimist võimaldavad andmed või näidised; 2) Maksetingimused ja käsiraha suurus. Käsiraha suurus ei või võlaõigusseaduse alusel olla üle 50% töö maksumusest. <p>Näide: Lepingujärgselt on tarbija kohustatud tasuma köögimööbli valmistamise eest 60 000 krooni, millest 40 000 nõutakse ettemaksuna. Tegemist on tarbijatöövõtulepinguga. Võlaõigusseaduse alusel:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ei tohi nõuda rohkem ettemaksu kui 50%, seega vaid 30 000 krooni; • ülejäänud summa makstakse peale töö tulemuse saavutamist ehk pärast köögimööbli üleandmist tarbijale. <p>Kui teenuse müüjast sõltumatutel asjaoludel nõuab tellimuse täitmine lisakulutusi, mida teenuse müüja lepingu sõlmimisel ei võinud teada, siis on teenuse müüja kohustatud teid sellest teavitama, teatades ühtlasi lisatööde vajaduse ja nende maksumuse ning saama Teilt kirjaliku nõusoleku nende tegemiseks. Kui te ei anna lisatööde tegemiseks nõusolekut ei ole teilt õigus nõuda nende eest tasu.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) garantiitingimused. <p>Näide: Tarbija tellis firmalt raudukse koos paigaldamisega. Ukse paigaldamine pidi toimuma kahe nädala pärast. Kokkulepitud ajal keegi raudust paigaldama ei tulnud, firmasse helistades öeldi, et</p>
<p>Lepingu sisu</p>	
<p>Ettemaksu võib nõuda – 50%</p> <p>Lisatööd</p>	

uks ei ole veel valmis ja nad ei tea, millal see valmis saab. Siinkohal on tarbijal õigus lepingust taganeda, sest müüja on jätnud ukse tarbijale õigeaegselt üle andmata ja seda loetakse oluliseks lepingurikkumiseks.

Kuidas käituda reisieenuse ostmisel?

Pakettreis on reisikorraldaja poolt ühtse hinna eest pakutav, eelnevalt kindlaks määratud ja vähemalt 24 tunni jooksul osutatav vähemalt kahe järgmise reisieenuse kogum:

- 1) sõitjate veoteenus;
- 2) majutusteenus;
- 3) muud reisieenused, mis ei ole sõitjate veoteenuse või majutusteenuse kõrvalteenused ja mis moodustavad koguteenuse olulise osa.(nt. autorent, konverentsiteenus jt.).

Näide: Teil on 2 nädalat talvepuhkust ning otsustate selle veeta Egiptuses. Leiate, et parim viis selleks on kasutada mõne reisikorraldaja poolt pakutud reisieenust. Loete ajalehest kuulutust, kus reisibüroo X pakub pakettreisi Egiptusse Punase mere kuurortlinna Sharm el Sheikhi. Pakettreisi kirjeldus ajalehes on järgmine:

Paketi hind alates 8690 EEK. Hinna sisse kuulub:

- lend Tallinnast (kestus 4,5 tundi);
- bussisõit lennujaamast hotelli;
- majutus ja toitlustamine vastavalt valitud hotellile;
- eesti keelt valdava esindaja teenused.

Lisatasu eest on võimalik tellida bussiekskursioone ja reis Niilusel.

Seda, kas turismifirma on registrisse kantud, saate kontrollida Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi kodulehel asuvast majandustegevuse registrist, aadressil <http://mtr.mkm.ee>.

Kui plaanite osta pakettreisi välismaale, kontrollige, kas reisifirmal on registris märke tagatise olemasolu kohta.

Tagatise olemasolu kindlustab reisifirma pankroti korral:

- reisijate naasmise reisi lähtepunkti;
- reisijate reisi lähtepunkti naasmise käigus osutatava majutusteenuse;
- ettemaksu tagastamise tarbijale reisi mittetoimumise korral.

Teinud valiku:

- pöörduge reisifirma kontoris. Telefonitsi tehtud kokkuleppeid ei ole hiljem võimalik kontrollida, ka ei saa telefonitsi täielikku informatsiooni;
- reisi kohta peab firmal olema esitada ammendava infoga materjal;
- küsige reisifirmalt, missugune on kõige pikem ja kõige lühem aeg reisist äraütlemiseks ja kui palju reisist loobumisel raha tagasi makstakse;

Pakettreis

Vajalik lisainfo

<p>Viisa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • esitage reisifirmale kõik oma erisoovid; • valinud reisi, uurige, milliseid viisaid on vaja ja kui palju nad maksavad (sageli on viisad reisipaketi hinna sees). Selgitage välja, kas viisad muretseb turismifirma või tuleb endal neid taotlema hakata;
<p>Kindlustus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • arvestage ka sellega, et viisavabadus ei pruugi sugugi olla vabadus, sest turistidelt nõutakse päevarahade ettenäitamist (nt Inglismaa) ja informatsiooni ööbimise kohta; • tutvuge reisikindlustuse pakkumistega. Tavaliselt pole kindlustus paketi hinna sisse arvestatud, soovivat on valida võimalikult täiuslik kindlustusleping; • väljapoole Eestit autoga reisima minnes võtke oma kindlustusfirmast kaasa ka nn roheline kaart; • tundke huvi, mis juhtub siis, kui teil tekivad reisi ajal pretensioonid. Kuidas saab neid lahendada, kelle poole pöörduda? Firma peab teile esitama andmed korraldaja ja/või edasimüüja kohaliku esindaja nime, aadressi ja telefoninumbri kohta; • tundke huvi, kas reisifirma, kellelt kavatsete reisiteenust osta, on registrisse kantud ja omab tagatist; • säilitage esimese sissemakse sooritamise hetkest kuni reisi lõpuni kõik tšekid, piletid ning muud tasumist tõendavad paberid. Need aitavad teid hilisemate pretensioonide lahendamisel;
<p>Kas pass kehtib?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • enne reisile minekut kontrollige enda ja oma laste passi kehtivust; • enne reisile minekut veenduge, et kõik dokumendid on korras; • arvestage, et valuutat on kasulikum vahetada Eestis. <p>Kui te otsustate pakettreisi kasuks</p> <p>Vastavalt Turismiseadusele peavad reisikorraldaja ja reisibüroo väljastama isikule pakettreisi müümisel selle pakettreisi kohta kirjaliku dokumendi, mis peab sisaldama järgmisi andmeid:</p> <ul style="list-style-type: none"> • reisikorraldaja kontaktandmed (ettevõtja tegevus reisikorraldajana või reisibüroona on lubatud registri registreeringu ja nõuetekohase tagatise olemasolu korral); • pakettreisi hind ja selle tasumise tingimused; • reisi alguse ja lõpu kuupäev, kellaaeg ja koht; • reisi sihtkoht ja reisiteekonna kirjeldus, võimalikud külastused, väljasõidud ja muud teenused; • kasutatavad transpordivahendid; • majutuse liik, mugavusaste ja põhitunnused; • võimalik toitlustamiskava; • võimalikud passi-, viisa- ja tervishoiualased nõuded; • pakettreisilepingust taganemise tingimused ning taganemisega kaasnevad õigused ja kohustused (nt Teie või Teie reisikaaslase haigestumine enne reisileminekut).

Uurige kindlasti, milleks kujuneb **paketi lõpphind** ning kui suur peab olema esimene sissemakse. Vastavalt võlaõigusseadusele tuleb reisisasu suurendamisest Teile ette teatada vähemalt 21 päeva enne reisi algust.

Reisikorraldaja võib reisisasu suurendada üksnes juhul, kui:

- 1) see võimalus on lepingus otseselt ette nähtud ning lepingus sisaldub reisisasu uue suuruse arvutamise kord;
- 2) reisisasu suurendamise vajadus on tekkinud veokulude, sealhulgas kütusehinna, samuti maaletulekutasude, sadamate või lennujaamade sisse- ja väljasõidutasude, teenu-sega seotud maksude või reisi suhtes kohaldatava raha vahetuskursi muutumise tõttu.

Reisijal on õigus endast tuleneval põhjusel enne reisi algust lepingust igal ajal taganeda. Sel juhul reisikorraldaja kaotab õiguse reisisasule, kuid saab nõuda mõistlikku hüvitist. Hüvitise suurus on tavaliselt ettenähtud protsendina reisisasust ja esitatud reisikorraldaja poolt kasutatavates tüüptingimustes.

Hoiatus: enne reisist taganemist tuleb väga põhjalikult tutvuda taganemise tingimustega. Vastasel korral võib kaotus olla ebaproportsionaalselt suur.

Reisikorraldaja vastutab lepingu täitmise eest, sõltumata sellest, kas lepingu tingimused peab täitma tema või keegi teine.

Reisija õigused lepingu rikkumisel:

- reisijal on õigus pöörduda vahetult oma reisikorraldaja poole. Korraldaja vastutab lepingu täitmise eest, sõltumata sellest, kas lepingu tingimused peab täitma tema või keegi teine;
- reisijal on õigus teatada reisiteenuse vahetule osutajale ning reisikorraldajale või vahendajale rikkumisest ja nõuda selle kõrvaldamist;
- juhul kui reisikorraldaja rikkumisi ei kõrvalda, võib reisija ise vastavad abinõud tarvitusele võtta ja nõuda reisikorraldajalt selleks tehtud kulutuste hüvitamist;
- olulise rikkumise korral on reisijal õigus leping üles öelda.

Näide: Teile **lubatud hotellituba ei vasta nõuetele**. Teil on õigus pöörduda oma vahetu reisikorraldaja poole ja nõuda hotellituba vahetamist. Kui seda mõistliku aja jooksul ei tehta, on õigus nõuda reisisasu vähendamist, samuti kahju hüvitamist või rakendada muid õiguskaitselahendusi.

Kui te olete reisil olles midagi kaotanud või langenud varaste ohvriks

- passi kaotamisel pöörduge konsulaati;
- juhiloa kaotamisel pöörduge politseisse ja võtke sealt sellekohane kinnitus;
- pangakaardi kaotamisel (sh krediitkaart) võtke ühendust

Kuidas kujuneb lõpphind?

Reisija õigused

kaardi väljastanud pangaga. Kui teil ei ole käepärast pangaga kontakte, võtke ühendust oma kodustega ja laske neil need välja uurida.

Pretensiooni esitamine

Pretensioon tuleb esitada firmale, kust reis ostetud on, isegi juhul, kui tegemist on vahendusfirmaga ja reisipaketi on koostanud teine firma, sest Teie ees vastutab vahetu müüja. Pretensiooni esitamisel tuleb tegutseda kiiresti ja täpselt.

Näide: Perekond Ivanovid sõidavad puhkusereisile Pariisi, kuid piiriületamisel teatab piirivalvur, et hr Ivanov ei saa reisi jätkata. Halli passi omanikuna peab tal olema vastav viisa. Pakettreisi ostmisel reisibüroost Päikesepaiste tundis hr Ivanov viisanõuete kohta huvi, aga büroo ei selgitanud nõuete tingimusi selgelt ja piisavas mahus. Nüüd on hr Ivanovil õigus pöörduda kahjunõudega reisibüroo poole.

Antud juhul ei tule kõne alla mitte ainult ära jäänud reis, vaid ka rikitud puhkusest tekkinud kahju. Perekond Ivanovid saavad nõuda kahju hüvitamist kahel alusel:

- saavad nõuda tagasi reisi eest makstud raha;
- nad on võtnud kuu aega puhkust, kuid reisiks planeeritud aega ei saanud reisiks tegelikult kasutada.

Kas haarata kinni näiliselt soodsast investeerimisvõimalusest?

Mängu ja kiire raha saamise hasart jõuab meedia, reklaamibüroode ja kavalate ärimeeste osava müügistrateegia koostööna järjest rohkem igaüheni meist. Mängud, loteriid, reklaamloosungid jms on mõjusvahend ärimeeste käes loomaks petlikku ettekujutust sellest, nagu võiksite lühikese ajaga dividendide kogumise või pakinnaste õmblemisega rikkaks saada. Kiire ja kerge raha saamise võimalus ergutab inimeste fantaasiat. Viimase paari aasta jooksul on meedias toimunud reklaami abiga püütud sadu ja tuhandeid inimesi püramiidmängude lõksu. Lugesdes ajalehest reklaami või kuuldes tuttava käest muinasjutulist lugu soodsast investeerimisvõimalusest, tuleks eelkõige mõelda, miks üks firma tahab teile lihtsalt niisama raha kinkida.

Soovitused selleks, et võimalikku pettasaamist vältida:

- 1) Vältige kodus töötamise partnerit otsides firmasid, kes püüavad anonüümseks jääda. Paljud sellised tööpakkujad teatavad ajakirjandusreklaamis vaid oma postkasti numbriid, ei mingeid aadresse ega telefoninumbreid. Inimesel puudub igasugune võimalus tööpakkujaga kontakti võtmi-

Näiliselt
soodne ...

Tööpakkumine

- seks. Tõenäosus, et sellise pakkumise taga on kelmus, on äärmiselt suur.
- 2) Kui teil on tööpakkujaga võimalik kohtuda, nõudke näha firma dokumente. Kindlasti veenduge, et firma oleks kantud äriregistrisse. Tutvuge firma põhikirjaga – kas töövahenduse pakkumine on firma põhikirjaline tegevusala.
 - 3) Suhtuge umbusklikult firmadesse, kes pakuvad liiga suurt teenistust. Arvestage, et iga firma eesmärk on kasumi teenimine, mitte heategevus. Kui kvalifikatsiooni mitte mingil määral nõudva töö eest pakutakse normaalse pikkusega tööaja korral kuu töötasuks 16 tuhat krooni, siis hoidke sellesest firmast eemale – miks peaks firma sellise töö eest, millega võib hakkama saada praktiliselt igaüks ja mis ei nõua väljaõpet – maksma keskmisest mitu korda rohkem palka.
 - 4) Kui te olete siiski otsustanud kodustöötajaks hakata, sõlmige firmaga kirjalik leping, kus oleks ära toodud mõlema lepingupoole kohustused. Eriti tähtis on töötasu suurus ja selle maksmise kord. Loomulikult tuleb teil ka pidevalt jälgida, et lepingupartner teie tehtud töö eest õigel ajal ja kokkulepitud ulatuses ka maksaks. Rahamängudega võivad suuri summasid vaid esimeste seas mänguga liitunud.
 - 5) Ärge minge liialt hasarti, ärge pange tööprotsessi alla liiga palju oma raha, ükskõik kui usaldusväärne teie äripartner ka tundub.
 - 6) Ärge unustage, et sellise töö eest saadud tasult nagu igasuguselt töötasult maksta tulumaksu. Selle maksmise korra saate teada oma elukohajärgsest maksuametist. Konsulteerige maksuametiga juba enne töö alustamist.

Kui olete kõik poolt- ja vastuargumendid kodustöötamise alustamiseks läbi arutanud ja teil säilib ikkagi mingi kahtlus, soovitaksime ettevõtmisest, nii ahvatlev ning vajalik kui see teie jaoks ka ei ole, ikkagi loobuda, sest võimalus saada petetud on väga suur.

Kontaktid

Lisad

Lisa 1
Tarbijakaitseameti kontaktid

Maakond	Telefon	Aadress	e-post
Harjumaa	6 201 707	Kiriku 4 Tallinn 15071	info@consumer.ee
Hiiumaa	46 31 196	Leigeri väljak 5 Kärdla 92412	uve.elissaar@consumer.ee
Ida-Virumaa	33 78 561	Keskallee 19 Kohtla-Järve 30331	idaviru@consumer.ee
Jõgevamaa	77 60 170	Aia 2 Jõgeva 48306	aino.kivi@consumer.ee
Järvamaa	38 50 797	Keskväljak 8 Paide 72713	pille.reinsalu@consumer.ee
Läänemaa	47 37 066	Lossi plats 6 Haapsalu 90502	haapsalu@consumer.ee
Lääne- Virumaa	32 58 066	Kreutzwaldi 5 Rakvere 44314	tiiu.baumann@consumer.ee
Pärnumaa	44 71 010	Esplanaadi 10-402 Pärnu 80014	parnu@consumer.ee
Raplamaa	48 57 644	Tallinna mnt 14 Rapla 79513	malle.vassiljev@consumer.ee
Tartumaa	7 482 262 7 482 270	Õpetajate 9a Tartu 51003	tartu@consumer.ee
Põlvamaa	79 93 058	Kesk 20 Põlva 63308	sirje.rooden@consumer.ee
Valgamaa	76 66 330	Aia 17 Valga 68203	leini.kirsimae@consumer.ee
Viljandimaa	43 33 433	Vabaduse plats 6 Viljandi 71020	aivar.rosma@consumer.ee
Võrumaa	78 23 518	Jüri 12 Võru 65620	liilia.laks@consumer.ee
Saaremaa	45 54 484	Rohu 5 Kuressaare 93812	koidu.allvee@consumer.ee

Lisa 2

Käesolev avaldus on mõeldud esitamiseks kauplusesse. Avaldusele lisada kõik ostu tõendavad dokumendid (koopiad).

Koostage avaldus kahes eksemplaris, üks esitage kauplusesse, teine jätke endale.

Avalduse näidis

AVALDUS – puudustega kauba kohta

.....

kuupäev

Müüja:

Firma nimi: Tel.:

Aadress: Faks:

..... E-post:

.....

Avalduse esitaja:

Nimi: Tel.:

Isikukood: Faks:

Aadress: E-post:

.....

.....

Ostetud kaup:

Kauba liik, mark ja tootja: Kauba hind:

..... Ostu kuupäev:

.....

Lisainformatsioon (kaubale antud garantii, järelmaks vm asjaolud, mis on olulised Teie kaebuse lahendamisel):

.....

.....

.....

Probleem:

.....

.....

Avalduse
näidis

Nõustun kaubale tasulise ekspertiisi tegemisega ning selle eest tasumisel eeltoodud põhimõtte rakendamisega.

Lugupidamisega,

/allkiri/

Lisa: koopia ostmist tõendavast dokumendist (ostutšekk)

Vastavalt võlaõigusseaduse § 222 ja 223 sätestatule võib ostja, kui asi ei vasta lepingutingimustele, nõuda müüjalt:

- asja parandamist;
- asja asendamist, kui parandamine ei ole võimalik.

Oluliste puuduste korral on tellijal õigus lepingust taganeda.

Müüjat loetakse müügilepingut oluliselt rikkunuks, kui asja parandamine või asendamine ei ole võimalik või ebaõnnestub või kui müüja keeldub asja õigustamatult parandamast või asendamast või ei tee seda mõistliku aja jooksul pärast talle lepingutingimustele mittevastavusest teatamist. Tarbijalemüügi puhul loetakse müüja oluliseks lepingurikkumiseks ka asja parandamise või asendamisega ostjale põhjendamatute ebamugavuste tekitamist.

Neil juhtudel ei pea tarbija määrama müüjale täiendavat tähtaega tema kohustuse täitmiseks ning võib muu hulgas lepingust taganeda.

Tarbijalemüügi puhul vastutab müüja asja lepingutingimustele mittevastavuse eest, mis ilmneb kahe aasta jooksul asja üleandmisest ostjale.

Tarbijalemüügi puhul eeldatakse, et kuue kuu jooksul asja ostjale üleandmise päevast ilmnenud lepingutingimustele mittevastavus oli olemas asja üleandmise ajal, kui selline eeldus ei ole vastuolus asja või puuduse olemusega. Sellest tulenevalt lasub müüjal kuue kuu jooksul asja üleandmisest tarbijale ja lahkarvamuse esinemise korral esinevate puuduste tekkepõhjuste osas kohustus puuduste tekkepõhjuste väljaselgitamiseks tellida asjatundja seisukoht (ekspertiis).

Tööturu teenused

Tööturuamet tegutseb Sotsiaalministeeriumi valitsemisalas. Tööturuametis on neli osakonda – teenuste ja sotsiaalse kaitse osakond, välissuhete ja personaliosakond, haldusosakond ning Euroopa Sotsiaalfondi osakond. Tööturuameti koosseisu kuulub 16 tööhõiveametit.

Tööturuameti peamised ülesanded:

- 1) korraldada tööhõiveametite tegevust:
 - tööturu sotsiaalset kaitset ja tööturuteenuste osutamist,
 - tööluba taotlejatele välismaalastele töötamiseks nõusoleku andmist,
 - tööraamatute ja nende vahelehtede müüki tööhõiveametites;
- 2) töötleb ja analüüsib töötajate ning osutatud tööturuteenuste andmekogu;
- 3) korraldab koostööd riigiasutuste, kohalike omavalitsuste, töövõtjate ja tööandjate ühenduste ja liitudega tööhõiveprobleemide lahendamiseks ning tööturu sotsiaalse kaitse korraldamiseks.

Kes on töötaja ja töötaja?

Töötajal ja töötajal on erinevad õigused saada tööhõiveametist tööturuteenuseid ja toetusi. Töötaja võib lisaks tööturuteenustele saada ka **töötaja abiraha**. 2003. aastast saab töötaja taotleda tööhõiveameti kaudu **töötuskindlustushüvitist**, mida maksab Töötukassa Töötuskindlustuse seaduse alusel.

Töötajana saab tööhõiveamet arvele võtta isiku, kes otsib tööd, kuid ei soovi olla töötajana arvel või keda ei saa töötajana arvele võtta. Töötajana registreerimist reguleerib Tööturuteenuse seadus.

Töötajana võtab elukohajärgne tööhõiveamet arvele isiku, kes – on täieliku või osalise töövõimega, – kelle vanus on 16 aastat kuni vanaduspensionini, – on ilma töötajana, – on valmis kohe tööle asuma, – otsib tööd. Isik otsib tööd, kui ta pöördub tööhõiveametisse **vähemalt kord 30 päeva jooksul** sooviga kohe tööle asuda ning on valmis osalema tööturukoolituses. Töötajana arvelevõtmist ja töötaja abiraha maksmist reguleerib Tööturu sotsiaalse kaitse seadus.

Töötajana ei saa arvele võtta isikut, kes töötab, tegutseb ettevõtjana, õpib päevase või statsionaarse õppevormiga õppeasutuses,

**Tööturu-
ameti
ülesanded**

Töötaja

Töötaja

Esitatavad dokumendid

teenib kaitsevæes või asendusteenistuses. Samuti juhul, kui inimene saab ennetähtaegset vanaduspensionini või tal on sünnituseni jäänud vähem kui 70 päeva.

Töötuna ja tööotsijana arvelevõtmiseks peab inimene pöörduma tööhõiveametisse **isiklikult**. **Tööhõiveametis on vaja esitada isikut tõendav dokument ja haridust, eriala ning töökogemust tõendavad dokumendid.**

Töötuna arvelevõtmist taotlev isik esitab elukohajärgsele tööhõiveametile:

- 1) avalduse;
- 2) isikut tõendava dokumendi;
- 3) haridust, eriala, ametit, kutset ja töölaseid oskusi tõendavad dokumendid;
- 4) tööraamatu.

Isik, kellel on vastunäidustusi või piiranguid töötamisele ja/või tööturukoolituses osalemisele, esitab arsti väljastatud dokumendi ja/või pädeva asutuse poolt väljastatud dokumendi töövõime kaotuse protsendi ja/või puude raskusastme kohta.

Tööhõiveametil on õigus vajaduse korral nõuda ja arvelevõtmist taotleval töötul on õigus esitada **täiendavaid dokumente**, mis tõendavad taotleja õigust end töötuna arvele võtta.

Töövahendus

Töövahendus

Töövahendus on vabale töökohale vajalike oskustega töötaja leidmine. Töövahenduse ülesandeks on viia kokku tööturu osapooled – tööandjad ja tööotsijad.

Töövahenduse kaudu aidatakse leida:

- tööotsijale sobivat tööd
- tööandjale sobivaimat töötajat ning vähendada tööjõu hankimisest tulenevaid kulutusi.

Tööandja on juriidiline ja füüsiline isik.

Tööotsija on isik, kes on ennast arvele võtnud elukohajärgses tööhõiveametis ja otsib tööd. Sealhulgas:

- **töötu** – täieliku või osalise töövõimega isik, kes on vanuses 16 aastat kuni vanaduspensionieani, kes ei tööta, on valmis kohe tööle asuma ning otsib tööd;
- **hõivatud tööotsija** – isik, kes õpib, töötab tegutseb ettevõtjana või tegeleb muu tegevusega, kuid soovib leida või vahetada tööd;
- **hõivamata tööotsija** – isik, kes ei ole tööga hõivatud, kuid keda mingil põhjusel ei saa töötuna arvele võtta.

Sobivaks tööks peab seadus tööd, mis on tööotsijale kohane tema haridust, erialaoskusi, töökogemust, tervises seisundit, soolist sobivust ning elukoha ja töötamiskoha vahemaad arvestades.

Teavitamine tööturu olukorrast ja tööturukoolituse võimalustest

Töömaailma vajadused ja võimalused muutuvad pidevalt. Teadmised ja oskused, mis olid tulemuslikud mingil hetkel, ei tarvitseda seda olla enam mõne aja pärast. Edukas toimetulek tööjõuturul ning oma karjääri planeerimine eeldavad informeeritust tööturul toimuvast, head orienteerumisevõimet töö- ja koolitusvõimalustes ning õppimisvalmidust.

Tööturu olukorda ja tööturukoolituse võimalusi puudutavatele küsimustele vastuste saamiseks võite pöörduda kohalikku tööhõiveametisse.

Millist teavet pakume?

Pakume teavet tööturu seisust, muudatustest ja prognoosidest, töökohtadest ja neil töötamiseks esitatavatest nõuetest, koolitajatest ning õpetatavatest erialadest, samuti töö otsimiseks vajalikku teavet.

Mis kasu pakutav teave annab?

Tööturu olukorrast ja tööturukoolituse võimalustest teavitatakse nii tööotsijat, tööandjat kui ka koolitajat. Antakse ülevaade:

- tööturu seisust, muudatustest ja arengusuundadest;
- töökohtadest ja neil töötamiseks esitatavatest nõuetest;
- koolituse võimalustest sobiva töökoha või otstarbekaima tööturuteenuse valimiseks.

Millist teavet edastatakse:

Tööturu olukord

- tööjõuvajadus ja -pakkumine: vabad töökohad, tööturul vajalikud erialad, tööotsijad vanuse, soo ja hariduse järgi;
- tööturustatistika aastate ja kuude lõikes – andmed registreeritud töötuse kohta.

Riikliku töövahendussüsteemi kaudu osutatud tööturuteenused

Koolitusvõimalused ja -tingimused:

- õpetatavad erialad;
- toimuvad ja lähemal ajal kavas olevad kursused;

Teavitamine

Koolitus

	<ul style="list-style-type: none"> • koolitajad; • koolitavale esitatavad nõuded; • tööerakendumise võimalused pärast koolituse lõpetamist: <ul style="list-style-type: none"> – tööturukoolituse statistika; – kutsetöök vajalikud oskused, teadmisi ja eeldused – kutsestandardid ja -kirjeldused; – tööandja nõuded ja ootused tööjõule; – tööotsimisallikad – kust tööd otsida, kuhu oma CV esitada; – nõuded töökoha taotlemiseks vajalikele dokumentidele. • curriculum vitae (CV); • avaldus; <ul style="list-style-type: none"> – töökohale kandideerimine – tööintervjuu.
Töökoolitus	<p>Tööturukoolitus</p> <p>Tööturukoolituse eesmärk on kutseoskuste täiendamise või ümberõppega tõhustada Teie konkurentsivõimet tööturul ehk lihtsalt parandada töö leidmise võimalusi. Lisaks erialastele oskustele on töökoha leidmiseks vajalikud ka teadmised tööotsingu üldistest põhimõtetest ning ootustest, mis tulevasel tööandjal Teie suhtes on juba elulookirjeldusest või tööintervjuust alates. Ka seda on võimalik tööturukoolitusel õppida.</p>
Kohanemiskoolitus	<p>Tööturukoolitus jaguneb töö- ning kohanemiskoolituseks. Töökoolitus on otseselt seotud ametioskuste omandamisega, kas esmase, ümber- või täiendõppe teel. Kohanemiskoolituse eesmärk on tutvustada tööturu nõudeid ja valmistada klient psühholoogiliselt ette tööotsinguteks. Tutvuge portaaliga www.rajaleidja.ee.</p>
	<p style="text-align: center;">Mida tööturukoolituse saamiseks teha?</p> <p>Tööturukoolituse saamiseks tuleb töötul või töölepingu lõpetamise kohta teate saanud töötajal pöörduda elukohajärgsesse tööhõiveametisse.</p>
Taotlemine	<p style="text-align: center;">Kuidas taotleda tööturukoolitust?</p> <p>Tööhõiveameti õppekonsultant tutvub kliendi õppesooviga ja selgitab vajadusel koostöös kutsenõustajaga välja eeldused kliendi soovitud eriala omandamiseks, tutvustab õppimisvõimalusi ja teeb otsuse tööturukoolitusele suunamise kohta.</p>

Kui kaua tööturukoolitus kestab ja kuidas makstakse stipendiumi?

Tööturukoolitus võib maksimaalselt kesta kuus kuud.

Vähemalt 80tunnise kursuse läbinutele makstakse kuus kuni 600 krooni **stipendiumi**. Õpe-
stipendiumi päevamäär arvutamiseks jagatakse õpe-
stipendiumi kuumäär tööpäevade arvuga kuus. Töö-
tule makstava õpe-
stipendiumi arvutamiseks korrutatakse õpe-
stipendiumi päevamäär tööturukoolituses osaletud õppepäevade arvu-
ga. Õppepäeva pikkus on 8 tundi. Lühemate kui 8-tunniste õppe-
päevade tundide arv summeeritakse ja summa jagatakse 8-ga.

Näiteks 2003. aasta aprillis on 21 tööpäeva, seega stipendiumi suurusega 600 krooni saab töötu, kes on aprillikuu jooksul koolitusele osalenud 21 päeva (168 tundi). Stipendiumi päevamääraks on $600:21$ ehk 28,57 kr. Töötu, kes on aprillikuu jooksul koolitusele osalenud näiteks 10 päeva (80 tundi), saab seega stipendiumi $10 \times 28,57$ kr ehk 285,70 kr.

Stipendiumi saaja säilitab õiguse saada samal ajal töötu abiraha. Kui õppimiskoht asub tööturukoolitusele osaleja elukohast enam kui 30 kilomeetri kaugusel, on võimalus taotleda sõidupiletite esitamisel kuni 200 krooni suurust lisastipendiumi.

Tööturukoolitus on töötutele ja koondamisteate saanud töötisjatele tööhõiveameti poolt korraldatav õpe.

- Tööturukoolitus jaguneb **töölaseks koolituseks** ja koolituseks kohanemiseks tööturu nõuetega ehk lühidalt **kohanemiskoolituseks**.

Õpe- stipendium

Töölane koolitus

- **Töölase koolituse** alaliigid:
- ESMANE ÕPE on ette nähtud eriala või kutset mitteomavatele töötajatele kutsealaste, erialaste ja ametialaste algteadmiste ning algoskuste omandamiseks.
- ÜMBERÕPE – kui Teil on niisugune kutse või eriala, millega ei ole õnnestunud tööd saada, siis võib tööhõiveamet Teid suunata ümberõppele – uute kutsealaste või ametialaste teadmiste ja oskuste omandamisele.
- TÄIENDÕPE – kui Teil on kutse või eriala olemas, kuid tööle saamiseks on vaja olemasolevaid teadmisi ja oskusi täiendada, võite taotleda enda erialal täiendavate oskuste omandamisele või ettevõtluse alal õppimisele suunamist.
- **Kohanemiskoolituse** TÖÖOTSINGU kursusel toimub tööturu nõuete ja võimaluste tutvustamine, töötöingu oskuste omandamine ja psühholoogiline nõustamine tööturul konkureerimiseks.

- Kui Teil ei ole kutsealaseid või erialaseid oskusi.
- Kui Teie kutsealased, erialased oskused ei vasta kaasaja nõuetele või vajavad täiendamist.
- Kui Teie ei leia tööd olemasolevate kutseoskustega ja tööle saamiseks on vaja omandada uued oskused või uus kutse.
- Kui Teie ei saa tervislike vastunäidustuste tõttu enam endisel kutsealal edasi töötada.
- Kui olete leidnud tööandja, kes on nõus Teid tööle võtma peale kokku lepitud oskuste omandamist.

Koolitusele ei suunata kui:

Koolitusele mittesuunamise põhjused on:

- kohaliku koolitusvõimaluse puudumine (kui keeldute õppima minemast teise piirkonda);
- ebapiisavad eelteadmised taotletava kursuse omandamiseks;
- ebapiisav haridustase taotletava eriala omandamiseks (kutsestandardi nõuded);
- tervislikud vastunäidustused valitud erialal töötamiseks;
- regioonis ei ole taotletaval erialal tööle rakendumise perspektiivi;
- juba olemas piisav kutse kvalifikatsioon taotletaval erialal ka ilma koolitusega töö leidmiseks
- Tööturukoolitusel olete juba omandanud eriala, millisel on vabad töökohad.

Koolitav

ÕIGUSED	KOHUSTUSED
<ol style="list-style-type: none"> 1. Saada õppestipendiumi ühel kursusel vähemalt 80 tundi osalemise eest. * Stipendiumi arvutamise aluseks on õppel oldud õppepäevad. Üks arvestuslik õppepäev on 8 tundi. 2. Taotleda sõidupiletite esitamisel täiendavat õppestipendiumi kuni 200 krooni kuus, kui Teie elukoht on õppimiskohast kaugemal kui 30 km. 3. Kursuse lõpetamise kohta saada tunnistus või tõend. 4. Saada koolitust koolituslepinguga kindlaksmääratud õppekava järgi. 5. Kasutada koolituse ajal tööhõiveametiga suhtlemisel telefonikonsultatsiooni võimalust. 6. Kui Teie ei ole rahul koolitusega, esitada oma pretensioonid tööhõiveametile koolitaja suhtes vastavate meetmete kasutuselevõtmiseks. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koolituse ajal otsida tööd. 2. Osa võtta kõigist õppetundidest ja praktilistest töödest ning omandada õppekavaga ettenähtud teadmised-oskused. 3. Õppetööst mitteosavõtmise korral teatada kohe kursuse korraldajale ja tööhõiveameti õppekonsultandile puudumise põhjus. 4. Haiguse tõttu puudumise kohta esitada tööhõiveametile arstitõend või haigekassaga mittekindlustatutel seletuskiri. 5. Pöörduda tööhõiveameti töövahenduskonsultandi poole määratud ajal (kokkuleppel telefoni teel) 6. Kursuse lõpetamise kohta esitada õppekonsultandile tunnistus või tõend, kui ei ole kokku lepitud teisiti. 7. Täita koolituse lõpul küsitlusleht. 8. Teatada koheselt tööhõiveametile tööle saamisest kas koolituse ajal või 6 kuu jooksul peale koolituse lõppemist.

Koolitava õigused ja kohustused

Kutsenõustamine

Majanduselu kiire areng esitab uusi nõudmisi töönimestele. Vajadus kiiresti orienteeruda muutuval töömaastikul, oskus hinnata oma võimalusi ja ressursse töö leidmiseks ning valmisolek teha pidevalt kar-

Kutsenõustamine võib kasulik olla eelkõige siis, kui Te ei leia tööd oma kutsealal, kuna tööturul puudub selle järele nõudmine

Kutsenõustamine

**Kutse-
nõustamine
on kasulik**

**Registree-
rumine**

jääri puudutavaid otsuseid on kujunenud aktuaalseks igale tööealisele inimesele. Lahendusi otsides tekib sageli vajadus asjatundlike nõuannete järele. Töö valiku, karjääriga ning töö saamise või kaotamisega seotud küsimustele on võimalik lahendusi leida kutsenõustamise käigus.

Mida kutsenõustamine annab?

Pakume nõustamist neile, kes on ennast arvele võtnud elukohajärgses tööhõiveametis töötuna või töölepingu lõpetamise kohta teate saanud tööotsijana.

Kutsenõustamise käigus on võimalus saada nõuandeid kutse-, õppe- ja töövalikute tegemiseks, täpsustada oma töö- ja õppesoo-ve, hinnata enda kutsesobivust testimise teel ning saada juhtnõore karjääri planeerimiseks ja töö otsimiseks.

Kutsenõustamise tulemusel oskab inimene paremini hinnata enda tööalaseid eeldusi ja võimalusi. Ta suudab teha sobivaima töö- või kutsevaliku, orienteerub paremini koolitusvõimalustes ja oskab selle põhjal teha sobivaima õppevaliku ning on saanud töö otsimiseks vajalikke teadmisi ja oskusi.

Kutsenõustamist osutatakse Teile siis, kui olete ennast arvele võtnud elukohajärgses tööhõiveametis:

- töötuna;
- töölepingu lõpetamise kohta teate saanud tööotsijana.

Kutsenõustamine võib kasulik olla eelkõige siis, kui Te:

- ei oma tööks vajalikku väljaõpet;
- ei oma varasemat töökogemust ja Teie teadmised töömaailmast on vähesed;
- ei ole pikemat aega töötanud ja Teie kutseoskused on seetõttu vananenud;
- tervislikel või teistel olulistel põhjustel ei saa enam töötada oma kutsealal;
- ei leia tööd oma kutsealal, kuna tööturul puudub selle järele nõudmine;
- soovite hinnata oma eeldusi kutsevaliku tegemisel, sobiva koolituse ja töö leidmisel.

Kuidas end kutsenõustamisele registreerida

Sõltuvalt kohaliku tööhõiveameti teeninduse korraldamisest on Teil võimalik ennast kutsenõustaja vastuvõtule kirja panna kas

- infolauatöötaja;
- oma konsultandi;
- kutsenõustaja juures.

Tööhõiveameti töötaja lepib Teiega kokku sobiva vastuvõtuaaja.

Esmase konsultatsiooni tagatakse kahe nädala jooksul Teie soovi avaldamisest.

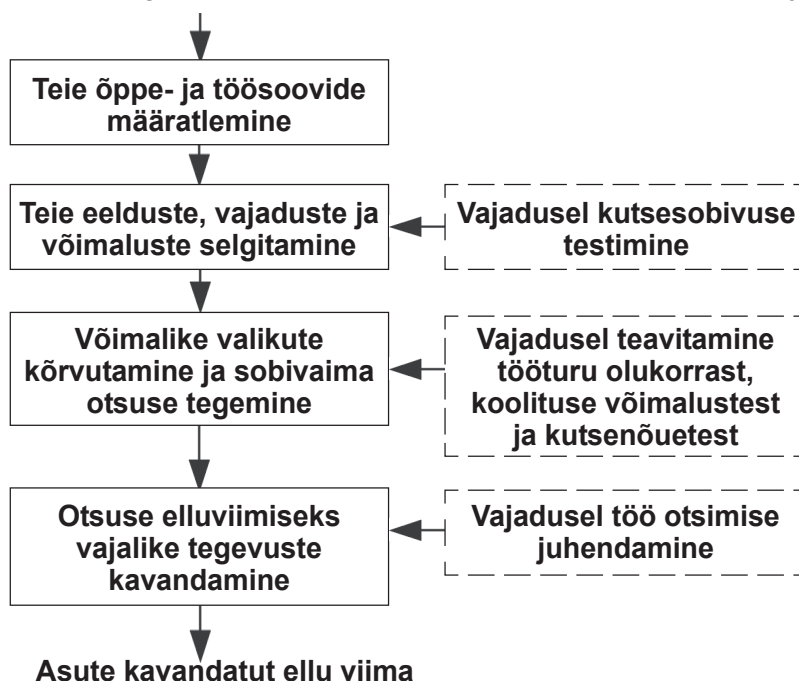
Kutsenõustamise käigus on Teil võimalus:

- saada teavet tööturul toimuvast, õppimisvõimalustest, elukutsetele
- esitatavatest nõuetest ja tööotsimisallikatest;
- täpsustada oma töö- ja õppesoove;
- hinnata enda olemasolevaid ja edasiarendamist vajavaid teadmisi ja oskusi;
- saada nõuandeid kutse-, õppe- ja töövaliku otsuste tegemiseks;
- saada juhtnõore edasiste tegevuste kavandamiseks ja töö otsimiseks;
- hinnata oma kutsesobivust testimise teel.

Kutsesobivuse testimine aitab Teil selgusele jõuda enda tugevates külgedes – oskustes, teadmistes, iseloomuomadustes, võimetes, huvides ja väärtushoiakutes.

Testimine on nõustamist toetav tegevus ja selle vajaduse otsustab kutsenõustaja

Testimise õigus on vastava ettevalmistuse saanud kutsenõustajal.

Tööturutoetus ettevõtluse alustamiseks

Tööotsing pole sugugi ainuke võimalus tööd leida. Ettevõtlikud

Testimine

Tööturutoetus

Tööotsing pole sugugi ainuke võimalus tööd leida

Stardiraha

töötud võivad saada oma hea äriidee teostamiseks tagastamatut stardiraha ning töö otsimise asemel luua endale võimalus töötamiseks. Stardiraha suurus on maksimaalselt **20 000** krooni.

Kes saavad toetust taotleda?

Ettevõtluse alustamiseks mõeldud toetust saavad elukohajärgsest tööhõiveametist taotleda isikud vanuses 18 eluaastat kuni pensioniiga, kes on läbinud ettevõtluskoolituse või omavad ettevõtluskogemust. Kui taotleja pole ettevõtluskoolitust läbinud ja tal puudub vastav kogemus, suunatakse ta ettevõtlusoskuste omandamiseks tööturukoolitusele. Toetuse taotlemiseks tuleb esitada tööhõiveametile avaldus, äriplaan ning dokumendid, mis tõendavad ettevõtluskoolituse läbimist või ettevõtluskogemust.

Missugused kohustused on toetuse saajal?

Tööturutoetust saanud isik on kohustatud seda kasutama äriplaanis toodud viisil. Seda kontrollib toetuse väljastanud tööhõiveamet.

Millistel juhtudel tuleb toetus tagastada?

Toetus tuleb tagastada, kui äriplaanis ettenähtud majandustegevus ei alga kolme kuu jooksul, majandustegevus lõpeb enne ühe aasta möödumist või toetust ei kasutata sihtotstarbeliselt.

Meie pakutav stardiraha võib katta küll ainult uue ettevõtte loomisega kaasnevad elementaarsed kulutused, edaspidisteks hädavajalikeks investeeringuteks oleks vaja aga lisasummasid. Sel juhul on võimalik abi saada mitmesugustest ettevõtlust toetavatest organisatsioonidest. Üks selline on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus. 2004 aastal avatakse uus EL struktuurifondidest kaasra-

Raha
kasutamist
kontrollib
tööhõiveamet

hastatav programm – Alustavate ettevõtjate stardiprogramm, millest on võimalik toetust taotleda kuni 160 000 krooni ulatuses.

Töötü abiraha

Kellel on õigus saada?

Töötü abiraha on õigus saada isikul, kes – on tööhõiveametis töötuna arvel ja – töötuna arvelevõtmise päevale eelnenud 12 kuu jooksul vähemalt 180 päeva töötas Eestis või lähetatud töötajana välismaal. Sotsiaalkindlustuslepingute alusel saab arvesse võtta ka Soomes, Ukrainas, Lätis ja Leedus töötamise aega. Töötü abiraha võib saada ka töötü, kes ei töötanud enne töötuna arvelevõtmist, aga vähemalt 180 päeva oli hõivatud töötü **sotsiaalse kaitse seaduse** § 7 loetletud muu tegevusega.

2003. aastast on töötuna arveloleval isikul õigus saada töötü abiraha pärast töötuskindlustushüvitise saamist, kui hüvitist maksti vähem kui 270 päeva.

Kuidas taotleda?

Töötü abiraha saamiseks on vaja tööhõiveametile esitada: – avaldus, mille blanketi saab tööhõiveametist või Tööturuameti koduleheküljelt; – dokument, mis tõendab vähemalt 180-päevast töötamist või hõivatust muu töötü sotsiaalse kaitse seaduse § 7 loetletud tegevusega.

Mis on ooteaeg?

Ooteaeg on periood, mille eest töötü abiraha ei maksta. Ooteaja pikkus on kas 7 või 60 päeva. 60-päevane ooteaeg eelneb juhul, kui töötü enne töötuna arvele võtmist – õppis õppeasutuses päevases või statsionaarses õppevormis või – töötas ja töösuhte lõpetamise põhjuseks oli töökohustuste rikkumine, usalduse kaotus või vääritud tegu.

Kes ei saa?

Töötü abiraha ei maksta töötüle, kes saab riiklikku pensioni, stipendiumi või on riiklikul ülalpidamisel. Abiraha ei saa ka siis, kui töötü sissetulek on suurem kui abiraha määr. Sissetuleku hulka ei arvata riiklikke toetusi.

Kuidas makstakse?

Töötü abiraha makstakse kord kuus töötü pangakontole või posti teel. Abiraha on õigus saada töötul, kes talle määratud ajal pöördub tööhõiveametisse. **Kui töötü ei pöördu 30 päeva jooksul tööhõiveametisse, lõpetatakse töötü abiraha maksmine ja töötuna arvelolek.**

Õigus saada

Taotlemine

Ooteaeg

Kuidas makstakse

270 päeva
jooksul

Kuidas arvutatakse abiraha?

Töötü abiraha määr on 2004.aastal 400 krooni kuus.

Abiraha arvutatakse järgmiselt: 400 krooni jagatakse päevade arvuga kuus ja saadakse päevaraha suurus. Päevaraha korrutatakse nende päevade arvuga, mis jäävad kahe tööhõiveametisse pöördumise vahele. Seetõttu ei ole makstav summa alati 400 krooni, vaid oleneb sellest, mitu päeva sel perioodil on.

Kui kaua makstakse?

Üldjuhul makstakse töötü abiraha 270 päeva jooksul.

Juhul, kui töötü keeldub esmakordselt sobivast tööst või koolitusest, ei maksta talle abiraha 10 päeva jooksul. Kui töötü keeldub teist korda, lõpetatakse abiraha maksmine ja töötuna arvelolek.

Abiraha ei maksta haiguse aja eest.

Tööhõiveamet maksab töötü abiraha saaja eest sotsiaalmaksu 13%. Töötul on abiraha saamise ajal ravikindlustus. Kui töötü abiraha enam ei maksta, lõpeb kindlustuskaitse ühe kuu möödumisel.

EURES

EURES (European Employment Services)

EURES on Euroopa tööturuvõrgustik, mis asutati 1993.aastal. Eures toetab töötajate vaba liikumist Euroopa Liidu ja Euroopa Majanduspiirkonna (EL/EMP) riikides (Austrias, Belgias, Taanis, Soomes, Prantsusmaal, Saksamaal, Kreekas, Iirimaa, Itaalias, Luksemburgis, Hollandis, Portugalis, Hispaanias, Rootsis, Suurbritannia- ja Põhja-Iirimaa Ühendatud Kuningriikides, Islandil, Liechtensteinis, Norras, Šveitsis, Eestis, Lätis, Leedus, Poolas, Slovakkias, Sloveenias, Maltal, Ungaris, Tšehhis ja Küprosel).

EURES

EURES-e eesmärgiks on pakkuda:

- töötajatele infot ja nõustamisteenust töövõimaluste ning elamis- ja töötingimuste kohta Euroopas;
- olla toeks töötajatele töötajate värbamisel Euroopast;
- pakkuda informatsiooni piirialade elanikele töötamiseks naaberriigis.

EURES kodulehekülg: <http://europa.eu.int/eures/>

Euroopa töövahenduse võrgustik

Töötajatel, kes on huvitatud töötamisest mõnes teises EL liikmesriigis, soovitatakse kasutada EURESe osutatavaid teenuseid. Need teenused on tasuta nii töötajatele kui töötajatele ning neid osutatakse nii personaalnõustamis- kui interneti teenusena.

4 EURESi nõustajat tegutsevad Eestis alates 1. mai 2004. EURESi nõustajad asuvad Tallinnas, Jõhvis, Tartus ja Pärnus. Igas maakondlikus tööhõiveametis on EURES võrgustikuga kursis olev konsultant.

EURESi nõustajad on omandanud eriteadmised töötajate liikumist puudutavates praktilistes, juriidilistes ja administratiivsetes küsimustes. Nad on koolitatud spetsialistid, kes osutavad Euroopa tööturul töö leidmisest huvitatud isikutele kolme põhiteenust – teabe, suunamise ja töövahenduse teenust.

Tööpakkumiste ja töötajate andmebaas

Nii töötajate kui tööandjate vajaduste rahuldamiseks on loodud tööpakkumiste andmebaas, milles sisalduvad Euroopas pakutavad töökohad, millele võivad kandideerida ka isikud, kes ei ole vastava riigi kodanikud. Andmebaas on saadaval kõigile, EURES-e koduleheküljel (vt. eespool). Selle kaudu on töötajatel võimalik leida tööd kõigis EL liikmesriikides.

Lisaks tööpakkumistele sisaldub leheküljel ka **CV-de otsingu andmebaas**. Töötajad saavad kasutada seda andmebaasi oma CV-de kättesaadavaks tegemiseks laiale tööandjate ringile, kes otsivad andmebaasist sobivaid kandidaate ning võtavad nendega ise ühendust.

Leheküljel on saadaval ka andmebaasid, mis sisaldavad informatsiooni **elu- ja töötingimuste kohta EL liikmesriikides** ning **tööjõunõudluse kohta EL regioonides**.

Kust tööd otsida?

Kõige tavapärasem ning tõenäolisem viis saada informatsiooni vabade töökohtade kohta on läbi riikliku tööturuasutuse.

Töö leidmiseks peaksite:

- külastama EURES-e tööalast liikuvust käsitlevat interneti lehekülge (<http://europa.eu.int/eures>), kust leiate tööpakkumised ning muud kasulikku informatsiooni.
- Eestis pöörduge nõuande saamiseks elukohajärgsesse tööhõiveametisse. Igas tööhõiveametis hakkab töötada üks EURES kontaktisik.
- Pöörduge vastuvõtja riigi tööturuasutuste poole, soovitatavalt EURES nõustaja poole, kes omab välisriikide kodanike abistamise kogemust ning on suuteline teid nõustama. Ülalmainitud interneti leheküljelt leiate kõigi EL tööturuasutuste kontaktaadressid. Pidage meeles, et EL liikmesriigi kodanikuna on teil teises liikmesriigis võrdsed õigused vastava riigi kodanikega.

Nõustajad

Andmebaas

Välismaale tööle

Uus kultuur

Oluline on teadlik olla ka probleemidest, mis võivad esile kerkida teise riiki kolimisel. Elu- ja töötingimused võivad tekitada mõningaid takistusi, nagu uue kultuuriga kohanemine, võõrkeeles töötamine ning enese kurssi viimine uue maksu- ja sotsiaalkindlustussüsteemiga. Kõige paremini aitab teil end selleks ette valmistada igakülgse informatsiooni kogumine teie välja valitud riigi kohta. Kvalifikatsiooni ja võõrkeelte oskuse kõrval mängivad töö leidmisel rolli ka teie isikuomadused ning otsusekindlus. **Vastuvõtjariigi keele oskus on töö leidmise eeltingimuseks.**

Võõrkeeles töötamine

Enne, kui alustate töö otsimist, on oluline endale teadvustada, et **välisriigis töö leidmine ei pruugi olla lihtsam kui teie kodumaal.** Üldine töötute arv Euroopa Liidus on ikka veel kõrge. Sellele vaatamata võivad Euroopa tööturul mõned tegevusharud, nagu turism, finantsteenused, juhtimiskonsultatsioonid, ehitussektor, infotehnoloogia ja mõned tervishoiusfäärid, aga ka hooajatööd põllumajanduses, pakkuda avaraid töövõimalusi. Pidage meeles, et töösaamisvõimalused erinevates Euroopa regioonides erinevad märkimisväärselt ning olukord tööturul võib muutuda väga kiiresti.

Tööturuamet www.tta.ee

Vabariigi Valitsus

Vabariigi Valitsus asub Tallinnas Stenbocki majas.

Vabariigi Valitsus:

- viib ellu riigi sise- ja välispoliitikat;
- suunab ja koordineerib valitsusasutuste tegevust;
- korraldab seaduste, Riigikogu otsuste ja Vabariigi Presidendi aktide täitmist;
- esitab Riigikogule seaduseelnõusid ning välislepinguid;
- koostab riigieelarve eelnõu ja esitab selle Riigikogule, korraldab riigieelarve täitmist ning esitab Riigikogule riigieelarve täitmise aruande;
- annab seaduse alusel ja täitmiseks määrusi ja korraldusi;
- korraldab suhtlemist teiste riikidega;
- täidab muid ülesandeid, mis põhiseaduse ja seadustega on antud Vabariigi Valitsuse otsustada.

Vabariigi Valitsusse kuuluvad peaminister ja ministrid. Peaminister Juhan Partsi juhitud valitsuses on 14 liiget: peaminister, haridus- ja teadusminister, justiitsminister, kaitseminister, keskkonnaminister, kultuuriminister, majandus- ja kommunikatsiooniminister, põllumajandusminister, rahandusminister, regionaalminister, siseminister, sotsiaalminister, välisminister ja rahvastikuminister.

Ministeeriumid täidavad seadusest tulenevaid ja Vabariigi Valitsuse poolt antud ülesandeid. Ministeeriume juhivad ministrid, kes korraldavad ministeeriumi valitsemisalasse kuuluvaid küsimusi ning vastutavad põhiseaduse, ministeeriumi valitsemisala korraldavate teiste seaduste, Riigikogu otsuste, Vabariigi Presidendi seadluste, Vabariigi Valitsuse määruste ja korralduste täitmise eest.

Miks valitsused suhtlevad kodanikega?

Nii Vabariigi Valitsusel kui ka igal valla- ja linnavalitsusel on kohustus selgitada kodanikele oma eesmärgid, otsuseid ning tegevusi, tutvustada kodanikele nende õigusi ja kohustusi ning vajadusel inimesi ohu eest hoiatada.

Samas on nii riigi- kui ka kohalikel juhtidel oma otsuste tegemisel vaja arvesse võtta kodanike ootusi ja vajadusi. Selleks tuleb kodanikega suhelda.

Kuidas suhtlevad valitsused kodanikega?

Nii Vabariigi Valitsus kui ka kohalikud omavalitsused annavad oma

**Vabariigi
Valitsuse
ülesanded**

Ministrid

Ministeeriumid

<p>Ajakirjandus</p>	<p>plaanidest, otsustest ja tegudest kodanikele teada ennekoike ajalehtede, televisiooni, raadio ja interneti vahendusel. Tuhandete inimestega lihtsalt ei ole võimalik kogu aeg silmast-silma kohtuda, muidu jääks töö unarusse.</p> <p>Õnneks on olemas ajakirjanikud, kelle tööks on nii kohalike omavalitsuste kui ka riigi juhtimisest meile kõigile uudiseid edastada. Ajakirjanikud jälgivad valitsuste tegemisi, kirjutavad sellest nii kohalikes kui ka üleriigilistes ajalehtedes, räägivad sellest raadios ning televisioonis.</p>
<p>Pressikonverentsid</p>	<p>Näiteks igale Vabariigi Valitsuse istungile Tallinnas Stenbocki majas järgneb pressikonverents, kus ajakirjanikud saavad peaministrile või ka teistele ministritele küsimusi esitada. Vastused avaldatakse ajalehtedes ning sageli võib intervjuusid näha televisioonis ning kuulata raadios.</p> <p>Nii ministrid kui ka kohalike omavalitsuste juhid püüavad võimaluse korral suhelda inimestega otse. Näiteks peaminister Juhan Parts külastas esimese ametiaasta jooksul kõiki Eesti linnasid, et kohtuda kohalike inimestega.</p>
<p>Erinevad ootused</p>	<p>Nii riigi- kui kohaliku elu küsimustes on erinevatel inimestel ja gruppidel sageli erinevad ootused ja arvamused. Valitsuste ees seisab keeruline ülesanne neid vastuolusid tundma õppida ja lahendusi otsida. Kodanike ootuste ja arvamuste teadasaamiseks korraldavad valitsused rahvaküsitlusi ja uuringuid, peavad nõu erinevate organisatsioonide ja kodanikeühenduste esindajatega ning hoiavad ennast kursis ajalehtedes avaldatavate arvamustega.</p>
<p>Igaühel on õigus saada teavet</p>	<p style="text-align: center;">Kas igaühel on õigus suhelda riigi- ja kohalike omavalitsuste asutustega?</p> <p>Jah. Eestis on igaühel õigus vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni ning igaühel on ka õigus pöörduda märgukirjade ja avaldustega riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja nende ametiisikute poole. Valitsuste ja ametiasutuste kontaktandmed – postiaadressid, telefoninumbrid ja e-posti aadressid – on avalikud.</p> <p>Kõik riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud on kohustatud andma Eesti kodanikule tema nõudel informatsiooni oma tegevuse kohta. Kõik see peab loomulikult toimuma vastavalt seadustele.</p> <p>Linna- ja vallavalitsuste ning riigiasutuste juhtidel on sageli ka kindlaks määratud iganädalased vastuvõtuajad kodanikega rääkimiseks.</p>

Eesti kodanikul on õigus tutvuda tema kohta riigiasutustes ja kohalikes omavalitsustes ning riigi ja kohalike omavalitsuste arhiivides hoitavate andmetega. Teatud juhtudel võib seadus seda õigust piirata, näiteks teiste inimeste õiguste ja vabaduste ning lapse põlvnemise saladuse kaitseks, samuti kuriteo tõkestamise, kurjategija tabamise või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides.

Igaühel on õigus pöörduda riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja nende ametiisikute poole eesti keeles ja saada eestikeelseid vastuseid. Paikkondades, kus vähemalt pooled püsielanikest on vähemusrahvusest, on igaühel õigus saada riigiasutustelt ja kohalike omavalitsustelt ning nende ametiisikutelt vastuseid ka selle vähemusrahvuse keeles.

Kelle poole peaksin oma probleemiga pöörduma?

Kõik teavad, et kõhuvaluga ei pöörduta politsei poole ja vargusest ei teatata arstile. Sama lugu on suhtlemisel valitsusega – **kõigepealt on mõistlik endale selgeks teha, kes teie jaoks olulise asja üle otsustab ja kelle ülesanne on teid just selles küsimuses aidata.**

Valdades ja linnades otsustavad ja korraldavad kõiki kohaliku elu küsimusi kohalikud omavalitsused. Nii on kodanikul mõistlik paljude haridust, kultuuri ja sporti, sotsiaalhoolekannet, tervishoidu, kommunaalmajandust, teede korrashoidu, jäätmemajandust, ühistransporti ja kohalikku arengut puudutavate küsimustega pöörduda linna- või vallavalitsuse poole.

Kohalikel omavalitsustel on elanikega suhtlemiseks infotelefonid, veebilehed või spetsiaalsed infopunktid, samuti võivad omavalitsusel olla kindlaks määratud igapäevased kodanike vastuvõtuajad.

Igaühel on õigus taotleda valla- või linnavolikogult või -valitsuselt nende poolt vastuvõetud õigusaktidesse muudatuste tegemist või nende tühistamist, kui nendega on seadusvastaselt kitsendatud tema õigusi.

Kui küsimus, mida soovite valitsusele esitada, puudutab paljusid inimesi, võib sellega **pöörduda ka kohaliku ajalehe toimetusse.** Paljud ajakirjanikud on pühendunud elanike probleemide uurimisele ja nendest kirjutamisele ning nad oskavad teie küsimustega õigete asutuste ja ametnike poole pöörduda. Kui ajaleht teie väljapakutud teemal kirjutab, saavad sellest ühekorraga teada paljud inimesed.

Kui mõni riigiasutus või ametnik on teie arvates rikkunud teie põhiõigusi või -vabadusi, võite **pöörduda õiguskantsleri poole.** Eesti

Õigus tutvuda andmetega

Tee selgeks, kes otsustab või kelle ülesanne on

Teabenõue

Vabariigi õiguskantsler on põhiseaduslikkuse järelevalvaja ning isikute põhiseaduslike õiguste ja vabaduste tagamise kaitsja. Õiguskantsler lahendab ka diskrimineerimisvaidlusi, st kui isikut on diskrimineeritud seoses tema soo, rassi, usu või muu sarnase tunnuse pärast (vt. õiguskantsler, lk 232).

Kuidas küsida valitsusasutuselt teavet?

Kui teie küsimus puudutab mingi eluvaldkonna juhtimist kogu riigis, mõne ministri või Vabariigi Valitsuse konkreetset otsust, on võimalik pöörduda otse valitsusasutuste või ministeeriumide poole teabenõudega.

Valitsusasutusest suuliselt või kirjalikult teavet küsides tuleb esitada järgmised andmed:

- 1) ees- ja perekonnanimi;
- 2) posti- või elektronpostiaadress või faksi- või telefoninumber, mille kaudu vastaja saab teiega ühendust võtta;
- 3) taotletava teabe sisu ehk mida te soovite teada;
- 4) selgitus, kas soovite vastust saada suuliselt või kirjalikult.

Teabenõue täidetakse viie tööpäeva jooksul. Kui ametnikul on vaja teabenõuet täpsustada või kui teabe väljaselgitamine on aeganõudev, võib ta teabenõude täitmise tähtaega pikendada kuni 15 tööpäevani. Tähtaja pikendamisest koos põhjendustega teatab ametnik teabenõudjale viie tööpäeva jooksul. Kui ametnik ei valda teie taotletud teavet, selgitab ta välja pädeva teabevaldaja ja edastab talle teabenõude viivituseeta, kuid mitte hiljem kui viie tööpäeva jooksul, teatades sellest samal ajal teile.

Õige vastaja leidmine konkreetsele riigi juhtimist puudutavale küsimusele ei pruugi olla lihtne, sest erinevate ühiskonnaelu valdkondadega tegelevaid riigiasutusi on palju. Täidesaatvat riigivõimu teostab Eesti Vabariigi Valitsus põhiseaduse ja teiste seaduste alusel kas vahetult või valitsusasutuste kaudu. **Valitsusasutused on ministeeriumid, Riigikantselei ja maavalitsused, samuti ametid ja inspeksioonid ning nende kohalikud täidesaatva riigivõimu volitusi omavad asutused.**

Kas üksi või ühiselt?**Kas pöörduda valitsuse poole üksi või koos teistega?**

Demokraatliku riigikorra püsimiseks ja arenguks on avalikul võimal vaba kuulata kodanikke ja teha koostööd võimalikult paljudega neist. Otsuseid langetades peab avalik võim arvestama paljude ühiskonnaliikmete ja nende ühenduste erihuvide, väärtushoiakute ja eesmärkidega ning neid tõsiselt kaaluma ka siis, kui nende kandjad moodustavad arvulise vähemuse.

Demokraatliku riigikorra püsimiseks ja arenguks on avalikul võimul vaja kuulata kodanikke ja teha koostööd võimalikult paljudega neist

Valitsused kaaluvad ilmselt tõsisemalt ettepanekuid ja proteste, mida esitavad

ühendused, see tähendab paljud inimesed koos, mitte ainult üksikisikud. Mitmetes valdkondades (piirkondlik areng, inimõigused, huvide esindamine jne) oskavad teie küsimustele vastata või nendega vastutavate asutuste poole edasi pöörduda **kodanikeühendused**, kelle eesmärgiks on oma liikmete ühishuvide kaitsmine.

Kui probleemiks on teie töö- ja sotsiaalmajanduslike õiguste kaitsese, võib pöörduda ametiühingu poole. **Ametiühingute ülesanne** on töötajate huvide eest seismine Vabariigi Valitsuse, töandjate ja nende ühenduste ees, riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustes, kohtus ja töövaidlusorganites.

Väärtuslikud infoallikad

Riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste kontaktandmed ja veebileheküljed leiate internetist aadressil www.riik.ee

Eestis kehtivad seadused leiate elektroonilisest Riigi Teatajast aadressil www.riigiteataja.ee

Eesti keele õppimise võimaluste kohta saab teavet Integratsiooni Sihtasutuse veebilehelt www.meis.ee

Euroopa Liitu puudutavatele küsimustele vastab Euroinfo telefon 800 3330. Tasuta infotelefon on avatud E-R 10:00-18:00 ning vastab teile kohe või 2 tööpäeva jooksul. Vaata ka www.eurotelefon.ee

Valitsuse Kommunikatsioonibüroo

Kodanikeühendused

Ametiühingud

Vanusest sõltuvad õigused, kohustused, vabadused, piirangud

Eesti seaduste kohaselt on **laps** alla 18-aastane isik, kui tema suhtes kohaldatava seaduse alusel ei loeta teda varem täisealiseks.

Õigusvõime

Õigusvõime algab inimese sündimisega ja lõpeb surmaga.

Pärimisvõimeline on iga õigusvõimeline isik, seega ka alaealine.

Teovõime on täisealisel isikul, s.o. 18-aastasel isikul. Kui vähemalt 16-aastane isik on abiellunud enne 18-aastaseks saamist, saab alaealine teovõime abielu sõlmimise ajast.

Teovõime

Kuni 7-aastasel alaealisel puudub **teovõime**. Tema nimel teeb tehinguid seaduslik esindaja, kelleks on lapse vanem, erandina kohtu poolt määratud eestkostja. Kuni 7-aastane alaealine võib iseseisvalt teha pisitehinguid.

7- kuni 18-aastasel isikul on **piiratud teovõime** ning tal on õigus teha tehinguid oma seadusliku esindaja (lapsevanema, eestkostja) nõusolekul. Ilma seadusliku esindaja nõusolekuta tehtud tehing loetakse kehtivaks, kui alaealine täidab tehingu vahenditega, mille temale selleks otstarbeks või vabaks kasutamiseks on andnud seaduslik esindaja või viimase nõusolekul kolmas isik.

Vanemad, laps, perekond

Isik on **abiellumisealine**, kui ta on saanud 18-aastaseks.

15 – 18-aastane alaealine võib abielluda oma vanemate või eestkostja kirjalikul nõusolekul. Kui kas või üks vanematest või eestkostja ei anna abiellumiseks nõusolekut, võib kohus anda abiellumisloa, kui abiellumine vastab alaealise huvidele.

Lapsega peab arvestama

Lapse huvid. Vähemalt 10-aastasel lapse on õigus oma huve kaitsta ja teatud otsustustel nagu lapsendamine, nime muutmise, elukoha määramine, kaasa rääkida. Kogu Eesti seadusandlust läbib põhimõtte, mille kohaselt tuleb lapse arvamust temasse puutuvates küsimustes arvestada. Seejuures arvestatakse lapse vanust ja arengutaset.

Perekonnaseaduse § 48 kohaselt saab vähemalt 10-aastase lapse perekonnanime muuta ainult lapse nõusolekul.

Vähemalt 10-aastase **lapse soovi** tuleb arvestada:

- lapse elukoha määramisel;
- lapsendamisel;
- ees- ja perekonnanimemuutmisel;
- lapsesse puutuva vaidluse läbivaatamisel.

Arvestada tuleb ka noorema kui 10-aastase lapse soovi, kui tema arengutase seda võimaldab.

Sotsiaalhoolekannet puudutava küsimuse lahendamisel tuleb arvestada 10-aastaseks saanud lapse enda soovi, samuti vanema, vanema puudumisel kasuvanema või eestkostja soovi. Lapse eraldamisel kodust ja perekonnast tuleb arvestada ka noorema kui 10-aastase lapse soovi, kui tema arengutase seda võimaldab.

Lapsendamisel antakse lapsendaja soovil lapsele lapsendaja perekonnanimi ja võidakse muuta lapse eesnime. Vähemalt 10-aastase lapse puhul on vaja selleks lapse nõusolekut.

Kunstliku viljastamise tulemusena sündinud ja täisealiseks saanud isikul on õigus pöörduda perekonnaseisuasutusse, et saada andmeid oma kunstliku eostatuse kohta. Kui selline isik on sündinud doonori seemnerakkudega eostatult, avaldatakse talle ainult seaduses lubatud andmed (ei sisalda isikuandmeid). Kunstliku viljastamise doonoril ei ole õigust nõuda ema ega lapse isiku kindlakstegemist ega enda tunnistamist isaks. Kohus ei tuvasta lapse põlvnemist kunstliku viljastamise doonorist. Kunstliku viljastamise korraldanud isikud on kohustatud hoidma kunstliku viljastamise saladust.

Lapse eestkostjale ja lapsevanemale on seatud piirangud tehingute tegemisel

Ei tohi:

- võõrandada lapse kinnis- ja vallasasja, millel on eestkostetava jaoks eriline väärtus;
- pantida ja kinkida tema asju ning võtta tema nimel varalisi kohustusi, laenu;
- loobuda võla sissenõudmisest ja eestkostetava nimel pärandi vastuvõtmisest.

Keelatud on tehingud lapse ja vanema ning eestkostja ja eestkostetava vahel.

Eesti seadustega ei ole kehtestatud vanuse alampiiri õigusabi saamiseks ilma vanemate nõusolekuta. Samuti ei ole määratletud vanusepiiri õigusabi saajale.

Usulised veendumused

Lisaks Põhiseaduse § 40 ja 41 käsitleb **usuvabaduse** realiseerimist ka kirikute ja koguduste seadus, mille järgi on igal isikul õigus

Vähemalt
10-aastase
lapse soovi
tuleb
arvestada

Lapse omand

vabalt valida, tunnistada ja kuulutada oma usulisi veendumusi. Keegi ei ole kohustatud andma andmeid oma usutunnistusliku või kirikliku kuuluvuse kohta. Noorem, kui 12-aastane laps saab oma vanemate soovil kuuluda ainult oma vanemate kogudusse ning 15-aastane isik võib iseseisvalt otsustada kogudusse astumise või sealt lahkumise üle.

Vanus ja õigused

Alkohol ja tubakas

Alkoholi ja tubakatooteid ei tohi müüa alla 18-aastasele isikule. Müüjal on kohustus sellekohase kahtluse korral nõuda ostjalt isikut tõendava dokumendi esitamist ja keelduda alkoholi müümisest dokumendi mitteesitamise korral. Alla 18-aastased isikud ei tohi alkoholi ja tubakatoodetega kaubelda.

Relvad

Relvaseaduse kohaselt võivad piiramata tsiviilkäibega relvi ja nende laskemoona vabalt soetada ja omada kodanikud, kes on vähemalt 16-aastased. Eesti kodanikul, kes on vähemalt 18-aastane, on õigus soetada ja omada piiratud käibega tsiviilrelva, välja arvatud tulirelvade hulka kuuluvad püstol ja revolver. Eesti kodanikul, kes on vähemalt 21-aastane või tegevteenistuse läbi teinud, on õigus soetada ja omada iga piiratud käibega tsiviilrelva seadusega sätestatud korras ja tingimustel.

Jalgrattas ja mopeed

Jalgratta ja mopeediga sõitmine. Jalgratast võib sõiduteel juhtida vähemalt 10-aastane isik. Mopeedi võib juhtida vähemalt 14-aastane isik. 10 – 15-aastasel jalgratturil ja 14 – 15-aastasel mopeedijuhil peab sõiduteel sõitmisel olema kaasas vastav juhiluba. Jalgratta või mopeedi ning nendega võrdsustatud sõiduki juhtimiseks ei nõuta juhiluba isikult, kes on vähemalt 16-aastane.

Auto

Piiratud juhtimisõigus. Piiratud juhtimisõiguse võib B-kategooria auto juhtimiseks anda 16 kuni 17-aastasele isikule tingimusel, et mootorsõidukis on tema kõrval lapsevanem (seaduslik eestkostja) või lapsevanema (seadusliku eestkostja) poolt selleks volitatud isik. Nimetatud isikutel peab olema B-kategooria auto juhiluba vähemalt kaks aastat.

Piiratud juhtimisõiguse võib R-kategooria* mootorsõiduki juhtimiseks anda vähemalt 15-aastasele isikule tingimusel, et ta ei vea veoseid teedel ja juhtimine toimub lapsevanema (seadusliku eestkostja) või lapsevanema (seadusliku eestkostja) poolt selleks volitatud isiku vahetu järelevalve all. Nimetatud isikutel peab olema R- või T-kategooria** mootorsõiduki juhtimise õigust tõendav juhiluba vähemalt kaks aastat.

Piiratud juhtimisõigus annab õiguse juhtida mootorsõidukit üksnes Eestis.

Juhi vanuse alammäär. Olenevalt mootorsõiduki kategooriast

võib (välja arvatud piiratud juhtimisõiguse juhtudel) juhtimisõiguse anda isikule, kes on vähemalt:

- 1) **16-aastane** – A1-alamkategooria mootorratas, B1-alamkategooria auto, R-kategooria mootorsõiduk;
- 2) **18-aastane** – A-kategooria mootorratas, mille mootori võimsus ei ületa 25 kW või eri-võimsus ei ületa 0,16 kW/kg, B-kategooria auto, C1-alamkategooria auto, T-kategooria mootorsõiduk;
- 3) **21-aastane** – A-kategooria mootorratas, mille mootori võimsus ületab 25 kW või erivõimsus ületab 0,16 kW/kg; C-, D-kategooria ja D1-alamkategooria auto.

Liiklusseaduse paragrahv 32 lõigetes 1 ja 2 nimetatud õppesõit või sõidupraktika on lubatud B-kategooria ja B1-alamkategooria autoga, A1-alamkategooria mootorrattaga ja R-kategooria mootorsõidukiga alates 15,5-aastaselt ning C1-alamkategooria autoga alates 17-aastaselt.

C-, D-kategooria auto ja CE-kategooria autorongi juhtimise õiguse võib anda vähemalt 18-aastasele kaitseteenistuse ajateenijale üksnes teenistusülesannete täitmiseks.

** R-kategooria – juhitava esisillaga ratastraktor või liikurmasin haagisega või haagiseta. Ratastraktoriks loetakse ka nimetatud tingimustele vastavat mootorsõidukit, mille põhifunktsioon on veose vedamine ja mille valmistajakiirus ei ületa 50 km/h*

*** T-kategooria – liigendraamiga ratastraktor või juhitava tagasillaga liikurmasin haagisega või haagiseta ja muu R-kategooriasse mittekuuluv ratastraktor või liikurmasin.*

Kodanikuõigused ja -kohustused

18-aastaselt isikul on õigus valida kohaliku omavalitsust ja Riigikogu, 18-aastaselt võib kandideerida kohaliku omavalitsuse, 21-aastaselt Riigikogu liikmeks.

Mittetulundusühingute seaduse kohaselt võivad lapsed asutada mittetulundusühinguid ning olla nimetatud ühingute liikmeteks. Mittetulundusühingute seadus sätestab, et ühingu liikmeks võib olla iga füüsiline isik, kes vastab mittetulundusühingu põhikirja nõuetele. Erakonna liikmeks võib olla vähemalt 18-aastane teo- võimeline Eesti kodanik. Üheaegselt võib kuuluda ainult ühte erakonda.

18-aastaseks saanud meessoost Eesti kodanikud on kohustatud end **kutsealusena** arvele võtma. Ajateenistusse kutsutakse 19 – 27-aastasi kodanikke.

15-aastaselt saab laps taotleda Eesti Vabariigi kodakondsust.

**Juhi vanuse
alammäär**

MTÜ

Ajateenistus

**Kodakondsuse
taotlemine**

Töösuhted

<p>Alaealistele • keelatud tööd</p>	<p>Eesti Vabariigi töölepingu seaduse (RT 1992, 15, 241) kohaselt võib töötajaks olla 18-aastaseks saanud isik. 13 – 14-aastane laps võib reeglina töötada ainult koolivaheaegadel või osaledes õppimise kõrval teatri- ja kontsertasutuste loomingulises tegevuses.</p> <p>Erandjuhtudel võib töötajaks olla 15-aastaseks saanud alaealine ühe vanema või hooldaja kirjalikul nõusolekul, kui töötamine ei ohusta alaealise tervist, kõlblust ja hariduse omandamist ning ei ole alaealisele keelatud.</p> <p>Alaealistele on keelatud tööd, mille puhul on nõutavad tööle võtmisele eelnevad ja töötamise ajal perioodilised arstlikud läbivaatlused; tööd, mille puhul on vaja üle ühe kolmandiku tööajast teisaldada raskusi käsitsi; tööd tule- ja plahvatusohtlike ainetega; tööd, kus puututakse kokku ohtlike loomadega; tööd, mis on seotud alkohoolsete jookide tootmise, hoidmise, vedamise ja müümisega; maa-alused tööd jne.</p> <p>Keelatud on tööd, kus tapetakse või hävitatakse elusloomi ja linde ning toimub nende töötlemine; tööd, mis on seotud seksuaalelu, vägivalga ja hasartmängude kasutamise ja propageerimisega; tööd, mille juures alaealine puutub kokku alkoholi, narkootiliste, toksiliste ja psühhotroopsete ainetega.</p>
<p>• lubatud tööd</p>	<p>Tööde loetelu, kus on lubatud töötada 13 – 15-aastastel alaealistel on kinnitatud Vabariigi Valitsuse 22. juuli 1992. a määrusega nr 214. 13 – 15-aastasi alaealisi võib palgata tegema järgmisi töid: marjade ja puuviljade korjamine; väikesemõõduliste ja odavate kaupade müümine; trükiste kleepimine kuulutustulpadele; töötamine käskjalana; ravimtaimede korjamine; aiakultuuride rohimine; köögivilja puhastamine; võrgukudumine käsitsi; kastmisega seotud tööd; esemete tembeldamine ja etikettide käsitsi kleepimine jms.</p> <p>13 – 15-aastane alaealine võib olla töötajaks ühe vanema või eestkostja ja tööandja asukoha tööinspektori kirjalikul nõusolekul ning Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud nimekirjas loetletud töödel, kui töötamine ei ohusta alaealise tervist, kõlblust ja hariduse omandamist ega ole alaealisele keelatud.</p>
<p>Tööaeg</p>	<p>Töötavatel alaealistel on lühendatud tööaeg: 13 – 14-aastastel 20 tundi nädalas; 15 – 16-aastastel 25 tundi nädalas; 17-aastastel 30 tundi nädalas.</p>
<p>Katseaega ei tohi rakendada</p>	<p>Alaelise töölevõtmisel ei tohi rakendada katseaega, et kindlaks teha töötaja sobivus ettenähtud tööde tegemiseks, samuti tervise, võimete, suhtlemisalase sobivuse ja kutseoskuste kindlakstelemiseks. Samuti ei ole lubatud saata alaealist töölähetusse, st tööülesannete täitmisele väljapoole töölepinguga määratud töötegemise asukohta.</p>

Töö- ja puhkeaja seaduse paragrahv 14 keelab rakendada alaealist ületunnitööle ja tööle ööajal, st tööle kella 22.00 õhtul kuni kella 6.00 hommikul. Alaealist ei ole lubatud rakendada tööle puhkepäevadel. Paragrahv 12 kohaselt ei või 13 – 14-aastaste töötajate tööaja kestus ületada summeeritud tööaja arvestuse korral viit tundi, 15 – 16-aastastel töötajatel kuut tundi ja 17-aastastel töötajatel seitset tundi **päevas**.

Alaealistel on töösuhetes võrdsed õigused täisealisega ning seaduse, haldusakti ja kollektiivlepinguga ettenähtud soodustused.

Alaealise vanem, eestkostja, hooldaja või tööandja asukoha tööinspektor võib nõuda alaealisega sõlmitud töölepingu lõpetamist, kui töötamine ohustab alaealise tervist, kõlblust või hariduse omandamist.

Õigusruum

Kohtumenetluses Eesti seadused **tunnistajatele** vanusepiiranguid ei sea. Kui tunnistajaks on noorem kui viieteistkümneaastane isik, tuleb teda üle kuulata pedagoogi või psühholoogi osavõtul, vajalikel juhtudel ka vanemate või teiste seaduslike esindajate juuresolekul.

Kriminaalvastutusele võtmisele kuulub isik, kes enne kuriteo toimepanemist on saanud **viisteist aastat vanaks**.

Raskete kuritegude (tahtlik tapmine, üliraske ja raske kehavigas-

Kriminaalvastutusele võtmisele kuulub isik, kes enne kuriteo toimepanekut on saanud 15 aastat vanaks

**Nõuded
töötajale**

**Vanem
võib nõuda ...**

Tunnistaja

**Kriminaal-
vastutus
15-aastaselt**

Karistused

tuse tahtlik tekitamine, piinamine, röövimine jt.) eest võetakse kriminaalvastutusele ka 13 – 15-aastaselt. Kui kohus leiab, et isikut, kes pani kuriteo toime enne 15-aastaseks saamist (samuti isikut, kes 15 – 18-aastaselt pani toime kolmanda astme kuriteo), saab mõjutada kriminaalkaristust kohaldamata, nähakse ette muud mõjutusvahendid – eri-õppekasvatusasutusse või ravikasvatusasutusse paigutamine (KrK §61 lg1). Isikule, kes kuriteo toimepanemise ajal oli noorem kui 18-aastane, ei tohi määratava vabadusekaotusliku karistuse aeg ületada 8 aastat. Alaealised kannavad vabadusekaotust noortevanglas. Alaealisele võib mõista aresti tähtajaga kuni üks kuu õpingutest ja tööst vabal ajal. Rahatrahvi ei saa mõista alaealisele süüdimõistetule, kellel puudub iseseisev sissetulekuallikas. Alaealisus on karistuse mõistmisel vastutust kergendavaks asjaoluks.

**Vastutus
väärteo eest**

Vastavalt Karistusseadustikule võib väärteo eest võtta vastutusele isiku, kes enne väärteo toimepanemist on saanud 15-aastaseks. 15 – 18-aastase alaealise poolt toimepandud väärteoasja arutav ametiisik, halduskohtunik või kohus võib menetluse lõpetada ja materjalid üle anda sotsiaaltalitusele, kui haldusõiguse rikkuja isikut arvestades on otstarbekas kohaldada kasvatuslikke abinõusid.

Mõjutusvahendid

Alaealisele võib kohaldada ühte või mitut järgmistest mõjutusvahenditest:

- 1) hoiatus;
- 2) koolikorralduslikud mõjutusvahendid;
- 3) vestlusele suunamine psühholoogi, narkoloogi, sotsiaaltöötaja või muu spetsialisti juurde;
- 4) lepimine;
- 5) kohustus elada vanema, kasuvanema, eestkostja või perekonnas hooldaja juures või lastekodus;
- 6) üldkasulik töö;
- 7) käendus;
- 8) noorte- või sotsiaalprogrammides või ravikuurides osalemine;
- 9) kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste kooli suunamine.

Alaealiste komisjon võib kooskõlas põhikooli- ja gümnaasiumiseadusega kohaldada järgmisi koolikorralduslikke mõjutusvahendeid:

- 1) põhiharidust omandavate kasvatusraskustega õpilaste eraldi klassi suunamine;
- 2) pikapäevarühma suunamine.

**Üldkasulik
töö**

Alaealine rakendatakse üldkasulikule tööle 10-50 tundi üksnes tema nõusolekul ning tööst ja õppimisest vabal ajal. Alla 13-aastastele alaealistele võib määrata üldkasulikke tööd kuni 10 tundi.

Kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste kool on põhikooli- ja güm-

naasiumiseaduse alusel moodustatud kool, kuhu õpilane suunatakse alaealiste komisjoni taotlusel kohtumääruse alusel. Alaealiste komisjon võib taotleda kohtult luba 12. aasta vanuse või vanema alaealise kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste kooli paigutamiseks. Erandkorras võib kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste kooli paigutamiseks luba taotleda ka juhul, kui alaealine on vähemalt 10. aasta vanune. Kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste kooli paigutatakse alaealine kuni kaheks aastaks. Tähtaja määramisel arvestatakse õppeaasta lõpuga.

Laps ja reklaam

Reklaamiseaduse § 9 reguleerib **lastele suunatud reklaami**. Seadus sätestab, et reklaamis ei tohi ära kasutada laste loomulikku kergeusklikkust ja kogemuste puudust. Reklaami suhtes, mis on suunatud peamiselt lastele, tuleb järgida täiendavalt järgmisi nõudeid:

- 1) reklaam ei tohi sisaldada teavet, et mõne toote omandamine või teenuste kasutamine või mõne muu reklaami eesmärgi saavutamine muudab lapse teistest samaealistest paremaks või selle puudumisel on vastupidine mõju;
- 2) reklaam ei tohi sisaldada ülekutset lastele selliseks käitumiseks või teoks, mille tulemusena nad satuvad või võivad sattuda ohtlikku olukorda;
- 3) reklaam ei tohi sisaldada pöördumist laste poole, millega neid otseselt või kaudselt kutsutakse üles nõudma teistelt isikutelt neile reklaami objektiks oleva kauba või teenuse omandamist;
- 4) reklaam ei tohi tekitada lastes alaväärsustunnet või õhutada neid agressiivsele käitumisele.

Ringhäälingu seaduse kohaselt ei tohi ringhäälinguajaam edastada saateid, mille **sisu on kõlblusevastane** või vastuolus põhiseaduse või seadustega. Samuti reguleerib ringhäälinguseadus reklaami edastamist, sisaldades samuti nõudeid reklaamile.

Reklaam peab olema aus ja õiglane ning ei tohi tarbijat eksitada. Reklaam ei tohi kutsuda üles negatiivsele suhtumisele mingi toote, teenuse või idee suhtes. Reklaam tuleb paigutada üldjuhul saadete vahele. Reklaami ei tohi edastada vahetult enne ega pärast saateid, mis vahendavad jumalateenistust, ega nende saadete jooksul. **Lastesaadet ei tohi reklaami edastamiseks katkestada**. Samuti on seaduses reguleeritud reklaami maht programmis.

**Kasvatuse
eritingimused**

**Lastele
suunatud
reklaam**

Ülesanded

Millal pöörduda õiguskantsleri poole?

Õiguskantsler

Õiguskantsleri tegevuse aluseks on põhiseadus

Oma ametitegevuses on õiguskantsler sõltumatu kõrge riigimees, kes teostab järelevalvet seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu ning kohaliku omavalitsuse õigustloovate aktide Eesti Vabariigi põhiseadusele ja seadustele vastavuse üle.

Teise olulise ülesandena täidab õiguskantsler ka ombudsmani ehk õigusvahemehe funktsiooni. Ombudsmanina valvab õiguskantsler selle eest, et riigiasutused ja ametnikud ei rikuks isikute põhiõigusi ja -vabadusi ning järgiks hea halduse tava.

Õiguskantsler ei ole seadusandliku, täidesaatva ega kohtuvõimu osa ega ka poliitiline organ. Oma ametikohustuste täitmisel lähtub õiguskantsler üksnes põhiseadusest, seadustest ja oma südame-tunnistusest.

Millal saab inimene pöörduda õiguskantsleri poole?

- **Igähehel on õigus** pöörduda avaldusega õiguskantsleri poole seaduse või mõne muu õigustloova akti põhiseadusele ja seadusele vastavuse kontrollimiseks. Kui õiguskantsler leiab, et õigustloov akt (näiteks Riigikogus vastu võetud seadus või Vabariigi Valitsuse antud määrus) ei ole kooskõlas põhiseaduse või seadustega, teeb ta akti vastu võtnud organile ettepaneku see akt või selle säte 20 päeva jooksul põhiseaduse või seadustega kooskõlla viia. Kui õigustloova

Igähehel on õigus pöörduda oma õiguste kaitseks õiguskantsleri poole

akti vastuvõtnud organ ei vii akti kooskõlla, teeb õiguskantsler Riigikohtule ettepaneku tunnistada õigustloov akt või selle säte kehtetuks.

- Igaühel on õigus pöörduda oma õiguste kaitseks õiguskantsleri poole avaldusega kontrollida, kas riigiasutus, kohaliku omavalitsuse asutus või muu avalikke ülesandeid täitev asutus või isik järgib põhiõiguste ja -vabaduste tagamise põhimõtet ning hea halduse tava.
- Et õiguskantsler saaks avaldust kiiresti ja tõhusalt lahendada, peab avaldaja andma tema õiguste väidetava rikkumise võimalikult täpse kirjelduse; soovitav on avaldusele lisada ka kõikvõimalikke avaldaja väiteid kinnitavaid dokumente ja tõendeid. Kui õiguskantsler pärast uurimist leiab, et kaevatatav asutus on rikkunud kaebaja õigusi ja vabadusi või hea halduse tava, on tal õigus anda soovitusi ja teha ettepanekuid rikkumiste kõrvaldamiseks. Need ettepanekud ei ole järgimiseks kohustuslikud, kuid neid täidetakse pea alati.
- Alates 1. jaanuarist 2004 võib igaüks õiguskantsleri poole pöörduda ka lepitusmenetluse läbiviimiseks. Avalduse saab esitada siis, kui inimene leiab, et teda on diskrimineeritud soo, rassi, rahvuse (etnilise kuuluvuse), nahavärvuse, keele, päritolu, usutunnistuse või usulise veendumuse, poliitilise või muu veendumuse, varalise või sotsiaalse seisundi, vanuse, puude, seksuaalse suundumuse või muu seaduses nimetatud diskrimineerimistunnuse tõttu.

Millal võib õiguskantsler avalduse menetlemisest keelduda?

Õiguskantsleril ei ole õigust menetleda avaldust, kui:

- avalduse lahendamine ei kuulu õiguskantsleri pädevusse;
- avaldus ei vasta õiguskantsleri seaduses toodud nõuetele (näiteks on avaldus anonüümne või ei ole võimalik aru saada, mille või kelle peale avaldaja kaebab);
- avaldusaluses asjas on jõustunud kohtuotsus või samaaegselt toimumas kohtueelne kaebemenetlus või kohtumenetlus.

Õiguskantsler võib jätta avalduse menetlemata, kui:

- avaldus on ilmselgelt alusetu;
- avaldus on esitatud pärast ühe aasta möödumist ajast, mil isik sai või pidi saama teada oma õiguste rikkumisest;
- isikul on võimalik kasutada muid õiguskaitsevahendeid.

Millal õiguskantsler võib alustada riigiasutuste tegevuse kontrollimist omal algatusel?

Õiguskantsleril on õigus algatada menetlus omal initsiatiivil juhul kui on **eelneva teabe alusel põhjust arvata**, et ühes või teises riigiasutuses **on rikitud või rikutakse isikute põhiseaduslikke õigusi või vabadusi**.

Lepitus-
menetlus

Millal
õiguskantsler
riigiasutuste
tegevust
kontrollib?

Sellise teabe allikaks võivad olla korduvalt avaldused, õiguskantsleri kantseleis läbi viidavad analüüsid või ka näiteks ajakirjandus. On kujunenud reegliks, et õiguskantsler ei jäta tähelepanuta ajakirjanike vahendatud andmeid isikute võimalike õiguste rikkumise kohta. Õiguskantsleri erilise tähelepanu keskmes on need isikud, kes ise ei suuda piisavalt oma õiguste eest seista või kelle vabadusi ja teovõimet on piiratud. Need on lapsed, hooldekodudes ja psühhiaatriaiglates viibivad isikud, vangid, ajateenijad. Seetõttu külastavad õiguskantsler ja tema nõunikud erikava kohaselt lastekodusid, hooldekodusid, psühhiaatriaiglaid, vanglaid, väeosi, et kohapeal tutvuda põhiõiguste ja vabaduste tagamise olukorraga, vestelda neis asutustes olevate isikutega ning algatada vajaduse korral kontrollimenetlusi. Õiguskantsleri sekkumisel on avastatud õigusrikkumised peatatud ja süüdi olevad ametiisikud on saanud õiglase karistuse.

Kuidas saab pöörduda õiguskantsleri poole?

Õiguskantsleri poole saab pöörduda kirjalikult, saates postiga avalduse ning lisades sellele vajadusel avaldaja väiteid toetavaid materjale.

Õiguskantslerile võib esitada avalduse ka e-postiga, kodulehe www.oiguskantsler.ee kaudu.

Õiguskantsleri poole võib pöörduda suuliselt, tulles õiguskantsleri või tema nõunike vastuvõtule.

Avaldus

Avaldus peab sisaldama järgmisi andmeid:

- avaldaja nimi, postiaadress ja isikukood või sünnikuupäev;
- avaldaja õigusi väidetavalt rikkunud asutuse nimetus või isiku nimi;
- avalduses käsitletud tegevuse piisavalt selge kirjeldus.

Õiguskantsleri kantselei asub Tallinnas Toompeal, aadressil Kohtu 8. Õiguskantsleri alalised esindused asuvad ka Tartus ja Jõhvis.

Kontakt

Lisateavet õiguskantsleri institutsiooni kohta leiab põhiseaduse XII peatükist, õiguskantsleri seadusest ja internetilehelt www.oiguskantsler.ee. Õiguskantsleri kantselei infotelefon on 693 8404.

Ühiskond ja kodanik

See on selline ühiskond, kus enamus inimesi käitub vabade inimestena, mitte orjadena. Milles on vahe?

Ori liigutab end vaid käsu peale ja katsub ka siis viilida nii palju kui kubjas vähegi laseb. Vaba inimese tunnetab oma vabadust selle läbi, et teeb asju, mida ta ei pea. Kui ori vabaneb, ei vabane ta tingimata oma harjumusist. On miljonäre, kes käituvad orjadena. On palju neid, kes teevad leivatööd orja kombel, tööd vihates. Ja siis vihkab töö neid. On teisi, kes leiavad paratamatus töös mingi mänguosise, mingi väljakutse, mingi enesearendamise viisi. Sellised elavad üle. Nad jäävad vabaks ka vangis olles.

Paljutki peame tegema, kuna otsene või kaudne sundus on peal. Vabana saame end tunda ainult tehes midagi vabatahtlikult ja nimelt kellegi teise või ühiskonna heaks. Võib vastu vaielda. Saab ju ka vabatahtlikult kallisse restorani minna, golfi mängida, või lihtsalt sillal seista ja vaadata, kuidas vanamees juuri sikutab. Ega sellega midagi viltu ole. Aga kui meeleheitlikult sellest hoidud, mis teistele kah kasu toob, siis on ikkagi mängus orjajarjumus.

On veel mõndagi tähtsat öelda kodanikuühiskonna kohta. Aga see on peamine. **Kodanik algatab, kodanik teeb, kodanik tunneb oma õigusi, kodanik vastutab. Ja teab, et tal on põhjust endast lugu pidada.** Ja kodanikuühiskonnas on inimesed läbilõikes õnnelikumad ja kauem terved kui teistes ühiskondades.

Kolmas sektor

Ühiskonna struktuure võime jagada **era- ja riigisektoriks**. *Erasektori* all mõtleme majanduslikke eraüritusi. Seal toodetakse ja müüakse kaupa või teenuseid ja loodetakse saada küllalt palju vaheltkasu (kasumit), et ise ära elada ja ka ettevõtet laiendada. *Riigisektori* all mõtleme valitsusasutusi ja -ettevõtteid, aga ka valla ja linna omi. Nende ülesanne on ühiskonna teenindada, mitte kasumit saada. Nende tulud on rohkem maksudest kui millegi müügist. Kolmandaks on asutused ja ühingud, mis pole ei valitsus ega äri. Nagu äridus, on nad loodud eraisikute poolt. Nagu valitsusasutused, ei taotle nad kasumit. See on *kolmas sektor*.

Mõned toovad mingit kasu ühingu enda liikmeile – näiteks korteriühistud. Mõned taotleavad mingit üldisemat hüve – näiteks kars-

Vaba inimene

Kodanik
algatab,
kodanik
vastutab

Erasektor

Riigisektor

Kolmas sektor

<p>Erakond</p>	<p>kusseltsid. Mõned pakuvad vaheldust ja eneseteostust – laulukoorigid ja spordiühingud. Mõned on püsivad ja mõned ajutised, et korraldada mingit ühisüritust.</p> <p>Ka kirik ja usuühingud on osa kolmandast sektorist, kui riik neid kinni ei maksa näiteks riigikiriku näol. Kas erakonnad on osa kolmandast sektorist? Nad on nii lähedal poliitikale, et just nagu kuulaks riigisektorisse. Ometi pole nad riigi poolt asutatud ja organiseeritud (välja arvatud diktatuurimaades), kuigi saavad tihti riigi poolset toetust. Nad on kuskil kolmanda ja riigisektori vahepeal.</p>
<p>Ametiühing</p>	<p>Sama lugu on ametiühingutega. Enamasti on nad alguse saanud eraalgatusena, kuid nende sihid on tugevasti seotud leivateenimisega. Nad on kuskil kolmanda ja majandusliku erasektori vahepeal. Mingi organisatsioon kuulub seda selgemini kolmandasse sektorisse, mida selgemini ta ühendab vabu inimesi väljaspool riigi struktuuri ja otsese rahalise kasu sihti.</p> <p>Kodanikuühiskonna tavalisem definitsiooni on, et see on selline ühiskond, kus kolmas sektor on tugev. Varem ütlesin, et see on selline ühiskond, kus enamus inimesi käitub vabade inimestena, mitte orjadena. Kuidas need omavahel on seotud, see jääb sinu mõelda.</p>
<p>Kodanikuühiskond ja heaolu</p>	
<p>Vaba rebase vabadus vabas kanakuudis</p>	<p>On ühiskondi, kus kõik kuulub riigile. Riik kannab siis inimeste eest hoolt nagu talunik koduloomade eest. Me oleme aga keerulisemad kui koduloomad ja riik ei suuda arvesse võtta meie erivajadusi. Sellises ühiskonnas on inimesed kas tuimad käsutäitjad või põikpäised, kes kiiresti taltsutatakse või hävitatakse. Omaalgatust, mis elu paremaks teeb, ei saa olla ja ühiskond kängub. Põhja-Korea on praegu ehk kõige ligemal sellele mudelile. Elekter on tihti katkestatud, paljud on näljasurma äärel ja aegajalt surevadki. Vaikselt ja korralikult.</p> <p>On ühiskondi, kus eraettevõtlus on vaba ja riik sekkub sellesse võimalikult vähe. Kui seal välja areneb ainult teine sektor – majanduslikku kasu taotlevad ettevõtted – siis võib tulemuseks olla “vaba rebase vabadus vabas kanakuudis”. Inimesed ei ole siis nagu koduloomad, küll aga natuke metsloomade moodi, kel üksteise eest vähe kaitset on. Riik hoiab küll tapmist ja röövimist vaos, aga vahe jõukaimate ja vaesemate vahel kasvab ning on selliseid vajadusi, mida kasumi nimel töötavad üksikettevõtjad ei saa pakkuda ei teistele ega seega ka endile. Kui kõige jaoks, mida pole kasulik müüa ja osta, oleneme edasi riigist, siis tuleb mingi kooslus metsloomadest, kes oma otsest kasu jahivad ja koduloomadest, kes riigi kaitset otsivad.</p>

Sinna poole kalduvad mõnedki maad, mis on hiljuti kommunismi alt vabanenud. Ka Eestis kohtab neid jooni. Ja tihti arvatakse neis maades, et niimoodi aetaksegi asju ka Lääne-Euroopas ja Põhja-Ameerikas, kus heaolu on kõrge. Mis on raskem näha, on see, et seal lisandub ulatuslik kolmas sektor. Rikas ei piirdu seal alati vara kokkuajamisega, vaid mõtleb ka kuidas seda huvitavalt kasutada. Ja huvi pakub muu hulgas, kuidas ühiskonda muuta ja sellega oma jälg jätta. Vaesem omakorda ei piirdu riigilt nõudmisega, vaid katsub oma kitsaskohti ise lahendada. Mis tihtipeale tähendab koostööd teiste samahuvilistega. Tulemuseks on, et vähem jõudu läheb tühjaks tööks, hõõreteks ning kaeblemiseks ja rohkem kasulikuks.

Kas oled kohanud inimesi, kes ootavad, et riik kõik nende probleemid lahendaks? Aga riik ei suuda seda. Kolmanda sektori organisatsioonides õpivad inimesed ennast aitama, aidates teisi. Nad õpivad, kuidas organiseeruda ja vajaduse korral riigiasutustega niimoodi suhelda, et sel on tulemusi. Nad õpivad ka teisi inimesi rohkem usaldama, saades neist paremini aru. Kas oled kohanud inimesi, kes kurdavad, et mis suudavad nemad üksi terve maailma vastu? Üksi tõesti ei suuda, aga koos teistega suudab märksa enam.

Kodanikualgatus ja usaldus

Suurema osa ajast määravad teised selle, mida teeme. Ka selline kodaniku tegevus nagu valimine on mujalt ette valmistatud. Valija läheb ettenähtud kohta, saab trükitud sedeli, otsustab ainult, millise erakonna või kandidaadi nime juurde oma märgid teha, ja laseb sedeli selleks mõeldud kasti. Meil on siiski võimalus ka ise mõndagi algatada ja teostada, kui näeme, et midagi saaks paremini korraldada meie endi või ka paljude teiste huvides.

Kodanikualgatus

Võime pöörduda ametniku või valitud esindaja poole mingi sooviga või ettepanekuga, olgu suuliselt või kirjalikult. Mõnikord saame vastuse, mõnikord mitte. Mõnikord liigub asi edasi, mõnikord jääb soiku. Mõnikord saadetakse meid edasi kellegi teise juurde, sealt kolmanda ja sealt ehk koguni esimese juurde tagasi. Kuidas asju nii ajada, et tulemusi on?

Kõigepealt, **mis tulemust sa soovid?** Kas oled märganud inimesi, kes just nagu loodavad, et asjast midagi välja ei tule. Mida nemad soovivad, on mõnus võimalus kurta, et keegi ei hooli. Neid isegi häirib, kui keegi neid aitama asub ja kaeblemise katkestab. Aga oletame, et ikka tõesti soovime, et midagi muutuks. Paneme siis ennast ametniku või valitud esindaja olukorda. Tal on palju

**Aidata
ennast ja teisi**

**Kodaniku-
algatus**

<p>Näita pikaajalist huvi</p>	<p>teha ja mõnede asjadega on kiire. Kuidas teha nii, et minu küsimus teiste taha kinni ei jää?</p> <p>Lühike vastus on: Veena teda, et sul on tõsi taga, et see on paljude inimeste ühine mure ja et sul on probleemi lahendus välja töötatud, nii et selle käivitamine tal palju pingutust ei nõua. Mida see pikk lause tähendab?</p>
<p>Ametniku aeg on piiratud</p>	<p>Kas sul on juhtunud, et keegi satub hoogu, käib sulle peale, et sa midagi teeksid, aga kui sa selle ära teed ja temale teatad, on ta ise juba ära unustanud ega ole üldsegi enam huvitatud? Mul küll on seda juhtunud. Sellest õpib ametnik, et ei maksa ka väga hoogsat nõuet päris puhta kullana võtta, enne kui inimene näitab, et ta huvi on pikaajaline. Kui kirjalik avaldus on saadetud, on mõtet nädala pärast telefoneerida ja viisakalt küsida, kas on vaja lisaandmeid. See näitab, et sa ise pole tuhinas kirjutatud kirja ära unustanud. Sinu kui kodaniku õigus on muidugi saada vastus ka ilma korduva pärimiseta. Aga sa võistled paljude teistega, kel on sama õigus, ja ametniku aeg on piiratud. Kui tahad tulemusi, siis kordad pärimist. Ka see on sinu kui kodaniku õigus.</p>
<p>Paljude ühine mure</p>	<p>Selge on, et ametnik või valitud esindaja pöörab rohkem tähelepanu paljude inimeste ühisele murele kui üheainsa omale. See pärast on mõtet organiseeruda. Kui kümnel inimesel on sama mure, siis võivad nad tegutseda eraldi või koos. Kui eraldi, siis peab igaüks üles otsima, kelle poole peaks pöörduma, mis nende aadress ning telefoninumber on ja kuidas just oma küsimust sõnastada. Avaldused tulevad eri aegadel, võibolla koguni eri asutustele, ega tarvitse tunduda pakilistena. Koos tehes saab tööd ja-gada. Muidugi võtab samahuviliste üles otsimine ja kokkutoomine lisapingutust, aga see tasub end kuhjaga. Kas saata üks avaldus kümne allkirjaga, või kümme eraldi kirja? See on taktika küsimus. Kui eraldi, siis on vaja kooskõlastada, mida üks või teine kiri ütleb. Ja nad peavad saabuma umbes samaaegselt, nii et oleks näha, et see on laialdane probleem.</p> <p>Demokraatlikus ühiskonnas on kodanikel õigus nõuda, aga ka õigus ise asju lahendada. Kujuta end ette ametnikuna, kes saab kaks samalaadset avaldust. Üks nõuab midagi ja pakub välja ka lahenduse, mis paistab mõistlik. Teine ainult nõuab ja jätab lahenduse otsimise ametniku mureks. Kummaga sa enne tegelema hakkaksid? Muidugi sellega, mis vähem pingutust nõuab ja kindlamalt tulemusi toob. Teise üle peab alles hakkama järele mõtlema – kui selleks aega leiab.</p> <p>Võibolla kohtad inimesi, kelle arvates selline jutt ei kõlba kuhugi. Et selle eest ju ametnikud palka saavadki, et lahendusi otsida. Demokraatlikus kodanikukultuuris pole siiski vahe valitsejate ja</p>

lihtrahva vahel sugugi nii terav. Ametnik on kah kodanik. Ja “liht” kodanik on kah valitseja, mis tähendab, et ka tema otsib lahendusi. Kui mingi küsimus sind huvitama hakkab ja sinu elusse puutub, siis tead sa sellest varsti palju rohkem kui ükski ametnik või valitud esindaja. Mis tähendab, et just sina ja sinu kaaslased suudavad leida paremaid (ja teile sobivamaid!) lahendusi.

Kodanikualgatusel on mitmesuguseid vorme. Mõnes riigis võivad kodanikud algatada rahvahääletust (Eestis mitte). Võib **allkirju koguda** seaduste muutmiseks või mingi valitsuse otsuse poolt või vastu. Sel puhul näitavad allkirjade kogujad kodanikualgatus, allakirjutajad juba vähem. Kõige vähem ametlik kodanikualgatus on näiteks naabruskonna vanemate otsus **ühistöö** korras rajada lastele mänguplats. Teadagi peab linnalt või vallalt saama loa ja järgima ehitusnõudeid, muidu aga on asi nii omavaheline, et võib tunduda, et see polegi “kodanikualgatus”. Ometi on just see kodanikukultuuri tuum, et teeme ise nii palju kui annab, enne kui läheme ametnike juurde.

Usaldus

Raske on elada usalduseta. Peaksime kogu aja valvel olema kõigi teiste vastu. See on pingutav ja me tunneksime end maailmas üksi. Oleksimegi üksi, kuna me tõukaksime endast ära ka need, keda võiksime usaldada. Ja siis tuleb meil tunne, et miks minagi peaksin usaldusväärset käituma, kui teised seda ei tee? See paneb meid endale lubama igasuguseid pisikesi ja mitte nii pisikesi valesid ja nurjatusi, nii et teised ei saa meid usaldada. Kui see ring käima läheb, süvendab usaldamatus iseennast.

Võib ka vastupidi minna. **Kui küllalt usaldad teisi, käitud ka ise usaldust väärivalt.** Siis läheb käiku ring, kus usaldus kasvatab usaldust.

Nüüd ütled ehk, et see on jama. Et sul on küllalt kogemusi, kus sa liialt usaldasid ja see maksis kibedalt kätte. Et igaks juhuks on parem mitte usaldada. Käia teistega läbi pealiskaudselt, aga mitte end neile sügavamalt avada. Paistab, et liigne usaldus võib tuua karistuse, liigne mitteusaldamine aga mitte. Kas see on ikka nii?

Kui liiga palju usaldame teisi inimesi, siis juhtub aegajalt, et seda kuritarvitatakse. See on juhtum, mida me märkame. Kui me liiga vähe usaldame, siis jääb mõnigi kord midagi ilusat toimumata. Aga seda me ei märka, sest see pole juhtum vaid “mitte-juhtum”. Mis on liigse mitteusalduse hind?

Oled ehk märganud inimesi, kes kõike kahtlustavad ja iga pealtnäha tubli teo taga näevad midagi halba. Ega nad sellega endale elu kergemaks tee. Muidugi ei soovita ma kõiki ja alati usaldada.

Ka ametnik on kodanik

Erinevad vormid

Usaldus kasvatab usaldust

**Kodaniku-
ühiskonnas
usaldatakse
üksteist**

Kahtluse puhul aga julge riskida natuke suurema usaldamisega, kui meie ühiskonnas keskel läbi harjumuseks on! N. Liidu okupatsiooni ajal oli parem suu kinni hoida, sest kunagi ei teadnud, keda on meelitatud või sunnitud sinu juttu valitsusvõimudele ette kandma. See on teinud meid kinnisemaks kui olime.

Usaldus on kodanikuühiskonna põhialus

Kodanikuühiskonnas usaldatakse üksteist rohkem kui teistes ühiskondades. Absoluutses monarhias ja diktatuuririigis on riigil alamad, mitte kodanikud. Neid organiseerib riik, nii palju või vähe kui soovib. Mida vähem nad üksteist usaldavad, seda kindlamini riik ennast tunneb. Riigi alam võib ettevaatlikult avaldada soove ja palveid ametnikele, aga ta ei tohi pakkuda lahendusi või omal algatusel teistega koos organiseeruda – see ajab riigile kohe hirmu peale.

Kui sellises ühiskonnas demokraatia sisse murrab, siis arvavad paljud, et kodanike osa piirdub valimistega. Kodanikud esitavad küll soove julgelt ja tohivad valitsejaid arvustada, kuid aga läheb edasi vana moodi. **Kodanikuühiskond tekib vähehaaval, kui hakatakse oskama, kuidas tegutseda koos.** See nõuab usaldust mitmes suunas.

On vaja usaldust ametnike ja valitud esindajate vastu, et enamus neist katsub teha oma osa korralikult, sest muidu ju ei hakka neile ettepanekuid tegema. Ametnike oskamatust esineb ja ajapuudus on üldine mure, sellest aga aitab üle saada omapoolsete lahenduste väljatöötamine. On ka vaja usaldust kaasinimeste vastu enda ümber, sest muidu ei katsu ju nendega koostööd arendada.

Rein Taagepera

Sisukord

KODANIK, RIIK JA DOKUMENDID	5
Eesti riigilipp	5
Eesti riigivapp	6
Eesti riigihümn	7
Eesti maismaapiir	8
Suverääanne võim	8
Kodanikud ja välismaalased	9
Eesti kodanike ja välismaalaste põhiseaduslikud kohustused, õigused ja vabadused	9
Põhiõigused ja -vabadused	10
Välismaalase õigus töötada	11
Õigus valida ja olla valitud	11
Piirangud välismaalastele vara omamisel	12
Eesti kodakondsus	12
Kellel on õigus taotleda Eesti kodakondsust?	13
Kodakondsuse taotlemise protsess	15
Kodakondsusest vabastamine	16
Isikut tõendavad dokumendid	16
Riigilõivud – kuhu ja kuidas maksta	19
Dokumenti kantavad andmed	20
Isikunime dokumenti kandmine	21
Menetlus dokumendi väljaandmisel	21
Dokumendi kasutaja kohustused ja dokumendi tagastamine	21
Dokumendi kehtivus	21
KOHALIK OMAVALITSUS	22
Kohalike omavalitsusüksuste organisatsiooniline ülesehitus	22

Volikogu	23
Valitsus	24
Administratsioon	24
Linnaosad ja osavallad	25
Kohaliku omavalitsuse ülesanded	25
Haridus	25
Kultuur ja sport	26
Tervishoid	26
Sotsiaahoolekanne	26
Kommunaalteenused ja infrastruktuuri korrashoid	26
Keskonnakaitse ja jäätmemajandus	27
Planeerimis- ja ehitustegevus	27
Korrakaitse ja päästeteenistus	27
Muud riigifunktsioonid	27
Kuidas on asjad korraldatud	27
LOODUS JA INIMENE	46
Looduses liikumine	49
Looduses viibimine	50
Teed ja jalgrajad	51
Külastusmaks	52
Loodusandide korjamine	52
Kalastamine ja jaht	52
Looduse risustamine	53
Igäühe vastutus	53
Kust saab infot?	53
Lühikokkuvõte	54
MAKSUD	56
Sissejuhatus	56
Tulumaks	57
Füüsilise isiku tulust tehtavad mahaarvamised	58
Mis on ettevõtlustulu ja mida ma pean selle saamisel silmas pidama?	59
Mida peab füüsiline isik maksuvaba tulu arvesse võtmiseks tegema?	59

Füüsilise isiku tulumaks vara väärandamisest saadud kasult	59
Millist kasu ei maksustata tulumaksuga?	59
Tuludeklaratsioon	60
Välisriigid ja tulumaks	61
Küsimused füüsilise isiku tulumaksu kohta	62
Maamaks	65
Maksukorraldus	65
Küsimused maksukorralduse seaduse kohta	66
Mida peab veel silmas pidama maksuhalduriga suhtlemisel?	68
Kus kohast on võimalik saada lisainformatsiooni?	68
NOORTE ÕIGUSED JA HARIDUS	70
Lastekaitse	70
Mis on haridus?	71
Üldnõuded kooliastmeti	72
Koolikohustusele üldnõuded	73
Õpilase üldised õigused koolis	75
Õppekoormus	75
Koolitee pikkus ja koolikoti raskus	76
Õppepäeva korraldus	76
Välis- ja siseõhu temperatuuri mõju õppetegevuse korraldamisele	76
Hindamine	77
Kokkuvõttev hinne ja hindamise üldjuhud	79
Õpilase tunnustamine	81
Õppenõukogu	82
Õpilasomavalitsus	83
Eesti Õpilasomavalitsuste Liit	83
Miks?	83
Kuidas?	84
Kes?	84
Hoolekogu	84
Põhikooli lõpueksamid	85
Millised eksamid on vaja sooritada põhikooli lõpetamiseks?	85

Gümnaasiumi lõpueksamid	88
Mitu eksamit on vaja sooritada gümnaasiumi lõpetamiseks?	88
Koolieksamid	89
Riigieksamid	91
Millal toimuvad riigieksamid?	91
Kes peale gümnaasiumilõpetajate võivad sooritada riigeksameid?	91
Millal ja kuidas toimub riigeksamitele registreerimine?	91
Kooli astumine, lahkumine ja koolist väljaheitmine	94
Valikuvõimalused kutsehariduses	95
Olles lõpetanud põhikooli	95
Olles lõpetanud gümnaasiumi	97
Kutsestandard	97
Isikuomadused – karjääri alustala	97
Kuidas saada teavet kutseõppeasutuste, õpetatavate erialade ja õppekavade kohta?	98
Sisseastujale	99
Kutseõppeasutuse lõpetamine	99
Kutsequalifikatsiooni tõendamine ja omistamine	100
POLITSEI	102
Tegevuse põhialused	102
Avalikustamine	102
Struktuur	102
Politseiametnik	103
Kohustused	104
Õigused	105
Tulirelva kasutamine	108
Jooabeseisundis isiku ravisutusse või kainenemisele toimetamine	109
Vabatahtlikud abilised	111
Abipolitseinikuks võtmine ja kohustustest vabastamine	112
Abipolitseiniku ametitunnused	112
Abipolitseiniku politsei tegevusse kaasamise korraldamine	113
Abipolitseiniku tegevusvaldkond	113

Abipolitseiniku õigused	113
Politsei ja munitsipaalpolitsei koostöö	114
Politsei koostöö häirekeskuste ja kiirabibrigaadidega	115
Teabevahetus	115
Politsei ja kiirabi õigused ja kohustused	116
Politsei tegevus liiklusjärelvalve teostamisel	116
Kodaniku kohustused liiklusõnnetusest teatamisel	120
Kannatanuga liiklusõnnetusest teatamine	120
Varalise kahjuga liiklusõnnetusest teatamine	120
Politsei nõuanded liiklejale	120
Väärtegude menetlemine	122
Kuidas otsust vaidlustada?	123
Kuritegude menetlemine	124
Politsei ja ohvriabi	129
Politsei annab nõu	130
RAVIKINDLUSTUS	133
Kindlustatud inimesed	133
Haigekassa liikmekaart ja Euroopa ravikindlustuskaart	135
Üldarstiabi	136
Kiirabi	136
Perearsti valimine ja vahetamine	136
Kuidas perearsti juurde registreeruda?	136
Kuidas saab vahetada perearsti?	137
Ajutise töövõimetuse hüvitis	138
Ajutise töövõimetuse hüvitise maksmine	139
Ajutine töövõimeetus	139
Haigushüvitis	139
Sünnitushüvitis	140
Sünnitushüvituse arvutamine	140
Hooldushüvitis	140
Lapsendamishüvitis	141
Ajutise töövõimetuse hüvitise saamise õiguse piirangud ...	141
Töövõimetuslehe esitamine	142
Välisriigi territooriumil väljastatud haigestumist tõendava dokumendi alusel ajutise töövõimetuse hüvitis	142

Hambaraviteenuse hüvitis	144
Hambaproteeside hüvitamine	144
Täiendav ravimihüvitis	145
Hüvitise taotlemine kindlustatu surma korral	147
Arstiabi Euroopa Liidus	147
Mis muutus ravikindlustuses alates 1. maist 2004?	147
Arstiabi ulatus ajutiselt teises Euroopa Liidu riigis viibides	147
Igasugune arstiabi teises riigis elades	148
Plaaniline arstiabi välismaal vaid haigekassa loal	149
Patsiendil on õigus otsustada oma ravi üle	149
Lepinguline suhe arsti ja patsiendi vahel	150
Väljavõtte võlaõigusseadusest	150
Ravist keeldujatele on võimalik rakendada tahtevastast ravi	151
SOTSIAALHOOLEKANNE	152
Kuidas abi saada?	152
Otsusest teatamine ja selle põhjendamine	153
Saladuse pidamise kohustus	154
Sotsiaalteenused	154
Hüvitised ja toetused	155
Sotsiaaltoetused puuetega inimestele	155
Pensionid ja pensionikindlustus	158
Vanaduspension	158
Vanaduspensioni arvutamine	159
Rahvapension	160
Töövõimetuspension	162
Toitjakaotus pension	163
Pensionilisad	164
Pensionikindlustus	165
Peretoetused	166
Lapsetoetus	166
Ühekordsed peretoetused	166
Muud peretoetused	167
Pensionide, toetuste ja hüvitiste pangaülekannete tähtajad	168

Vanemahüvitis	168
Vanemahüvitise suurus	169
Vanemahüvitise suurus töötamise korral	170
Vanemahüvitise maksustamine	170
Matusetoetus	170
Tööülesannete täitmisel saadud tervisekahjustusega tekitatud kahju hüvitamine	171
Töötü abiraha	172
Töötuskindlustushüvitis	173
Toimetulekupiir ja toimetulekutoetus	174
Toetused varjupaigataotlejatele	174
Ohvriabi teenuste ja hüvitiste saajate ring	175
Hüvitatavad kulud	175
Hüvitise taotlemine	176
Hüvitise suurus ja piirmäär	176
TARBIJAKAITSE	177
Tarbijaõigused	177
Hinnast	178
Mürgistusest	179
Lepingute sõlmimine	180
Kui on ostetud lepingutingimustele mittevastav kaup või teenus?	181
Mida loetakse oluliseks puuduseks?	182
Kuhu pretensioon esitada?	182
Mis vahe on garantii ja pretensiooni esitamise tähtaja vahel?	185
Kuidas osta toidukaupu?	186
Kuidas osta jalatseid?	187
Kuidas osta rõivaid ja teisi tekstiilkaupu, vältida vigu keemilise puhastuse kasutamisel?	187
Kuidas osta kaupu väljaspool äriruume ning sidevahendi kaudu?	189
Kuidas osta kaupu Interneti vahendusel?	191
Ostud krediitkaardiga nõuavad ettevaatust	191
Taganemisõigus	192
Kuidas osta teenuseid?	193

Tarbija tegevus tellimuse vormistamisel	194
Garantiitingimused	194
Teenuse hind ja eelarve	195
Olge tähelepanelik	195
Kuidas käituda ehitus ja remonttööde tellimisel?	196
Kuidas käituda reisisiteenuse ostmisel?	197
Kui Te otsustate pakettreisi kasuks	198
Pretensiooni esitamine	200
Kas haarata kinni näiliselt soodsast investeerimis- võimalusest?	200
Lisad	202
Lisa 1. Tarbijakaitseameti kontaktid	202
Lisa 2. Avalduse näidis	203
TÖÖTURU TEENUSED	205
Kes on töötu ja tööotsija?	205
Töövahendus	206
Teavitamine tööturu olukorrast ja tööturukoolituse võimalustest	207
Millist teavet pakume?	207
Mis kasu pakutav teave annab?	207
Riikliku töövahendussüsteemi kaudu osutatud tööturuteenused	207
Tööturukoolitus	208
Mida tööturukoolituse saamiseks teha?	208
Kuidas taotleda tööturukoolitust?	208
Kui kaua tööturukoolitus kestab ja kuidas makstakse stipendiumi?	209
Koolitav	211
Kutsenõustamine	211
Mida kutsenõustamine annab?	212
Kuidas end kutsenõustamisele registreerida	212
Testimine on nõustamist toetav tegevus ja selle vajaduse otsustab kutsenõustaja	213
Tööturutoetus ettevõtluse alustamiseks	213
Kes saavad toetust taotleda?	214
Missugused kohustused on toetuse saajal?	214

Millistel juhtudel tuleb toetus tagastada?	214
Töötü abiraha	215
Kellel on õigus saada?	215
Kuidas taotleda?	215
Mis on ooteaeg?	215
Kes ei saa?	215
Kuidas makstakse?	215
Kuidas arvutatakse abiraha?	216
Kui kaua makstakse?	216
EURES	216
Euroopa töövahenduse võrgustik	216
Tööpakkumiste ja töötajate andmebaas	217
Kust tööd otsida?	217
Välismaale tööle	218
VABARIIGI VALITSUS	219
Miks valitsused suhtlevad kodanikega?	219
Kuidas suhtlevad valitsused kodanikega?	219
Kas igal on õigus suhelda riigi- ja kohalike omavalitsuste asutustega?	220
Kelle poole peaksin oma probleemiga pöörduma?	221
Kuidas küsida valitsusasutuselt teavet?	222
Kas pöörduda valitsuse poole üksi või koos teistega?	222
Väärtuslikud infoallikad	223
VANUSEST SÕLTUVAD ÕIGUSED, KOHUSTUSED, VABADUSED, PIIRANGUD	224
Vanemad, laps, perekond	224
Lapse eestkostjale ja lapsevanemale on seatud piirangud tehingute tegemisel	225
Usulised veendumused	225
Vanus ja õigused	226
Kodanikuõigused ja -kohustused	227
Töösuhted	228
Õigusruum	229
Mõjutusvahendid	230
Laps ja reklaam	231

ÕIGUSKANTSLER	232
Õiguskantsleri tegevuse aluseks on põhiseadus	232
Kuidas saab pöörduda õiguskantsleri poole?	234
ÜHISKOND JA KODANIK	235
Kolmas sektor	235
Kodanikuühiskond ja heaolu	236
Kodanikualgatus ja usaldus	237
Kodanikualgatus	237
Usaldus on kodanikuühiskonna põhialus	240